

A. Saal.

Leili,

üks pagana naine.

Jutustus
Eiivirahwa vabaduse võitlustest
13. aastaja algul.

Esimene anne.

Paides 1892.

Trükitud N. Seidelberg'i kulgaga.

Leili,

üks pagana naine.

Dufustus -

Liivirahwa wabaduse võitlustest

13. aastaja algul.

Kirjutanud

A. Saal.

Paides 1892.

Trükitud A. Seidelberg'i kulguga.

Дозволено цензурою. — Дерить, 12-го Ноября 1892 г.

ENSV TA Fr. R. Kreutzweldi nim.
Kirjandusseltsend
ARHIIVRAAMATUKOGU

J. R. 2346

1. Pulmad Ukupühal.

oe juwe öö kattis metsa ja maad, orgu ja mäge magusa öielöhnaga ja nõidliku ämarusega. Selgest tumesinisest taewast sirasivad tuhanded kuldtähed ning sügawast weepeeglist paistis teine taewas waatajale wastu. Raugemal põhja pool ilustas eha hehk taewa serwa ning oli oma hõbejooned kõrgele taewasina sisse üles ajanud, kus nad udupehmelt wiimaks hoopis ära kadusivad. Neg ajalt tumestas taewa paistust, aga ülendas ühtlasi ka tähtede selgust, üks teine üles loitaw walgus õhtu poolt. Tasane, jae, lillölöhnaline tuuleõht kandis sealt poolt röömsaid laulu hääli ja rahwa lõbusat jutukära kaugele üle metsade ja mägede laiali. Terwe salt lillepärjadega ehitatud neidusid tuli nalja heites ja kõige röömsamas tujus ülemelt mäest alla wärste hallika juurde, mis siin mäe kalju seest wälja nirisest, oma jänu kustutama ja üleliigset soojust jahutama. Dee pääl korjasivad nad üksteise wõidu hiilgawaid Saani ussikesti ning panivad neid oma pärgade sisse, nii et nad eemalt kui muinasjutulikud önnemaa printsessid oma kallitiwidesst särawate kroonidega ehawalgujel otse unenäoliku lenadusega wälja nägiwad. Ssegi

nende ainus nägija, üks wana mehike hallika lähedal kiwi otsas, waatas üsna imekspanemisega selle näkineiu parwe pääle. Ta oli ka praegu üsna veel kahewahel, kas ta neid põesaste wahel liikumaid rõõmsaid kujukuid tõiste inimeste ehk silma wiirastuste sekka pidi armama.

— Katsume, kes kõige enne hallika juurde saab, ütles üks kõlaw heal.

— Jah, katsume, hüüdsiwad mitmed teised sellega ühes nõuus.

— Kes kõige enne saab, see saab kõige enne mehele, naeris jälle üks.

— See murrab mist küll kõige enne oma kaela, manitses veel üks hääl.

— Roh siis kael ehk mees! Kael ilma meheta ei maksa ka palju. Üks, kaks, kolm!

Ja nagu lennates tormasiwad nad kõik mööda järsku mäekülge üksteise õhinal alla. Noored puud oliwad aga taga loogu jäänud. Enne kui istuja oma kiwi otsast kõrwale sai karata ja ennast ära peita, oliwad nad juba all hallika juures.

— Mina olen kõige esimene, hüüdis see, kes tõeste kõige enne hallikale sai. Minu kaela luu on veel terve, ma saan enesele kena noore mehe, selle pääle joon ma puhast hallika wett ja teie kõik saate sedasama tegema.

— Pea, ära veel joo! keelas üks seltsilane. Müüd on süda öö käes ja niisugusel ajal näidatakse tihti siin hallika juures nägemist. Waata enne hoo-

lega hallit läbi kui jood, kas sa sääl mitte üht mehekuju ei silma — na oma tulewast teist poolt!

Selle pääle kostis wallatu naer hulga poolt. Siis kõlas wali kiskamine õhtu õhu sisse, nii et see kalju kumises ja metšad mitu korda wastu kajasidwad.

— Üks tont wõi inimene!

Neidude salt kargas pool ehmatuse, pool nalja pärast tagasi. Halliku kalju seinä najal seisis wanake liigutamata, kes juba enne siin oli ning mitte eest ära ei saanud minna. Aga warsti piirasidwad julgemaiks läinud muruneid ta oma ringi sisse.

— Kes siin on? küsidwad mitmed forraga. Kui sa inimene oled, siis räägi meiega, ehk oled sa tont wõi mõni filmamoonutus, siis kao ära, nii et natuke finist suitsu ja kolm tilka wett järele jääb, lisas üks tüdruk weel juurde.

Mees näis kahe wahel olema, mis ta pidi tegema. Kartis ta neidusid, kes temale mitte tõelikud inimeste lapsed ei näitnud olema?

— Tont ega filmawiirastus ei ole ta mitte, rääkis jälle üks julgem piiga, sest siis oleks ta ära pidanud kaduma. Ja seda üteldes astus ta paar sammu lähemale, wõttis ta käest kinni ning tõmbas ta kalju najalt eneste keskele, kus ehawalgus wähä suurem oli.

Lai kübar sügawaste üle filmade tõmmatud jäi ta nüüd neiu karja keskele seisma. Suur habe kattis ta nägu millest ainust nina ja filmad wälja paistsidwad. Inimese nägu oli ta küll kõige vähem.

— Tont! kuuldi neiuksi tasakeste üks teisele kõrwa sisse fofistama.

Ta nägi ka tõe poolest tondi moodi wälja. Inimese kohta oli ta liig hirmus.

— Kes sa oled, räägi kind ometi!

— Kui teie ise inimeste lapsed olete, siis kuulge, mis ma teile ütlen, rääkis ta kare hääle.

— Mina olen waene teekäija ja kõigile siin nurgas wõeras. Ma puhkasin jalgu ja karastasin hallika weega oma kuivanud keelt. Mulle tungis ülewelt mäe otsast suur tulekuma filmi ja rõõmus piduliste lallutamine kõrwu, kas teie ei wõi mulle ütelda, mis see kõik tähendab?

— Hea küllamees, kust maalt sa siis oled, et sul meie maa kombes nii tundmata on? Kas täna ei peeta terwel maal suurt Uku püha, millest noor ja wana osa wõtab? Ehk kellel siin ümberkaudu oleks teadmata, et meil täna kahetordne pidupäew on?

— Mispärast kahetordne? küsis mees.

— Kaupo, meie noor wanem, peab täna oma pulmasid.

— Kaupo? Kellega? Kes on ta mõrsja?

— Matso tütar, ilus Leili. Kena paar — terve rahwas on rõõmus, noored ja wanad — hõiskawad õnne pärast ja õnnistawad mõlemaid mõdukannude juures õitse tulede ümber.

Wanamees tegi niisuguse näo, nagu ei puutuks see temasse sugugi, aga selle juures tungiswad talle ometigi needmise sõnad keele peale.

— Pidupaik ei ole siit mitte kaugel, seletas rääkija neiu edasi. Wõta wawaks ja tule meiega ühes.

Ka mõrad peavad meie rõõmust osa saama. See on wana wiis.

— Jah, mõeras, sa pead meiega ühes tulema, finnitas ka üks teine tütarlaps. Sää! mõib su wäsiind jalg paremine puhata ja sa mõid rõõmsatega ühes rõõmus olla. Tule, tule!

Suba hakkasidwad paar näfineidu tema kätest kinni, et teda enestega ühes mäele wedada. Ta lükkas need aga enesest eemale ja ütles oma kareda ja sügawa häälega.

— Mina olen mõeras, ma ei kõlba teie seltsi — jätke mind rahule. Ma ei taha teie pidurõõmu segada. Minge jälle tagasi ja jätke mind üksi siia. Mu tee on rutuline, mul 'pole aega teel pidusid pidama hakata!

See kõne segas neidude rõõmust meelt.

— Meie pidul on iga mõeras armas külaline, ta on ju rõõmu ja ilupidu kõigile, kus waenlasedgi oma waenu unustawad ja teine teisele wenna kätt pakuwad. Sinu eest tahaksime meie kõik hoolt kanda, et sul midagi ei pea puuduma, mis su wäsiind keha kosutab ja kuiwa keelt karastab. On aga su sammud loetud ja wiibimine mõimata, siis ei taha meie ka sind kinni pidada, ehk küll hea meelega näeksime, et ka mõeras meie rõõmust rõõmu tunneb.

Et ta sugugi järele ei annud, siis läksidwad neiu kõik jälle mäe mööda üles pidule tagasi ja jätsidwad wana mehe üksi alla hallika juurde. See waatas kaua aega nende järele, kuni nad rõõmsas tujus nalja heites puude ja põõsaste wahel kõrgel mäe külje

pääl tema filmist kadusiwad. Siis wahest läks ta kottu pigistatud suu weel lahti ning hammaste taha tagasi sunnitud sõnad peasiwad walla.

— Tondid wõtku kõik need wallatumad tüdrukud kõige pidulistega ja kõige päält weel Raupo tema noore mõrsjaga! pahasdas ta rusikaid teineteise wastu peks-tes. Kes ajas need hilbakad siia minu warjupaika! Nad wõiwad minust pidul palju lobiseda ning seega mu kena nõuu nurja ajada. Minus hea asi on weel see, et keegi neist mind ei tunnud. Nad peawad mind waeseks teekäijaks — wõõraks, nagu ma neile luis-
kasin. Aga kahjuks wõib nende siia tulek mulle siiski olla. Kui nad minust juba rahwale on rääkinud, siis wõib iga üks, kes mind juhtub näha saama, sel-
leks teekäijaks pidada ning oma seltsi seba narripidu pidama wiia, kus mind hõlpsaste mõni kollanoõk ära wõib tunda. Siis oleks ma lõugas. Ma ei wõi ega tohi nende kätte langeda. Kõige julgem oleks, kui ma kohe jalad alla wõtaksin ning oma teed pühik-
sin, aga siis ei näeks ega kuuleks ma sellest mi-
dagi, mispäraft ma õieti wälja olen tulnud. Ei, nii ei tohi ma mitte teha. Ma pean kõik oma filmaga nägema ja oma kõrwaga kuulma. Sulgust, süda, ja 'pole niisuguse asja juures weel wärisenud, mis kar-
dad ja siis siin! Kellel saab ka ühe wõõra tarwis aega olema, selleks käib mõdu kann liig ruttu keeru ja soojadel peadel on liig palju kõnet, liig wähe tar-
kust, hoolt ja muret mitte maikugi. Küllap mäel ka puid ja põõsaid on, mis mind hästi warjawad ja joobnud talupojad ei saa kordagi minu järel küsima,

fui ma ka nende keskele astuksin ning ringi käima kannu juures korda peatsin. Julge hakkamine on pool mõitu, ütlevad mu kõrged sõbrad ja neil on õigus. Sellepärast julgeste pääle!

Ta ronis mööda mäe külge neidude teed üles, ning peitis enese paksu põõsaste varju ära, kust ta kõik ära nägi, mis sääl tehti. Mäe peal põlesivad suured tuled, millede ümber wanemad inimesed mödulkannud käes ringi istusivad ning wälju häälega rõõmust juttu ajasivad, kuna nooremad wilehäälede järele tantsu lastesivad ehk siin ja sääl ringmängus ehk wastastiku lauldes oma hääle kõwadust ja ilu proovisivad. Önn ja rõõm kõlas igauhe juust ja säras igauhe filmist.

Kõige kaunima koha pääl ehitasivad rasked lillepärjad heleda tule ümber üht kõrgemat kohta kauni wärwi säraga. Sääl istus kauniste ehitatud mõrvoja ja tema kõrwal ta peigmees, noor Liivi wanem Kaupo oma lähemate sõpradega. Önn hiilgas ka nende palgedelt. Neg ajalt käis kann nende wahel käest kätte ja nii mitmele mööda minejale rahwa seast nikutab tema sõbralikult peaga terwist, ehk ütles mõne naljata sõna, mille üle nii kangel südamest naereti kui kaugele seda kuuldi.

— Lapsed, rääkis wana Matso noorepaari wastu. Waatke, koidu peig ja eha neid maitsewad oma noorepõlwe armu segamata õnnes, nii et nende palgesärast öö oma walgust saab ja tähedki hiilgust kaotawad. Olgu see teile, mu lapsed, tähtjaks eeskujuks ja meelde tuletajaks, et nii kaua, kui teie armastus kestab, elu öö

teid oma pimedusega ei jõua matta, waid et armastuse walgus nagu õhtune eha ja hommikune koit teile ka kõige tumedamal ajal ikka weel õiget teed näitab. Ja need õied teie ümber, nad närtsiwad pea ära nagu kõik ilu, mis kewade metsa ja maale, niidule ja nurmele on külwanud, otša saab. Tuletagu see teile nooruse kiirt kadumist meelde, mida keegi kinni pidada ei jõua. Igaweste nooreks jääwad üksi taewalised õowalgustajad ja päikse tungla hoidjad — Koit ja Amarik. Meie inimesed saame iga uue päewaga wanemaks ning jõuame oma elutee otša poole. Aga meie eluteed peawad waprast teed ehitama, lastele ja lastelastele õpetuseks ja äratuseks, nagu meie wanedad meie eel käinud, selle kuulsust meie lauljad tänasuuft suhu walju kiitusega kuulutawad. Teie peate selle eest hoolt kandma, et tulewad põlweid teid suure rõõmupidudel oma kiidulauludes ära ei uneta. Sina, Raupo, oled ennast siamaale sõdades kui kangelane üles näidanud, mille eest ma sind rahwa ees südamest tänan ja selles lootuses rõõmus olen, et su käewars kaua weel oma nõrka rahwast wõiks kaitseada. Ujad on praegu kirjumas kui ialgi enne, meie waenlased wägewad ja meie rahwas weike ja nõrk. Kristlaste raud ja ristimesi on nii mõnedki tugewad toed meilt riisunud, lahutuse waimu meie sekka külwanud ning seega meie jumalatele, maale ja rahwale hukatust lähedale toonud. Kui see ikka nõnda edasi läheks kuhu saakšime meie sell wiisil tõugatud? Mina olen wana ja ei jaks enam palju. Raupo, sina oled weel noor mees, sul on pea õige koha pääl — kanna hoolt selle eest, et meie rahwas ikka selleks

jääb, mis ta on. Meie lõunapoolsed naabrid Holmi ja Üstküla Siimlased on risti-inimeste juttu uskuma hakanud, oma jumalad maha jätanud ja pühad hiied ära hävitanud — mis on neist nüüd saanud — kudas käib nende käsi nüüd? Nad peawad mõeraste sõna kuulma, peawad neile oma põllusaagist kõige parema osa ära andma — nad on endid ristimise läbi sulasteks lastnud teha. Kõik kahetsewad oma rumalust, aga nüüd on kahetsus liig hiljaks jäänud. Minu endised sõbrad Slo ja Wiitso, kes endid ristimeeste ilufate sõnade läbi on eksitada lastanud, on mulle silmameega tunnistanud, kui suures wiletsuses nad praegu elawad. Meie waenlased on kavalamad kui meie, nad katsumad meie nõuupidamistest äraandjate läbi sõnumid saada ning panewad oma wõrgud igale poole wälja, kuhu nõrgemad wennad sisse langewad. Ma olen kuulnud, et üks endine külamanem Idumea maalt enast waenlastele on ära müünud ning nüüd kui äraandja maal ümber hulgub ja igast asjast, mis ta siin kuuleb ja näeb, risti-meeste wanemale, teda nad piis-topiks ja oma isaks nimetawad, sõnumid wiib. Ma manitsen sind ja kõiki rahwast walmsad olla. Tema nimi on Anno. Ta kannab enamiste pikka halli kuube ja laia kübarat, on wanaduse poolest üle kesk-ea. Kõige paremini wõib teda ta pikast tõmmukast habemest ära tunda, kuhu wanadus rohkesti walgeid karwu sisse poetanud, ning lüheldasest kaswust natuke küüraka seljaga. Seda meest kinni püüda ehk ära kootada olgu igatihe püüdmine, kes oma isade jumalaid kardawad ja mõeraste sulasteks ei taha heita. — Jää

kindlaks, Raupo, mu poeg, oma rahwale, oma jumalatele ja oma maa-kombetele, siis õnnistawad sind minuga weel tuhanded teised. Mina olen wana ja nõrk, ma panen oma ameti sinu kätte. Mina ei saa kaua enam ilmas olema, sinu eluaeg on aga weel ees, ja wõid palju teha. Tõota siin oma rahwa kuuldes, et sa temale ustawaks tahad jääda.

Wana Matso kõne oli pidurõõmule nagu paisu ette teinud. Kära, laul ja mäng oliwad waikunud. Kõik kuulasiwad pühaliku waikimisega tema sõnu ning ootasiwad noore wanema wastust.

— Ma töotan surmani ja wäsimata taga nõuda, millest ma oma maale ja rahwale kasu tean tulema, oliwad Raupo sõnad.

Nagu wangistatud weewäli laiali woolab, kui pais eest maha wajub, nii kajasiwad hõistamised ja rõõmuhüüded selle waikuse järele kaugele metsadesse ja maa-desse. Bidu oli pidulitem kui enne ja keegi jõudnud ega tahtnudgi enam piduliste rõõmu waigistada. Tut-tawad ja tundmatad tuliwad noore paari ette, et neid palest paleste näha ning laulu naistega ühes koos nende kiituses ja auustuses kaastada:

Noori wanem, wennaene.

Hoia m'e öde ilusti!

Tundsid wõtta, tunne hoida,

Tunne targaste elada!

Kui tuled isale käima,

Kui tuled emale käima,

Weered käima wendadele,

Sõidad käima sõpsedele —

Oma siis ütleb, isa kuuleb,
 Ode siis ütleb, weli käseb:
 Laudast tapan langu talle,
 Murult tapan musta kuke,
 Ma teen koogid korrelised,
 Nisupätsid pätergused,
 Mõedan sulle mõdu kannud.

Kui laul lõppis, tuliwad neiud lillepärgadega ja paniwad need mõrsjale sülle, pähe ja jalgade ette. Raupo waatas seda naeratades päält ning Leili tänas oma mängusõpru magusate sõnadega.

Koit oli juba õige suureks läinud, ilm hakkas walgeks minema ning päike wõis iga filmapilt oma esimesed kiired ilma saata. Wanemad inimesed hakkasiwad koju poole sammuma, õitsetuled kustuma ning kära ja laul vähemaks jääma. Raupo tõusis üles ja andis oma sõpradele kätt lahtumiseks. Ka tema tahis koju minema hakata ning piduwäsimusest wälja puhata. Enne aga kui ta oma kohalt liikus, langefiwad ta filmad ühe naisterahwa pääle, kes talle tuttam oli ning rahwa wahelt enesele teed läbi katkus teha.

— Tule lähemale, tark, hüüdis ta naisterahwa poole. Sa tuled weel wiimsel filmapilgul meile õnne kuulutama. Astu üles ja waata mu mõrsja käest, mis temale tulew aeg toob.

Naisterahwas, seda Raupo targaks nimetas, astus lähemale ja andis ka omalt poolt hulga metsalillesid mõrsja kätte, kes naeratades teda selle eest tänas.

— Kas sina oledgi tark, kelle film tulema aja fiske ette näeb? küsis Leili.

— Selleks peab mind rahvas, oli vastus.

— Noh siis räägi, mis su tarkus minu eesfeis-
waist päewadest teab.

— Täna veel mitte, vastas tark oma selgete
filmadega noore mõrvoja otja waadates. Ma ei ole
tähtede tulekirja veel lugenud. — Kui lubad lahke
Leili, siis tulen ma edespidi kord sinu juurde ja tea-
tan, mis taewas sinu tulewiku tarwis oma kuldtähte-
desse üles märkinud.

Ilma wastust ootamata astus ta nüüd wana
Matso juurde ja näitas sellele, et ta natuke kõrwale
tuleks. Siis sofistatas ta temale midagi kõrwa fiske,
kus juures wanake ärritusega ja nagu kohtunult enese
ümber waatas. Veel kord pani tark oma suu ta
kõrwa juurde ning kadus siis uudishimusest waatama
rahwa hulka ära.

— Minu elu püütakse, ümises Matso iseeneses usk-
matalt. See ei wõi õige olla. Maara on efsinud
— see ei ole võimalik. Aga ma tahan fiiski järele
uurida, kui palju fiin tõtt on.

Natukese aja pärast läks ta oma tütre ja wai-
mehe ning tema sõprade seltsis pidupaigast ära.

2. Võeras noormees.

Sel ajal, mil Matsõ sõnad kõigi piduliste kõrvad enese tarvis olid mõitnud ning tervele pidupäigale vaikust tõivad, istus kõrgemal metsa servas salt tütarlapsi kustuma õitse tule ümber. Nad rääkisivad ja naersivad ise keskel elamalt, ega pannud ümber valitsevat vaikust tähelegi. Nende seas näis üks olema, kelle tarvis kõik räägiti, mille üle südamest mõidi naerda. See üks neiu, kelle pärast kõik käre sündis, ei naernud ise mitte ühes. Kõik seltsiliste naerma kihutused läksivad temast nagu puutumata mööda. Ta istus tule ääres ja vahtis üksikilmi enese ette lõkendavate tuletukkide peale. Tema ilus lapselik nägu tunnistas selgeste, et tema aastate armu weel maewalt esimeste kümnelite seas oli, kuna riided ja muidu väljanägemine kõrget seisust avaldasivad.

— Aga miks pärast teie niipalju naerate, manites ta teisi tõsiselt. Kuulate, keegi teine piduline ei tee praegu suud lahti.

Kõik istujad jäiwad häliste kuulatama. Nende ümber oli haura vaikus. Kõik kuulasivad, mis Matsõ rääkis, ja ta sõnad kõlasivad kaugele üle rahwa hulga. Poolkohkunud olivad lustilised káratsejad ning ei julgenud nüüd enam õieti sosistadagi.

— Mis see tähendab, küsis üks hulgast, et pidu häliste nagu toonelaiks on ümber muutnud? Mis siin on sündinud?

— Kuulata ometi, wanem räägib rahwaga was-

tas üks teine. Ma tahaksin hea meelega teada, mis juttu ta ajab. Wait, st!

„Kõige paremine mõib teda ta pikast tõmmukast habemest ära tunda, kuhu wanadus rohkest walgeid karwu sisse külwanud, ning lüheldasest kasmust, natuke küüraka seljaga.“

Neid sõnu rääkis Matsõ ning tütarlapsed kuulsiwad kõik selgeste.

— Linda, kuule, kas ta ei räägi sellest mõdrast, teda meie täna hallikal nägime? küsis üks elawa loomuga tüdruk waitefelt istuja neiu käest. Sellel oli just pikk tõmmukas habe, lühike mees ja küürakas kah. Mis sa arwad, Linda!

— Hoitku õige sind, Elma oma patramisega! Paristab kui parin ja ei lasa ühtegi sõna enam kuulda, mis räägitakse, tõreles üks hulgast rääkijaga.

— Kas ta ei ütelnud, et seda meest peab igaüks katsuma kinni püüda, olgu elusalt ehk furnult? küsis jälle üks neidudest.

— Kes niisugust hullu juttu ajab? wõttis elawa wereline Elma jälle sõna. Kuulata ikka enne järele, kui suu lahti teed.

— Kas sina siis kedagi kuulatada lased — milas su suu kinni seisab?

— Kes siit maalt ka kuulatama peaks hakkama? Kas ligemal ruumi ei ole, kui mina sind siin kuulda ei lase?

— Ah mis teie jändate siin — nüüd 'pole meie keegi kedagi kuulnud, taples üks pool tõe pool nalja wahel. Ra mina kuulsin, et üht meest kinni tahe-

tafse püüda. See oli tõeste feesama, keda meie hal-
likal nägime. Ja meie ei teadnud teda jugu kartagi.

— Mulle tuleb praegu veel hirm pääle, kui selle
pääle mõtlen, rääkis Elma jälle ja tegi enesele nii-
suguse näo nagu oleks tal praegu nõuu tondi eest
jooksa panna. See oli tõeste suurem kui õnn, et
ta meil kõigil filmi selja taha ei pöörnud. Aga Linda
on ta küll ära teinud, rääkis ta seltsiliste poole ta-
fatesti ja näitas sääl juures tõsi tühjuse pääle, kes
iseeneses istus ja nende juttu ei näinud kuulmagi.
Sääl ta norutab — ära tehtud, ära tehtud!

Rääkija naeris heledaste ja ka teised ei jõudnud
tõsiselt jääda.

— Kuule, Linda, hüüdis ta nüüd noore tütar-
lapse poole. Ütle ometi, mis see mees sulle tegi?
Sa ei ole sugugi enam meie endine Linda.

Noor tütarlaps läks näost üleni punaseks ja lõi
filmad maha.

— Mis t'as pidi mulle tegema? rääkis Linda
ja lükkas ise orgiga tuletukka kottu. Teie ju ise kõik
sundisite, et ma temaga kõige enne pidin tantsima.

Hele naer kõlas nende sõnade pääle.

— Temal on üksi oma mõõras tantsija meeles,
hõiskas Elma, käsi teine teise vastu pekstes. Ha, nüüd
tuleb veel välja, mis meie Lindakesel wiga. Mitte
see wanamees hallikal, waid noormees tantsu murul
on tema ära teinud. Ja mina olin nii loll, et selle
pääle ei mõistnud mõeldagi. Ütle veel, et Linda
laps on!

— Kas teie ei rääkinud ise sellest samast mehest?

küsis Linda julgemalt. Mis selle juures siis nii ime-
lik on, kui mina ka temast kõnelesin? Ja laps ei ole
ma ka enam.

— Meie kõnelesime sellest wanast mehest all
hallika juures, keda siin taga otsitakse, aga mitte
sinu noorest tantšijast. Kas meie ei peaks wanemale
sellest sõna wiima, mis hallikal nägime?

— Jah, seda peame küll tegema, vastas üks teine.

— Aga kes peab meist nüüd wanema juurde mi-
nema? küsis Elma.

— Lähme kõik! vastati mitmelt poolt.

Otsus oli valmis ja ruttu tegivad nad endid
teele. Linda ei läinud mitte nendega ühes. Ta jäi
üksi maha ning oli rõõmus, et oma wallatutest sõb-
rannadest lahti sai. Tal oli juba nende patramisest
ja pilkamistest himu täis, ehk ta muidu ikka niisu-
gustes asjades esimene oli. Aga täna ei mõistnud
ta isegi ära seletada, miks rõõmus selts talle nii
wastu meelt oli läinud.

Kui teised ammu juba kaugel olivad, tõusis ta
tule juurest üles, waatas enese ümber, nagu otsit-
wad ta filmad kedagi ning astus siis mängumurult ja
pidupaigalt noore metsa alla. Tal 'polnud seal mi-
dagi otsida, aga ta süda ajas teda piduliste rõõmu-
kära seast eemale, mis ta nüüd häliste enam ära ei
jõudnud kannatada. Üksiolek oli talle ära ütle mata
armas, ükski wägi ei olnud teda enam piduliste sekka
jõudnud wiia. Ta teadis, et seda inimest mitte
enam piduliste seas ei olnud, keda tema oma salaja-
mas südame põhjas nii palawalt weel kord näha igatses.

— Tema läks ära — ta 'pole enam siin, ümises ta iseeneses. Tema filmad on aga mulle kustumata meelde jäänud, ja tema sooja käepigistust tunnen ma praegu veel ning ta mahe, magus hää lümiseb ikka mu kõrvades. Kes võis ta ometi olla ja miks pidi ta nii ruttu siit ära minema?

Hommik oli kääs. Linnud teretasivad ärkawat loodust tuhande viisiliste lauludega ning kuulutasivad päikese ligidat tõusmist walju rõõmuga ette. Hommikupoolne taewaserm hiilgas kulla karmaliselt, mille sees paks pilvemägi mustjasililla äärtega wälja paistis. Rõrgemal ujusivad õhukesed udupilwed ning sulatasivad koidupaistuse kähwatu taewasinaga pea kohal imepehmelt ühte. Minult mõni üksik täheke paistis veel maha, kui tahaks nad ilma päewaks otsa jumalaga jätta.

Noor tütarlaps oli ühe suure puu juure pääle maha istunud ning toetas ennast nüüd laisalt wana puu najale. Ta filmad olivad kinni wajunud, ta rind liikus nagu magajal, aga ta ei wõinud mitte magada, sest tema põsleid mööda weeresivad arwad pisarad alla. Nad ei olnud mitte külmad laste piisad, waid palawad weetilgad, mis mitte kõwasti kottu wajutatud filmalaugude wahelt kui hallikast wälja imbusiwad, Witspärast tal pisarad woolasiwad, seda ei teadnud ta isegi. Ta ei leidnud ühtegi põhjust, aga tagasi hoida ei suutnud ta neid siiski mitte.

Tasane sahin tungis ta kõrwu. See oli wistist tuule puhumine, mis puulehtedega, rohulatwadega ja tema lahtiste juuksetega mängis. Sahe hommikune

õhuwoole kosutas tema kuumawaid põskeid ning ta lastis seda waguſi olles oma näo pääle woolata.

Säälsamas metsa all kõndis kasteſt märja rohu pääl üks pikk sirge noormees. Tal näis rutt taga olema. Negajalt kuulama jäädes, tõttas ta pidupaiga poole edasi.

— Ma ei wõi ſiit muidu lahkuda, kui ma teda mitte weel kord näha ei ſaa, rääkis ta iseeneſes. Ma pean teda weel kord nägema, ja kui ſee ka kaugele oleks. Sügawasse, sügawasse oma ſüdamesse tahan ma ta kuu wajutada ning ſiis minna — kas ma teda iialgi weel näen, seda teadwad ükſi jumalad kaljuwallas.

Ta jäi häliste kohtudes ſeiſma. Tema ees wana kase juure pääl istus üks naiſterahwas ſeljakile tüwe najale toetades ja näis magama. Koidupuna paistis ſelgeste ta näo pääle, millega ta õrnu palgeid ära wõis wahetada.

— See on tema iſe, ümises noormees õnnetujuſ. Minu õnn on hea, ma ſain ta kergemalt kätte kui lootſin.

Taſa astus ta ligemale ning wahtis ükſiſilmi koidukauni piiga otſa. Pidi ta teda äratama — wähest nägi ta temast maguſat und? Oh, ta oli ka ſel wiisil nõnda ilus, et ta teda ikka nõnda näha oleks tahtnud

Weel kolm ſammu, ſiis oleks ta tema kõrwal olnud ning teda hella ſuutelemiſega äratanud, aga üks iſeäralik aſi hirmutas ta tagaſi. Kõhi tema ja neiu jalgade ees liikus ja ſahises ja ſiſiſewat häält oli kuulda. Ta waatas terawamalt — üks ſuur madu wõnkles

laisalt edasi, üks ja veel teine ja kolmas — heldus, ja magaja neiu oli nende keskel!

Sellamal filmapilgul läksivad ka tütarlapse filmad lahti. Imestades vaatas ta nooremehe otsa — see oli see sama mõõras, kellega ta pidul tantsinud ja kes jääl juures ta kätt pigistanud. Aga miks nägi ta nõnda kohkunud, nagu oleks ta praegu mõne tige da metsalifega kokku puutunud. See pani neiu kartma — ta tõusis üles!

— Jää paigale, mitte sammu edasi! hüüdis mõõras noormees kõige suuremas ärituses.

Enne aga kui ta oma sõnad lõpetas, oli piiga palja jalaga mao külma ja libeda selja pääle astunud. Enne kui ta oma jalga tagasi sai tõmmata, oli see juba teda hammustanud. Heleda filjatusega kargas ta nüüd edasi ning astus jääl juures teise eluka pääle, kes teda niisama ka salwas. Nuttu kargas mõõras nüüd ligi ja tõmbas tütarlapse oma kätte pääle ning kandis ta hirmia koha päält wälja lagedale, kus enam midagit karta ei olnud.

— Rihwtised maod on mind nõelanud, rääkis noor tütarlaps ehmatuse ja walu pärast wärisedes. Kaks elukat on oma kihwti minu weresse walanud — ma olen nende ohwer — mu noored päewad on loetud.

Selle juures mõttis ta nooremehe kae oma peosse ja pigistas teda sojalt. See waatis õrnusega tema otsa — ikka see sama fulatav waade, mis teda esimesest nägemisest saadil nagu ära oli nõidunud ja mis tal ikka meeles seisnud.

— Ära karda, lapsuke, ussihambad ei too veel

surma, trööstis ta neiukest ning naeratas sääl juures iseäralikult.

Siis laskis ta ennast põlwili Linda ette, otfis ta jala pääl merised haawad üles ning hakkas neid fihwtist puhtaks imema.

— Meeletu, mis sa teed, hüüdis tütarlaps kofudes ning tahtis oma jalga ta käest ära tõmmata. Sa imed ju enesele surma sisse. Jäta järele, et sa minu läbi Maana kätte langed, jeda ei jõua ma oma hinge pääle wõtta.

— Kannatuft weike murueide tütar, ajas wõeras wastu. Meie tahame mõlemad elama jääda. Sel wiisil olen ma juba mõndagi ussihaawa parandanud.

Linda laskis enesega sündida, mis arst heaks arwas. Kui haawad puhtaks olivad imetud, nii et nad üsna walgeks jäiwad, siis otfis wõeras rohtusid ning tampis neist säälsamas pudrusarnase salwi walmis ja sidus haawade pääle. Naeratades waatas ta nüüd haige kahwatanud näosse; kust mure ja kartus wälja paistiwad, aga ka weike lootuse koiduke kumama hakkas.

— Nüüd on kõik hea, rääkis rohitseja — hädaoht on möödas ja terwis tagasi pöörmäs.

— Minu juures küll, aga kas sina ise ka terweks jääb? küsis tüdruk tänulikult ja kartusega oma heategija otša waadates.

— Kas sa siis minu eest ka mures oled?

— Kui sa ise nüüd haigeks jääb, siis — siis —

Neiu fokeles ning jäi wait.

— Mis siis oleks? küsis wõeras mees.

— Siis peaksid sa põlastusega selle rumala tüdruku

pääle mõtlema, kes oma hooletuse pärast ussi käest nõelata sai ning sind kihwti enesele sisse lastis juua.

— Ära karda, weike, ma ei mõtle iialgi pahandusega sinu pääle, ja kui ma ka sinu wereft enesele kihwti oleksin sisse joonud.

— Sa hea mees, kui sulle midagi paha ei sünni, siis oleks kõik hea.

— Ole selle poolest mureta.

— Kudas annan ma oma tänu sulle selle eest? Mu juu ei oska ühtegi ilusat sõna rääkida — ma ei tea, mis see on — mul ei ole tänu tarwis sõnu.

— Luba mulle, et sa mõnikord ka minu pääle mõtled, see on kõige parem tänu, mis ma oma weikse waewa eest palun.

— Ma ei uneta sind ilmasgi ära, sõnas neiu tasakesti ja lastis oma ilusa pea nooremehe rinnale wajuda. See tundis oma rinnus õnne ja iseäralist sooja ning leidis, et ta ilma niisuguse koormata õnnelik ei wõi olla. Ta waatas hellalt tema pääle, silus ta hõõgawaid palgesid ja pigistas ta weikest külma kätt.

— Aga kudas said sa siia? Sa olid piduliste hulgast kadunud — uuris Linda omas lapselikus olekus.

— Mu süda tundis mind siia tagasi, seletas wõeras. Ma tahtsin sind weel kord näha ja siis minna. Ma leidsin su siit puu tüve najalt magamast, nägin kihwtiseid madusid ju ümber, aga enne kui ma appi sain, olid sa üles ärganud ja astusid neile ilma õnnestust aimamata pääle.

— Sumalad kaitsewad mind — sinu läbi, sa oled

armuliste jumalate saadik. Ma ei maganud mitte — ma mõtlesin sinu pääle — ja sa tulid ja peastsid mu surmasti. Kes sa oled ja mis on su nimi?

— Ma olen wõõras siin ja ilma nimeta — ära küsi pikemalt mu järele. Jumalad kaitsku sind — ma pean minema — mu aeg on lühike. Ma tulen jälle — sa koidukaunike!

Beel üks südamlik waade ja foe kae pigistamine, ning siis lahkus ta nutjast neiuist.

3. Dodelud sõnum.

Läti wanem Rusjin kõndis oma toas rahutult edasi tagasi ja wahtis tihti lahtisest uksest õuue, nagu oleks tal kedagi oodata. Siis wiskas ta enese jellili fangi ning pomises sõnu habemesse, millest kõrwalises toas talitaja teener aru ei saanud. Ta tundis oma peremeeft ja teadis, et see praegu niisuguses tujus on, milles keegi teda ei julgenud tülitada. Wagusti puges ta sellepärast uksest wälja õue ning jäi siin üht wõõrast inimest waatama, kes otse teel wanema maja poole sammus.

— Kas wanem Rusjin kodus on? küsis ta wõõras keelemurdes. Ka tema riided oliwad leift laadi, kui wanema teener neid omal pool näinud.

— Wanem on küll kodus, aga temaga ei saa sa praegu mitte kokku.

— Miks mitte?

— Ta ei ole täna heas tujus.

Wõeras naeris.

— Pii mind kohe tema juurde, käskis ta siis nagu oleks ta siin peremees.

— Kui oma pead tahad minna, siis mine; mina ei tule siin mitte wiima.

— Jänes! Kas ta toas on?

— Kus siis mujal! Toas jah!

Wõeras astus sisse. Sängi pääl lames tugem mehe keha nagu magaks ta. Sisseastuja tõhitas. Magaja ajas pea üles ja waatas enese ümber.

— Kes ja oled? küsis ta lühidelt.

— Mina olen see, teda sa ootafid.

— Ma ootasin oma sõnumikku, aga sina oled wõeras, ütles Rusfin.

— Sõnumikku ootafid sa sõnumi pärast ja seda oodatud sõnumit toon ma sulle, Rusfin, rääkis habemik wanadlane mees.

— Sina tead siis, kes see ilus noor piiga oli, kes wiimasel luku pidul Taara-aja mäel ühe Liivi poisikesega tantsis? küsis wanem elanusega.

— Ja pärast seda poisikest oma jala haawa seest ussitihwti välja lastis imeda? lisas wanamees kavalalt veel juurde.

— Sa tead siis veel rohkem temast?

— See tüdruk jooksis oma sugustega peigmehe pääle wõitu ja wõitis. Ta uskus, et jelles wõidus ta tulewiku kohta tõtt sees on, nägi selle pääle üht wõerast hulguft, pidas teda oma wõitjaks loofiks ning

hakkas teda armastama. Seaga ei lahku ta nüüd sellest poisikesest enam, teda ta enesele jumalate poolt armab saadetud olema.

— Metskitsed ja põdravaskad on koduloomaks tehtud, küllap inimesest ka jagu võib saada, arutas Rusfin, üks täie kaswuga ja julge näoga noorepäraline mees. Tema mehelik wäljanägemine sundis auufartusele ning ta suur põrnu hää ajas mõnelegi hirmu pääle. See on kõik kõrwaline asi, rääkis ta edasi. Pea asi on mulle, kes ta on ja kus ta elab?

— Tütarlaps näib wanemale meele järele olema, uuris kawal wõeras.

— Kui sul mehe riideid seljas ega habet suu ümber ei oleks, siis peaksin ma sind ju uudishimu pärast naiseks pidama, rääkis Rusfin pilkawalt. Kui sa mulle sõnumid oled tooma tulnud, siis, ära hakka muu asjaga aega wiitma.

— Kuuwäärt wanem, minu wiis ei ole pimedast peast asja wälja lobiseda, mis mulle enesele pärast kahju wõiwad tuua. Ma usun, et siin üks küsimine teise wääriline on. Kas sa tahad seda tüdrukut enesele naiseks wõtta?

Wanem läts wihaseks. Kuidas julges üks wõeras inimene enast niisuguste asjade sekka segada?

Mis see sinusse puutub? küsis ta järsku.

— Minusse puutub ta nii palju, et ma seda pean teadma, enne kui oma suu wastuse andmiseks lahtiteen. Dota, Rusfin, ma seletan kohe ära, mis pärast ma nõnda kauplen. Ma otsisin ammugi inimest, kes minule appi tuleks, et ma oma waenlasele walu wõik-

fin teha. Ja see inimene on see, kes selle neiu ära warastab. Ma olen igas asjas sellele abits, kes mu nõuu korda tahab saata. Ta on küll raske, aga minu kavalus mõidab ka kõige suuremad raskused. Rusfin, oled sina see mees, keda ma otsin, wõi pean ma teiste juurde minema, wõin ma sulle wastust anda?

Wanema wiha oli lahkunud. Ta watas lahkemalt oma ees seisja wanamehe otsa. See oli ju just mees, keda ta enese plaanide jaoks mõis tarwitada.

— Käägi aga julgeste wälja, mis sa tead, ütles ta. Ma ei ole mitte enam selle ea sees, mill iga mõõda mineja tüdrukut järele wahtima ja küsima jäädakse. Mul on perenaisl majasse tarwis, sest et mu abikaasa warakult ära on surunud. See tüdruk on mu meele järele ja ma tahan tema ära wõtta, kui ta ka saunamehe tütar peaks olema.

Wõera filmad säreliwad.

— Kui selle juures aga ka mõõkafid tarwis peaks minema, kas tahaksid ka siis weel oma nõuu täide saata?

— Rusfin, Lätlaste esimene wanem, ei jooks ometi mõõga kõlina eest ära, ehk mis sa siis minust õige küll ka arwad?

Wõeras õerus oma kása. Tema nõuu näitas talle tuline mõnus.

— See tüdruk elab Metsapooles wanema Imanta juures — ta on Imanta naise Aita ja wanema Kaupo lihane õde. Suurest soost ja sinu wääriline igapidi.

Rusfin oli selle sõnumiga wäga rahul.

hõbetükid oli sõnumi tooja palk, mida see tänades tasu laskis libiseda. X

— Kui asi hästi on läinud, siis ei taha ma hõbedaga mitte ihnelt ümber käia, wanake, kas mõistad!

— Jah, auus wanem Rusfin, ma tean, mis teha on. Ja sinu eest teen ma kõik, mis sa nõuad. Kui sul mind waja on, siis anna aga mulle teada.

— Kuidas on su nimi, ja kus oled sa leida?

— Sinu wana sulane, kelle juhatusel ma siia tulin, teab, kust ma leida olen. Oma nime ei ütle ma mitte.

— On mulle ka üks kõik, kas ma nime tean ehk ei, kui ma aga find kätte saan. Aga mispärast ka wiivitust! Meie võime kohe katsuda ära teha, mis kord ometigi tehtud peab saama. Nüüd on uus kuu ja faunis pimedad ööd, kas meie ei võiks kohe teele minna?

— Mul ei ole selle wastu midagi.

— Tehtud — meie läheme veel täna õhtu teele! Kui pikk tee on?

— Kui meie ühe öö ja kaks päewa hoolega käime, siis oleme Metsapooles.

— Aga kuidas hakkame seda pääle?

— Jäta see minu mureks. Ma olen ikka nõuu leidnud, küll ma ka siin korda saan. Anna mulle aga mõni julge sõjamees ühes, muud 'pole wajagi.

Rolmandama päewa õhtul seisatas jalk mõeraid sõjamehi Metsapooles linna lähedal metsas. Üks wana lüheldane ja natuke küürakas habemik mehike jagas neile siin käskusid wälja.

— Raks meest teie seast peavad linna minema ning linna vömajalisteks jääma. Kui kõik magavad läheme meie kõik siit järele linna ette ning ootame märki, mille päale sisse töttame ning Linda tema magamise toast une päält ära toome. Linna värawal seisab öö otsa waht. Linna minejad peavad selle eest muretsema, et ta wogaks saab tehtud ning oma kisaga rahwast üles ei aja, mis kõik meie nõuu tühja mõiks ajada. Nii pea, kui see on sündinud, siis peab meile wilistamisega teada antama, et wärawad wahita on ning sisse mõib astuda. Kes tahawad seda oma päale wõtta?

Raks tugewat meest astusiwad teiste seast wälja. Sõna lausumata kiskus juhataja ühe riide kimbu lahti ning andis säält Raks Liivi talumehe ülikonda nende kätte, mis nad enestele selga tõmbasiwad.

Kui juba pime käes oli, hakkasiwad nad ümber soo nurga linna poole sammuma.

4. Unenägu.

Soe sume sügise õhtu oli käes. Päike oli looja läinud ja taewast kattis peenike põualine suitsu wing nagu nõiduse waibaga. Loode pool eha sees ujusiwad õrnad pilwed ning nende warjust tõusiwad loidufullalised jooned kõrgesse finikas rohelistesse taewaruumi üles ja kadusiwad pea kohal aega mööda silmist. Al fool pääl seisis walge udu nagu lõpmata

meri ning Metjapoole linn paistis sellest nagu suur hall mägi välja. Raugelt lõuna poolt ajasivad paksud pilved üles ning kuiv wälk täitis terwet lõuna taewast laialise wälga leegiga.

Linna ligidal noores puiestikus istus suure ohwri kiwi kõrwal üks walges riides naisterahwas juba kaua aega ilma liigutamata. Päält näha magas ta, aga ta silmad olivad pilukile ning huuled liitusiwad nagu palwel. Suba tüfikaeaga seisis tema selja taga üks sale naisterahwas ning waatas naeratades enese ees tufu-kuja piiga pääle. Siis astus ta lähemale, pani oma käe unistaja õlale ning raputas teda tasakeste. Nagu ära kõhtudes waatas see üles.

— Linda, mu õde, mis sa teed siin? küsis ta osawõtliku häälega. Siia kannawad waga südamed ohwrid, ja sina magad, selles pühas palwe paigas.

— Mita, sina oled — ma ei maganud mitte, wastas noor neiu, kes waewalt lapsi wanadusest välja oli jõudnud. Ta oli natuke segane ning ei jõudnud seda oma wanema õe eest mitte warjata.

— Õde, ma ootasin sind animu juba koju, ja et sa ikka weel ei tulnud, siis pidin ma sind üles otsima. Ohtu on wainne ja waga ning walguleegid kuulutamad tormist ööd ette. Sa tead, mu meest ei ole kodus ja ma tunnen ilma sinuta põhjatumat igawust. Läheme koju, mul on sinuga palju rääkida.

— Wälgud ei loida üksi taewas ega torm mäsja üksi ilmas, rääkis Linda nagu ise enesele.

— Mis sa jampsid, mu weike Linda? päris ta õde.

— Ei midagi.

Pool murelikult waatas Aita oma õe otša, keda ta südamest armastas. Ta nägu oli hõõgav, filmad niisked ning waade häbelik. Ta oli weel nagu laps.

— Aga lapsuke, mis sul wiga on? Sa ei ole mitte hästi terve. Räägi ometi, mis su hinge rõhub?

— Ma olen terve — mull 'pole midagi wiga, wastas Linda, aga ta hääle wärises tasakesti.

— Sinul on tõeste midagi wiga — sa ei ole mitte enam mu endine lapsuke — ma olen juba mõni aeg märganud, et sa oma endise lapseliku wallatuse ja rõõmu oled kaotanud. Sinu südames elab juba mõni aeg üks sala mure, mida sa mu eest ära tahad peita. Minule wõid ja oma südame päält kõik ära ütelda — sa tead ju, et ma sind kui oma filmatera armastan ning sinule midagi halba ei soowi.

— Aga sa pead mind ikka weel lapseks.

Aita naeris südamest.

— Kas see sind nii kurwastab?

— Sa naerad, kui ma sulle oma südame saladust avaldan. Ma olen ju sinu filmis ikka weel laps.

Selle juures tegi ta niisuguse helenaljaka näu, et Aita jälle pidi naerma hakkama.

— Lindsake, mis sa oma nooruse üle nõnda mures oled! See wiga paraneb iga päewaga. Ma näen, et sa ka sugugi enam nii wäga laps ei ole.

See andis Lindale julgust. Ta waatas oma õe otša, nagu tahaks ta wälja uurida, kas ta need sõnad ka südamest on rääkinud.

— Aga sa ei tohi mind mitte naerda, Aita, tingis ta suure tõsidusega.

— Aga sa ajad ju oma imelikku olekuga mind wägise naerma. Sa kui sul midagi tõsist asja mulle on rääkida, kuidas peaksin ma sind sellepärast fiis naerma.

Natuke aega wakis Linda. Ta otsis sõnu. Ostmest suurt saladust on neilul raske ära rääkida.

— Olgu pääle, Aita, ma räägin sulle kõik oma südamel päält ära, ütles ta fiis kindlasti. Kui sa mind naerad, naera peale, mina tean, et sa ise kord ka niisamasugune oled, kui sa oma Imantat tundma said.

— Ha, nüüd ma märkan, mis sul on, hüüdis Aita. Tüdruk sa oled mõnda kaunist noortmest näinud ning armastad teda!

— Sa kas see fiis nüüd naeru wäärt lugu on! sõnas Linda maha löödud filmadega ning ootas põksuwal südamel, mis öde sellepääle ütleb.

— Ei, õhke, selle üle ei naera ma mitte, aga ma ei oleks ise ka sugugi selle pääle tulnud, sest ma pidaksin sind ikka oma weikseks õhkeks, kes selle tarwis weel liiga lapsuke on. Räägi, räägi, kuidas see tuli ja kes, kes on see mees, kelle pärast sina nii muresse wajud?

Kui ma seda teaksin, fiis ei oleks ma wabest mitte nii mures.

— Sina ei teagi ise, kes ta on! Kus nägid sa teda ja kas tead ka, et tema sinu pääle mõtleb?

— Kolm korda juba wahetas kuu ennaft sellest ajast saadik, mil ma wenna pulmas Taara-aia mäel Uku püha ilul olin, rääkis Linda. Ma jooksin oma seltsilastega wõidu hallikale. Kes kõige enne sinna saab, leiab kõige enne peigmehe, tegime meie eneste wahel maha. Ja mina wõitsin. Kui meie hallikalt tagasi tulime, nägin ma piduliste seas häkiste ühe sirge noore mehe, kelle pääle mu filmad nagu kinni nõiutatud jäiwad. Sääl nägi ta mind ja ka tema ei pöörnud oma filmi minust ära. Ma peitsin oma filmad tema julge waate eest kõrwale, ma põgenesin piduliste sekka, et ta mind enam ei peaks nägema, ega mina teda. Ma kartsin oma seltsilaste naeru, kui nad seda märkawad — aga ta otsis minu üles, kutsus mu tantsima ja mina läksin! Ta tantsis kaua minuga, ja ei jäänud ka pärast tantsu minust maha. Ta rääkis minuga nii sojalt ja mahedalt, nagu weel üksti teine suu ilma pääl minuga ei ole rääkinud. Siis ütles ta, et ta ära pidada minema ning waatas kurbalt mu filmadesse. Aga ta waade oli kui soe päikese paiste, mille kiired iga hommiku meid uuesti rõõmustawad. Seda oliwad aga mu seltsilased näinud, ja kui ta ära läks, kogusiwad nad karjana mu ümber ning pillasiwad mind armetult. Ma põgenesin nende lustilifest hulgast, uitsin ükfinda metsas, istusin ühe wana kase juure pääle maha ning unistasin säääl temast, kelle kuju mu meelest ei kustunud. Kui ma filmad lahti lõin, seisis ta mu ees ehmatanud näuga. Ma kar-

gasin üles ja astusin tihvtiste madude pääl e, teda õitseliste tuleb oma marjupaigast wälja oliwad ehmatanud. Raks walusat haawa sain ma oma palja jala sisse. Ma kartsin surma, aga mu noormees nimes tihwti haawadest, pani rohtu pääle ja ma olen telerwe ning elan tema läbi. Tema oli minu pärast tagasi tulnud. Wistist oliwad head jumalad teda mulle peastjaks jaatnud. Ta ei wõtnud mu tänu wastu, ega ütelnud oma nime ega elukohta. „Jumalad kaitsku sind — ma pean minema — mu aeg on lühike — ma tulen jälle — pea mind meeles, mu koidukaunike!“ need oliwad ta wiimsed sõnad. Siis läks ta ära ja ka mina tulin warsti pääle selle sinu juurde tagasi ning pole teda sellest saadik enam näinud. Küüd sa tead kõik.

— Ära sellepärast weel meelt ära heida, trööstis wanem öde. Kui ta auus mees on, kes sõna peab, siis tuleb ta tagasi nagu ta lubas, ja kui ta sõna murrab, siis pole ta mitte ühe auusa neiu armastuse wäärt, ning niisugusega ei pea minu öde ennaft iialgi ka kokku andma.

— Tema ei ole mitte pettis — ta ei tea niisamuti ka, kes mina olen ja kus ma elan.

— Siis on sul ju kurtmises weel wähem asja. Niisama nagu sina teda ootad, niisama otsib ta wahett sind. Wõi seda kahtlust oled sa kolm pikka kuud juba oma südame pääl kannud ning minule sellest sõnagi lausunud. Kas sa mind tõeste nii halvaks pidasid, et oma saladust mulle enne juba ei julgenud usal-

dada? Mina oleksin sulle ikka oma õeliku troosti annud.

— Armas Mita, mulle ei olnud siamaale sugugi raske seda saladust üksi oma teada pidada ja troosti polnud mulle ka sugugi tarvis, sest ma uskusin kindlaste, et ta mind mitte ära ei uneta ega üles otsimata ei jäta, kui ma ka teisel pool ilma otsas oleksin. Ja ootamiseks on mul ka aega küllalt.

— Linda, sa räägid ju targaste kui täis kasvanud neiu, ja ma pean kind ka tõe poolest niisuguseks tunnistama, kes juba ise enese eest hoolt mõistab kanda. Ole jälle mu endine rõõmus õefe, sinu noormees tuleb tõeste jälle tagasi ja ei jäta kind mitte maha. Ma ei karda ka mitte, et mu weike Linda oma südamel ühele kõlmatule inimesele oleks kinkinud. Ära muretse midagi!

— Aga mu süda on täna nii rahutu, et ma mitte rõõmus ei või olla, rääkis Linda ennast õe najale lastes, kui nad tuppa olivad jõudnud ning maha istunud. Ma nägin õõsi raskest und ja ma kardan, et ma oma armastatud nooremehega enam kofku ei saa. Helded jumalad ise teadwad, mis lugu see on, aga mu süda on täis furma-kartust.

— Õefe, kes unenäguisid tahab uskuda, see peab päewas vähemalt kümme korda meelt ära heitma ja kakskümmend korda rõõmu pärast latte kargama. Kui meie õõ otsa und näema, kes jõuab seda kõik ära seletada, mis need kirjud kujud tähendawad, mis õõ meie waimu ette nõidunud?

— Mina ei räägi mitte niisugustest unenägudest, mis nagu segased filma viirastused meie ees kõiguvad ning ärkamisega meelest kustuvad, vaid ühest ainuist lühikesest ja selgest unenäust, mis mu wärisedes üles hirmutas ja mille päale ma enam magama ei saanud jääda. Kuulata esite ja ütle siis, mis sa sellest arwad?

Mita süütas raswatule põlema, mis oma wärisewa walgusega weikest ruumigi üsna waewalt walgustas ning jäi kuulatama.

— Ma olin nagu oma endises kodus mere ranal. Tornis põles hele tuli ning ilm ümberringi oli walge kui päewa ajal. Ma ootasin oma noortmeest, sest ma teadsin et ta tuleb. Ma olin niisama õnneline nagu ühe pidul, kus ma teda esimest korda nägin. Häliste lendasid kaks suurt kulli minu poole ning jäiwad mu pea kohta piirama. Mulle tuli iseäralik hirm päale ja ma waatasin ülesse. Sellilmapilgul lasksidwad nad mõlemad minu päale ning surusidwad mu hirmsa jõuga maha. Ma tahtsin ennast lahti raputada, aga mul ei olnud jõudu; ma tahtsin karjuda, aga mu hääl oli kinni. Ilm mu ümber läks pimedaks, ma tundsin ennast nagu kahe tugewa metsalise wahel, kes mind enestega ühes kiskusidwad. Raugelt nägin ma seda, keda mu hing armastab, ma hüüdsin teda enesele appi — aga torm pillas mu hädalise metsa laiali, ta ei kuulnud ega näinud mind ega tulnud mind peastma. Häliste seisime meie ühe toleda ja pimeda maja ees, kuhu mind sisse wiisati. Ma seisin uimaselt sääl ning lõin täis surma hirmu.

oma filmad lahti. Mu ümber liikusivad nagu tihvtised maod, kes ikka ligemale ja ligemale tulivad ja mind oma hirmsa ringi sisse piirasivad. Oh! mu ümber läks lämmatawaks ja tihwtijeks. Ma neelasin surma enese sisse enne kui siisewad maod oma tihwti mu weresse saiwad lasta, wõisin ma juba surnuda olla. Veel üht inimese kogu nägin ma ses pimedas ruumis. Ta nägu wõisin ma pimedas veel näha. See oli mu kadunud noormees, aga ta paled olivad tahwatamud kui surnud. Enne kui ma teda appi hüüda sain, langes lagi sisse ja mattis mind kõigi toledate elufatega oma alla. Selle pääle ärkasin ma üles. Mu keha wärijes kawa aega ning sel ööl ei saanud ma enam filma kinni. Ma kardan, et see mitte head ei tähenda, ja sellepärast on mu süda rahutu.

— Waigista ennast, õekene. Meie laseme targa kutsuda ja küsime temalt, mis su unenägu tähendab. Võib ta sulle jeda ära seletada, ja peaks ta tõeste õnnetust sinu kohta tähendama, siis on meil ju ka wõimust tema täideminemist keelata. Heida aga täna rahuga magama — homme wara saadan ma oma sõpra Maara järele, kes niisuguses asjas nõuu teab.

— Aga kes kolistab nii hilja veel meie ukse taga? küsis ta siis täieste ja jäi kuulatama. Ega Imanta veel kodu ei ole?

Ta läks fiskus ukse lahti. Sääl seisid linna wärawa waht ning teatas, et kaks wõõrast teekäijat linnas öömaja paluda.

— Teekäijatele on meie maja ukse alati walla,

titles Aita. Muretse neile lahke õomaja ja hea õhtusööb, jeda on Smanta kaskinud.

— Kõrge emand usaldab väga palju, ümises waht ära minnes. Mina omalt poolt ei laseks niisuguseid hulguiseid mitte õõseks linna. Ei näita mitte auusad inimesed olema. Aga kes Smanta kasku wastu wõib panna.

Linda heitis raske südamega woodisse. Raua aega oli ta ilma uneta sängis ning mõtles ikka veel oma arusaamata unenäo pääle.

Ka Aita magas rahutumalt kui muidu. Ta oli õõse nagu mürinat ja lämmatatud appi hüüdmist kuulnud. Aga ta pidas jeda Linda unenäost tulnud ärituseks, mis ka tema unesse oli mõjunud.

Hommiku oli ta esimene asi Linda magamise kambris minna. Aga see oli tühi. Ase oli ära lõhutud ja asjad ümber wisatud. Ta jooksis wälja ja hüüdis Lindat. Wastust ei kuskilt. Raks linna naist jooksiwad meelt ära heites tema ette ja teine kiskendas neist suure häälega.

— Kõrge emand, minu mees, kes õõsi wärawat wahtis, on ära tapetud. Ta keha on külm ja lameb praegu veel linna wärawal oma were sees.

Jäle mõrtsuka töö oli tehtud, Linda kadunud ja wõõrad ka. Meeleäraheitmises kiskendas Aita hirmu ja walu pärast.

5. Munga ohwerdamine.

Taaraia mäel oli lõpmata rahwa hulk koos ja ikka woolas veel inimesi juurde. Mitte üksi sõamehi ei nähtud siin, waid ka raukasidki, kes enam sõa-riistu ei kannud, ja ka naisterahwaid. See ei olnud mitte pidupäew, mil tänuilik rahwas oma põl-lusaagi eest jumalatele tänuohwrid tuli tooma. Ei, jeda wõis juba iga ühe näolt lugeda, kus mitte rõõm, waid kurbus ja wiha asusiwad. Kellegil polnud õh-writ tuua, sest liia wihma pärast oliwad kõik põllud paljaks jäänud ning nälg kõige oma tibusega seisis filmade ees.

Korraga läksiwad inimeste näod rõõmsaks ja rõõ-muhüüd tungis suust suhu. Rahwa hulk lagunes ka-hets salgaks ja tegi teed ühele noorele sõamehele, kes mõne wanema talupoja saatusel wanemate kogumise paiga poole tõttas ning rahwa lahket terwitust wastu wõttis.

— Wanem, Raupo, jumalad terwitagu teda! hüü-dis rahwas waimustusega.

Kogumise paigal ootasiwad teda juba wanemad ja auusamad rahwa liikmed. Ta lastis oma filmad nende seas ümber käia ning küsis siis, kui ta otsitawat ei leidnud.

— Kus on risti-mees?

— Teda tuuakse praegu.

Wastaja tähendas täiega rahwa hulga poole.

Raupo waatas ümber. Sää! jagas jälle rahvahulk ennast kaheks ning mitme Liimlase wahel toodi risti-usu preester Theodorich nõuupidamise paiga poole.

Arglikult taganesiwad ühed temast eemale, kuna teised ta wiha pärast lõhki oletsiwad ristikunud. Rahwas eas oli tormiline liikumine. Sõameestel, kes teda tõiwad oli tegimist, et wiha! rahwa! waigistada ja teda preestrist eemale hoida.

— Ta on meie jumalad ära wiha!anud, hüüdsiwad ühed, tema pärast on taewas oma wiha!a jõed lahti lastnud, tänitasiwad teised, ja — ohwerdagem teda jumalatele lepituseks, kiskendasiwad kolmandamad.

— Jsa, anna neile andeks, sest nemad ei tea, mis nad teewad, palus preester walju häälega.

Sell wiisil jõuudis wang oma kohtu mõistjate ette ohwri paigale. Wanema näitamise päale jäi rahwahulk wait ja kogu! ennast wait!elt pat!sus ringis nõupidaja wanemate kogu ümber.

— Risti-me!s, rahwas kaebab su päale, et sa meie jumalaid oled teotanud, rääkis Raupo preestri poole, kes oma pika halli kuue sees, mida walge rist öla pääl ehitas, sirgelt ja kartmata rahwa kogu ja tema wanema ees seisis. Kas sa oled seda teinud? Su kõn! olgu tõde.

— Suur pagana wü!st, rääkis preester tõsisel ja tegi omale ristitäh! ot!a ette, üt!e fina mulle, kui das wõid sa metsa puid eh! seda külma ohwri kinenese ees teotada? Mis teeb teotus niisuguse asjal mil elu sees ei ole?

— Sinu sõnad, ristime!s, ei ole selged, mani

ses Wanem. Mina räägin oma kõrgetest jumalatest, kelle wägewad käed meid igal pool kaitsewad, meie wilja wäljadele õnnistust jagawad ja teotust nuhtlewad. Mis puutuwad metsa puud ja eluta kivid nendesse, kelle loodud nad on ja milledes meie neid auustame, kes meie elu üle isandad on? Ja neid oled sa wihastanud, kaebab rahwas.

— Ja kui ma neid oleksin wihastanud, miks küsid sina, sa pagana würrst, sellepärast minu käest otsust?

— Waata enese ümber, risti-mees, rääkis wanem käega rahwa wiljapõldude poole näidates. Võikuse aeg jõuab mööda, kas sa oled üht ainust inimest sibiiga wäljal näinud? Kas leiad sa termelt Siimimaalt üht ainukest walminud wiljapead, pääle sinu enese põldude? Kõik seisab wee all, kõik on kui ära kolletanud rohi; päike on kui taewast ära kadunud ja wihma sajul ei ole enam wahet. Waata alla orgu, kus on säält õitsewad aasad jäänud, mille rammusa seinaga rahwas oma loomad talwel söödas? Kõik on säält kui laeneta meri! Jõgi on oma kallaste wahelt wälja tulnud ja wee wood kiskuwad kõik enestega ühes, mis weel wanast järjest üle oli jäänud. Millega peab meie rahwas elama ja kui kaugele peab see hirmus lugu weel edasi minema.

Muut waatas alla orgu, mis jügas ta jalgees ennast ka tõe poolest hirmsaks wee wäljaks oli muutnud ning wahutawa wihaga alla mere poole edasi wuhises. Muult ilusad metsajalgad teisel pool kaldas olivad wee seest wäljas ning tõusiwad weepinnast lugemata astmetel kõrgusesse üles. Tore ja suure

miisiline oli see pilt, mis siin waataja filmade ees seisis. Range wee jookis ja tugew tuul mõitlesinud siin teine teisega, kus muidu igawene rahu looduse ilu keskelt walitses. Aga see waade tegi preestrid araks — seesama mässamine mis all orus looduse jõude wahel lahti oli peasenud, liikus niisama suguse jõuga mäe otsas inimeste rindades ja ahwardas ära häwitada, kes tema wiha alla sattus. Ta oli Riiga oma kitsikust teatanud ja ootas abi.

— Würst, miks näitad sa minu pääle, kui sa õige Jumala nuhtlusest räägid? küsis munk.

— See on kõik sinu pärast tulnud. Sina oled meie jumalaid teotanud ja nemad on oma wiha selle eest meie maa ja rahwa pääle wälja walanud. Rahwas seisab nüüd siin ja ootab sinult aruandmist, miks pärast oled sa meile nii suurt õnnetust toonud!

— Kui mina teie jumalatele paha olen teinud, miks nemad siis mind selle eest ei nuhtle? Miks peate teie kui õiged nuhtlust kannatama? Waata ise, würst ja rahwas, minu wäljadel on wili hästi kaswanud ja walmis saanud, miks pärast teie jumalad siis mind ilma ei jätanud ja teile kõik ei annud, mis põld kannab, kui mina süüdlane oleksin? Ja kui ma süüdlane oleksin, kas võite teie siis neid oma jumalateks pidada, kes õiget kurjategijat üles ei leia ning teda nuhelda ei jõua! Miks pärast kannatate teie nende nuhtlust ilma, et seda ära oleksite teeninud. Kuulge, teie paganad, mis mina kui ainsa õige ja elawa Jumala preester teile ütlen. Teie jumalatel ei ole jõudu teid kaitseda ega mind nuhelda. Nemad on ilma

eluta, niisama furnud kui kiivid, mille pääl teie neile ohwerdate. Mitte nemad ei ole teie põllud ja heinamaad mee alla pannud, waid elaw ristiusu Jumal, kes kõikide üle armus ja hirmus walitseb, on teid kõiki selle eest nuhelnud, et teie Teda ei tahta kummardada ning Tema preestrid ei kuule. Tal on jõudu küllalt, teid meel raskemalt nuhelda, kui teie oma inetuma patu tee päält aegsaste ümber ei pööra ning Tema järel käijateks ei saa. Pöörge ümber, ja jätke maha oma wõimetumad jumalad, kes oma teotajat ei jõua nuhelda, waid nuhtluse teie eneste kaela saadamad.

— Ristimees, ja räägid raskeid sõnu meie pühade ja wägewate kohta, kõneles Raupo temale wahela. Pea sinni, muidu mõib rahwa wiha jõe wiisil üle jooksuma hakata ja sinu tükkideks teha.

— Mull on wägew kaitsja, ma loodan selle pääle, ütles munk ja luges üht ladina keeli palwet ning lõi jäl juures enesele risti ette.

Kartlikult taganesiwad ligemal seiswad rahwa seasst mungast kaugemale.

— Ta on nõid — ta nõiutab, käis juust suhu.

— Risti-mees, ja oled meie kõikide ees seda kinnitanud, mis ju pääle on kaematud, wõttis wanem sõna. Sull ei olnud mingit wabandamist, — nüüd oota, mis rahwa fogu sinu kohta arwab ja õigeks mõistab.

Raupo läks nendega, kes nõuufogust osa wõtsiwad, rahwast eemale ohwripaigale munga saatuse üle otsust tegema. Hoidjad jäiwad wangi juurde, rahwas seisis eemal ja ootas auufartliku põnewusega, mis wanema juu nõuufogu mõistust kuulutab.

Raua testis nõuu pidamine, pikaks läks ootamise aeg rahwale, weel pikemaks ja hirmsamaks waesele ristiusu kuulutajale. Ette walmistustest märkas ta juba, mis paganad oma hullustuses tema wastu nõuutsid olivad wõtnud. Juba kanti puid koku. Wirgad olivad wihased paganad oma kättemaksmise jänus puuriita koku kandmas, mille pääl ristiusu preestrit oma jumalatele lepituseks ära tahtsinwad põletada. Munga süda läks ikka aramaks, mida kaugele ette walmistused jõudsinwad. Siinemaale oli ta südames kindel lootus helkinud, et temale weel õigeks ajaks Riiaist abi jõuab, aga nüüd ei seletanud ta film, nii kaugele kui ta üle mäsawa jõe ulatas waatama, ühtegi inimest, kellest ta abi oleks wõinud loota. Ta seisid üksi ja ilma abita kes pimestatud rahwahulga seas, kes tema otja ootid näha saada. Ei keegi muu, kui Jumal taewas, kelle nime kuulutamiseks ta oma waitse kloostri elu kardetawa missoni töö wastu nii kergelt ära oli wahanud, wõinud teda aidata. Tal käisinwad tema omaksed, ta sõbrad, kõik ta terwe õnnelik elu kodumaal filmade eest mööda, kui nii mõnigi ilus ja armas pilt nagu kauge õhtu eha weel meelitawalt talle wastu naeratas. Ja nüüd pidi see kõik siin lõpma, keset paganaid, ilma kaitsmata. Ta tundis elawalt, kui nõder ta usk selle pääle oli, kelle riigi wälja laotajaks ta siia tulnud. Kuis wõis ta siin weel elu pääle loota, kuis wõis siin niisugune ime sündida, mis teda peastis?

Rahwa seas sündis häliste rahutu liitumine. See ehmatas ta tema mõtetest üles.

Nõuupidamine oli lõpnud. Mitte Raupo, maid üks wana mees, üks raut lumivalge habemega pifa kapi najale toetades tuli tema poole talle kohtu otsust kuulutama. Kõik ümberringi jäi haua vaikseks, et iga sõna kuulda oleks, mis kohtunik kõneleb. Weel kord, lastis wang oma filmad üle jõe ja oru lennata, aga itka weel hingegi kuskil näha. Ta tundis, kuidas tal jõud põlwist ära tahtis kaduda, kui wanakehe uurivad, põletavad filmad tema pääl wiibisivad ning huuled endid kõnelemisele seadisivad.

— Kisti-mees, rääkis ta pühalikult. Sina ei kartnud meie jumalaid teotada, ja tegid seda ka kõige rahwa kuuldes. Sa naersid, et nad sinule kurja kätte ei jõua maksa ning nõudsid, et kättemaksmine nende hooletse jäetaks. Meie teeme seda. Jumalad ise tehti selle üle otsust, kas nad sind enestele ohwriks tahawad ehk ei. Selleks pead sa maa wana kombe järele jumalatele pühitsetud hobuse selga astuma, kelle tee üle oda wiib, mis mina oma käega maha tahan panna. Kui hobune elujalaga enne üle oda astub, siis ei taha meie jumalad sind enestele ohwriks ja sa mõid elama jääda; aga kui surma jalg enne oda kohal tõuseb, siis nõuawad nad sinu elu, ja meie ohwerdame su nendele tehtud süüde lepituseks süüsamas paigas tuleriidal ära. —

Munk wankus jalgade pääl. Weel oli elu lootust, aga kas mõis tõeste niisugune õnn temaga olla, et hobune elujalaga üle oda astus! Oh kui weike oli see lootus!

Rahwas kiitis seda mõistust walju rõõmu avaldusega heaks.

— Pimedaks tehtud paganad, hüüdis munt walju häälega rahwa rõõmu häälede sekka, kudas mõite teie elawaid inimesi oma furnud jumalatele ohwiriks wiia; Jumala hobuse jalg peab teie jumalate tahtmise kuulutaja olema.

— Selle wastu ei ole midagi rääkimist, manites otsuse kuulutaja wanake. Rutta, ristimees, on sul õigus, siis ei nõua jumalad su ohwerdamist mitte. Mehed, pange ta hobuse selga.

Hobune toodi ette, munt tõsteti selga.

— Ja kui ma peaksin surema, siis teadke, et meie ristiusu Jumal veel elab, kellel wäge küllalt on, teile niisugust hirmust kurja kolmandamast ja neljandamast põlwest saadik kätte maksa. Pea saamad mu abimehed Riiaist siia jõudma ja minu elu teilt nõudma — wärihege wiletsad nende ees. Teie saate kui orjad nende ees roomama, kes teie oma rojased käded elawa Jumala riigi wäljalaotajate külge julgete panna. Bidage seda meeles ja mõtelge selle pääle päewal ja öösel, mis ma teile olen ütelnud. Kõigil asjadel on oma ots, nii on ots ka teie pimeduse märatsemisel —

— Ja ots ka minu loril, hüüdis wanake munga kõne wahel. Edasi, ajage hobune minema!

Üks hoop, ja hobune mungaga läks ette maha pandud oda lähemale. Rahwas ajas kaelad pikaks, et kõik näha saada, mis jumalate nõuu on. Meelt ära heites palub munt walju häälega hobuse seljast Ifameiet ja heidab enesele risti ette. Kui taewaime teda ei päästa, siis muud peastjat ta enam ei tea.

Ea filmad langewad maha, weel mõni samm eemal seisab oda, mis ta elu ja surma üle otsust teeb. Paar lühikest filmapilkku weel, siis on otsus käes.

„Peasta meid ära kurjast, sest sinu pärast on riik ja vägi ja auu igaweste, aamen!“ palus ta süda ja rääkisinud huuled.

— Elu jalg, elu jalg! kohas tuhandest suust ta kõrwu.

— Gloria sit Domino, laus super astra Deo (Muu-olgu Issandale ja kiitus üle tähte Jumalale), hüüdis munt tänupalwes selle poole, kes teda surma suust peastnud. Nõnda oli see karikas temast mööda läinud, mis surmafihroti tema jaoks täis oli. Ta oli peastetud, peastetud selle wäe läbi, keda ta teenis.

Rahwas oli selle üle wäga rahutu ja pani imeks miks jumalad teda mitte omale ohwriks ei walinud. Kas ta terve ei olnud? Rahutuse nurin kõmises läbi rahwa hulga. Nagu wõitja waatas munt enese ümber ja hüüdis rõõmuga rahwa hulga poole:

— Näete nüüd, teie surnud jumalate kummadajad, miks ei jõua nemad mind muhelda? Minu Sumala käsi hoiab mind ja selle wastu ei suuda teie kõik oma terve jumalate karjaga midagi teha.

— Tema Sumal istus temaga hobuse seljas ja juhatas säält hobuse jalga, hüüdis häliste wanamees. Pühkige looma selg puhtaks ja pange risti-mees uuesti pääle. Ta peab uuesti üle oda minema!

— Ta peab uuesti üle oda minema, lordas rahwahulk rõõmuga, kes siamaale nõuutult oli seisnud. Pühkige maha risti-usu Sumal hobuse seljast!

Munk fahwatas uuesti ära. Ta rõõm oli warane olnud. Ta pidi seda elufardetawat teed weel kord käima — ja kui nüüd hobune parema jalaga üle oda astub, siis oli ta ometigi oma elu kaotanud, mis praegu weel kalu pääl seisis.

— Meeletumad, miks ei usu teie nüüd ka enam ise oma jumalaid, hüüdis ta rahwa poole. Teie olete nende tahtmist teada tahtnud saada, nad on seda teile awaldanud, mis teie weel igatsete! Usute, et nad teine kord teist wiisi teewad?

— Seda saame kohe näha, wastas wanake, kes oma ameti poolest tark näis olema ja kelle sõna teised sellepärast rõõmuga kuulsiwad.

Kõik wastaajamine oli siin asjata. Hobuse selg pühiti hoolega puhtaks ja munk tõsteti uuesti selga.

Teist korda pidi ta sedasama fardetawat teed minema.

Endine rahu ja hauawaietus ümberringi. Julgema lootusega kui enne luges munk oma palweid ning siis hobuse sammusi, kuni ta üle oda astus.

— Elujalg, jälle elujalg! kisas rahwas kahju wihaga, et jumalad teda mitte omale ohwriks ei tahtnud.

— Meie jumalad ei taha risti-meeft enestele ohwriks, rääkis tark walju häälega rahwa poole. Lõhke kuge puuriit maha, wiige hobune ära ja laske wang lahti. Meie peame jumalate tahtmist auustama.

Munk oli prii — ta oli peastetud.

6. Põgenenud ori.

Mungaga pea ühel ajal kadus ka üks mõõras noormees rahwa hulgast. Ta oli igal pool ümber maadanud, aga teda ta otšis, ei leidnud ta mitte.

Natuke maad ohwripaigast eemal jäi ta ühe suure wana kase all seisma ning tunnistas jeda kohta terawalt.

— Siin kase tüme najal istus ta sel hommitul, millal ma teda esimest korda nägin, rääkis ta iseeneses. Siinsamas paigas ütles ta mulle: „Ma ei uneta sind ilmasgi ära — ma mõtlesin praegu sinu pääle.“ Oh kui magusa nõidusega helisewad need mahedad sõnad praegu weel mu kõrwades! Sa weike muruneid ei tea mitte, misjuguse soojusega ma sind armastan! Sinu nõidlik kuu on alati mu filmade ees seisnud. Kui ma selgel ööl tähtede pääle waatan, siis näen ma nendes su filmade sära — kui ma hommitust koibu kulda näen, siis paistawad sellest su õrnad paled mulle wastu ning loojaminew päike tuletab mulle su hõõgawaid huuli meelde — aga su häält ei jõua ütski kandli helin ega linnulaul niisuguses kõlas järele teha, nagu ta sinu pehmetelt huultelt heliseb. Oh misjugune lõpmata igatsus tõmbos mind siia, sest et ma sind siit lootsin leida. Ma lubasin tagasi tulla — sina tõotasid mind oodata — kus oled sa siis nüüd? Kas sa wahest ära unetasid, mis ma sulle ütlesin? Wõi pidasid sa mu sõnu tühjaks kajaks, mis metsa laiali läheb ja ära kaob? Miks ei ole sa mitte täna siia tul-

nud? Ma otsisin kind igal pool, aga ei leidnud kuskilt. Või ei tahtnud ja seda weremängi näha, mille pärast rahvas kaugele ja ligidalt kofku oli woolanud? Kust mõin ma kind leida? Ma ei jõua kauem seda koormat wälja kannatada, mis lahutus minuist mulle pääle paneb — ma pean ju taewa finiste filmadesse ja ju koiduroofilisse näosse mõima näha ja weel seda õnne tema täies suuruses tundma, mis mind kord nii ärarääkimata õnneliseks tegi.

Ta istus sellel sama kase alla, kus kord tema ka oli istunud. Ara kuiwanud rohu sees ta jalgade ees paistiwad pikad walged luud wälja ning tuletatiwad talle meelde, mis siin sündinud. Ta elaw mälestus wiis teda jälle selle aja sisse tagasi, mil ta oma armsa neiu kardetawast surmast peastnud ning oma kangelase töö eest kõige ilusamat tãnu palka saanud. See oli üks ainus waade, üksainus kãepigistus olnud, aga selle eest oleks ta ka terve maailma warandused ära heitnud, kui neid talle oleks pakutud.

Üks sahin, nagu riiete kahisemine, tungis talle kõrwa. Ta hingest kãis ära seletamata magus ehmatus läbi. Tema tuleb! mõtles ta, ning waatas enese ümber.

Aga see oli munk, kes praegu ohwri paigalt tulles kodu poole tõttas. Ta nägu tunnistas selgeste, kui tänulik ta oma elu peastmise eest selle wastu tahtis olla, kes nii imelisel wiisil ta surma suust wälja kiskunud. Kui ülem wãgi ise hobuse jalga ei oleks juhatanud, siis oleks ta kãha säälsamas põlenud, kust nüüd tuul tühja ohwritule suitsu laiali puhus.

Ta mõtles selle pääle ja rõõmustas kui lapsuke — Soli Deo gloria! (Sumalale üksi olgu auu) rääkisiwad ta huuled, kuna nutt ja naer wahetades ta näol mängis. Pimestatud rahwas, kes teda omas vihas ohwerdada tahtnud, oli talle nüüd auufartuses maad annud ja teda rahuga oma teed lastnud minna. Tema nõder ust, mis hädas kõikuma hakanud, sai sellest uut kinnitust.

Ta filmad langesiwad nooremehe pääle, kelle waade uurides tema pääl wiibis. Sõnad huultelt ja naer näolt kadus ning segaselt jäi ta seisma. Tema hall lai munga mantel lotendas tuule käes, wõi wärisesiswad ta liikmed selle sees?

— Robin! hüüdis ta rõhutatud häälega. Kas ma dieti näen? Oled sina tõeste siin, wõi on see su waim?

— Sul on terawad filmad, munt Theodorich, ütles noormees rahulikult. Mind nimetasiwad ristiinimesed Robiniks.

— Püha Maarja, ja sa elad weel!

— Just nagu sinagi, Theodorich.

— Tule kuhi sinu tarwis oli juba walmis, rääkis munt.

— Ja sinu tarwis seisab ta praegugi weel!

— Mind peastis mu wägew Sumal, kelle nime auu ma paganatele kuulutan — sina olid aga tema nime teotaja — ketser, kes püha seaduse järele surma ära teenib. Kas oled sa nüüd oma fangekaelust jätanud, Robin?

— Ara nimeta seda nime, mis mulle mu teotawat minewitku meelde tuletab, rääkis noormees.

Minu nimi on Dabrel, mida ma weel ema juust mäletan. Selle armas kõla wiib mind tagasi mu lapsepõlwe mälestuste sisse, mille nõiblikud kujud mind ka nüüd weel õnnega täidavad.

— Robin, sa räägid kui pagan ja ometi olen mina oma käega ristimett su pähä pannud ja sind õnnistanud.

— Sinu ristimee olen ma oma otsaest ärapesenud ja su õnnistuse enesest ära heitnud. Ma olen pagan nagu ennegi ja kummardan jälle oma isade jumalaid, keda ma lapsest saadik tunnen.

— Õnnetu pagan, sa kiitled, et elawast Jumalast ära oled langenud. Kas sa ei tea, et sa sellega Tema hirmust wiha ja igawest nuhtlust oma kaela oled tõmmanud?

— Jäta järele, munt, nüüd on mu kõrwad su sõnadele kurbid. Sa tead küll, kui palju mulle ristiusu saladusi on seletatud. Ma tahtsin tundma õppida, mis ma weel ei tunnud — mind ei peetud aga koertegagi, kellede seas ma elasin, ühe wääriliseks. Sina kaitsid mind ristimeega ja andsid mulle Robini nimeks. Nüüd olin ma risti-inimene — mis see tähendas, seda ei saanud ma ialgi teada — keegi ei hoolinud orjast, kelle seljas iga päew kepp tantsis. Sa tead küll, mis ristiinimesed minuga tegiwad, kes oma risti nimega hooplemad; sa tead ka, mil wiisil mu ülekõhtune peremees elas — ja sul ei olnud selle kohta midagi ütelda. Võib olla, et teie usk ilus ja kaunis on, seda ma ei tea, sest et teda keegi mulle ei ole õpetanud, aga ma tean, et risti-inimeste seas seefama werejānu elab, nagu sa seda praegu paganate keskel

oled näinud. X Rui ma enam oma raskest elu ära ei jõudnud kannatada ning oma peremehele, keda teie wennaiks Wigbertiks hüüdsite, wastu hakkasin ning siis tema juurest ära jooksin, mõtsite teie mu kinni ning mõistsite Jumala teotuse pärast tule surma. Ma olin küll 15 aastat juba teie seas elanud, aga ma ei tundnud ikka weel teie usku ega Jumalat — kuidas mõitsin ma teida siis teadmisega teotada? Ma olin ikka mõtelnud, et sina ja su ameti wenna, teised hallid mungad minu eest seisate ning mind oma usu saladustega tuttavaks teete. Aga sääl kadus kõik mu usk korraga, kui sina mind rahulise südamega surma teele saatsid. Sa lugesid oma palweid, millest ma sõnagi aru ei saanud ning jätsid mind siis mu wangi koopasse, nagu ei oleks ma inimene, kelle järele ka üks jüda leinab, kes talle üle kõige armas on. Sa ometi olid sa ise mind risti-inimeseks nimetanud, ning armastusest rääkinud. Sa läksid ära ja armastid, nüüd on kõik möödas — natukesel aja pärast on see ristiinimene tule riidal oma elu lõpetanud. Rohkem sa ei mõtelnud. Sa nägid enese ees ühe kinni seotud wangi, külma ja tuima, ning kui sa talle selja olid pöörnud, oli ta ka su meelest kadunud. See wang oli ainult päält näha tuim ja külm ning kuulis oma surma otsust kiwise rahuga, aga ta südames tormas midagi, mis piirisd ei tunnud. Tema filmade ette tõusis laugelt kodumaa metsadest, mida ta 15 aastat enam ei olnud näinud, üks püha kuju, kes õrna armastuse filmaga ta päale waatis ning tema saatuse pärast nuttis. Sa ei pea mitte siin inimeste

tigeduse ohwriks langema, rääkis hääle ta rinnust ning ära rääkimata waimustuse jõud tuli ta pääle. Ta wandus oma piinajaid, ta needis sind ja kõiki ristiinimesi, kelle suu armastusest kõneleb, aga süda paganate were järele jänuneb. Wiimse jõuga raputas ta ennast — ta paelad andsiwad järele — ta tõmbas wahi käest mõõga, ajas selle tema kehasse ning — põgenes. See waene wang peastis oma elu pimedas wiha ja tigeduse mõimusest, ning seisab nüüd siin sinu ees. Nüüd tead sa, mil wiisil ma siia olen saanud ja mis ma siit otsin. Oma ema, kelle rinna juurest ma kui weike poisike ära sain kistud, ei ole ma weel mitte leidnud, aga tema asemel olen ma siin ühe teise hinge leidnud, kes mind selle paiga külge on nõiutanud.

Theodorich oli Dabreli jutustamise ajal mitu korda omale risti ette heitnud ning tegi nüüd sedasama, kui see oma kõne lõpetas.

— Robin, Sina oled jälle paganaks heitnud, sa oled kui koer, kes oma osse juurde ja kui pestud emis, kes porilompi tagasi läheb. Raske on elawa Jumala kätte langeda ja sina oled ennast tema wiha alla annud.

— Ära nimeta mind enam Robiniks, ma ei ole mitte ristiinimene. Nii kaua kui ma ei ole näinud, et ristiinimesed paremad on kui paganad, nii kaua jään ma oma usule truuks.

— Ja kui sa ka langenud oled, siis ei anna ma sulle teist nime, rääkis preester. Kui sina risti-usu õpetustega ja tema saladustega tuttawaks ei ole saanud, siis pole see ristiusu süü, nagu ka ristiinimesed mitte kõigil nii

halwad ei ole, nagu sina neid nägid. Palju, palju on nende seas häid inimesi.

— Selle üle ei taha ma siin sinuga rääkima hakata, ütles Dabrel. Ma olen rahul, mis mul käes on. Siin oma kodumaal olen ma leidnud, mis mu süda igatseb; selle külge köidavad mind kümned köied; siit ei taha ma mitte lahkuda, enne kui Maana käsi ise mu silmad finni wajutab. Ma olen sinu kii-detud risti-maal ainult paha näinud ja ei igatse millegi hinna eest enam sinna tagasi. Häid inimesi on ka paganate seas, teda sina oma risti-rahwaga südamest põlgad.

— Robin, ma näen, sina oled meie noorele kogudusele siin maal kadunud. Mine siis edasi selle tee pääl, mis sa oled alganud. Rihuta rahwast risti-usu kuulutajate vastu wihale ja lase neid ohwri-tuleriidale wedada, nagu minuga sündis. Ma kuulutan sulle ette Sumala hirmust kohut — hinge igaweste hukka minemist.

— Theodorich, kui sa mind rahwa üleskikutajaks sinu vastu pead, siis eksi ja. Mina ei ole weel oma kättemaksmisega tulnud. Mis siin rahwas sinuga on teinud, sellest ei teadnud mina midagi. Ma ei teadnud, et sina siin oled — ma kuulsin ühe munga ohwerdamist ning tundsin sedasama jälestust, nagu sel korral, kus sina mind tuleriidale käisid saatmas. Rahwas on oma wihas hirmus niisama minu kui sinu kodumaal.

— Mis teed sa siis nüüd oma rahwa seas? küsis preester.

— Ma tahan teda teenida, nii palju kui jõud kannab. Alles kolm kuud olen ma siin ja ma olen palju näinud, mis mind kohkuma paneb. Meie usu

alused kõigumad, üks tugew rahwa tugi teise järele langeb waenlaste saagiks, kes oma wõrku suure kawalusega ikka kindlamalt rahwa ümber kofku kiskumad, kuni kõik wiimaks finni on ning aegamööda orjuse paeltesse langeb. See on teie nõuu. Aga mina tahan nii kaua kui mu filmad lahti seisawad, ka teiste filmi lahti kiskuda, ning neile tulewat hädaohtu näidata.

— Siis oled sina mu awalik waenlane? rääkis preester tumeda häälega.

— Nii kaua, kui sinu püüdmine rahwa wabaduse ja maa riisumine on, olen ma sinu waenlane.

— Mina ei püia tema wabadust ega maad, waid tahan üksi talle üht paremat, õigemast usku tuua.

— Kas teie kõik ühes wõtate, ehk enne usu ja siis weel wabaduse, ja maa, see on üks kõik. Enne ei jää teie ometigi seisma, kui kõik tehtud on. Seda tean ma niisama hästi kui sina ja kõik su sõbrad Düna kaldal. Ma olen nende nõuupidamisi kuulnud ning nende waeste lugu näitab sedasama, kes teie töotusi uskusiwad.

— Ma panen needmist su pääle!

— Selle üle ma naeran. Mis on sinu needmine, munt?

— Baatame järele!

Selle ähwardusega läks munt oma teed.

Weel kord lastis tema sündinud asjad oma filmade eest mööda minna, millede seas ta neiu kaju nagu hele päike walendas ning astus siis ka teele.

— Ma pean tema üles leidma, ja kui ta ka teises ilma otsas peaks olema, rääkis ta iseeneses. Ja

siis ei taha ma ka enne puhata, kui ma oma lapsepõlwe kodu ja oma kalli ema üles leian. Ma olin veel liiga lapsuke, kui mind tema käte wahelt ära kisti ning ei mäleta mitte, kus kohal see oli. Minult suur mets on mul veel meeles, mis selle kalli koha nii rahulikult ja waißelt enese sisse piiras. Ma ei tea mitte, kes seda weel mõiks tunda, sest ühtegi küla ega talu ei olnud sääl ligidal. Reid nägin ma esimest korda, kui mind kaugele kodust ära wiidi. Wähest on ta ka surnud ja siis on kõik mu rõõmud otsas. Aga mu süda loodab weel — ja lootus, kui nõidlik magus sa oled!

7. Jõel.

Hallid madalad pilwed, mis taewast tumeda tina karmaliselt katsiwad, andsiwad palju wihma ning kustutasiwad tule warsti ära, mis preestri ohwerdameseks puu kuhja külge põlema oli pandud. Näitas, nagu tahaks taewas pühalt hiielt kõiki neid jälgi puhtaks pesta, mis risti-inimese were jänus sinna tehtud. Inimesed põgenesiwad wihma eest koduste katuste alla warjule ning mõne aja pärast ei olnud suitsewa wihma käes enam üht ainustki hinge liikumas. Minult mõni weike salgake ohwripidulisi nähti weel siin ja sääl suure tamme ehk paksu kuuse warjus wihma wähemaks jäämist ootama.

Ütsti Raupo kõndis mööda jõe äärt wihma käes ja

waatas wahutamatesse Roiwa lainetesse mis wastu winguwat tuult mere poole woolasimad. Ta mõtles jumalate otsuse pääle, miks need munka mitte enestele ohwriks ei olnud nõudnud. Kas ei olnud see neid igal pool teotanud, nende hited ära häwatanud, rahwast nendest ära pöörnud — miks ei muhelnud wihas-tatud jumalad teda nüüd mitte? „Teie jumalatel ei ole jõudu teid kaitseda ega mind muhelda!“ kajasimad ristiusu preestri sõnad praegu meel ta kõrwus. Ta kui see õige oleks! X

Noor wanem tundis enese rinnus usu kahtlust. Risti-usu preestril näis õigus olema. Ta oli meelt ära heitmas. Mitte sellepärast, et preester elama jäänud, waid sellepärast, et jumalad rahwa ja ta wõitlemiste wastu üsna külmaks näisimad jäänud olema. Ohwritest polnud puudu olnud; midagi põhjust ei leidnud Raupo, millega nende wiha ära oleks wõinud teenida. Miskpärašt keelasimad nad siis neile nüüd oma abi?

Need ja sarnased mõtted täitsimad noore wanema pea sel wiisil, et ta enese ümber midagi ei kuulnud ega näinud, ei kõhutanud teda halb ilm ega ajanud warju otsima ränk wihma sadu.

Selsamal ajal kiskusimad kolm hoofi üht weikest teed mööda rasket wantrit läbi sügawa pori Roiwa jõe poole. Wantris istusimad kolm inimest, kaks taga wantri otsas palju riiete alla kaetud, et nende läbi külma wihma ära hoida ning üks piitsaga ees otsas hobuseid ajades. Neg ajalt lükkas teine taga wan-

Iris istuja läbi märjaks sadanud warju pea kohast kõrwale ning waatas enese ümber.

— Ikka mets, wihm ja porine tee, rääkis peenike naisterahwa hää. Millas jõuame küll kord warju alla?

— Kui Toreidasse saame, würostinna, wastas teine wihma warjus oleja mehe häälega.

— Kui kaugel on veel Toreida?

— Meie oleks juba ammu pidanud sääl olema, kui hobused wähegi rutemalt läheksiwad. Goswin, waata ometi, et meie wanter seisma ei jää!

See, keda Goswiniks nimetati, ei näinud kutsar olema, ehk ta küll hobuse ajamise ameti enese pääle oli wõtnud.

— Zoomad on hirmsaste ära wäsinud ja teel nii sügaw pori, et sõitmine wõimata on, oli tema wastus.

Sälle pohises wanger rummuni soppa sees pikalt edasi; wäsinud hobused ei suutnud piitsa lastutamise ega kibedat hoobidki sõitma panna.

Häliste kõlas sõitjatele suur käre kõrwu. Nad waatasiwad ümber ning nägiwad põõsaste warjust hulga paganaid hirmsa kisaga eneste poole tormama.

— Kisti-inimesed — lööge nad maha — wõtame finni! karjuti läbi segamine ning jooksti nuiafid teerutades reisijate poole.

— Paganad! hüüdis kutsar ning andis hobustele kõigest jõust piitsa. Onnets olivad nad juba Koiwa orule jõudnud ning kõrge mägi aitas omalt poolt, et hobused sõitma hakkasiwad, ning wantri ruttu läbi pori alla poole kiskusiwad, et sopp üle pea käis. Hirmul hoidis naisterahwas oma kõrwal istuwast mehest

finni, et ta wantrist wälja ei kufuts. Snimeste parw joofsis järele. Sa mikspärast ajasivad need inimesed neid taga?

— Mis kära meie taga oli? küsis naisterahwas, kui hobused all liiwa sees jälle tasemine käima jäiwad ning inimeste hääled waikisivad.

— Paganad kisendasivad meid nähes, waigistas ta jeltfiline, et naisterahwas mitte liiga kartma ei hakkaks, kuna ta oma näolt hirm paistis.

Küüja lüftas omal teki päält ära ja üks ilus naisterahwa nagu tuli nähtawale. Ta waatas selja taha wihma fisse. Sääl liikusivad mitmed kogud, kes ikka weel nende järele näisivad ruttama.

— Meid aetaks taga, hüüdis ta hirmunud häälega. Kas meid ära on tuntud? Mu isa ütles, et siin kardetaw olla teed käia. Goswin, sõida nii ruttu kui hobused wõtawad. Püha ristike, mis tahawad nad meist.

Mõlemad mehed waatasivad tagasi ning kohkusiwad niisama ära.

— Sõgi! hüüdis hobuste ajaja. Mis nüüd teeme? Meie ei pääse enam edasi.

Uue ehmatusega nägivad põgenejad eneste ees laia lainetawa ja kangeste woolawa jõe. Edasi peafemise tee oli otsas.

— Püha ristike, meie oleme kadunud, hüüdis naisterahwas hirmu pärast nutma hakates. Mis kurja oleme meie neile teinud, et nad meid jelt wiisil taga ajawad! Pühad taewas, peastke meid!

Mehed seadsiwad endid wastu hakkamisele. Kergelt

ei pidanud paganad neist mõitu saama, aga mõitu said nad ometigi, sest nende hulk näis suur olema.

— Parw, parw! hüüdis Goswin rõõmu pärast. Nuttu pääle ja minema — meie peaseme veel nende käest. Üle jõe ei saa nad enam järele.

Enneks oli ka tee lõpul üks jämedatest palkidest koku tehtud parw taldas, wist üle sõitmise tarwis. Silma wanfrilt maha tulemata tihutas tutjar hobused pääle ning kargas siis wanfrist wälja, ja lükkas selle tugewa jõuga taldast eemale. Tagaajajad jäiwad taldale maha, teekäijad oliwad peasenud. Aga siin ähwardas neid uus hädasoht, mille pääle nad ei olnud mõtelnudki. Nende sõiduriist oli koorma tarwis liig weike ja päälegi oliwad lained koku wäänatud palgid üksteisest lahti loksutanud. Kaldast kaugemale laades tuliwad tugewamad lained ning lõhkusiwad waewalist sõiduriista veel rohkem. Zuba hakkasiwad palgid üksteist lahti peasema ning wesi ikka sügawamalt ja sügawamalt pääle tulema.

— Meie wajume jõe põhja, hädaldas naisterahwas.

Mõutumalt seisiwad mõlemad mehed säääl ning watasiwad ehmatusega päält, kuidas lained ikka sügawamalt üle parwe hakkasiwad käima ning palkidid kõrwast lahti kiskuma. Bee woog oli neid tükk maad alla poole wiinud, aga taldast ei olnud nad veel mitte kaugemale saanud. Üle jõudmine sel wiisil oli mõimata. Lähemal kaldal käis paganate jalk parwega ühes alla poole ning wali naer kostis reisijate kõrwu. Nad oliwad meelt ära heitmas.

— Hobuseid ei saa meie enam peasta. Need

peame jõtte ajama, siis on koorem kergem, rääkis Goswin. Muidu langeme kõik põhja.

— Lükame wankri sisse, andis ta seltsimees nõuu. Hobuseid on meil tarwis — ilma wankrita võime veel läbi saada, aga kuhu läheme ilma hobusteta!

Ruttu kiskusiwad nad hobused wankri eest lahti ning tõukasiwad wankri üle ääre sisse. Selle juures wajus aga parwe üks külg sügawaste wee sisse ning kaalus teise külje nii kõrgele, et hobused kaalus seisu kaotasiwad ja teineteise järel parwe päält sisse kukkusiwad.

Nüüd oli koorem kergem ning wajumist poleks ka enam karta olnud, aga ühe külle sisse wajumisega olivad lained weest wälja jäänud palgid lahti kiskunud ning terve parw hakkas lagunema. Sõudmisest polnud niisugusel korral enam juttugi ning wastu puhum tuul ajas teda aega mööda ikka kalda lähemale waenlaste poole.

Ühelspool häwitaw weemoog, teisel pool waenlasted, nõnda seisiwad kolm põgenejat läbi märjad hirmu ja külma pärast wärisedes oma saatust oodates. Suba ulatasiwad waenlaste pikad kontsudjad parmesse ning kiskusiwad teda ikka lähemale kaldasse. Veel mõni filmapilk ja nad olivad paganate käes. Noor naisterahwas hakkas hirmu pärast kisendama. Ta hoidis kõige kaugemale parwe otja, aga jääl weeris lahtine palk ta jalgade alt ära ning enne kui ta ennast hoida sai, wõtsiwad külmad lained teda wastu. Mehed wõitlesiwad kaldal olevate waenlastega ning ei näinudki, mis tütarlapsega sündinud.

Säliste lõpetas üks waljuste kõlaw mehe hääl kal-

dal mõitlemise. Paganad waatafiwad eneste ümber ning andfiwad oma wanemale maad, kes jõtte kargas ning selle koha poole ojus, kuhu naisterahwas parwelt fisje kufkunud.

Nüüd jaiwad reisiijad mahti ümber waadata ning leidfiwad ehmatusega, et nende kolmas seltsilane — naisterahwas — kadunud oli. Kõik wahtifiwad põnema waikusega ojuja nooremehe poole. Sääl tõstis see naisterahwa weest wälja parwe pääle ning upitas ka ise enese üles. See näitas aga üsna nagu ilma eluta olema. Nii ruttu ei wõinud ta weel uppunud olla, wist oli see ehmatuse mineistus. Siis wõttis ta naisterahwa sülle ning astus temaga weest läbi kaldasse ja näitas, et ka teised teekäijad tema järele tulekfiwad.

Snimeste imestawatel nägudel oli murinat näha. Nad ei saanud aru, miks wanem ristiinimesi, kes nende waenlased oliwad, hoidis.

— Snimesed, mis teile need õnnetumad tegiwad, et teie neid sel wiisil taga ajasite? küsis ta kaldal seiswatelt.

— Remad on risti-inimesed, wastas kõige julgem teiste seas.

— Ja kurja pole nad midagi teinud?

— Nad tuliwad mööda teed jõe poole ja meie tulime neile järele — kogeldas mees.

— Sõbrad, mitte nõnda, manitses Raupo. Kui nad ka meie waenlased on, aga nii kaua kui nad meile midagi kurja pole teinud, ei pea keegi meist nendesse puutuma. Meie tahame õiglased ja auusad

nende vastu olla, kellest meie kurja ei tea. Laske nad rahus oma teed minna.

Siis pööris ta ennaft meeste poole ja ütles neile rahulise häälega:

— Teie olete priid ja mõite kartmata oma teed käia. Mis teie jões kaotasite, seda annan mina teile tagasi. Aga hoidke endid meie rahwale kurja tege-
mast, siis ei pease teie inimeste wiha eest. Tulge ühes, siin ligidal majas mõite teie endid sojendada ja kuimatada, wihma warju saada ning siis oma teed minna.

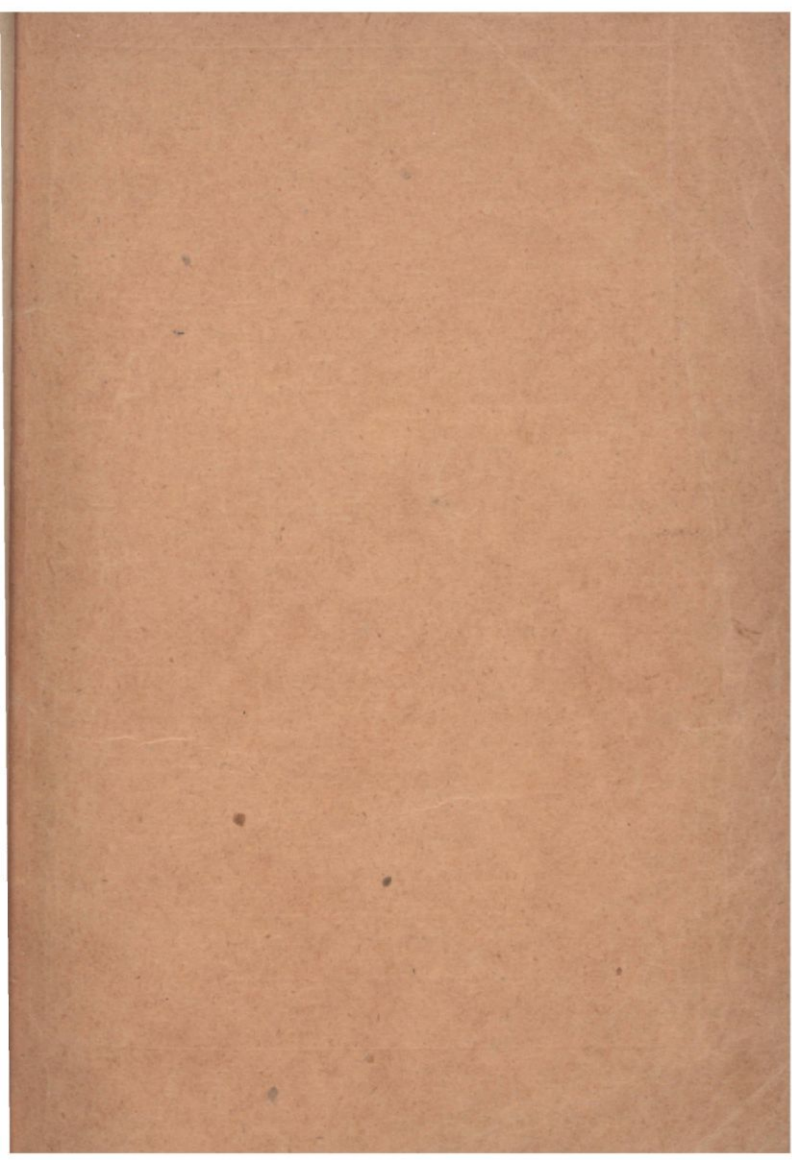
Ja ilma wastust ootamata läks ta naisterahwaga eel, kes jälle meele mõistusele tagasi oli tulnud ning wärisedes tema najal edasi läks. Kõige lähemal kaldal seiswasse majasse wiis ta mõõrad sisse, kus neile lahkest aset walmistati.

Tagaajajad seisiwad kaua kaldal wihma käes ning wiisiwad wiimaks ka hobused, kes lähemasse kaldasse tagasi oliwad ojunud neile järele. Siis läksiwad nad igaüks oma teed.

Ilma tänu ootamata läks ka Raupo ära ja jättis mõõrad üksi. Noor ristiusu naisterahwas oli lah-
tumise juures soojalt ta kätt pigistanud ja talle tänu sõnu ütelnud. Ka tema setkiliste südames oli Raupo oma terwe oleku ja meheliku wäljanägemisega auu-
kartust enese vastu äratanud.

— Ülikaunis mees! rääkis noor ristiusu neiu, kui Raupo juba ära oli läinud.

Roomides waatasiwad tema seltsimehed ta pääle. Nende peastja oli ju pagan.

Rõige 5 ande fisu.

Pulmad Uuku pühal. — Wõõras noormees. —
Dudetud sõnum. — Unenägu. — Munga ob-
werdamine. — Põgenenud ori — Jõel, noor
würstina. — Linda ja Russin. — Wõõra jõe
num. — Üle jõe sõitja. — See oli Anno. —
Theodorich Nooma teel. — Leitud kodus. —
Piiskopi nõuu. — Targa ette kuulutus. —
Tõotused. — Raupo ja ristiusk. — Munga
toimetused. — Pettuse paelus. — Põlatud tark.
— Lapse wargus. — Üks noor preester. —
Dõni metsateel. — Sõmaja. — Üks rüütel. —
Unenäo selgitamine. — Uus armastus. — Taga
ajajad. — Aratõugatud. — Holmi kindluses.
— Päästmine. — Ema ja poeg. — Lootus
kustub. — Päästja. — Sõa nõuu. — Hirmus
sõber. — Piiskopi surm. — Hullu mõistetud
wang. — Sõber häda ajal. — Mõrtsuka töö.
— Dotamata õnn. — Üks mängija lapsuke.
Tagasi tõugatud kuld. — Kodu teel. — Leppi-
mine. — Lõpp.

Hind 15 kop.

A. Saal.

Leili,

üks pagana naine.

Dutustus

Liivirahwa wabaduse wõitlustest

13. aastasaja algul.

Teine anne.

Paides 1892.

Trükitud A. Seidelberg'i kulguga.

Дозволено цензурою. -- Держать 12 Ноября 1892 г.

— Würstinna Barbara, ütles wanem mees, mötle ta selle peale, et see pagan oli, sellest ja räägid.

— Seda rohkem weel peame imekspanema, et ta meid peastis, wastas noor neiu, keda ta kaasreisija würstinnaks nimetas, ning jäi siis wait.

Tütarlaps oli wägema Pihtwa würsti Wladimiri tütar Barbara, keda ta isa Liwi piiskopi juurde saatis. Piiskop Meinhard, üks wana ja auuwäärt mees, oli Wladimiri hea sõber ning sellepärast palus ta teda oma tütrele risti-usus õpetust anda. Kui piiskopi saadik Ungern Pihtwast Ükskülasse tagasi tuli, siis andis Wladimir oma tütre temaga ühes. See teekäik pidi nii lihtlabasel ja waitfel wiisil sündima kui võimalik, et rahwas mitte teda taga kiusama ei hakkaks. Keegi ei tohtinud sellest midagi teada, et würst piiskopiga sel wiisil sõbrust pidas.

Kui reisijad endid juba küllalt oliwad sojendanud ning reisist wälja puhanud, siis hakkasiwad nad jälle minema. Wähe ajal oli ka neile uus waner toodud ning nüüd mõisiwad nad lartmata oma teed käia. Noor würsti tütar oli aga üheforraga nagu ümber muudetud. Ta ei olnud mitte enam endine lõbus ja naljatas seltsiline, waid tõsine ja sügawaste järele mõtlem neiu, kes oma südamest esimest korda üht haama tundis, mis talle ära ütlemata walu tegi.

8. Linda ja Russin.

Linda oli uimaselt Metsapooles linnast äratoodud ning läbi metsapimeduse ja öö sealt kaugele ära viidud. Ka päeval ei võinud ta näha, kuhu poole teda weeti, sest ta silmad olivad kinni seotud. Alles teisel ööl vastu hommikut lõppis teekond otja ning noor tütarlaps leidis enese ühest mõerast toast üsna üksi. Tuba oli elamiseks ilufaste sisse seatud ning näitas, et siin jõukas ja suurtsugu peremees walitjes — mis tiste üks wanem.

— Kus ma olen, ja mispärast on mind siia toodud, küsis ta iseeneselt, sest ühtegi inimese hinge ei olnud kuskil näha. Ta katsus usti, mis toast wälja wiis, lahti teha, aga see oli kinni.

— Ma olen wangis, hüüdis Linda ja hakkas nutma kui lapsuke. Selded jumalad, mu hirmus unenägu lähed täide. Mida teiegi mind, ma kardan, et ma halma inimeste kätte olen juhtunud. —

Üks läks lahti ja üks tüdruk tõi talle õhtusööki. Uudishimuliselt waatas see Linda otja. Ta palest paisis auufartus segatud kaastundmusega. Linda ei saanud ainsastki sõnast aru, mis tüdruk rääkis. Minult nii palju mõistis ta, et söök tema jaoks oli ning et ta siia tuppä magama pidi heitma. Seda sai ta tüdruku käenäitamisest aru, mitte ta sõnadest.

Waesel wäsinud piigal ei jäänud midagi muud üle, kui oma saatuse kae alla heita. Kartus ja waewaline

teekond olivad ta nii ära wäsitanud, et ta pärast keha-
finitust warsti raskesti magama jäi.

Mitu päewa olivad juba mööda läinud, ilma et
Linda teisi inimesi oma ümber oleks näinud, kui seda
tüdrukut, kellega ta sõnagi kõneleda ei saanud. Ehk
ta eest küll kõige paremine hoolt kanti, siiski tundis
ta ennast kui wang wäga õnnetu. Mis see kõik pidi
tähendama ja kus ta oli, seda ei wõinud ta kellegi
kæst teada saada.

Ühel päewal kuulis ta wäljas hõiskamist ja elawat
läbi segamine rääkimist. Ta tahtis uft lahti teha ning
õuue waadata, mis käre seal on, kui hâkiste üks suure
kasmuga uhkes riides mees talle wastu astus. Tema
pruunikat nägu kattis paks habe ning ta filmad
waatasiwad naeratades Linda otia, kes ehmatades ja
arglikult tagasi astus.

— Lindake, kudas su käsi uues kodus nüüd ka
kâib? küsis ta puudulises Liinwi keeles ning tegi selle
juures lahke näo.

— Minu uues kodus? mis see tähendab! küsis
Linda aralt.

— Ma näen, lapsuke, ja oled weel liiga noor
arusaamiseks. Ütle, kuidas sa selle eluga siin rahul
oled.

— Pane lind puuri, kes metsades wabalt üles
kasmunud, ja küsi siis ta kâest kuidas ta oma puu-
riga rahul on, wastas Linda.

— Lindake, sina ei ole siin puurilind, waid
sinust peab walitseja saama, kes oma majas on.

— Su sõnad on tumedad, wõeras.

— Meed lähewad julle warsti selgeks. Sa rääkijid puurilinnust, aga mis ütled ja selle kohta, kui ma küsin, kuidas lind oma pesaga rahul on.

— Lind on ainult selle pesaga rahul, mis ta ise omale ehitanud. Wõerasse pesasse ei ole veel ükski lind läinud, ja kui teda sinna seotakse, siis on ta ka seal wang.

Mees jäi mõttesse. Ta nägi, et piiga mitte nii lapsuke ei olnud, kui ta arwas.

— Ütle mulle, wõeras mees, palus Linda oma nõidlik-maheda häälega, kus ma praegu olen ja miks pärast mind siin wangis peetakse?

— Sina oled Läti wanema Rusfini majas ja pead tema abikaasaks — wanema emandaks saama.

Meed sõnad mõjusiwad kui müristamine selgel päewal. Linda läks näost walgeks ning sõnad jäiwad keele peale finni.

— Lindake, ära ehmata ühtigi. See on kindel, siin pole midagi enam muuta.

— Wõimata, wõimata, hüüdis tütarlaps ägedalt ning pisarad tuliwad talle filmi. Kus on see mees, kes mind enese külge siduda tahab?

— Siin!

Mees näitas ise enese peale.

— Sina? Sina ise oled wanem Rusfin?

— Jah, ja sinu tulewane abikaas.

— Rusfin, hüüdis Linda ennaft sirgeks ajades, see ei wõi mitte su tõde olla, mis sa mulle ette rääkijid. Ei, sa tahtsid mind paljalt hirmutada — sa pead mind lapseks — julle teeb ühe kohkunud tüdruk

nägu nalja, ja see on kõik! Ütle, hea Russin, et see nõnda on ja lasse mind oma majast ära minna, siis tahan ma su vastu eluaeg tänuks olla.

— Ei, Lindake, sa pead siia jääma — siin on su kodu. See on mu tõsine tahtmine ja ma jään selle juurde kindlaks.

Rääkija nägu oli tõsiselt läinud. Ta ei teinud mitte nalja.

— Russin, ma olen sinust ainult head kuulnud, ära tee mitte, et ma teisi mõtteid pean saama. Ma pean siin Lati rahva kangelaseks, kellel kõrgemad püüded on kui naisewargused. Mina pole ka mitte ühe kõrge wanema kohane ega ihalda ka emanda auu järele. Ma ei või ialgi sinu armastust ära teenida, läta maha see mõte, kõrge wanem, ja lasse mind oma teed minna. Ole armuline ja hea.

— Ei, Lindake, mina ei nõua sinult midagi muud, kui seda, et sa siia jääd. Sa oled veel noor ja rumal, ja teed nüüd, mida sa pärast kahetseteid. Kui sa mulle mitte meele järele ei oleks olnud, siis poleks ma siin ülesotsinud, ega ära warastada lasknud. Sa näed, et kõik tõsi on, mis minu suust kuulsid.

— Ja minu wägiwaldne siia toomine sündis sinu käsu peale, Russin?

— Jah, mu Lindake.

— Siis ei ole mul mitte kangelane ees, waid tüdruk wares, ütles Linda põlglikult.

— Naise wargus on meie isade wiis, see ei teota ühtegi meest, oli Russini wastus.

— Aga sinu tegu rojastawad were jäljed.

— Mis need sõnad tähendavad?

— Sa lastsid werd walada, et wargust paremine korda saata.

— Seda ei wõi keegi minust ütelda, ei ka mitte Linda sina.

— Ma nägin oma filmaga Metsapoole linnast wälja tulles wärawa wahi puruks löödud peaga ta were sees.

— Mis mu sulased teinud, selle eest ei wasta mina. Ma olen neile käsu annud, sind ära tuua. Kuidas nad seda tegiwad, see on nende asi. Aga nüüd jätame kõik muud kõrwale, mis asjasse ei puutu ja räägime, millal meie pulmi peame.

— Pulma pidamisest ei tule midagi, rääkis Linda oma lapseliku uhkusega.

Rusfin naeris.

— Kas sa sundimist ootad, rumal laps?

— Ma ootan, et sa mind priiks lased. Ma ei wõi ialgi su abikaasa olla, nagu ühel kõrgel rahwa wanemal peab olema.

— Mina ei nõuagi ka mitte, et sa teist suguseks saaksid kui sa oled. Just nõnda oled sa mulle kõige rohkem meele järele.

— Aga kuule ometigi mind, Rusfin, mul ei ole finu tarwis mitte armastust.

— See naiste asi tuleb ka pärast iseenesestki.

— Ta ei tule ialgi, ei wõigi tulla.

— Kuft sa seda tead.

— Mu süda ei ole enam minu oma — ma armas-
tan ühte teist ja selle oma olen ma surmani.

— Kes on see mees?

— Ma ei tea mitte. Ma olen teda üks ainus lord näinud, aga ma armastan teda kõige oma eluga.

— Ah seda poisikest, kes sinuga Uku pühal Kaupo pulmas tantsis?

— Ma tantsisin Uku pühal mitmega ja ka temaga.

— Ma mõtlen selle peale, kes sul ussitihti jala seest välja imes. Dns see?

— Jah!

Rusfin naeris südamest.

— See on üks hulguš, kellel kohta ega aset kuskil ei ole. Kuhu paneb ta naise? Mis tahad sa niisugusega peale hakata, kes isegi ei tea, kuidas päevalist leiba saada? Di, Linda, kui rumal lapsuke sa meel oled. Täna õnne, et sa niisugusest lahti saad. Minu juures on sul mureta elu, midagi ei pea fiin puuduma, mis ühe noore elurõõmsa naise elu lõbusaks teeb. Sa oled minu kõrval valitseja ja käsjuandja terve rahwa üle, kes sind kui oma emandad auustab ja käte peal kannab. Võid sa seda ära wahetada ühe saunanaise eluga, kellel mitte vähem ei puudu, kui kõik?

— Armastus on ülem kui kõik wara ja auu hülgus, ja selle eest wahetan ma iga lord wanema linna saunanaise hurtsikuga. Rusfin, ära waewa mind kauem, ma ei wõi su pakkumist wasta wõtta — wõta enesele naene, kes kõigest sellest, mis sa temale wõid pakkuda, lugu mõistab pidada — mina lüskan seda rõõmuga enesest tagasi, kui sa mind aga fiit wangist lahti peastad.

Russini nägu läks tõsiseks. Ta hea tuju kadus. Sgaüks ta teendritest oleks teda niisuguses olekus nähes põgenenud, sest nad tundsiwad teda. Aga Linda ei mõistnud teda mitte karta.

— Mina ei ole harjunud naiste tujude järele tantsuma, rääkis ta ärritatult. Kes head ei kuule, näeb paha. Mul on võimust, ma võin sundida, ära unusta seda ära!

Need sõnad kõlasiwad kui raske ähwardus.

— Ja sina ära uneta ka mitte ära, et ma mitte ilma taitsjateta ei ole, wastas Linda niisama ärritatult.

— Hah, naeratas Russin lühidelt, sa loodad oma hulgupeale. Kui see poisike ennast peaks julgema näidata, siis ei seisja ta pea mitte enam õladel. Selle peale võid sa julge olla.

— Minu õemees Smanta on niisama wanem kui sina, ta ei jäta mind mitte mõera mäewalla kätte, kui ta kuulda saab, kus ma olen. Sgatsed sa tema kättemaksmist?

— Smanta saab ainult rõõmustama, kui ta kuuleb, et sa minu abikaasaks oled saanud. Arwad sa, et ta sulle luba annaks ühe hulguisega abielusse heita, keda keegi ei tunne, mitte sina isegi? Ja kui ta ka find peaks tagasi nõudma — tulgu aga, ta leiab Russini eest, keda weel keegi siamaale ära ei ole mõitnud. Ta saab oma nahka hoidma ja mind ilusaste rahule jätma.

— Ka minu wend Raupo on wanem, waidles Linda edasi. Ma ei ole mitte maha jäetud abita tütarlaps, kelle järele keegi ei küsi. Kas sa näed, et

Ja wägiwallaga midagi ära ei jõua teha. Wali nüüd, kas sa mu lahti lased ja minu tänuliku südame enesele wõidad, ehk pead sa minu siin finni ja wõtad wastu, mis sellega ära teenid?

— Mina tahan su kättemaksmist näha ja jätan su siia, ütles Russin pilkawalt naerdes. Näita siis, mis sa nüüd teha wõid, sa uhke suurustaja. Kui su elu nüüd mitte küllalt lõbus ei ole, siis ära kaeba teiste peale. Sa oled ise seda nõnda tahtnud. Sää terweks, mu kange kättemaksja!

Russin astus toast wälja ja jättis Linda üksi. Oma ümmardajatele andis ta kange käsu Linda järele walwata, et ta mitte ära ei peaseks.

Waene tütarlaps langes nõrgalt asemele ja nuttis walusaid pisaraid. Ta tundis küll, et Russinil tema üle woli oli. Kui Imanta ehk Raupo seda teada oleksiwad saanud, et tema siin wangis on, siis oleksiwad need talle wististe appi tulnud — aga kes wiis neile sellest sõnumid? Ja kus oli tema armastatud noormees? Russin oli teda ähwardanud surmata, kui ta temale silma puutub. Seda teeks ta wististe ja siis oleks kõik ta lootus otsas.

— See on mu unenäo hirmus, kole maja, nuutsus ta üksi olles. Mu armuke ei ole minust mitte kaugel, seda ütles mulle unenägu ja sedasama ütleb mulle ka mu süda — aga kas tema seda teab, kus ma tema pärast nutan!

Russin rääkis wäljas kaua aega oma sulastega ning läks siis oma teed.

— Hea hind, rääkisivad need oma kessel, kui wanem ära oli läinud. Selle eest võib juba ühe hulguse pead talle kätte tuua. Meile pole ta küll midagi kurja teinud — aga mis sellest? Ega wanem ta elu asjata ei taha, küllap ta siis ikka ka seda ära on teeninud. Wähest puutub see kollanok ka meie noore emandasse!

9. Wõera sõnum.

Ilm oli pime ja vihma padises wahet pidamata. Põldudelst olivad töölised künni loomadega amugi kodu läinud ning keegi hingeline ei liikunud enam wäljas, kellel võimalik oli külma vihma ja wilu tuule eest katuse all warju leida. Slegi Liimlaste wanem Raupo, kellele waenulised ajad palju tööd ja uut muret olivad ühes toonud, istus kodus kolde tulesoojusel oma noore naisukese kõrwal, kes pehme käega kõik murefortsud mehe näolt ära oskas pühkida ja teda trööstida.

Wäljas ukse taga oli koputamist kuulda.

— Kes seal nii hilja veel sisse saamist otsib? küsis Leile oma mehe otsa waadates.

— Waatame kohe järele. Tee üks lahti ja lase ta sisse astuda.

Ukse taga seisis üks noore päraline, sirge ja nägus mees, terwitas noort wanema abikaasat auupaklikult ning küsis temalt hoopis wõeras murdes.

— Kas siin on Wanema Raupo elumaja?

— Jah, ja oled Raupo maja lähel.

— Kas wanem ise kodus on?

— Kodus.

— Siis anna mulle luba sisse astuda ja temaga rääkida, ütles mõeras, ilma et ta luba ära oleks hakanud ootama, astus ta juba üle läwe uksest sisse.

Raupo waatas tuleja otse. Imestlemine ta näol tunnistas, et ta külalist mitte ei tunnud.

— Kas ma Raupo ees seisin? küsis mõeras.

— Sull on õigus, mind kutsutakse Raupoks.

— Liivlaste wanem?

— Ka see on õige. Mis soow on sull, mõeras? Oled sa teekäija ja ajas halw ilm warju otsima, siis wõid julgusega mu katuse all elada, kuni ilm paremaks läheb, ehk on sull minule midagi teada anda, siis olen ma sind walmis kuulma. Aga enne wõta märjad riided seljast ja paista tule juures liikmed sooja, sest õõ on warsti fäes ja päewane teekäik seega lõpetatud.

— Mis rahwas su lastusest kõneleb, seda näen ma nüüd oma filmaga, rääkis mõeras. Su pakkumine teeb mulle rõõmu, aga ma ei tarwita seda täna mitte. Mitte halw ilm ei aja mind sinu katust enesele warjaks otsima, waid üks palju halwem asi, kui halwad ilmad ühte kofku ajab mind sinu juurde. Kas meie wõime üksi olla?

— Tule mu järele, ütles Raupo üles tõustes ning teise tuppa minnes. Seal jäi ta seisma, lüftas mõera jaoks ühe puust istme laua juurde, mis

keset tuba seisfis, näitas käega seal istet võtta ning istus ise teisele poole lauda tema vastu.

— Kas sul rutuline asi on? küsis ta.

— Rutuline, väga rutuline.

— Dota veel üks filmapilk, ütles Raupo ja astus mõne sammuga üle toa sellesama ukse juurde, mille läbi nad fisje olivad tulnud.

— Sooja mõdu, Leili, hüüdis ta üle ukse.

Kohe kanti suur lai mõdu kann lauale, kus ta veel kaua aega auras.

Sojuta oma külmanud keelt ja kohmetanud liismed sooja joogiga ja kõnele, mis sul südame peal on.

— Raupo, kas sa oma waenlast tunned? küsis mõeras tasase häälega ja lastis enese seal juures rinukile laua peale, et waljuste ei oleks waja rääkida.

— Piiskoppi? sõnas Raupo vastu küsides.

Jah, jah! Teie olete ikka waenlased, wõi elate nüüd ühes meeles?

— Pane tuleleegid ja wee wood ühes jookisma, lase päike öösel paista ja tähed päewal särada ja siis tule veel küsima, kas piiskop ja Raupo ühes meeles elawad! Enne wõiwad hunt ja lammas rahulikult ühes karjas käija ehk kuu ja päike seltsis oma teed käija, enne kui mina piiskopiga. Tema on siia tulnud meie jumalaid rahwa ees teotada, meie usu pühaid kombeid jalge alla heitma ja meid enesele orjadeks tegema. Ja meie peame wagusi ära ootama, ja enestega sündida lastma, mis ta oua hullustuses heaks armab! Mitte ialgi! Meie oleme waenlased ja

jääme selleks nii kaua kui meie püüdmised veel nagu tuli ja mesi teineteise vastu käivad.

— Siis võid sa mu sõnumit, mis pärast ma siia olen tulnud, rõõmuga teretada, rääkis võeras elamuslega. Baata, Raupo, sinu werimaenlane piiskop tahab veel neil päivil mööda mere randa Gesti-maale reisida. Kas ei oleks sul nüüd paras aeg teda seal kinni püüda ning ta elu küünlat kustutada ehk teda wangis hoida, kunni tuul teisele poole on pöörnud?

— Kas ta reisimise nõuu on kindel?

See on kindel.

On see teiste jutt, või sinu enese kindel teadmine?

— Minu enese kindel teadmine.

— Kuida wiisi oled sa seda teada saanud?

— See olgu üksi minu teada — ma ütlen kõigi jumalate nuhtluse juures, et see õige on, mis ma räägin. Kui sa oma rahvast, oma maad ja jumalaid armastad, siis tee mis sinu kui wanema kohus on.

— Sinu teatus rõõmustab mind ja ma ei taha ialgi ära unustada, mis rahvas minult kui oma wanemast ootab, rääkis Raupo. Aga ütle mulle nüüd siis, kes sa oled, et ma teaksin, kellele mul tänu wõlgu on.

— Nimi ei puutu ka siia — kui meie veel elus kokku juhtume, külap siis ka seda teada saad. Nüüd ütle ainult, kas sa piiskopi kinni wõtmise ehk ta surmamise enese kätte tahad wõtta ehk pean ma selleks mõne teise wanema otsima. Ma usun, seda teeb wististi igaüks hea meelega oma rahwa pärast ja mul ei ole sellega mitte fuurt waewa.

— Sina küsid veel — see mõiks mind haamaata, kui seda tuttav oleks teinud, aga sa oled mõeras, sa ei tunne mind — sinule ei pane ma seda pahaks. Ma pean oma auuks, kui ma midagi korda mõin saata, mille läbi meie rahwa kaanidest jälle üks otsa on saanud ja enam kahju ei mõi teha. — Miskipärast on piiskop aga niisugust teekonda ette võtnud?

— Piiskop on ära näinud, et ta praegusel viisil oma tahtmist täide ei mõi saata. Ta on Saksamaalt abi palunud, ja sealt on talle ka raud riietega sõjamehi saadetud, aga neid on veel siit maa rahwaste ärawõitmiseks wäga vähe. Palwed, mis ta teiste läbi saatnud, mõjusiwad vähe. Sellepärast tuli talle mõte, ise minna ning kõik oma ustawad sulased ühes võtta, et ka need omalt poolt aitaksiwad ta fuurt ette võtet korda saata. Siis oleks ta juure malewaga kui raud — müüriaga tagasi tulla ning kõik meie maa näljaste huntidega täita.

— Kas on see nõuu tal korda läinud?

— See nõuu ei läinud tal mitte korda, Holmi ja Ütsküla Liimlased teadsiwad, mis nõuu piiskoppi üle mere meelitas ja mis pärast ta oma tee käiki neile teada ei annud. Lühike aeg enne ärareisimist alles laskis ta seda neile ütelda, et ta oma meestega, kes maad mööda ümber käiwad, meie jumalaid teotamas ja inimesi weega kastmas ning suitsetamas, ja seda tema wendadeks ja waimulikud eks isadeks kutsub, taga merd tahab sõita. See oli meile kõigile karbetaw teekond.

— Mis tegivad wennad Diiina kaldal? küsis Raupo elanusega.

— Nemad saatfiwad jalamaid saadifud piiskopi juurde, teda tagasi paluma. Wägiwallaga sundimine polnud mõimalif. Pealt näha wäga kurb, ütles piiskop neile ristas kätega: „Teie tuimad inimesed olete mulle palju südame walu teinud. Ma olen mitmeid teie seast risti weega kastnud ja õnnistanud igawese õnsele osasaamisele, aga teie olete oma pagana usu poole tagasi pöörnud kui koer oma otse kallale ja kui pestud emis pori lompi. Aga kes teie weel minu õpetusele truuks olete jäänud, ärge langege mitte enam oma hirmsa pagana usu sisse tagasi. Ma lähen nüüd omastega ära ja jätan teid üksi. Wistist ei pööra ma mitte enam tagasi.“ — Liivi saadifud astufiwad seal tema ette ning ütlesiwad! „Suur ristimees, sa nimetad ise ennast meie isaks. Miks jätad sa siis meid üksi ja lähed meie juurest ära? Sa nimetad ennast karjaseks ja meid karja lammasteks, keda sa kofku korjad ja hoiad kui karjane. Kas lähed õige karjane oma teed ja kas ta jätab lambad huntide ja teiste kiskjate mets loomade kätte? — Piiskop nägi haledaid nägusid, filma wett, mis selle juures woolas ja ta laskis tundmused mõitu saada. — „Kas teie tahate siis mu head karjalambad olla?“ küsis meie waga maenlane. — „Meie tahame kõik nõnda olla, kuidas sina soowid, kui sa aga meie rõõmuks ja troostiks siia jääd ja meid mitte maha ei jätta. Lähed sa aga ära, siis langeme meiegi, kes meie weel su karjast üle oleme jäänud, huntide osaks.

"Ja, jae meie juurde." — Piiskop oli liigutatud. Ta küsis kaupmeeste käest nõuu, mis ta pidada tege-
gema. Need käskisivad teda siia jääda ning lubasi-
wad talle kõwa töotusega tagasi tülles kodumaalt sõ-
jawäge ühes tuua. Selle peale õnnistas halli peaga
piiskop oma Jumala nimel laewamehi ja laewu. Nõõ-
rid kisti kalbalt lahti, kaupmehed läksivad laewade
peal minema — piiskop jäi siia!

— Mitspärašt tahab ta nüüd Gestimaale minna?

— Mõned Liimlased ei jõudnud oma rõõmu selle
üle enam tagasi hoida, et piiskop ennast tagasi jäämisele
lastnud meelitada. Kui laewad filmist kadunud ning piis-
kop oma linna tagasi jõudis, tulivad Holmi mehed talle
wastu ja küsivad temalt pilgates: „Tere rabi, sa
tuled Gootlandi turult. Mis maksab seal nüüd sool
ja kuue riie?” — Wanake ehmatas selle üle väga
ära. Ta nägi, et teda oli petetud ning nuttis selle
kahju pärašt palju filmawett, et ta mitte ei olnud
ühes saanud minna. Nüüd oli hilja. Düüna jõelt
enam laewa ei läinud. Aga Gestimaal Rotalia ran-
nas olla praegu veel mõned Saksa kaubalaewad seis-
mas. Nende juurde tahab ta nüüd mööda maad
minna, et sealt üle mere peaseda ja suurt sõjawäge
meie maale tuua, kes meie jumalaid ja hiiesid häwi-
tada ja meid endid orjaks teha peab aitama. Tema
selts pole mitte suur ega ärawõitmine raske. Rün-
mekond julgeid mehi, ja asi on joones. Raupo, anna
selle peale oma käsi, et sa seda teed, mis siin isamaa
ja rahwas jult kui oma wanemalt õigusega nõuab.

— Nõõmuga! Siin ta on!

— So, nüüd olen ma selle peale julge, et kõik nõnda läheb, nagu ma soovin. On peamees lord kões, noh, siis oleme meie juba hea sammu oma asjus edasi saanud.

— Millal hakkab piiskop minema?

— Ülehomme. Päeval ta muidugi ei julge oma pehast wälja minna. Ta saab wistist õhtu pimedas oma teed ette wõtma, et teise päewa hommitul juba nii kaugele olla, kus teda enam ära ei tunta. Wastu hommist ööd on ta wistist Koiva jõel.

— Kust wõiks ta üle minna?

— See on mulle weel teadmata, aga ma usun, et ta üsna mere lähedalt üle läheb. Ettemalmistust on igal pool waja.

— Selle eest ma muretsen, ütles Kaupo. Ma tahan kõik lootliku mehed igal ülekäimise kohal üles otsida ning nendega rääkida. Kes tahtlane näitab oma ülesande täitmiseks ehk muidu kõlwatu, selle asemele saadan ma omalt poolt mehe.

Tugew kae raputus. — Wõeras läks. ✕

10. Üle jõe sõitja.

Mis tondi lugu see täna on, et mitte kuskilt lootikut üle jõe sõudmiseks ei leia, pahasas üks wanadlane mees mööda paremat Koiva jõe kallast üles poole sammudes. Just kui ära tehtud. Sgal lootikul mis merest saadik kuni siamaani näha on olnud, on ikka oma mees kui waht juures. Muidu

wedelesiwad neid igal pool, mine üle kust tahad. Ma ei taha's aga siin kellegiga kokku saada, sest ma ei tea mitte, kas wähest see just, kelle jnurde ma lähen ehk keda ma ennast üle wiia lasen, mind mitte ära ei tunne. See oleks minule wäga paha. Aga üle pean ma ometigi saama ja kaugemale üles poole ei tohi ma enam minna, seal tuntakse mind tõeste ära. Olgu mis on, ma katsun siinsamas oma õnne. Ja kui kala õngitseja minu ka ära peaks tnudma, siis oleme meie ikka veel mees mehe wastu ja kahe wõitluses ei ole ma siinamaale veel ilmaski taotanud, wistist küll ka sellepärast, et mul keda ees ei ole olnudki. Aga wähest ei saa keda ka nüüd tarwis olema.

— Hei, kalamees! hüüdis ta kaldale seisma jäädes ja näitas lootfikus istuwa mehe poole, et ta lähemale tuleks.

Mees tõstis pea üles ja waatas hüüdjä poole kaldale.

— Sõua äärde ja wii mind teise kaldasse, ma tahan üle jõe saada. Ole hea mees!

Lootfikus istuja oli üks wana mehike, kes kalawõrguga ametis oli ning oma kalapüüdmise riistad kokku koristas, enne kui hüüdmise peale kaldale hakkas sõudma.

Üle jõe tahtja oli kõige aja lootfiku meest teraselt tähele pannud. Selle pikaline loomus ja kaunis tõnts wäljanägemine oli talle wäga meele järele. See ei wõinud talle midagi kahju teha, waid ennem tõotas ta head. Pealegi näitas ta hea südamega mehike olema.

— Kui kaugele küllamees siis tahab minna? küsis wanadlane lootsiu mees.

— Kaugele just mitte — aga siiski saab sööma-
wahe tee ikka ära.

— Do, nii kaugele tunnen ma kõik talud ringi
ära. Kuhu siis õige su tee läheb?

Üle jõe tahtja oli nähtawalt kimbatuses. Ta ei
tunnud nimetpidi selle maa peal üht ainustki kohta.
Mis pidi ta nüüd ütleva? Ja wastuse wõlgu jät-
mine oleks lahtlane olnud.

— Kas sa ammuft saadid seda kohta siin tunned? küsis
wõeras kawalalt.

— See on ju mu kodupaik, wastas mees, ma olen
Metsla külast pärit, see on siit poole söömawahe teed.
Kaugemal seisab Laugu küla — wähest wiib su tee sinna?

Wõerale ei jäänud muud midagi üle, kui selle
peale oma jah ütelda.

— Kelle juurde? oli uus küsimus, nagu wõeras
ka juba ette kartis. Ta oli uues kimbatuses. Hea
südamega lootsiu mees ei märganud sellest midagi,
waid ta seadis oma lootsiu joonde ja hakkas sõudma.

— Küllamanema juurde, wastas ta hea õnne peale
ning waatas seal juures luurates oma küüti ja otja.

See naeris.

— Laugu külal ei olegi praegu wanemat, ütles
ta. Siis ei ole sa kaua aega enam siin nurgas ol-
nud, kui sa seda ei tea, et Laugu küla wanem ris-
tiusk on heitnud ning küla rahwas ta minema saat-
nud. Kus ta praegu elutseb, seda ei tea keegi. Mõ-
ned arwawad, et ta risti-meeste teenistuses olla.

Wõeras tegi väga kohmetanud näo.

— Ja jah, rääkis sõudja lahkest edasi. Niisuguse näo teeb iga õige Liimi mees selle juures, kes seda hullu lugu esimest korda kuuleb. Keegi ei taha uskuda.

— Seda ei või ka uskuda, rääkis mõeras, kui nägi, et asi tema kohta paremaks läks kui ta oli julgenud arvata. Kuidas võib üks täie mõistusega inimene nii teotaval viisil oma usule selga pöörda!

— Oma usule ja rahvale, lisas sõudja omalt poolt veel juurde. Aga selle eest hulgub ta nüüd ka mööda ilma ümber. Kuski ei julge ta ennast enam näidata. Aga üks laps, kes teda näeb, näitab näpuga ta peale ning kõik inimesed põlgavad teda, ja seda on ta ära teeninud. Sõber, sinu teekäik on siis ka asjata, kui sa temaga kokku tahad saada. Kas ma ei pea ümber pööрма?

— Ah, sellest pole wiga, ma tahan siiski sinna minna ja asja lähemalt järele kuulata. See on väga imelik kuulda.

— Noh, kuidas soovid, mull on ükskõik, ütles lootusetu mees ja sõudis edasi.

— Mis nüüd muidu ka kuulda on? küsis mõeras, rõõmus selle üle, et tema teekäigu üle enam nõudmist ei olnud.

Sõudja waatas oma teekäija otsa, nagu tahaks ta esite ära näha kas ta küsijat ka usaldada võiks. See aga märkas kohe, mis niisugune waade tähendas ning ütles lahke näoga:

— Sõber, sa ei näi mind hästi usaldama. On

julle midagi ära feelatud ehk on keegi ju usaldust kurjaste tarwitanud?

— Wiimast pole küll weel olnud, aga —

— Aga esimest küll?

— Alalikut ütelda, on mulle rääkimine ses asjas küll ära feelatud.

— Mis asjas? päris wõeras.

Mees oli kahewahel, mis teha.

— Ega sul ometi waenlastega midagi tegemist ei ole? küsis kawal wõeras.

— Jumalad nuhelgu mind selle eest kõige kõige suurema nuhtlusega, kui see nõnda oleks, rääkis wanake põlastusega. Ega sa ometi seda minust ei wõi mõelda.

— Sa teed ju nii saladuse karwa näo, et ma wägise halwa mõtte peale pean tulema, kostis wõeras, kes märkas, et tema nüüd enam sõudja, waid see tema käes oli.

— Mina olen Raupo käsju peal wäljas, õiendas sõudja.

— Raupo käsul — ja seda kardad sa ütelda? See on mulle aru saamata. Raupo on ju ometi Liimi rahwa wanem ja teeb ainult, mis rahwale kasuks on.

— See on õige, armas külamees, Raupo on mees, kes igal ajal rahwa eest kas wõi tulest ja weest läbi läheb, ning rahwas teeb seda ka tema eest. Meie kõik täidame ta käsusid sõna lausumata ning ei küsigi, miks üks asi nii ehk nii on, kui meie ka sellest aru ei saa. Tema teab seda paremine, mis hea ja tarwis on, ning meie kuuleme sõna.

— Kas Raupo on julle midagi ära feelanud?

— Tema jah.

— Kas Raupo seda sulle ise suu sisse ütles!

— Nõnda küll.

— Sa teed mind uudis himuliseks. Mis asja teelas ta sulle ära? see on mulle arusaamata . . .

— Rahwa käes läheb jutt ruttu laiali ja mõib sel teel ka waenlaste kätte jõuda, ja kui need meie nõuu kuulda saavad, siis on kõik kui wette sadanud, seletas sõudja, kes wahel ajal lootisfuga juba teise kalda sse oli saanud, ning lastis oma sõiduriista mööda kalda äärt weewoolest alla poole ajada. Kas sinna ei ole weel äraandja Anno nimi ulatanud?

Wõeras solistas käega üle lootisfu äärewettning wah-
tis enese ette maha.

— Mis räägitakse temast? küsis ta.

Tema hulgub rahwa seas ümber, kuulatab kõik mis räägitakse, waatab kõik, mis tehakse ning wiib sel-
lest siis meie waenlastele teadust. Tema eest ei mõista keegi julge olla, kes teda ei tunne. Nüüd on wanema poolt käsi wälja antud, et iga mees, kes teda näeb ümber hulkuma, maha lööks ehk elawalt wanema kätte wiiks, mille eest ta suurt maksu on lubanud.

Wõeras läks seda kuuldes väga karsituks. Ta filmist wälkus midagi, mis tasase ja waike wanakese lohuma pani. Waewalt jõudis ta ennast weel wai-
gistada. Sõudjale näitas nagu seisaks wihane karu tema ees, kes ennast saagi peale kargamiseks walmis seab. Seda märkas wistist ka wõeras, ja silmapilk muutis ta oma olekut sel wiisil, nagu oleks wanakene just teda äraandja Anno üle wihaseks teinud.

— See on hirmus kuulda, mis üks nurjatu inimene ära teeb, ütles ta oma vihale sõnu andes. Kui see tõsi on, siis tahaksin mina esimene olla, kes lubatud auupalga ära teenib. Kas sa wähest ka Anno püüdmise pärast wäljas ei ole?

— Ei Anno pärast praegu küll mitte.

— Ja sa kardad mulle ikka üteldes, mispärast?

— Sõber, sind ei karda ma mitte enam, sest ma olen näinud kui wihaseks wilets äraandja su tegi. Sa oled õige Liivlane. Kui see mulle ka keelatud on, sinule wõin ma wistist julgeste ütelda, mis pärast mina ja mitmed teised täna wäljas on.

— Jah, muidugi — sinu saladused on minu täes kõige paremal paigal, meelitas mõeras. Rahetsema ei pea sa seda mitte.

— Täna on iga lootliku tarwis waht, nii et keegi hing ilma teadmata üle jõe ei pease, algas mees.

— Soo! ütles mõeras pealt näha üsna tuimalt. Mis tarwis?

— Täna õõsi, homme ehk homme õõsi oodetakse piiskoppi tema meestega siia, kes Metsapöole, Soontagana ehk Harjumaale tahab põgeneda, et sealt Saksamaale meie wastu abiotsima minna. Kui see reis talle korda lähaks, siis wõiks meie kasi wäga halwaste kääia. Sellepärast oleme meie kui wahid jõe peale saadetud, kes koe märki annawad, nii pea kui teda ehk ta mehi näha on. Tema ei aima ise muidugi midagi paha ning seda wiisi wõib ta kergel wiisil meie kätte langeda. Kalda peal on wahid walmis,

kes iga märgu andmise peale kofku tulewad ning piis-
kopi kaldale jõudes vastu wõtawad.

— Mis tahetakse temaga teha?

— Wistist on tema elu kardetaw ja sellepärast
on ta surm kõige julgem abinõuu — ehk ka eluaegne
wangis hoidmine.

— Sa wahtisid on kõik jõgi täis, ütlesid sa? Kū-
fis mõeras.

— Mereft kunni Toreidani. Nägemata ei pääse?
ta mitte üle jõe.

— Tänu sulle, tubli mees, üle toomise ja uudise
eest, ütles mõeras lootsikust wälja karates, kui see kal-
dasse kinni oli jäänud. Ma ei taha sind mitte une-
teda. Loodan sinuga pea jälle kofku saada.

Ruttu kadus ta kaldal metsa sisse ära.

11. See oli Anno.

Rahutult käis Raupo paksu kuuse metsa all Roima
jõe kaldal edasi tagasi. Külma wihma sadas
wahetpidamata ning ka puude pealt tilkus juba läbi,
nii et wanem kaelani märg oli. Mitte külm wihm
ega paha ilm ei olnud need, mille üle ta pahandas —
ta käis ju wihmast hoolimata ka lagedate kohtade peal
ja waatis iga natukese aja järele alla jõe poole ja
üle lajalise oru, nii kaugele kui film ulatas — ei,
a pahandas selle mõera nooremehe peale, kes talle

mõne päeva eest piiskopi teekonnast Kotaliasse sõnumid oli toonud.

— Tema on mind petnud, ta on mind narriks teinud, rääkis ta ise eneses suure pahandusega. Juba kolmat päeva külmetan mina oma meestega wahi peal olles ning piiskoppi pole keegi weel filmaga näinud. Wistist ei ole ta selle peale mõtelnudki — ja mina olin nii rumal, et selle mõra mehe juttu uskusin. Kui ma temaga weel kord kokku peaksin puutuma, siis tahaksin näidata, mis sõhårdune nali maksma tuleb. Aga ta saab ennast wistist hoidma, minuga kokku puutumast.

— Sellega ei siid ja wäga, Raupo, kuulis ta tutawat häält enese ligidal.

Raupo pööris ümber. Tema ees seisis seesama noormees, kellest ta praegu rääkis.

— Petis! hüüdis Raupo talle wastu.

— Sa oled äge, Raupo, jee ei ole mitte wane-male kiituseks, wastas mõeras rahuga.

— Mis töotafid ja mulle jumalate nuhtluse juures ja mis on sellest nüüd wälja tulnud? Kus on piiskop, kes sinu kuulutuse järele siit üle pidi minema?

— Piiskop on praegu weel Ütskülas ja jääb eksi-otja ka sinna.

— Soo, ja sina tulid ja teatasid mulle, et ta kõige hiljemalt eile siin pidi olema! Mis tarwis?

— Mina täitsin seega oma kohut kui mees, kellel oma usk ja rahwa wabadus armas on, oli mehe rahulit wastus.

— Ma ei mõista su sõnu, wastas Raupo.

— Wanem, kannata wähe, warsti on sulle kõik selge ja su paha meel minu üle kaob kui kaste päikese paistel.

— Ma ootan seletust.

— Minu sõnum, mis ma sulle tõin, oli õige. Piiskopil oli tõsine nõuu Kotaliasse ehk ka Harjumaale põgeneda, et sealt Saksa laewadega oma kodu saada. Aga ta õn teada saanud, mis nõuu tema üle on peetud. Ja kas pidi ta siis weel pead tulle pistma?

— Tema on meie nõuu kuulda saanud? ütlesid sa? küsis wanem väga ärritatult.

— Jah, see on nii.

— Kes on talle seda teada annud?

— Se on ka minule teadmata.

— Kas see su teadmine wõi paljas arwamine on, et piiskop seda teada saanud?

Ma ei räägi mitte paljaid arwamisi. Mis ma sulle teatan, wanem, seda olen ma oma kõrwaga kuulnud. See nõuu on täieste tühja läinud ja mul on sellest väga kahju. Kas sinu oma mehed wähest sellest ettewõttest enneaegu midagi ei ole kõnelelud?

— Ma olen kõigile kõwa käsu annud, et nad kellegile hingele sellest midagi ei kõnele, mitte poolt sõnagi.

— On nad ustamad?

— Ma usun neid.

— Siis on mulle arusaamata, kuidas waenlased seda teada on wõinud saada. Ehk see küll asja enam ei paranda, kui meie ka teada saame, kelle läbi asi wälja läks,

siiski oleks tulewaste õnnetuste eest hoidmiseks väga tulus, kui sa kohe järele uurimise ette võtaksid.

— Kuidas tuleks seda teha?

— Kõige pealt kuula oma lootfikute hoidjad ja jõewahid üle.

— Vähe lootust on mul selleks küllalt, aga siiski pean ma seda katset tegema. Kas sa ei taha ka juures olla?

— Mind kutsuvad mu kohused ära. Selle juures ei või ma mingit kasu saada — wähest on mind mujal rohkem tarwis. Kui ma isamaa kasuks midagi teha võin, siis näed sa mind jälle. Nii kaua soowin ma sulle su juures ametus õnne ja edu. Jumalad kaitsegu sind ja su rahwast!

Kaupo tahtis teda tagasi hoida, aga mõeras mees kadus warsti paksi metsa wahel ta filmist.

— Jmelik mees, kes peaks ta olema?

Kauem ei mõtelnud ka Kaupo selle üle enam järele, waid astus metsa alt wälja lagedale ringule, mõttis oma sarwe ning laskis seda waljult ja kaua ülesse ja alla poole weejootku kõlada. Warsti kostis talle alt orust mõlemalt poolt tume sarwe helin wastu.

Nega mööda tulivad üksitud jõewahid all nähtawale, kogusiwad endid salkadesse ning hakkasiwad wanema sarwe hääle poole edasi ruttama.

Natukesel aja pärast oli terve salk sõjawehi ning lootfikute hoidjaid tema ümber koos. Kõik waatasiwad küsiwalt wanema otsa. Tema nagu oli väga tõsine. Ta tundis, et ta hääle warijema hakkaks, kui ta rõa-

giks. Sellepärast jäi ta veel tükkis ajaks wait. Nii-
taua kogus veel mehi mõlemalt poolt jõe äärest kokku.

— Mis käsu andsin ma teile, sõbrad? küsis ta
viimaks kokku tulnud sõjameeste ja jõewahtide hulgas
ümber waadates.

— Et igamees oma kohust täidaks, oli vastus
mitmest juust.

— Ja mis oli siis teie kohus?

— Sinu käsutäitmine, kõrge ülem, ja seda oleme
meie truuste täitnud.

— Ma käskisin iga meest enese teada hoida, mis-
pärast ta väljas on, rääkis Raupo noomides. Keegi
hing ei tohtinud sellest midagi teada, kellesse see ei
puutunud, et meie nõuu mitte enne aegu välja ei
tule. Nüüd on aga waenlane seda ifka teada saa-
nud ning sellepärast piiskop tulemata jäänud. Meie
töö ja waew oli asjata. Kes teie seast on äraandja
olnud?

— Meie seast Äraandja? kuuldi hulgast kohkudes
hüüdwat ning üks waatas teise otsa, nagu otsitaks
jüüdlast taga.

— Jah, teie seast peab see paraku välja olema
läinud — keegi teine ei ole minu teades sellest mi-
dagi teadnud. Ma usaldasin teid ja aialdasin oma
plaani kui niisugustele, kes isamaa ja usu eest igal
ajal eluga välja astuvad. Aga ma olen selles arwa-
mises eksinud ja see teeb mulle rohkem valu kui see,
et piiskop sel wiisil meie käest peasnud on.

— Wanem Raupo, see on meile kõigile raskesti
teotuseks, rääkis üks wanematest sõja meestest ette as-

tudes. Kui seda meie seast keegi peaks teinud olema, seda meest tahame meie kätte saada ja ta tükkideks tükelda. Lase meid liisku heita ehk anna meid teisel viisil jumalate otsuse alla, et kurjategija üles saaks leitud ning niisugune teotus ja häbi mitte õigete peale ei langeks. Wähest tunnistab see kes sinu käsu vastu eksinud, oma eksitust niisamagi üles.

— Ma küsin teilt, mehed, mõttis Raupo nüüd sõna. Kes teie seast unustas, mis ta pidi tegema? Kes rääkis seda välja, mis ma saladuseks käskisin pidada?

Selle peale jäi kõik vaikseks kui hauas. Keegi ei vastanud.

— Mikspärast vaikite mehed? rääkis Raupo edasi. Kas ma pean arvama, et tegija oma süüdi salata tahab, või ehk teda siin ei ole? Kes on teie seast õige ehk kes süüdlane.

— Kõrge wanem, mina olen süüdlane, hüüdis üks wärisew hää teiste hulgast.

Kõik waatasiwad sinna poole, kust hää tuli. Üks wana mehike, kelle pead juba wanaduse lumi kattis, katsus enesele wanema ette teed teha. Kõik astusiwad tagasi ja andsivad talle ruumi.

Wanema ette jõudes langes ta oma põlwele peale,

— Anna armu, kõrge wanem, mina olen ju wäljust käsu üle astunud. Mina olen üksi süüdlane. ära wala oma õiget wiha teiste peale välja — nad on õiged.

— Räägi, wanahe, kes ja oled ja miks ja seda süüdi tegid! käskis Raupo.

— Ma olen lootfiku mees ja jõemalwaja Metsla wanamees. Üks mõeras mees, kes Langu tülasse tah-
tis minna, hüüdis mind jõelt kaldasse ja laskis en-
nast üle jõe wiia. Mina täitsin ta soowi.

Tema nõudis minu käest kõigi asjade üle teadust,
mis nüüd sündinud. Tema mõistis mind nõnda oma
mõrku meelitada, et ma teda täieste usaldama
hakkasin ja ta seda ära ütlesin, mispärast mina ja
teised teised jodel on. Siis läks ta ära ja ma jäin
üsnä rahule, sest ma uskusin, et ta mu awaldust kur-
jaste ei tarwita. Teisel päewal aga, kui ma oma
lootfikut hakkasin puhastama, leidsin ma sealt feest
selle risti.

Ta andis hiilgawa ristitsese Kaupo kätte, kes teda
terawalt filmitjes.

— See rist põles kui tuline süsi mu käte wahel,
rääkis wanake edasi. Ma wiskasin ta enelest, aga
siis otsisin ma ta jälle üles ning hoidsin enesel kalit-
sas. Ta ei mõinud kuskilt mujalt sinna saada kui
mõera mehe käest. Mind hakkas nüüd mu süda hirm-
jaste waemama. Miks kandis see mees risti ja miks
pidin ma temale sellest rääkima, mis mulle ära kee-
latud oli! Dõsi ei saanud ma und filma — ikka oli
mul se mees ja tema hirmus rist filmade ees ja ma
nägin ta naeratawad nägu, millega ta minult lahkus.
Ma ei ole enam kahe wahel, et tema meie waenlane
oli ning minu läbi teada sai, mis ta nii väga teada
igatses. Ma nägin ta wihasiid filmi — sealt wäl-
kus tuli, kui ma Annojt rääkisin, keda sa tõrge wa-
nem, eluga ehk elutalt püiad. Aga see just elitas

mind mu wanaduse nõdruses — ma pidaſin ſeda õigeſ põlgtuſe wihaſ Anno nurjatufe üle, ning mu uſaldus ta waſtu kaſwis ſelle läbi weel juuremaks. Ma paſkuſin ennast ſu teeniſtuſeſſe, kõrge wanem, ſa ei tahtnud mind mu wanaduse pärast waſtu wõtta — ma töotaſin ſu kaſtu täita — nüüd kaeban ma iſeenefe peale — ma ei ole ſõna pidanud. Reed armsad lootuſed, mis mind hea aſja eeft teenima ſundiswad, on nüüd minu läbi rifutud — ma olen wiſlets wana inimene — mu lapsed ſaawad mind enesſeſt ära tõukama — ma nään nende näguſid enefe ümber täis põlgduſt ja wiha — ma olen ſeda ära teeninud, ja ometigi armastaſt ma neid ſüdameſt nagu ſindgi, oh wanem, ja teid, mu wihaſtatud iſade jumalad. Nüüd pole mul enam midagi ütelda, ma olen kõlwatu ſulane olnud — ma ootan oma nuhtluſt, mis ma ära olen teeninud.

Wanake waitis. Ta jõud oli lõpnud. Kuuljad olivad ſügawalt liigutatud. Ka Raupo palgilt oli kaastundmuſt wana inimeſe waſtu lugeda.

— Mis nagu oli ſee mees, ſeda ſa üle jõe wiſſid ja ſelle omaſ ſa ſeda risti pead? küſis ta wanakeſelt.

— Tema kandis pikka muſta kuube ja ſügawaste üle ſilmade wajutatud kübarat, ta ſilma nagu kattis suur punane habe, kuſ juba mõned hallid karwad ſeſs olivad. Pealt näha wõis ta ſurwet 45—50 turjal kanda.

— See oli Anno! hüüdis Raupo. Tema on meie waenlaſtele ſõna wiinud! Anno, Anno!

Theodorich Rooma teel.

Sügamas mõttes istus preester Theodorich oma
weiskes toas laua ääres. Ta waatas üksi
filmi läbi akna wälja. Madalad udupilved jookswad
wiledaste ta filmade eest mööda ning ta wahtis nende
täiku nii kaugele järele, kui weike akna seda lubas.

— Jah, oleksid mul tuule tiimad, siis oleks mul
terge piiskopi täsku täita, rääkis ta ise eneses. Nüüd
aga saab ise wäga raske olema. Nii pea kui mu nõuu
mürgataks, olen ma rahwa wiha ohwer. Sina aga,
sa helde taewane isa, lasse oma pühad mu kaitsjad olla.
Sa oled mind imelikul wiisil paganate wiha täest juba
ford peastnud, lasse seda ka edaspidi sündida. Sinu
nime ja auu kuulutamiseks olen ma siia tulnud, selle
pärast lähen ma nüüd jälle teele. Püha Maarja,
palu ka sina oma truu Issanda sulase eest ja aita,
et paganad siin maal ära wõidetud saamad ning risti
kogudus kasvab Amen!

Pikkamisi tõusis ta üles ja lõi oma hiilgawad
ametiriided põrmandu tolmust puhtaks. Siis täis
ta edasi tagasi ning läks jälle oma lauakese juurde,
kus peal piiskopi petsati ja allkirjaga kiri seisis. Weel
ford istus ta kõwa puu istme peale ning weel ford
luges ta seda kirja, mida ta muidugi juba peast mõis-
tis. Piiskop oli talle kirjutanud:

Armas wend Theodorich!

Oma truu sulase Anno läbi saadan ma sulle selle
kirja ja püha Maarja õnnistust ning kaitsmist. Sa

tead, wend Issandas, kui raske aeg meie noorel kirikul siin hirmsa pagana rahwaste keskel on. Ma tahtsin Saksamaalt, oma ema kirikult abi paluma minna, aga selle plaani on waltsid ja petised Liimlased kawalaste nurja ajanud — siis tahtsin ma wendade juurde Rotaliasse minna ja sealst kaupmeestega üle mere sõita, aga ka seda plaani oliwad tigidad Liimlased teada saanud, ning oma sõjamehed mind walwama saatnud, et mu elu wõtta. Kuidas see neile teada on saanud, sellest ei wõi ma aru saada. Ma ei ole sellest ühe ainsale Liimlaselegi sõnagi rääkinud, waid ainuüksi oma truudele Kristlastele teatanud. Liimlaste kawaluse ja tigiduse eest ei jõua ma ennast enam kaitseada. Ma olen wang Issanda wiina mäel ja ei saa enam oma loossist wälja. Aga abi on meile hädapärast tarwis, kui meie tööd poolele ei taha jätta, mille peale meie ei tohi mõeldagi. Meie peame abi saama ja wõidule jõudma. Kuule, wend Issandas, mis minu nõuu on. Meie peame püha isa troonile oma häda kandma ja tema jalgade ette oma palwe alanduses maha panema, et püha isa ise meile appi tuleks. Kui meie palwed tema südant jõuawad liigutada, siis wõime julged olla, et meie oma waewa eest mitte üksi taewalift, waid ka maapealift tajumist saame. Meie peame aga oma asja õieti ette kandma. Selleks meheks, kes seda peab tegema, olen ma Sind walinud. Sina pead see mees olema, kes minu nimel Rooma paawsti juurde läheb. Pane ennast selle reisi jaoks walmis ja mine warsti teele. Reisi raha ja mu kiri püha isale on kirjaga ühes. Ma oleksin sinuga juu sõnal

rääkinud, aga minu juurest ei pease ja nii hõlpsaste enam minema. Wali omale kõrwaliseb teed, ja tee ennast waga's ristiusu kuulutajaks, kus ja paganatega kokku puutub, siis saab kõit korda minema. Minu piiskoplik õnnistus ja püha Maarja kaitmine olgu sinuga. Antud Ütskülas, 1191. Maarja aastal.

Meinhard,

Siinlaste piiskop.

Siis wõttis ta ühe suure paberi wälja, kuhu kiri pühale Siale Roomas hoolega sisse oli mäsitud ning pakkis selle jälle niisama suure hoolega tagasi. Ka oma raha waranduse waatas ta üle, mida piiskop talle teekulaks saatnud, ning mis ta oma warandusest kokku korjanud. Kõit pani ta hoolega taskusse ning läks siis oma toa ukse juurde.

— Heinrich! hüüdis ta.

Üts noor munk tuli nähtawale ja seisib auupatlikult oma wanema ja ülema ameti wenna ees.

— Heinrich, kas mu ratsa hobune walmis on? küsis Theodorich tõsiselt.

— Muus isa, hobune ootab ukse ees, oli noore munga alandlik wastus.

— Mina jätan su, noor wend, tüfiks ajaks üksi, rääkis preester pühalikult. Minu tee wiib mind kaugele, ja mu teekond saab raske ja waewaline olema, aga ma loodan püha Maarja eest palwete peale ja täidan oma kõrge ülema, meie armulise piiskopi käsku. Sind on ta mu asemele saatnud. Ka mina annan Sulle oma õnnistust ja loodan, et su pühad ka find kaitsewad. Ma jätan find nende hooleks.

Õnnistades tõstis preester oma käed noore mehe peale, kes põlwi tema ette tolmu fiske langes ning ristis kätega õnnistust vastu võttis.

Selle peale võttis preester raamatu ja wee nõuu, mis enne juba ära oli pühitsetud ning astus täies ameti ehtes hobuse selga.

Natufese aja pärast kadus ta kava järele vahtiva munga filmist metsa puude vahele ära. Kui ta enam midagi ei näinud, pööris ta tuppa tagasi, võttis oma „roosikrantsi“, lastis püha Maarja kuu ette põlwi ja palvetas kava — kava. — — — —

Selsamal ajal kui preester Theodorich iseenesega võideldes selle kindla otsuse juurde tuli, et ta piiskopi kätse peale Rooma püha isa trooni ette lähed ning ennast reisi tarvis ette valmistama hakkas, istus Raupo jälle oma nõupidamise toas soja mödu kannu juures laua taga. Tema vastu teisel pool lauda istus jälle se mõeras noormees, kes talle piiskopi Gestiimaale reisirajast sõnumid oli toonud ning pärast selle nõuu tühja minemist teatanud. Kuida viisi tema seda kõik teada oli saanud, sellest ei saanud Raupo mitte aru, aga see oli ju kõrvaline asi. Peaasi oli ikka see, et ta tähtsaid ja õigeid sõnumid oli toonud. See tõstis ta lugupidamist wanema filmis.

— Mis kuulutad sa mulle täna? küsis ta mõeralt, kui see tema vastu istet oli võtnud.

— Raupo, kas sa usud, et waenlased nüüd magama on jäänud? kostis mõeras küsimisega, nüüd mil piiskopi põgenemine tühja läks?

— Seda ma usun küll, et nad jälle mõne uue

tavaluse wälja on mõtelnud, aga mis moodi ja laadi see on, seda ei wõi ma mitte teada. Kui see sulle tuttav on, siis kõnele. Kas piiskopil veel mõte peas on abi otsima minna ja mil wiisil ta seda korda tahab saata?

— Piiskop on selle mõtte maha jätnud, et ise veel pikale teekonnale minna, selleks on ta ka liig wana. Aga ilma abita ei tohi ega taha ta jääda. Tema saadab enese asemel ühe teise ristimehe, kes kangel Rooma peab minema, kus nende ülem elab, seda nad eneste püha isaks nimetawad ning wägewam olla, kui wana aegne Kriwe Komores. See mees on wäga wägew, tema sõna kuuleb terve ilm ja ta käs-
kusi täidawad kõik ristiinimesed pimedast peast. Kui ja, kõrge wanem, oma auu ja rahwa wabadust kõrgeks pead, siis ei tohi ja mitte piiskopi saadikut Rooma lasta minna. Kui see tal korda läheb, siis oleme julgeste ise oma haua juurde jõudnud.

— Ma usun, mõeras, et ja selle juures kahe wahel ei ole, mis ma ise enese ja oma rahwa eest teen. Kõik, mis minu wõimuses, teen ma, et seda kardetawat nõuu tühja ajada. Millal tahab piiskop oma saadiku teele saata?

— Ma usun, et saadikul juba piiskopi käst käes on ning et ta wähest veel praegusel filmapilgul teele walmistab. Neg on wäga lühike, sellepärast rutta!

— Kas siis ei ole wähest kõik hiljaks jäänud?

— Praegu veel mitte, aga iga wiidetud filmapilt on üks uus samm hiljaks jäämiseks.

— Kes on see saadik?

— Taara-aia ristimees, Theodorich, oli mõera was-
tus. Tema tee wiib teda wistist sinu linna lähedalt
läbi. Pärast poolt päewa wõib ta juba sinu maa
peal olla. Selle pärast tee ruttu, mis sa teha wõid.
Aga wõta omale ustawamad abimehed kui minemal
korral, et need su nõuu tühja ei ajaks. Küüd sa
tead kõik, mis tarwis oli. Täida oma kohust, sa
tead, mis rahwas su käest nõuab, rahwas ja jumalad.
See olgu su elu ja kauniste päigu su käsi!

Wõeras läks ära. —

Pärast lõunat kõndis Raupo üht weikest teed mööda,
mis Taara-aiast tema linna wiis, ning tõstis oma
filmad aeg ajalt murides üles. Ta näis ise enesega
rahul olema, sest see kord olivad ustawad wahid iga
teerajakeie peale wälja seatud, mis Taara-aiast
Düna poole wiis. Ühe neist teedest pidi ristiusu saa-
dik enesele walima. Iseeneses soomis ta, et tema
mitte ise Theodorichiga kokku ei puutuks. Selle pärast
oli ta ka kõige weiksema tee oma tarwis walinud, ses
lootuses, et preester wistist nii kõrwalist teed oma
reisi tarwis wälja ei wali, waid selleks ikka üht suu-
remat ja paremat tarwitab.

Häbitselt aratas hobuse labja müdin ta neist mõte-
test üles. Pool kohkudes waatas ta sinna poole, kust
müdin tuli. Ta tundis tuleja esimese filmapilguga
ära. See oli Taara-aia preester Theodorich wõi
Dietrich, kes piiskopi käsul praegu Rooma hakkas
minema. Kui ta Raupot täies sõjamundris enese ette
nägi astuma, ei suutnud ka tema tasast wärisemist
tagasi hoida. Waewalt läks tal korda oma kohkumist

marjata. Ta wõttis palju raamatu ühte ja pühitsetud wee nõu teise kätte ning ajas hobust, kes inimest nähes täima oli jäänud, uuesti tõnkima.

— Pea sinni, risti-inimene, kuhu sa tõttad? küsis Liimi wanem mõõka ees hoides.

Ratjanik jäi seisma ning waatas tõsiselt wanema otsa.

— *See* Raupo, kas sa minu nime ära oled unetanud? Mina olen kõigi waeste, haigete ja abitarwitajate isa Theodorich, ja käin oma teed Issanda nimel. Ma arwan, ka sina olid kord haige? —

— Sa sina tegid mu oma rohtude ja palwetega terweks, rääkis Raupo wahela. Ma tunnen sind ja olen oma elu eest su wastu tänulik, aga ma pean ka kui rahwa wanem oma rahwa nimel ja tema eest wälja astuma.

— Pimestatud paganate würst, hüüdis preester. Sina orjad rahwast, kes paganad on ja ise midagi ei tea elawast jumalast ja igawesest elust. Sa kardad ristiusu orjust, aga oma pagana usu ja paganate orjust ei karda sa mitte. Würst ei tohi rahwast orjata, waid peab ise ennast orjata lastma. Mis teab rumal rahwa hulk, mis temale heaks ehk halwaks tuleb? Seda pead sina kui nende würst ja kuningas teadma. Miks pärast takistad sa minu teekäiku?

— Elawa Jumala sulane, ma ei keela sind mitte oma rahwa seas tööd tegemast, seda olen ma sulle töotanud, kui sa minu terweks tegid, ja seda töotust ma ka pean. Aga ära mine mitte meie juurest ära. Mis ajab sind siit ära minema?

— Ma ei lähe sinu rahwa seas ja mitte ära. On sulle seda ehk keegi ütelnud?

— Jah, seda on mulle üteldud.

— Kes on seda walest rääkinud?

— Ära nimeta walest, mis tõsi on, noomis Raupo. Kes seda on rääkinud, see on sulle üks kõik. Ole awalik ja ütle, kas sa ei lähe mitte piiskopi kätul Rooma?

Preester kohmetas nähtawalt ära. Ta nägi mis siis sünnib, kui ta seda ära ei jõua salata, mis tõsi oli.

— Raupo, ütles ta rahuliku häälega, sa räägid sõnu, millest ma aru ei saa. Waata siia, ma usun, et sa neid asju tunned.

Ta sirutas oma mõlemad käed wälja. Ühes oli palweraamat ja teises pühitsevad wee nõuu, ning seljas walfjas kollakas ning kullast säravad ameti riided.

— Seda wiisi nägin ma sind, kui ma surmawoodil haige olin, enese ette astuma.

— Nõnda wiisi astun ma iga haigewoodi ette ja nõnda wiisi parandan ma ka teisi haigeid, nagu sindki. Minult haigete juurde wiib mind mu tee — ma ei tea ühestki teisest teekonnast. Haiged, kellede juurde ma lähen, on sinu rahwa seas, sinu wennad. Pead sa mind kauem kinni ja jõuan ma hilja sinna, kelle hinge peale langeb siis surma süü? Nõuad sa aga järele andmata, et ma tagasi pean pööрма, siis teen ma ka seda — aga siis peab ka ju rahwas minu juu läbi teada saama, mis tema würst ja walitseja on teinud. Nõuad sa seda minult?

— Rui ma su sõna mõiksin uskuda, siis lasaksin ma sind rahus minna, aga kes seisab selle eest, et see tõsi on?

— Raupo, mu poeg, sa ei tea, kui sügavaste sinu umbusaldus mind kurvastab. Sa töotaksid mu vastu tänulik olla, kui minu rohud ja palwed su terweks teemad. Küüd oled sa terve, aga kus on su tänulik meel? On see mehe sõna, mida sa oma waima auu juures mulle oled annud ja töotanud?

— Ma tean, mis ma sulle mõlgu olen, aga ma nõuan õigust, sa kas see minu tänulise meele vastu käib? Anna mulle see kindel teadmine, et sa kaugelt oma usu maadelt meile mitte uusi isandaid ei lähe tooma — siis lasen ma sind takistufeta minna.

— Ma olen selleks oma sõna sulle pakuud. Kas see weel ei mõju!

— Sel wiisil mitte. Anna mulle niisugune töötus, mida teie risti-inimesed wandeks nimetate, siis jään ma rahule.

Breester mõitles ieenesega. See kestis aga ainult filmapiigu. Minu teekäigu külles ripub kõik meie suure ettemõtte õnn ehk õnnetus, mõtles ta ije eneses, mis patt võib see olla, kui ma paganale waletan! Häda-wale on ju lubatud ja otstarbe pühendab abi nõuusi.

— Ma wannun sulle, pagana würst, rääkis ta pikalt ja pühalikult, et ma üksi haigeid waatama lähen ning siis jälle tagasi tulen. Teie jumalad nühelgu mind, kui ma waletan.

Raupo astus teelt eest ära ja laskis ratsanikku minna. Ta oli õnnega peasenud.

Weel fõrd pidas teda üks inimene teel finni, aga see oli mees, kellest tal midagi paha farta ei olnud.

— Anno mis finul tarwis on? küfis preester teele ette astuja tuttawa käest.

— Ära pahanda, ristiusu kuulutaja, mul oli finult midagi enne ära reisirnist küsida, rääkis Anno lõõtsutades, millest näha oli, et ta ruttu käinud.

— Ära räägi minu äraminernist, keelas preester ja waatas enese ümber, nagu kardaks ta kuulajaid.

— Pole wiga, ma tean, et su teekonnast paganad midagi ei tohi kuulda. Aga see oli na meie eneste wahel.

— Kui sul asja on, siis räägi ruttu, ütles preester kärjtitult ja niisuguse näoga, nagu ei tahaks ta Annoga tegernist olla.

— Usu kuulutaja, sa rääkisid sel päewal, mil paganad sind ära tahtsiwad ohwerdada, ühe noormehega. Mäletad weel — metsa all, ohwri paigast mitte kaugel?

— Mis siis?

— Kes oli see noormees?

Preester tegi kannatamata näo.

— Sinule on see ju üks kõik, kes ta oli. Ära pea mind kauem finni — ma pean ruttama. Jäta niisugune uudishimu!

— Ei, mulle pole see mitte üks kõik, ma tahan teada, kes ta oli. See on minule väga tähtjas.

Tee mulle seda head ja ütle, kas ta meie mees ehk meie wastane on?

— Tema on meie kõige kurjem waenlane. Ta teeks meile palju kurja, aga tal pole mingit võimu — on üks üsna kahjuta ümber hulkujä.

— Seda tead ja tõeste.

— Muidugi tõeste!

— Oh siis on tema see kurjategija, kes kõit piiskopi plaanid Raupole teada wiib, rääkis Anno käsi õerudes. Ta on meid kõiki petnud. Aga nüüd on lõõg täis. Kas seda ka tead, mis ta nimi on ja kus ta elab?

— Tema nimi on Robin — ta on üks siit maa pagan, kes lapsest peast Sakjamaale wiidud, kust ta nüüd ära põgenenud. Tema pagana nimi on Dabrel, kui ma õieti mäletan. Kus ta siin elab, seda ma ei tea — —

Siimesi tuli teed möõda nähtawale. Ehk preester küll hea meelega oma uudishimu taltsutamiseks rohkem Anno käest selle mehe üle teateid olesks nõõdud, aga ta teadis ka, kui kardetaw siin kõnelemine oli. Ruttu tõmbas ta waruõsiteõst ja ajas hobuse minema, enne kui ta seismist tähele pandi.

Dabrel, õimies Anno metsa pugeses iseeneõele habemesõe. Siis ma tean, kes ta on. Hm — ka see mees on jälle mu kões. Mul on pagana hea õnn ka itka. Küllap ma ta nüüd kätte saan. Nüüd on weel küõida, kumb ta pea eest rohkem makõab, kas Rusõin wõi Piiskop? Teenistus on hea.

13. Leitud kodu.

Ohtune päike paistis kahwatanud taewast sügise ehtes puhkawa lehtpuu metsa peale. Kased ja wahtrad oliwad kulla karwa kollased ning kõrgel mäe otsas kasmawate haljaste pärnade wahelt paistsiwad üksikud punaste krooniga jalakad wälja. Kõrgel taewa all seisiwad piimakarwa pilwe jooned nagu kinninaelatud paigal. All metsa wahel wulises kõrge kallaste ojake ning saatis jahedat niiskust üles poole. Muudu oli kõik otse kui surnud, ainult üks elaw hing liikus siin kaunis kohas.

See oli Dabrel.

Aga ka temast näis elu kadunud olema. Ta astus küll tasakäste edasi, aga ta oli nii sügawasse mõttesse wajunud, et ta enese ümber midagi ei kuulnud ega näinud. Sadanded kirjud kujud käiswad ta silmade eest mööda — tema rõõmus lapsepõli, ta kallid kodu, orjus mõrval maal, põgenemine kodumaale, ilus tütarlaps Uku pidul — kõik need oma üksikute lugudega kirjult läbijegamine.

Nagu unes waatas ta enese ette ühe suure tamme peale, siin just nagu tema unistustesgi. Kui kauniste sündis selle jäme tüwe oma laia oksadega sellega ühte, mis mälestused wanast ajast, õnnelikust lapsepõlwest ta ette tõiwad!

Ta jäi seisma. Tal oli nagu seisaks ta ühe ennemuistse pühaduse ees, mis enese külge kisub ja koidab. Mis mälestusest kustumud, leidis ta siit weel

juurde. Seal seisis sügawas loore sees seesama märk, mida ta lapsepõlmes sinna fisse löiganud. Talle tuli nüüd see selgeste meelde.

Nagu sügavast unest ärkades, waatas ta enese ümber. Kõik mis ta nägi, oli tuttav: Ojamulin, mäe kind oma puudega, päikese kuldgi oli seesama!

Waataja filmis säras midagi iseäraliselt, ta nagu oli nagu ära seletatud, ta rinnus liikus soojalt üks tundmus, millele ta nime ei leidnud ja mis ta hinge ühe kõrgema pühaduse fisse tõstis.

— Minu kodu, mu lapsepõlwe kallis, püha paik! hüüdis ta waimustusega. Seesama tamm, seesama muru, seesama wulow oja oma haljendawa oruga ja needsamad metsad oma kuldpuudega — ma olen kodu. Mis ma kaua otjisin, olen ma nüüd leidnud. Ole südamest termitatud, ja kaunis lapsehea hiis, wõtke wastu mu sooja tänu, teie head jumalad, kes teie mu jalgu siia juhatafite! Ja sealt pärnade warjust paiskab ka mu ema hirtsik, mu kodu! Siit lahkusin ma kui laps, ja nüüd tulen ma kui mees tagasi. Pikad aastad lahutasiwad mind sinust, ainult unenägudes wõisin ma siin wiibida ja mõtetes sinu juurde lennata, mu kuldne kodu. Põksuw süda, kannata weel weidi, siis oled ja oma armsa ema käte wahel, tema filma all. Seal on ta maja — seal kiigutas ta kind armu kätel, seal nutis ta sinu pärast, kui tigedad inimesed su tema rinna juurest ära fiskufiwad. Oh, ta ei tea, kui ligidal ta kadunud laps on. Warsti, warsti olen ma seal!

Waljult põksus ta süda, kindluseta käis jalg —

ta oli oma kodu lähel! Kõik oli ümber ringi wait kui hauas — ja haud näis ka ta kodune hartsik olema. Ta wiimistas wähe, nagu koguks ta julgust sisse astuda. Siis lükkas ta ukse kõrwale, ning astus küürutades üle läwe. Külma hana õhk käis talle seal wastu ning pani teda wärisema. Ta waatas enese ümber. Kohutaw tühjus ta ümber. Abi nurgas ära lagunenud, majariistad ära kõdunenud, sängis polnud keegi enam maganud — kõik tühi ja kole! Kohkudes kiskus ta ka selle ukse lahti, mis teise tuppa wiis. See langes hingede pealt maha ning jäi kui risu hunnik põrmandule. Ka see ruum oli tühi ja niisama kole, kui eestuba. Elujälgi ei leidnud ta enam kuski. Ühes nurgas leidis ta aseme, tekk peal, nagu magaks seal keegi. Ta tundis weel praegu, et selle sama teki all ka tema maganud. Kramplikult kiirusega astus ta ligi ning tahtis riide üles tõmmata. See oli aga nii ära mädanenud, et talle natuke räbalaid peosse jäi. Ta wõttis uuesti kabe käega sellest kinni ja tõmbas jälle. Nüüd andis see järele ning tuli ära.

Kohkudes fargas ta tagasi. Teki alt tulivad furnuluud nähtawale.

— Pühad jumalad! hüüdis Wätku peaaegu fardes. Kas see on mu ema! Pidin ma ta luud eest leidma? Parema oleks ma ial seda kohta üles leidnud? Ükski, wiletsalt ja kõigist maha jäetud pidi see süda oma liikumise lõpetama, selle farnast mulle ilmas teist enam ei tujju. Siin kõdunewad nüüd su kallid luud mu ainus armastaja hing ilma peal?

Ta süda tees walust — ei olnud seda troosti sõnad ega pisarade jõed waigistamas. Kuiwa filmadega ja kangelst waatas ta enese ette luude peale, känd jõuetult teine teisel pool kõrwas ning pea õlade waele wajunud.

Päike oli ammugi alla wajunud ning tähed sirgimad juba kaua aega taewa telgil — Wätku seisis ikka weel liikumata oma koha peal. Kinge walu oli ta nagu kangelst teinud, et ta paigast ära ei saanud. Ta oli täieste tarretanud olekus ning ei märganud ajalendu ega tunnud wäsimust. Kui palju õõsid ei olnud see, kelle luude juures ta nüüd seisis, tema pärast ilma uueta walwanud — mis oli see natuke selle wastu!

Snimeste hääled tungisimad ta kõrwu. Ta jäi kuulatama. Teine neist oli talle tuttav. Nad tulimad lähemale, toa läwele, tuppä.

Kes mõisimad nad olla, ja mis otsisimad nad siia, kus kellegi jalg tema ema surmast saadik enam ei olnud käinud?

— Mis hogerik see siin on? küsis üks.

See on üks wanaaegne elu maja, wastas teine, kelle hääle Wätkule tuttav oli.

— Ja nüüd ei ela keegi siin enam?

— Snimesi küll mitte — mõib olla, et tondid siin öömaja peawad.

Wätku ei hakanud selle üle pead waewamagi, kes see tuttawa häälega mees mõis olla. Mis puutus mõderas inimene temasse, tal oli iseenesega tegemist küllalt!

— Ära tee mulle hirmu, rääkis mõera häälega mees. Ilm on väljas külm, et hambad juus lõdisevad ja elumajasid pole siin paksu metsa sees kuskil lähedal, kuhu peame siis hingega minema. Võime tänuks olla, et niisuguse korgagi leidjime.

— Mina tundsin seda korgast ammuft saadik juba, seletas tuttav hääl.

— Sa tunned küll kõik korgad ja kohad, aga kust meie oma linnu kätte saame, kelle pea meile midagi sisse toob, seda ei tea ja ühti. Mis aitab su suur tarkus!

— Jmelik küll, et teda kuskilt leida ei ole. Või on ta wähest haisu ninasse saanud, et tema pead otsitakse? See oleks wäga paha lugu, siis ei teeniks meie enam midagi ning saaks oma peremeeste käest weel sõimata pealegi. Aga kust ta siis seda ometigi kuulda on saanud! Või oled sina seda wälja lobisenud?

— Mine ikka, Anno, kuidas sa nõnda kena wõid olla — siis mina pidin seda wälja lobisema!

— Na, see tuttav hääl on Anno oma, mõtles Wätku. Küüdi ma tunnen ta häälest ära. Aga keda nad siis otsiwad — mis peast nad räägivad?

Ta jäi terasemalt kuulatama.

— Waata sõber, rääkis Anno, kui sa hea mees oled, siis tahan ma sulle weel rääkida, mis ja ei tea. Kas tahad?

— Miks ma siis ei taha! Räägi aga — ma kuulatan heameelega.

— Sa-ah, aga mis ja mulle selle eest maksad?

— Ah maksu ka tahad siis?

— Muidugi, see on kena lugu.

— No mis ja siis dige tahad?

— Luba oma palgast muist selle eest mulle.

— Aga meie müüme nahka ja karu ennast pole veel kumbgi näinud.

— Küll karu tuleb ise kah ikka.

— Sa kui ta tuleb — kui palju siis mulle enesele sellest hinnast jääb? Sina oled rikkam mees, ja võid niisama sõbra mehe poolestki rääkida, mis ja tead. Ets siis mina räägi kah jälle sulle, kui mul midagi juhtub teada olema.

— Mis sinul ka teada on! naeris Anno. Olgu peale, ma räägin sulle weerand hinna eest. Kas tahad?

— Üts ta puhas, räägi, seda võin sulle ka anda.

— Tehtud, anna käsi, wa sõber.

Wali lafjatus tunnistas, et kääb kofku löödi. Siis tehti tuld ja korjati wäljast puid peale ning wõeti kõdunenud puitide peal istet.

— Kas siin veel teisi tubasid on? küsis mõeras mees Annolt ning näitas seal juures lahtise ukse augu peale, mis tule walgel selgeste näha oli.

— Seal on veel üks teine weike urgas, seletas Anno, kes urtsifuga tuttam näis olema.

— Kas seal ei ole wähest parem öökorteri pidada?

— Küsija oli üles tõusnud ning tahtis sisse astuda.

— Ära mine sinna, keelas Anno, see toake on tontide ja kaelamurdjate eluase. Istu maha ja kuulata, mis ma sulle räägin.

Mehike istus ja hakkas kuulama.

— Waata, sõbrake, siin majas on see mees, keda meie nüüd otsime, lapsepõlmes elanud, kõneles Anno.

Wätku kuulatas terawamalt. See asi näis temasse puutuma.

— Siin hurtsikus? küsis mõeras.

— Siin jah. Siin elas ju ta ema, see wana tark, keda igal pool tunti.

— Ja kus on nad nüüd?

— Dota ifka, las ma räägin. Tema poeg, selle nimi oli Wätku, wiidi hulga teiste noorte inimestega mõerale maale, sinna, kust nüüd raudmehed ja ristiinimesed tulewad; mis nendega seal tehti, seda ei tea meie keegi, Dabrel põgenes sealt mõne aja eest ära ning hulgub nüüd meie maal ümber. Siin sai ta ka Lindaga tuttawaks, keda sinu peremees naiseks tahab võtta. Et tüdrukul aga see poisike peast ära ei lähe, siis tahab tema Wätku pead saada, et see rummalale tüdrukule teised mõtted pähe ajaks. Seda wiisi on asjad!

— Wõi nii moodi nad ongi, imetles mõeras, kes üks Russini sulane oli. Ja minule ütles ta, et see poisike nii palju kurja on teinud, et ta selle eest peab surema. Mine võta ta kinni — suurte meeste asi — mis meiesugune fellest teab! Aga kus on see Wilko või Wätku siis nüüd? Rust võtame ta pea kinni?

— Siin on see Wätku, keda teie otsite, ja siin on ka mu pea, mille eest teie raha jagate, hüüdis noormees tagast toast palja mõõgaga wälja astudes. —

Rohkudes largasiwad mõlemad mehed tule äärest üles. Ragu hauast üles tõusnud kättemaksja seisis ta

kurja tegijate ees, kes ehmatuse pärast sõnagi suust ei saanud, vaid ainult kui haawalehed märisesiwad. Teine teise selja taha taganedes püüdisiwad mõrtsukad toast wälja saada. Aga Wätku astus neile tee peale ette.

— Mitte sammugi paigast, ehk muidu lõhub mu mõõd selle pealuu, kes weel ennast peaks liigutama. Ütelge mulle, kes on teid minu pead otsima saatnud ja kes on see Linda, kellest teie rääkisite?

Wärikesed hakkasid Kussini sulane rääkima, ja ta oleks wististe tõtt kõnelema kui Anno, kes seda märkas, kawalalt wähele ei oleks tulnud.

— Kulla külamees, mis teeb sind meie wastu mihaseks! kõneles Anno waga näoga. Minu suu räägib alati, sest inimesed tahawad ikka imelisi asju kuulda. Mis ma praegu jutustasin, ei usu ma isegi. Ma kuulsin preester Theodorichi käest Wätku nime ja rääkisin temast nagu tunneksin ma teda ise. Meid on üht inimesetapjad otsima saadetud ja meil pole kellegi teisega tegemist. Sind olen ma risti-inimeste teenistuses näinud ja ma ei usu mitte, et su mõõka inimeste veri on wärwinud.

— Aga nüüd peab teda ühe waletaja ja nurjatu petja veri wärwima, hüüdis Wätku, kui ta mitte mu küsimiste peale õiget wastust ei anna. Ära tee ennast rumalaks lobisejaks — ma tean, mis sa rääkised, on õige. Minu pead peate weel onia peaga otsima — sellest ma ei räägigi — aga seda peate mulle siinsamas tunnistama, kus on see Linda, kellest siin kõnelesite ja kes on tema wangis hoidja? ✕

Mehed nägawad, et Wätku käest peajemine nii

ferge ei olnud nagu Anno lootis. Mis oli siin teha? Alalisk võitlemine polnud nende asi; nad nägiwad, et nooremehed tugew käsi nendest üle oli, mis pidiwad nad asjata katsuma? See oleks neil mõlemil elu maksnud, ja elu hoidsiwad nad mõlemad jurma hirmuga. Ruttu mõtles Anno järele, mis sellest tuleks kui ta ära ütleks, mis Dabrel teada nõudis. Siis oleks kõik ta plaan wette kuskunud, otsustas ta ning ta ei julgeks ennast enam nende silmis näidata, kellele ta sõna annud, et ta nende nõudmist täidab.

— Teie tahate pikka mõtlemise aega, hüüdis Dabrel. Ma nõuan ruttu otsust. Üks — fakt —

Dabreli käsi tõusis mõõgaga kõrgele.

— Olgu siis, hüüdis Anno, ma tahan julle ütelda, kust see tüdruk, kellest ma oma seltsimehele rääkisin, leida on. Üks noor preester, keda Heinrichs hüütafsse, peab teda ühes üksikus metsa hurtsikus wangis. See on siit kahe päewa tee päewa loode poole. Koht on kerge leida. Siit oja mööda poole päewa teed alla poole wiib, weike jalgteed rada õigele kohale.

— Ma tahan, et teie mu ise sinna wiite, ja teie pead wastawad selle eest, kui see wale on. Nüüd antke oma sõjariistad siia!

See nõudmine ehmatas uuesti mehed ära. Mõlemad teadsiwad ju, et see wale oli, mis Anno praegu ette luisanud, et lahti peaseda ning noortm meest wälja petta, kus temast kerge wõitu saada.

Ra Dabrel nägi nende kimbatust ning tundis, et Anno teda pettis.

Tänage õnne, teie nurjatud petjad, ütles ta ähwardama häälega, et teie siin minuga kokku olete jaanud, mis ma pühaks pean ja mitte werega rojastada ei taha. Siin puhkab mu kallie ema põrm, siin elawad mu lapsepõlwe mälestused, siin ei tohi rojane meri maad wärwida. Minge, ma kingin teile teie elu. Aga meie puutume weel kokku, ja siis peate mulle aru andma, kui wale ja pettus teie teelt juhtis. Ma täidan lapse lohust ja jään oma ema kõdunenud kontide juurde.

Mehed kadusiwad ruttu hartsikust. Nad oliwad peasenud — mis nüüd enam wiga!

— Kui ta nüüd näeb, et ta waletasid, Anno, mis saab siis meist? küsis kartlik Russini sulane teel, kui nad juba hartsikust kaugel oliwad.

Anno naeris.

— Rumal lambapea, nüüd on poisid ju meie käes. Tuleb ta sinna, kuhu ma teda juhatafin, siis on ta kadunud. Kawalus on ilmas peremees. Lasz ta nüüd nutta nende kontide juures — ta peab neid oma ema luudeks — rumal poisike!

Anno naeris jälle, et mets wastu kahas.

14. Piiskopi nõuu.

Piiiskopi juures Ütskülas oliwad tema truimad sõbrad ja preester Theodorich, kes praegu Roomast tagasi jõudnud.

— Mis sõnumid tood ja, wend Teodorich, meie Roomast meie püha isa käest? küsis piiskop ennast preestri poole pöördes ning teda oma õnnistusega teretades!

— Apostliku õnnistusega teretab püha isa oma walgustatud troonilt find, Liwimaa piiskop ja minu abimehi ning kõiki risti-inimesi, kes sinuga ühes Jumala riigi laiali laotamiseks tööd teewad, rääkis saadik pühakliku häälega. Tema on ju palwet armulikkust kuulnud ning wõtab meid kõiki ja terwe Liwimaa püha Beetruse ning enese hoole olla. Minu suu läbi laskis ta enesele kõik ära rääkida, mis meie paganate keskel teeme ja kuidas meie siin elame. Ta tiitis väga seda tööd ning manises meid siis ikka kindlaks jääda ning paganate tagakiusamisest hoolimata nende seas missiooni tööd edasi teha. Sinule aga, isa, andis ta õigust, oma usutöö juurde nii palju abilisi wõtta kui tarwis leiad olema. Siin on tema kiri, mida ta minuga saatis ja sulle ära käskis anda.

Nende sõnadega andis ta suure pergamendi rulli paawsti pitšatiga piiskopi kätte, kes selle wärisewate lättega wastu wõttis. See oli esimene kiri, mis ta püha isa käest Roomast sai, ning sellepärast liigutas teda rõõm ka nii wägewaste. Nagu püha asja pani ta pärkamendi lehe oma suu juurde ja luges siis seda selge tähtedega kirjutatud kirja.

Caelestinus episcopus, servus servorum Dei, venerabili fratri Meinardo, Livoniae, gentis episcopo, salutem et apostolicam benedictionem. (Paawst Roomas, Sumala sulaste sulane, saadab auuwäärt ame-

tiwennale Meinhardile, Liivi rahwa piiskopile termi-
tust ja apostli õnnistust), luges piiskop kirjast.

Ümber seisjad lõiwad risti ette.

— Kui alandlikult ja ilustaste kirjutas meie püha
isa Roomast! hüüdis piiskop rõõmsalt. Siis luges ta
edasi:

„Ma olen suurt kiitust sinu tegude ja su abi-
meeste töö wilja üle kuulnud, mille eest meie oma
Loojale suurt tänu ohwrit peame tooma ja töotusi te-
gema, selle eest, et ta wäärt armas, sinule nii kind-
lat meelt anda ning oma lõpmata halastusest kaunist
wilja kinkida. Tema ise ütleb: Ilma minuta ei wõi
teie midagi teha. Ja kui inimesed midagi head on
teinud, siis on see ikka tema töö.“ Ma tahan Saksa-
maala saata manitsust, et kõik Kristlased, kes oma
pattusid andeks igatseswad saada, Liwimaa paganate
wastu püha sõtta lähetsiwad. Aga nii kaua kui nende
abi weel sinna ei ole jõudnud, katsu sa heaga läbi
ajada. Meelita rahwa wanemaid kõige pealt risti-
usku wastu wõtma, et need siis rahwast sinu töö
wastu üles ei kihuta, waid sulle weel abis wõiksid
olla.“

Piiskop jättis lugemise seisma.

— Püha isa nõuu on hea, rääkis ta, ja tema
tahtmine olgu meile käsutis. Mis teie armate, wen-
nad, kas see meil tõrda läheb, kui meie rahwa wirts-
tid sõbruses ümber pöörda katsume? Meil on praegu
weel sundimiseks liig wähe jõudu ning nüüd läheb
ristimise töö palju wisanalt edasi kui hakatuses.
Palju taganewad juba ära ning wastapanemine lä-

heb kangelaks. Sel miisil mõib meie töö seisma jääda ning kui abi tuleb, näha, et meie veel midagi pole teinud. Mis piame siin tegema?

— Kõige rohkem on meil üht noort pagana würsi karta, kelle nimi Kaupo on, rääkis preester Theodorich. Ma olen rahwa seas elanud ja tean, kui suure truudusega rahwas tema poole hoiab ning iga ta sõna pimedast peast täidab. Kui teda ei oleks, siis põleks meil mitte palju karta.

— Mis peame temaga siis tegema? Kas ta ei laseks ennast ristida?

— Ta on kõige kangelasem pagan ja ei saa ialgi ennast risti-usu ifte alla alandama, wastas Theodorich. Minu nõuu oleks sellepärast, et meie ta elu mõtaksime.

— Aga see ei ole meie püha isa tahtmine, et werd walame, rääkis piiskop. Tema käseb sõbruse läbi risti usule meelitada. Kui meie ta ilmast ära kaduda laseme, siis saab ta rahwas wististe weel kangelalt meie wastu üles astuma, ja neil on siis ka õigust, risti-usulisi põlata.

— Jia, mitte nõnda ei pea see sündima, seletas Theodorich, et süüü risti usu peale langeb. Meie mõime seda nõnda teha, et keegi weretööd meie peale ei mõi arvata. Ma usun, meie truu Anno oleks siin paras toimetaja. Selle mehe meeli tõdistab hiilgam metall — ja asi on korras.

— See on meie usu seaduse wastu, rääkis piiskop põlastusega. Wend Theodorich, kas sa paremat, kristlikumat katset temast mõitu saada, ei leia?

— Minul ei oleks jelle wastu midagi, oga ma usun, et kõik asjata saab olema.

— Ja mina usun küll, et Raupo ennast ümber pöörda laheb, rääkis üks rüütel, sest mina olen temast ootamata head näinud. Ma langestin Bihkwaft tulles paganate kätte, need ajasivad meid taga, meie olime jões ja uppumise surm seisis meil filma ees. Seal tuli õnnets Raupo ja peastis meid ära. Bladimiri tütre, kes jõe oli kulkunud tõi ta ise jõesst wälja, ning sai ka nõnda wiisi tema peastjaks. Ta ei nõudnud meilt sellest midagi, ka mitte tänugi. Mina ei ole mitte selle poolt, et tema elu püüdma hakkame. Kui ta ristiinimeseks saaks, siis oleks meil temast väga palju abi. Ta on auusa südamega pagan.

— Rüütel Ungernil on hea nõuu, kiitis piiskop. Aga kuidas hakkame tema ümberpöörmist peale?

Üks noor rüütel astus sisse ja palus temalt üht kaebdust kuulda wõtta.

— Riisugustest asjadest räägime pärast, wastas piiskop, nüüd on meil siin ühe pagana würsti ümber pöörmise üle nõuu pidada.

— Minu kaebdus puudub ka just sellesamasse pagana sse, tähendas noormees.

— Roh, siis räägi!

— Raupo, Koima paganate wanem, on Bihkwa würsti Bladimiri tütre oma nõia kunstiga ära teinud, rääkis kaebaja. Mina nõuan, et tema peale nõia kohut jaaks mõistetud.

— Kudas see lugu on?

— Raupo aitas minewal sügisel Bladimiri tütre

Barbara weest wälja, kuhu paganad ta olivad ajanud, ning sellest saadit on tüdruk nagu peast nõrgaks jäänud — ta armastab seda paganat! Ja ise on ta ometi ristiusu würsti tütar.

Põlastusega kehitasiwad mitmed koosolejad öla nuke.

— Kust sa seda tead, noor wend?

— Barbara oli minu mõrjsja, nüüd ei tee ta muud kui nutab oma Kaupo järele, minust ei taha ta midagi enam teada. Ma palun tema üle kohut mõista ja tüdruku jeest hullustust wälja ajada.

Piiskop näitas kaebajale, et ta wälja läheks. Siis pööris ta tõsie näoga koosolejate poole.

— Rüütel Ungern kas see õige on, mis noor mees meile teatas? küsis piiskop.

— Wõib olla, wastas rüütel, ka mina olen lapse juures iseäralist muutmist näinud. Ta ei ole mitte enam see rõõmus ja lustilik tüdruk, mis ta enne oli. Wõib olla, et Kaupo nõia kunsti tunneb — paganad on selles asjas kõik tugewad.

— Armas noormees, mis nõidusesse puutub, see on kõik tühi. Meil kui risti-inimestel ei kõlba niisuguste wõimata asjade sisse uskuda. Sellest ei maksa siin ka rääkida, aga üht teist asja pean ma siin küll nimetama, mis kasu meie sellest Jumala riigi wäljalootamisele wõime saada, et Barbara pagana würsti armastab.

Smestades waatasiwad ümber seisjad piiskopi peale, mis ta rääkis, oli neile arusaamata.

— Kuidas võib patust õnnistust tulla? ümijeti kuulajate seast.

— Wennad, rääkis piiskop, ma näen siin Jumala sõrme, kes risti-usu naisterahwa südame ühe kardetawa pagana poole on kiskunud. Jumala teed on imelikud. Teie armate võimatuks, et Raupo ennast ümber pöörda lasseb — katsume seda naise läbi. Millega mehed enam korda ei saa, seda võivad tihti naised hõlpsasti ära teha. Laseme seda naist temaga katset teha — teda ümber pöörda — laulatame ta temaga ära — ja ma usun, siis on Raupo meile võidetud. See oleks meie usutööle suureks abiks ja toeks kui üks kindel würst rahwa seas ise ristiusu cest mõitlema hakkaks. Ühtlasi oleks ka wägem Pihtwa würst Wladimir selle ühenduse läbi meie sõbraks võidetud.

See nõuu äratas küll suurt imeks panemist, aga siiski paistis ta tulu nii selgeste silma, et keegi selle vastu ei julgenud rääkima hakata. Minult rüütel Ungern jõnas weel:

— Ma usun aga kindlaste, et Raupo ka ilma selle katseta ristida lasseb.

— See oleks väga hea, ma tahan ise teda ristiusule pöörda, seletas piiskop, aga meie peame ka julged olema, et ta meile truuks jääb. Ja abielu seob teda wististe kindlamalt meie seltskonda, kui usu sside, millest pagan ialgi nii ruttu sell wiisil aru ei wõi saada, et see tema kindlaks teadmiseks ja tema tegude juhtijaks saab. Kas tema weel waba elus elab ehk on ta naise mees?

— Ta on noore, ilusa naise mees wastas Theodorich

— Siis on paha lugu, kui ta oma naisest lah-

tuda ei taha. Aga kõige pealt on ikka tarwis tema enesega katsset teha ja seda weel nii pea kui võimalik. Kas ta peaks ütskülasse minu juurde tulema?

— Waga isa, anna see minu hoolets, rääkis preester Theodorich. Mina tahan selle eest hoolt kanda, et sa temaga kokku mõid saada. Mis ajaks pean ma ta siia tooma?

— Mida warem seda parem, oli piiskopi vastus. Kas sa usud tõeste, et ta tuleb?

— See olgu minu mure. —

— Kas ühe nädala jooksul mõid sellega walmis saada?

— Ma loodan.

Sellela lõppis koosoleku tähtsam jägu ning preester Theodorich lahkus sealt, et oma lubamise täitmist wiibimata ette võtta. Küütel Ungern pidi temale oma abi lubama. Ta pidi enese juures pidu pidama ning Raupo selle tänuks, et ta teda lord hädast peastnud oma juurde pidu mõeraks lastma kutsuda. Niisuguse kutse juures ei mõinud Raupo kahe wahel olla ehk paha mõelda.

~~15.~~ Targa ettekuulutus.

Rohkem kui aasta oli sellest ajast saadik mööda läinud, kui abielu sïde Leilit Raupoga ühendas. Kõik see aeg oli nagu lõpmata pidu täis rõõmu ja õnne ruttu mööda lennanud. Teist korda selle aja

sees nägi ta juba walmimaid wilja-wäljasid, teist korda wälkufiwad sirbid ehitatud tütarlaste käes küla murmedel. Mida suurem mure minewal kehwal juwel lõikajaid rõhus, seda suurem lust ja rõõm hiilgas nende nägudel nüüd, sest wäljasid kattis lõpjakalt kaswanud wili ning päid kaalus raske tera olla poole. Noored ja wanad walmistasiwad endid sõjajumala Turriise pühale ette, mis tulewal ööl ära peetud pidi saama. Kõige parem oinas termest külast oli ohwri-loomaiks wälja otstitud ning lillepärgadega ära chitatud.

Rõõmsas tujus käis Leili wiljalõikajate seas, kes talle südamest seda õnne soomisiwad, mis tal käes oli. Päike hakkas õhtu poole weerema, kui ta üht naisterahwast ruttu enese poole nägi ruttama. See oli temale tuttav tark, kellelt ta oma pulma-päewal õnne kuulutust nõudnud, aga siis weel mitte saanud.

— Ma olen wäga rõõmus, et find nii pika aja järele jälle kord näha saan, ütles ta naisele kätt pakkudes. Sa oled ruttu täinud ja palaw ilm on ju ära wäsitanud. Tule minuga koju — mödu kannu juures wõid ja oma palawust jahutada ja kuiwanud teelt karastada.

Tark pühkis walge põlle nurgaga higi oma otja eest ning lõõtsutas sügawaste hinge tõmmates.

— Sul oli wistist juur rutt? küsis Leili.

— Ma ruttan ikka, kui mul sõnumid wiia on, oli targa wastus.

— Siis tood ja mulle sõnumid?

Tark nifutas peaga, ilma et ta midagi oleks wistanud.

— Kui sa häid sõnumeid tood, siis ole südamest terve tulemast. Aga lähme enne linna. Tahedas toas wõid sa mulle oma teekäigu põhja teatada.

— Seda ei ole tarwis — kui sa mind kuulda tahad, istume siia samasse pärna wilusse. Päike jõuab madalale ja ei põleta enam. Mu jutt ei ole pikk — ma saan warsti walmis *siiani kolmapä*

— Kui sulle meele järele on, wäljas pärna wilus oma wäfinud jalgu puhata ja minule head kuulutada, siis olgu nii kuidas sa soowid.

Targa juu ümber wärises nagu walus joon. Leili ei pannud seda oma rõõmsas tujus tähele, waid istus sammeldanud kivi otša pärna wilusse ning näitas targale oma kõrwal pehme rohu peale istet.

— Soo, nüüd oleme üksi, kus sa kartmata kõik oma südame pealt mulle ära wõid ütelda. Ma ootan sinu käest rõõmustawaid sõnu.

Tarf wiivitas, nagu ei teaks ta, kuidas peale hakata. Ta nägu punetas palawusest ja oli wäga tõfine.

— Leili, algas ta wiimaks juttu. Sa tahtsid pulma päewal enese tulewiku teada saada? —

— Ja sina lubasid enne minu tulewaid päiwi tähtedest järele uurida ning siis kuulutada, rääkis Leili rõõmsalt waele. Kas sa seda tegid?

— Ma täitfin oma lubamisi — mitte tähtedest ei leidnud ma, mis sinusse puutub, waid maa pealt. Nüüd tulin ma seda sulle teatama, nagu su pulma päewal lubasin.

— Hea, armas tarf — su sõna pidamine teeb minu rõõmsaks.

— Ma kardan, et see, mis mul sulle ütelda, on, mitte su rõõmu ei ülennda.

— Kas sa mulle siis mitte head ei taha kuulutada? küsis Leili rahutumaks minnes.

— Ma võin ainult tõtt rääkida. Rõõmu ei tee see sulle mitte. Tahad sa kuulda?

Vanema abikaasa vaatas targa otja. Selle tõsine nägu pani teda kohkuma, sest ta kuulutas juba ette, et tema finnisse huulte taga mitte head sõnumid varjul ei seisnud.

— Ma olen ainult õnne päivi näinud — mu elu oli nagu suur rõõmu püha, mil üksi hõisati ja lusti peeti — fina oled esimene, kes mind mu õnnelisest unenäost üles ähwardab äratada — su tõsine nägu ei kuuluta head ja su huulte taga on wististe haawawad nooled varjul. Lase wälja need nooled, ma tahan neid rahulikult oma rinnaga vastu wõtta. Aga su sõnad olgu tõsised. Ära ütle midagi, mis õige ei ole ega ära jäta oma teada, mis tõsi on. Räägi, tark, ma ootan!

— Kus on ju mees Raupo praegu?

Leili ehmatas ära.

Kas temale õnnetust on süündinud?

— Ei mitte — ma tahtsin jeda ainult niisama teada.

— Tema pole praegu mitte kodus. Ta läks juba mõne päewa eest wälja. Täna õhtuks ootan ma teda tagasi, ja ta rahmas ootab teda Turrisse pühale.

— Kus ta praegu wiibib, jeda sa ei tea?

— See pole ialgi minu wiis olnud järele küsida, kuhu ta läheb. Ma tean ainult seda, et ta rahwa heaks oma sammud teeb ja sellest on mulle küllalt. Meie naised walitseme oma kollet ja koda — mehed otsivad oma auu väljast poolt kodurada — nende töö on mõitlemine ja meie kaitsmine.

— Raupo peastis kord ühe risti-usu naise jõe, kui see seal laenetega elu ja surma peale mõitles?

— Seda ta tegi ja selle eest on ta ka risti-inimeste tänu täheks oma pidule kutsutud.

— Leili, kardetan on nende tänu, mis nad meie wanemale andsid. See teeb pimedaks ja pime sõjamees ei ole mitte enam kangelane. Tema minek risti-inimestele on hädaohtlik, ära lasse seda mitte juundida.

— Mis sõnad need on, tark? küsis Leili üles tõustes ärritatud häälega. Sa wistad warju Raupo peale, mis su tahtmine ei wõi olla. Raalu paremine, mis su suu räägib. Targalt ootan ma tarku kõnet, mitte segasid sõnu.

— Raupo oli meie rahwa kangelane, rääkis tark edasi, ilma et ta ennast eksitada oleks lastnud. Tema oli oma rahwa õige pea ja rahwas auustas teda selle eest kui kangelast. Ka waenlased tundsid teda ära ning hakkasid suure kawalusega teda oma mõrku püüdma. Raupo on veel noormees, kes ennast kinni püüda lasseb. Waenlaste kawalus on suur.

— Ah waenlased waritsenud mu mehe elu järele! hüüdis Leili kõhunud häälel.

— Tema elu on neile liig vähe — nad tahavad teda ennast — mitte furnult, waid elusalt — mitte kui wangi, waid kui waba meest, kes nende tööriist on ning oma terwe rahwa nende kätte toob. See on nende kawal nõuu ja seda saadawad nad ka korda.

— Siin eksiid sa, kulla tark, rängaste, kui Kaupot ole kõrreks pead, millega kassi poeg mängida wõib. Ta on tõutanud oma rahwale ustawaks jääda, sealt ei wõõrdu ta mitte tagasi. Mis ühe naise pea wälja armab, selle üle naerab mees, ja Kaupo teeb sedasama.

— Wana Maara ei tee mitte oma suud lahti, kui ta kae wahel on, et ta sõnad tõeks ei lähe. Kui see mulle ka walu teeb, ma pean seda ometigi ütleva, mis tulemas on. Keegi ei oleks rõõmsam kui mina, kui mu sõnad waleks läheksiwad. Aga ma kardan, et ma hilja tulen ja et nüüd enam midagi parata ei wõi. Aga ma pidin sinu wastu, wanema emand, oma töotust täitma. Ma ei wõinud sel korral mitte armata, et ma omale fergelt räägitud sõnadega nii raske kohuse peale wõtsin.

— On sul nüüd kõik üteldud, mis jüdame peal oli? küsis Leili pilkawalt.

— Mitte weel kõik!

— Mis jäi siis ütlemata?

— Mis sinusse puutub, Leili, seda ei ole ma weel ütelnud.

— Ma tahan ka seda kuulda.

— Kas sa ise midagi ei arma?

— Miks ma ise pean armama, kui see sinul teada

Rõige 5 ande siisu.

Pulmad Uulu pühal. — Võõras noormees. —
Doodetud sõnum. — Unenägu. — Munga ob-
werdamine. — Põgenenud ori — Sõel, noor
würstina. — Linda ja Ruusja. — Võõra sõ-
num. — Üle jõe sõitja. — See oli Anno. —
Theodorich Nooma teel. — Leitud kodus. —
Piiskopi nõuu. — Targa ette kuulutus. —
Töötused. — Raupo ja ristinsf. — Munga
toimetused. — Petuse paelus. — Põlatud tarts.
— Lapse wargus. — Üks noor preester. —
Õõsi meljateel. — Öömaja. — Üks rüütel. —
Unenõu selgimine. — Uus armastus. — Taga
ajajad. — Aratõugatud. — Holmi kindluses.
— Pääsimine. — Ema ja poeg. — Lootus
kustub. — Päästja. — Sõa nõuu. — Sirmus
sõber. — Piiskopi ürm. — Gulla mõistetud
wang. — Sõber häda ajal. — Mõrtsjuka töö.
— Dotamata õnn. — Üks mängija lastule.
Tagasi tõugatud kuld. — Kodu teel. — Leppi-
mine. — Lõpp.

Hind 15 kop.

A. Saal.

Leili, üks pagana naine.

Butustus
Liivirahva vabaduse võitlustest
13. aastaja algul.

Kolmas anne.

Paides 1892.

Trükkind A. Seidelberg'i kütuga.

Дозволено цензурою — Дерптъ 12 Ноября 1892

on! Ma mõin wahest liig pahaste armata ja enesele
seega asjata muret walmistada.

— Sa ei wõi midagi liig pahaste armata. Mis
tulemas, on ikka weel pahem.

— Maara, jäta järele, hülüdis Leili pahaselt. Sa
petad ennast, kui sa minu juurde selle mõttega oled
tulnud, et mind hirmutada. Piinata wõid sa mind
oma hirmsate sõnadega küll, aga kartma ei hakka ma mitte.

— Sinu piinamine ei tee mulle rõõmu, Leili, ega
su kartus kaota mu muret, mis südamele rahu ei
anna. Ole julge ja kartmata, waene Leili, siis jõuad
sa oma õnnetust kõige paremine ära kanda. Mis mina
mõin, teen ma sinu waewa pehmenduseks hea meelega.
Sa oled weel lapsuke — sa ei mõista ära kaaluda, mis
õige eht wale on. Sinu asemele astub fõrd see risti-
usu naine, keda su mees surmasti peastis, ning sina
jaad ära tõugatud. Nüüd olen ma kõik ütelnud, mis
mul ütelda oli — ma täitsin oma töotuse — nüüd mõin
ma minna.

Ta tõusis üles ja läks.

Leili oli esiotja üsna uimane. Targa sõnad oli-
wad temasse kui pitse nooliga löönud ning ta mõtted
kaotanud. Tütise aega läks mööda enne kui ta ennast
kogus. Nii kaua oli tarf aga temast juba kaugele jõudnud.

— Madu, hülüdis ta wiimaks, kui keel jälle lahti
peasis. Sa walasid oma tihwti mu südamesse — sa
ostasid hästi sisse lasta ja lootsid mind surmata, aga
see tihwt teeb mind ainult kangemaks. Sa tulid mu
juurde sõbra näol — mina lasksin ennast petta — ma
pistsin su omale põue ja sa kallasid oma tihwti hamba

mu südame jisse tühjaks. Waene, wilets naine — ja armastid, et sul lapsuke ees on, kellega mängida võid. Sa tahtsid mulle meele ära heitmist, hingesse heita, et siis ennast selle üle rõõmustada, aga sa ei teadnud mitte, et ma ju kihti ei karda. Ma tunnen oma Raupot. Tema ei jäta ialgi mind maha ega lahku oma rahvast, kes tema eest tulest ja weest läbi käib. Ei, ei, seda ei tee Raupo mitte.

Ometigi oli see kahtluse kiht mõjunud, mis tark ta südamesse walanud. Kuidas ta Leili ennast neist mõtetest lahti katsus kiskuda ja endist rõõmust olekut tagasi saada, aga see ei läinud tal mitte enam korda.

16. Tootused.

Südame kallise, ära mine mitte täna kodust ära. Minu süda on hirmus raske, ma kardan õnnetust. Dõ otsa waenastavad mind kohutavad unenäod, rametult tõusin ma üles ning ruttasin wälja oma kuumawat pead jahutama. Aga hommikune koit ja eismesed päikese kiired ehmatasid mind weel rohkem. Paksud pilwerongad taewa külles liikusid kui määratumad tarretanud werelombid mu silmade ees ja täitsid mind surma hirmuga. Üks hääl mu rinnus ütles, et see õnnetust — hirmust õnnetust tähendab. Jäe koju, Raupo, ära mine mitte risti-inimeste pidule — neil ei ole sinuga mitte häid mõtteid — ma kardan, et ma sind mitte enam näha ei saa. Jäe koju! Rõnda palus Leile oma käsi Raupo õlale pannes.

Noor wanem, kes enesele praegu sõjakirvest mööle
jõudus, waatas tergelt naeratades naise otsa. Ta sil-
mad libisejivad läbi lahtise uffe wälja, punetawa
taema pilwede peale, mis ta naise südame nii suure
kartusega täitnud. Siis rääkis ta pehme häälega!

— Aga Leili, mu kallis kaasa, fina lähed mulle
korraga mõistatusjeks. Sa ei ole weel ilmaški selle
aja sees, nii meie koos elades elu täielist õnne mait-
seme, nii kartlik olnud kui täna. Kuidas mõid ja kulla-
kumalises hommiku loodus, mis nii su õitsewate pal-
gete puna sarnane on, jälemaid werelompisid näha.
Ole rahul, lapsuke, ma täidan ka see kord oma waenlaste
soowi. Minu kohus on nende olemist lähemalt tundma
õppida, et siis mõjuwamalt nende wastu mõiksin seista.
Ma olen ammugi juba parast aega ootnud, et nende
nõuu teada saada. See kord tuli see üsna ootamata.
Nende seas on ka tänulist meelt leida. Ma hoidsin
kord kolme risti-inimese elu, kelle peale meie mehed
jahki pidasivad, nüüd on üks nendest mind enese juurde
lastnud kutsuda, et minu wastu enese tänu üles näi-
data. Mitte tema tänu ei meelita mind sinna, waid
see kohus, mis kõrged jumalad ja rahwas mulle wa-
nema auuga peale on pannud, ajab mind kutsumist
kuulda wõtma. Waenlased on pantisid kutsuga kaasa
saatnud, need jääwad nii kaua siia, kuni ma tagasi
tulen. Sa näed naisuke, et mul midagi karta ei ole.
Olen ma kord tagasi, siis mõin ma oma rahwale head
nõuu anda ja sa tead, et ta minu nõuu järele teeb.

— Rahwas kuuleb, mis sa talle ütled. Ta kan-
nab sind kätte peal, armastab sind oma eluga. Kui

ja tema keskel wiibid, siis on ta õnnelik. Kui sina teda taplusele wiid, siis mõidab ta, ja kui waenlastel ta raud müürid ees oleksivad.

— Naistuke, ja meelitan mind täna üle liigse kiitusega, naeris Raupo. Oma rahwa peale olen ma julge ja tema armastus minu wastu on suurem, kui ma seda wäärt olen.

— Rahwas ei armasta ühtegi, kes ta tema armastuse wäärt ei ole, ütles noor naine niisuguse pilguga oma mehe otsa waadates, millest mure ja kartus wälja paistis. Miks räägid ja nõnda?

— Soowid sa siis oma mehest, et ta ennaft peaks kiitma? Ma olen rahul, kui ma ainult ühe inimese armastust täiel mõedul ära teenin.

— Kiitlemine pole mehe asi, aga seda palka, mis rahwas talle tänuliseft südamest ta wapruse eest annab, ei pea mees ta mitte ära põlgama. Ma ei keela sind ta kauem ju kindlast ette wõtmisest, aga enne pean ma sulle midagi ütleva, mis mina kauem enese teada ei suuda pidada. Võib olla, et see naise nõdrus on ja ja seda imeks paned, aga mu süda sunnib mind nõnda tegema. Ma ei leia mitte enne rahu, kuni ma sinu suust wastust ei ole kuulnud. Ära pahanda, kallis Raupo, wasta mulle kahe küsimise peale.

— Mis on sul siis minult küsida?

— Aga enne weel üks tingimine: Sa pead mu wastu õiglane ja awalik olema.

— Leili, ja niisuguseid tingimisi mõid sa minult nõuda! Kas sa oma Raupot enam ei tunne, wõi ei ole sina enam mu endine Leili!

Leili lõi oma silmad maha. Ta nägu hõõgas, tal näisivad sõnad puuduma.

— Sul on õigus, Raupe, vastas ta viimaks pool hääletult. Ära pahanda oma nõdra naise üle. Sa ei tea, misjagune tahtlus tihti nõrga naise südames aset võib võtta, kes põletava palamusega oma meest armastab. Ja selles on targa kuulutused ja muu oma lohutavad unenäod süüdlased.

— Targad on ka ekslikud inimesed ja unenäod ei lähe kõik täide, rõõstis Raupe. Aga ütle siis, mis kohta on sulle targad ja unenäod halba ette kuulutanud? ja mis jaoks oli sul nende kuulutusi vaja?

— Baga ei leidnud ma enesel tema kuulutust olema, see tuli kõik ilma mu enese soovita. Ma oleksin õnnelik, kui ma tema kuulutusi ialgi ei oleks kuulnud. Palumata kuulutas mulle tark halba ja tahtmata toimad mulle unenäod hirmutusi. Ära vihasta mu nõdruse üle — ma ei või teistegi — ma pean kartma. Üksi sina võib seda kartust kaotada, ja selle pärast tahtsin ma sinult õiget vastust oma küsimise peale.

— Ja mis küsimus sul siis südame peal on?

Noor naine otsis sõnu. Ühi, mis ta ette tahtis panna, näis väga tõsine olema.

— Raupe, kas sa ei ole ennast mitte muutnud? rääkisivad naise huuled tasakeste ja kartlikult, nagu teaks ta ette juba, et selle peale midagi vastatakse, mis talle valu võib teha.

Raupe naeratas.

— Jah, mu Leili, mu muutmine on see, et ma igapäevaga vanemaks lähen, ütles ta siis. Ja need

kriipsud, mis aastad mu näo peale wajutavad, teemad sulle nii suurt muret?

— Raupo, sa naljatab minuga kui lapsega. Meie kõik läheme wanemaks ja aastate kortsud ei tee ühegi mehe nägu näotumaks, waid tõstavad temast lugupidamist. Ma mõtlen südame peale, kui ma muutmisest räägin. Ma ei ole ial weel sinu käest küsinud, kas sa mind ka armastad, ma lugesin seda su filmist ja olin õnnelik selles teadmises, et sa mind ikka kui oma südame sõpra kallid. Seda õnnelikt unenägu on minult nüüd targa kuulutus riisunud. Sa pead mulle teda jälle tagasi andma, muidu ei leia ma enam rahu, ehk kisu tõsiduse kate mu filmade eest ära ja näita mulle tõtt, olgu see siis ka nii hirmus kui ta on. Ära lase mind kauem kahe wahel olla. Ütle, kas sa armastad mind kui oma ainust abikaasat ehk on mind mu pimestatud filmad petnud?

Imestades waatas wanem oma naise otsa, kelle juured niisked filmad nagu palwetades tema peal wiibisimad, nii lapselikult, nii usaldades.

— Mis muudatust oled sa minust siis juba leidnud? küsis Raupo ette heitwa häälega, sa oled niisama sugune naine kui kõik teisedki. Ma pidasin sind siamaani kõigist teistest sellepoolest kõrgemaks, et sa ialgi mu armastuse järele ei ole küsinud, waid mind ilma sõna töötuseta usaldasid. Aga kui igapäewasel inimesel on sul ka õigus minult seda nõuda. Olgu siis, ma kustutan sellega oma wõlakohuse ja räägin siin need sõnad wälja, mis mu süda mind rääkima ajab. Leili, sina

oled mu ainus armastus, ja seda armastust tahan ma sinu jaoks hoida, kuni mu süda veel tuisub.

— Raupe, Raupe, ja oled hea, rääkis Leili sügawa liigutusega. Ma teadsin seda, aga ma ei mõinud teistegi, kui pidin neid sõnu kord sinu juust kuulma. Nüüd on kõik kahtlus minuist kadunud, ma olen jälle rõõmus ja ei karda kõige pahemat targa kuulutust ega kõige inetumat unenägu. Need on kõik tühi tolm, ma tean et sa mind armastad ja mind ialgi maha ei jäta.

— Leili, kas sa seda ialgi mõisid karta?

— Ma olin nii nõder, nüüd aga ei karda ma seda enam. Ma tean, sa oled seda oma juuga ütelnud, ja sinu juu ei waleta oma Leilile midagi.

Raupe tõmbas abikaasa oma rinnale ja wajutas ta huultele pika, palawa musu. Läbi õnne pisarate waatas Leili oma mehe otsa.

— Sa oma rahwale tahad ja ka ikka truits jääda? päris ta nüüd edasi.

— Kas ka seda on sinu halwad ette kuulatajad ütelnud, et mina oma rahwa wasta truudust peaks murdma? küsis Raupe wastuse asemel.

Leili nifutas peaga.

— Sa sina uskusid seda?

— Ma ei tahtnud mitte uskuda, aga ometi, et need hirmsad ette kuulutuse tondid mind sugugi enam rahule ei jätnud, hakkasin ma juba kahtlema.

— Siis on mu kohus ka siia selgust saata, rääkis Raupe pühalikult. Kuule, Leili, mis ma sulle tõotan: Niitaua kui meie jumalad weel elawad ja meie nendelt abi ja õnnistust saame, nii kaua kui meie rahwas weel

pead püsti kannab ja minu kutsumist kuuleb, nii kaua tahan ma sinule oma armastust ja temale oma elu ohwerdada. See on mu töötus, ja kui ma seda peafin murdma, siis langegu kõikide jumalate heldus minust igaweste ära ja nende wiha ja kättemaksmine tulgu mu peale. Rõige oma toledusega.

— Miks teed ja nii raskest töotust; ma usun ju sinu sõnu ilma töotusetä, manitses Leili.

— Seda töotust olen ma ju ammugi juba teinud, mille juures üksi tähtis taewas ja wainne õõ õht pühäl ohwrimäel tunnistajad on olnud. Nüüd on ka sinu kõrwad seda kuulnud, ja sina oled esimene, kes seda teab, mis mu südames liigub.

— Head jumalad õnnistagu sind selle eest, rääkis Leili liigutusega. Nüüd wõin ma sind rõõmuga minna lasta, kuhu isamaa ja rahwas ja sinu wanema kohus sind iganes kutsub. Oma rahwale ja jumalatele ning minule ei kao ja kustilt.

— Ja ära kao sina ka minule, Leili!

— Ühe niisuguse mehe pärast olla, nagu sina mu Raupo oled, on naesele kõige suuremaks uhkuseks, wastas Leili soojustega. Sina oled mulle raske töotusega truult lubanud jääda, oota, ka mina tahan ühe weikse töotuse teha. Wõta see weike kaelaraha, mis ma oma kadunud ema käest olen pärandanud ja pühaks mälestuseks ikka oma kaelas kannud, enesele märgiks, et sinu Leili nii kaua sinu peale mõtleb, kui ta süda weel wiimast korda tussub. Ma ei igatse ialgi muud, kui sind, mu Raupo, ja kui sind ka Maana käsi oma rahwa seas ja minu kätte wahelt enne peaks kiskuma kui mind, mille eest

helded jumalad find ise oma armuga hoitku, siis tõotan ma sulle siin pühalikult surmani truudust. Nii kaua, kui eha õhtut ilustab ja koit hommikut teretab, peab maailm Leilile seda auu andma, et ta oma abikaasale, oma ainsale armastatud mehele viimse hinge tõmbamiseni truuks on jäänud, kui ka kõik ilma väed selle vastu peaksiwad mäsama. Noia see hõbe tükk enese kaelas, ta on su naise mälestus. Tema tuletogu sulle meele, mis meie siin teine teisele oleme tõotanud.

Raupo maatas seda iseäralist kaela ehed, nagu wannaste sõjamehed teda kandsiwad. Ta oli juba kaunis ära fulunud, aga siiski paistis tema pealt fuldikuju, wannade Eftlaste sõjamehe tugewuse mõttepilt, selgeste silma.

— Olgu see meie murdmata lepingu elaw meelde tuletus, ütles ta siis, jurus Leili weel kord oma rinna najale ja läks. — Nelja päewa pärast olen ma jälle tagasi.

Onnelik kui lapsuke heitis Leili õhtul magama. Targa kuulutussel ega unenäo hirmutustel ei olnud tema kohta enam mingit mõju. Kõik oli tühi ja ilma tähenduseta kohutaja. — —

Raupot mõeti Ükskülas kõige suurema lahtisega vastu. Söögid ja joogid ning ehteasjad, mis ta ialgi enne weel põlnud näinud katkiwad lauda. Tihedamalt kui teiste eest lasti Raupo eest joodawa wiina karikas mööda käia, mille hiilgaw sifu noore pagana würsti kõige rõõmsamasse tujusse wiis.

Sellesamas tujus wiidi paganate wanem piiskopi juurde, kes Theodorichi tema sõna täitmise pärast tiitis ning siis tema minna lastis.

17. Raupo ja ristiusk.

Raupo oli piiskopiga üksi. Wähem kui need kaks meest ei mõinud küll keegi ilmas enam kofku jündida. Üks oli weel noor mees, kelle ilusast näost julgus, trotslik meel — kartmata sõdija wälja paistis, kuna teise pead hõbewalged juuksed katsiwad ning ta palet lahled, isalikud filmad ehitasiwad. Noormees pani seda wäga imeks, sest kuskilt ei paistnud tigidus ega werejānu wälja, nagu tema seda enesele ikka oli ette seadnud. Kuis mõis ta kõige juurem waenlane omistigi nii lahle ja isalik, nii tasane ja alandlik olla?

— Raupo, kuidas on sulle siin oled meele järele? küsis ta pehmeleentoolil istet mõttes ning pagana wiirstile teist niisama sugust tooli pakkudes.

— Ma leian nii kaunist sõbrust siin, just nagu ei oleks ma sugugi risti-inimeste seas, wastas Raupo.

— Sul on risti-inimestest halwad mõtted, mu poeg, rääkis piiskop naeratades. Meie usk õpetab meile, et meie iga inimest niisama peame armastama, nagu ise ennast. Meie oleme kõik wennad, kes meie üht Jumalat auustame, ja Tema on meie kõikide armuline isa. Tema annab meile kõik, mis meie surelik ihu ehk suremata hing tarwitab. Kes Tema warju all elab, see on ka julge kes waenlaste seas. Ta on oma sulaseid murdjate lõukoerte kerkelt ja tulijest abjust peastnud, kust ühegi sureliku inimese nõrk läsi enam peasta ei jõudnud. Kõik, mis maa peal elab ja liigub ja mis meie kõrge taewa külles näeme ja teame, on Tema loo-

dud ja seisab ta walitsuse all. Tema on meile kõigile elu annud, Ta käes seisab sellepärast ka meie elu ja surm. Ta armastab inimesi kui oma lapsi ning tahab neile, kes Tema lõpmata armastust ära tunnewad, kord enese taewas igamest rõõmuist elu anda. Kaupo, kas sinu süda ei igatse ka selle elu järele, mis taewa õnnes igameste festab?

Risti-mees, ja räägid armastusest — su ust käsib find kõiki inimesi nõnda sama armastada kui iseennast, aga miks sinu mehed, kes endid risti-inimesteks nimetawad ning sinu usu õpetust peaksiwad teadma, kui werejännulised kiskjad meie peale tulewad? Miks ei peanad, mis su ust nõuab, wõi ei tea nad seda? Kus on siin wenna armastus, kui teie ühe süüta rahwa peale tulete ning nende niidud ja nurmed ning nende õued ja utse läwed nende oma werega ära wärwite? On see armastuse töö, kui teie wiletsust ja ahastust lugemata perekondadele kaela saodate? Teie tulite kui wõerad siia, meie rahwas wõttis teid kui külalisi, kui oma kaugelt kodu tulnud wendi wastu ja nüüd kajak igast majast ja rajast ainult hädakisa meile kõrwu. Teie ilusad sõnad pole muud kui pettus ja teie rinnas elab walskus ja tige kawalus.

— Pimestatud pagana mürist, rääkis piiskop furmalt nooremehe otša waadates. Su filmad ei näe mitte õieti. Kas werewalamised sündisiwad üksi meie risti-inimeste läbi? Kas teie ei äritanud neid wihale oma sõnamurdmise läbi? Kes oliwad need, kes risti-usku wastu lubasiwad wõtta ja Tema seadusi pidada ning enestele ristiwett pähe lasksiwad panna, aga siis ometi

ikka jälle kõik ära heitsivad ning oma pagana usu juurde tagasi pöörsivad? Kas võis meie elam Jumal enese teotust neile kätte maksmata jätta, kes kõiki patu-
sid kolmandama ja neljandama põlveni nuhtleb? Mis nendele
õnaks sai, oli Jumala karistus nende oma jüi pärast.

— Piiskop, sina teadsid seda juba, miks lastsid
ja siis paganaid nii kaugele viia, et nad sinu Jumala
miha ära teenisivad? Meil on ise oma jumalad —
lase meid rahulikult neid auustada. Meie oleme nendega
rahul, ei taha teie käest midagi — ärge nõudke teie
ka meilt midagi — siis on kõik tülid lõpnud ja ahas-
tused otsas. Müüd saavad need maeled, kes sinu ilu-
said sõnu uskusivad, tahelt poolt karistada: Meie
oma jumalad nuhtlewad neid sellepärast, et nad neile
selga pöörsivad, sinu Jumal selle eest, et nad temale
truuts ei jäänud. Miks tõukad ja meie rahvast nii-
fuguse õnnetuse sisse?

— Sinu jumalad ei jõua kellegile ei head teha
ega kurja kätte maksa, kõneles piiskop sügava tõsidusega.
Nad on surnud, eluta olemused, kellel mingit võimust
ei ole. Jäta maha nende auustamine, saa risti-inimeseks
— meie kõik mõtame siin kui oma wenda eneste sekka,
aitame siin igas tiisikus ja jagame sinuga kõik head,
mis ristiust annab. Sa kõige maa pealiste asjade
järele saad ja selles usus veel igawest elu, mille rõõmu
ja ilu ütski keel üles ei oska rääkida. Meid ei ole
mitte jänu paganate mere järele siia ajanud, waid
armastus nende wastu. Kõige kõrgema oma käsi on
see, mis meid siia ajan, teile oma usu igawest walguft

näitama ning teie hingesid tulewast hukatusest peastma. Raupo, mis hoiab sind ju usus finni?

— Kuidas pean ma neist jumalatest ja neist pühast hiiedest lahkuma, keda mu isad on kõrgeks pidanud ja neist õnne ja õnnistust saanud?

— Kui ju wanemad eksisivad, kas pead sa siis nende eksitust järele tegema?

— Nõndasama mõin ma ka finult küsida, wastas Raupo. Nõndasama hästi mõid ka sina oma usuga eksituses olla, nagu sa minu usust arwad.

— Ei, pagana würist, meie usus tunneb iga üks ise jeda ära, mis ta usub ja kui sina tema sala anded kätte oled saanud, siis ei wõi sa kõige selle juures enam filmapilku kahe wahel olla, mis ma sulle nüüd räägin. Aga mis annawad sulle surnud jumalad, keda teie ise olete teinud? Kui neil wõimust on, miks lastisivad nad siis risti-usku nii kaugele minna — miks ei ajanud nad meie tööd kõik nurja ja miks ei nuhelnud nad meie usu-kuulutajaid, kes teie pühad Hiied ära häwitasivad? Kosta mulle, Raupo!

— Ka minule on nende heldus teie wastu arusaamata, wastas Raupo filmi maha lüües.

Biiskop naeris.

— Nende heldus on nende wõimetus. Teie olete mitu lahingut ristirahwa wastu pidanud — teid oli mitu korda rohkem — kui teie asi õige oli ja teie siiski wõitu ei saanud — mis jumalad need siis on, kes nii halwaste oma auustajatega ümber käiwad? Raupo, jätta see rumal usk maha, et nemad teid ialgi aitawad. Teie sõdite üksi, teie jumalad on surnud, wõimetumad asjad,

teie palmed ja ohvrid on asjata. Rahkled sa veel selle üle?

— Sa kui ma selle üle ka enam ei tahkleks, rääkis Raupo segaselt ja nagu häbenedes, teie usku ei või ma siiski vastu võtta.

Piiskopi auusal näol läitis rõõm. Tema vastane oli mõidetud. Ta nägi ära, et ta jumalad tühised, mõimetumad asjad on, kelledele keegi abi ei saanud. Kui ta ka usu vastu võtmises veel tõrkus, pool mõitu oli ristiusu ülemal ometi käes.

— Mõttele meie usu ära rääkimata kõrgete ja kallide andede peale, kõneles piiskop lahke ja vaikse häälega. Sa tead, poeg, juba omast usust, et inimese hing ialgi ära ei sure. See on õige. Teie usu järele läheb ta maanalasse, kus mingit rõõmu ega ilu ei ole — aga meie usu järele tõuseb pärast surma iga hea ja waga ristiiinimese hing taewasse, kus ta lõpmata õnuses igaweste pühade seltsis elab. Seda õnust mõib ainult see kätte saada, kes meie usku on. Miks ei taha sa taema õnnistust ja paradisi igawest õnust vastu võtta? Mulle teeks see lõpmata valu, kui sa peale surma pöörmata meelega põrgu lõpmata piina fiske pead minema.

Waga halli peaga wanakese kurb, osawõtlik hääle äratas usaldust nooremehes. Jüdamas ja mõjus rohkem kui kõik ta seletus.

— Ma hakkas sinu sõnu uskuma, auus hall pea, rääkis Raupo, aga siiski ei või ma ristiusku heita — ma ei tohi — — —

— Miks mitte? Kes peab sind veel ju pagana usu külles kinni, kui tema tühjust ära oled tunnud?

— Minu rahwas. Ma töotasin tema eest surmani võidelda, tema õnne ja head taga nõuda, oma isade jumalate ja nende pühade hiiede eest kõigi vastu välja astuda, kes nendesse peaks puutuma. Ma teenin oma rahvast — ma pean tema pärast oma uisule truuks jääma — ja oma sõna ma ei murra.

— Sinu sõna pidamist ma kiidan, aga kui töotus mitte õigel paigal ei ole, siis ole sellest taganemine sõna murdmine, vaid ühe mõtlemata sammuga parandamine. Inimene ei saa nii kaugele kui ta elab, ja ümberpöörmine ei ole üldse parandamine ei ole kellegile häbiasjaks.

— Oma rahwa eest seismine ei ole ialgi eksitus ning sellest töotusest taganemine on põlastuse väärt ja teotaw ära andja töö. Riisuguse nimega ei pea mind ial keegi hüüdma.

— Aga Kaupo, ja mõistad mind mõdereti. Sa oled oma rahwa wanem — nende hea läeläigu eest muretsemine on sinu asi. Just seda pead ja ka tegema. Risti üst ei liju sind rahwa keskest ära, vaid paneb sind just weel tema jekka tööle. Ka terve su rahwas peab fõrd ennast ristida lastma ning sinna maale wiimine saab sinu tööks. Sel wiisil mõid oma rahwale kõige rohkem kasu saata.

— Minu rahwas nõuab minult hoopis teist asja.

— Mis siis?

— Et ta waenlased, risti-inimesed kõik maalt välja jaakswad aetud.

— Ja seda loodad sa teha mõida?

— Teid on weike seltskond ja paganaid on palju.

— Raupo, ära eksi mitte. Meie abimees on risti-
 usu Sumal, kes ialgi arvitamises ei wäsi ega kelle
 sõjawägi ialgi ei lõpe. Ära mõitmise peale ei maksa
 mõteldagi. Ristiusu maa on suur ja lai ja igalt poolt
 woolab siia raudriides sõjamehi koku. Kui teie ka
 ühed ära peaksite mõitma, kas usud, et teie siis juba
 mõidumehed olete. Ei, teised tulewad jälle, ja teie
 olete ikka ühed. Kui kaua jõuate te oma weikse hulgaga
 vastu panna? Teie langete kord ikka. Mida suurem
 vastu paneb, mida kangekaelsemalt teie oma usust kinni
 peate, seda rohkem häwitab see teie maad ja rahwast
 ning seda õnnetum on teie ots. Risti usk laguneb
 laiali üle maailma. Kes ta armu häält ei kuule, peab
 hirmu häält kuulma. Ta on mõitja igal pool, kuhu ta
 kord oma jüngrid saatnud. Kui ja oma rahwale õige
 würist tahad olla, kes tema eest elu annab, siis heida
 enesest oma pagana usk ja võta risti usk vastu, mis
 kõik warandused kätte annab. Sa seisad kahe tee aru
 peal — ühel pool pagana usk kangekaelsete paganatega,
 kes ise oma õnnetuseks ja hukatuseks sõda teewad, ja
 teisel pool risti-usk kõigi oma maapealiste ja taewaliste
 lõpmata warandustega ja lugemata sõjameestega. Ühel
 pool seisab teie meele ära heitlik vastu paneb, aga
 julge ja kindel mõidu taotamine — teisel pool õnnelik
 ja kaunis elu, ning pärast maapealse elu lõpetust weel
 igawene õnne ülemel taewas. Sa oled wanem Raupo,
 ja oled rahwale töötanud head teha, siin on walida
 — kumba mõtad nüüd enesele? Kas tahad oma rahwast
 orjuse ikkes ehk nende luid metsasid ja teeäärseid mõõda
 oma hallitud põllu mulla peale luitumas näha või

heidad ise risti-usku ja keelad sellega kõik werewalamised? Enne kui ma su otsust kuulda tahan, tuletan weel sulle fõrd meelde, et mina sinu enese ja su rahwa õnne pärast wiimast nõuan. Oled ja risti-inimene, siis pole sul ial mingit häda karta. Tahab sulle keegi liiga teha, siis oleme meie sinu kaitsjad ja ka ühegile su rahwa liikmele ei tohi midagi paha sündida, kes heaga meie usku wastu võtab. Jääd ja kange kaelseks, siis waata ise, kuidas walmis saad! Sinu enese jätan ma siia ning su rahwa peale läheb minu wägi, ning enne kui nad õõ unest üles ärkawad, on nende majad põlema pandud ning elawa Jumala teotajad armuta ära tapetud. Aga, laps, ja näed, mu pea on walge, ma olen ilmas juba palju wiletsust näinud ja ei taha mitte enam uut wiletsust näha. Ma palun, et sa mõistlik oled ja ennast heaga pöördra lasjed. Waljusega seda teha oleks mul ju wõimust küllalt, aga ma näeksin kõige juurema rõõmuga kui mu sõnad sinu südamesse oleksiwad jõudnud tungida ning sind seda sammu astuma liigutada, mida sa ialgi pärast kahetsema ei saa. — Nüüd ootan ma su otsust, Raupo!

Pagana würist oli wõidetud. Ta nägi ära, et piiskopil õigus oli. Kui sel wiisil oma rahwast ligidal olewast hukatusest enam peasta ei wõinud, teisel wiisil polnud see tema armamise järele küll enam wõimalik.

— Piiskop, rääkis ta pehme häälega. Sa oled mu südame wõitnud. Olgu siis, ma heidan risti usku ja tahan kui risti inimene oma rahwa kasuks tööd teha. Tee mind risti-inimeseks — ma heidan enesest, mis ma hia maale üle kõigi asjade armiaks ja kalliks pidasin.

— Sumal olgu tiidetud, hüüdis piiskop liigutusega. Sa oled minu juu läbi oma riiki ühe tähtsa mehega suurendanud. See peab sinu noorele riigile siin maal kasuks tulema.

Raupo lahkus piiskopi majast kui risti-inimene ja piiskopi sõber.

18. Munga toimetused.

Ühes weikses, aga väga ilusaste ära ehitatud toakeses Ütsküla kindluses istus üks noor naisterahwas sügawas mõttes. Ta peenikesed, walged sõrmed mängiswad siidi sallil narmastega, mille otsad kaela pealt tulles ta kärmeste tuksumat rinda katsiswad. Üksifilmi waatas ta aknast välja, nagu ootaks ta kedagi enesele külaliseks. Aga siiski ei näinud ta nõnda välja, nagu mõiks ta oodetud külalist vastu wõtta. Ta filmad oliwad märjad ning põsketel hiilgasiwad suured wee piiskad nagu kaste tilgad, ning kaswasiwad aega mööda ifka suuremaks ja raskemaks, sest nende hallikad oliwad neiu selged, ilusad filmad.

Mis üle ta kurwastas?

Kellele ta seda ütles!

Tasakesti koputati ta ukse pihhta ning kobe selle järele läks kahelt poolt siidi kaardinatega kaetud tiimukst lahti ning üks pita musta riidega mees astus sisse.

Neiu ei olnud sisse astujat kuulnud, sest ta jäi liikumata oma pehme leentoolile istuma. Natuke aega seisis sisse astuja wagusi ukse kõrwal ning wahtis tähele

pannes naisterahwa otša. Tema terawa filma eest ei jäänud pisarate ojad ega paisuwa rinna rahutumad tufsumised warjule.

Ta kõhataš.

Neiu fargas ehmatades üles ning waatas ufse poole.

— Isa Theodorich, hüüdis ta siis imestufega ning pühkis ruttu oma niisked filmad pehme siidi salliga kuimaks. Siis on ikka tõsi, mis inimesed rääkijawad, et sa Roomast tagasi oled.

— Jah, würstinna, ma olen oma teekonnalt tagasi ning tulen nüüd kohe sind waatama, oli preestri lahke wastus.

— Ma olen rõõmus, et sa mind ära ei unetanud. Võta istet, isa Theodorich ja räägi mulle ka oma Rooma reisist.

Preester naeratas.

— Rooma reisist toon ma häid sõnumid ja ma rõõmustan, et ma ka sulle oma maalt veel paremaid sõnumid woin tuua.

Neiu waatas küsides preestri otša.

— Simul on meie omalt maalt häid sõnumeid — ja minule? Mis sõnumid need on?

— Kas sa tunned veel Kaupot? küsis munt ja waatas kawala naeratusega tütarlapse filmi.

See läks näost punaseks ja lõi filmad maha.

— Liimlaste wanemat — paganate würsti?

— Jah!

— Tema peastis minu lord uppumise surmast ja mu feltfilised paganate käest.

— Ja sina mõtlesid praegu tema peale!

— Kas ja mind pihile tulid võtma, isa Theodorich, et nõnda küsid, rääkis neiu natuke äritatult.

— Ei mitte, lapsuke, ma ei küsinud, waid arwasin, et ja nõnda mõtlesid.

— Ja kui see arwamine ka õige on, mis wõid ja mulle selle pärast — mis wõin ma ise selle vastu teha?

— Sina armastad teda?

— Sul on õigus, preester, rääkis tütarlaps murtud häälega. Ma armastan seda pagana würesti; ma ei taha seda sinu eest mitte jätta. Tema ei lähe mul mitte meelest ära. Uju, isa Theodorich, ma tean küll, et see patt on, ma olen Jumalat, püha Maarjat ja kõiki pühastid silma mees palunud, et nad minu niisugusest hirmsast kuusatusest päästaksivad, aga ma tunnen, et ta pilt ikka weel sügawamalt ja kindlamalt minu südamesse wajub. Ma ei saa, ei jõua, ei wõi teda mitte sealt wälja fiskuda — mu süda lõhkeb meele ära heitmises ja ahastuses — ma olen õnnetum kui ükski teine neiu ilmas.

Ta ei jõudnud pisaraid tagasi hoida — need woolasivad ojana.

— Würestinna, ära nuta, trööstis Theodorich liigutatud häälega. Mina toon sulle ju häid sõnumid. Raupo ei ole enam pagan.

— Raupo ei ole enam pagan! kordas neiu preestri otja waadates nagu ei saaks ta sellest aru, mis need sõnad tähendawad.

— Jah, Raupo on risti-inimene, ta on ristitud.

— Teda armastada ei ole enam patt.

— Kas see tõsi on, waga isa, mis ja räägid? küsis
neiu juure elamusega.

— Wüerstinna, miks peaksin ma sulle waletama!
Nüüd on ta meie seltsiline, meie sõber ja meie nimetame
teda oma wennaiks. Ta on ristimise wee läbi risti-
inimeseks pühitsetud.

— Mis aitab see minule — ta on risti-inimene,
minu armastus tema wastu pole ka enam patt — aga —

Neiu kogeles ja jäi siin häkiste seisma.

— Aga ja ei tea, kas tema jind omaale abikaasaks
wõtab? arutas kawal munt edasi.

— Nõnda just ei tahtnud ma ütelda, kogeldas
Barbara segaselt edasi.

— Üks kõi, kudas ja ütleda tahtsid, aga asi on
ikka seesama. Ega ja teda paljalt armastada ei taha
— sel pole ju mingit mõtet, mina ütlen sulle siin, et
nüüd kõige juurem wõit käes on ja töotan, et sa
Kaupo abikaasaks pead saama. Enne kui lumi maad
katab, oled sa tema ja tema sinu. Lase mind selle eest
hoolt kanda — ära muretse enam ise midagi. Ma
ei tule mitte enne tagasi, kui ma sulle häid sõnumeid ei too.

— Oh kui hea sa oled, isa Theodorich, rääkis noor
naiste rahwas rõõmu liigutusega ning tõmbas preestri
kuiwatanud käe oma hõõgawate roosi huulte wastu.

Munt läks rahulolewa naeratusega wälja ning jättis
noore tütarlapsi üksi tema õnne unenägudesse. —

Theodorichi esimene käik oli nüüd Kaupo juurde,
selle südame ta oma üli juure lahtusega warsti enesele
oli mõistnud mõita.

Uus risti-inimene istus oma uute sõprade keskel

ning maitstes nende kuld karikatest kallist marjamiina. Ta pea oli see ning kiitis täie suuga lõbusat elu risti-inimeste seas. Theodorich istus tema wastu lauda.

— Würst, kas sa kahetsed oma risti-usku heitmist? Küsis munk kõige juurema lahkusega.

— Mis ma lord olen töötanud, seda ma pean, wastas Kaupo. Mina olen rõõmus, et ma risti-usku wastu mõtšin. Nii lõbusaid filmapilkusid, kui siin teie kestel, ei ole ma veel ial enne ära elanud. Teie nimetate mind wennaks ja näitate ka tegudega, et mind selleks peate, milleks nimetate. Oma elu ja werd tahan ma selle tööruie eest teile ohwerdada, kõik, kõik, mis mulle armas ja kallis on, kui risti-ust seda nõuab.

— Risti-ustu kõige kindlam sõna pidamise pant on wanne, rääkis preester nüüd pühalikult. Wandes töötab inimene, et ta oma hinge õnnistuse, mis risti ust talle annab, enesest ära heidab ning igawest hukatust kustutamata põrgu tules oma peale mõtab, kui oma wannet peaks murdma. Kas sa mõid siin niisugust wannet selle peale wanduda, et sa kõik, mis sulle siinamaale püha ja kallis on olnud, walmis oled ohwerdama, kui risti ust, sinu uus ainult õndsaks tegew ust nõuab?

— Minu wara ja elu on ristiustu teenistuses, wastas Kaupo ning ta wäsinud filmadest wälfus veel waimustuse tulule. Kõik tahan ma selle eest teha.

— Siis sa wannud?

— Jah, olgu see esimene kombe, mis ma risti-ustus teen. Kui pagan pidasin ma töötust, kui risti-inimene wannet, kui see kõwem on.

Munk luges talle wande sõnad ette ning Raupe pidi neid järele üttelema.

— Kui ma seda oma wannet ei pea, siis nühelgu mind elaw Sumal selle eest lastu mind nii mustaks minna kui süsi, nii kuiwaks kui maamuld, nii kõwaks kui kivi ja nii kuiwaks kui lepp; ja ära neetud olgu mu naine ja minu lapsed ja mu loomad ja mu wiljamäljad siin ajalikult ja seal igaweste — aamen! lõpetas Raupe oma wannet.

Preester oli sellega rahul. Ta andis oma feltlistele märku, et ta nüüd wandujaga üksi tahab olla. Need kadusiwad ka warsti üksshaawal ära ning Theodorich jäi Raupoga üksi.

— Nüüd oled sa täielik risti-inimene, rääkis preester rahulikult. Sa oled wandega töötanud kõik risti-inimese kohused oma peale wõtta ning inimeste ja Sumala nuhtluse enesele palunud, kui sa sellest üle peaksid astuma.

— Jah, seda ma tegin.

— See on hea — ristiuse orjused ei ole mitte raskest, kui kangelasne ja uskmata meel neid ise enesele raskest ei tee. Mul on kohe julle üht kohust meelde tuletada, mis risti-usk simult nõuab.

— Mis see siis on?

— Sa sa lubad ka seda täita?

— Ma olen ju kõik täita lubanud, nõnda siis ka seda. Räägi aga ära.

— Olgu siis, kui sa seda nõuad. Risti usk ei luba abielu pagana naisega.

Theodorich waatas selle juures terawaste wanema

filmi. See kohmetas selle üle ära ning waatas segaselt enese ette maha. Joowastawa joogi waimustus oli ühe forraga peast kadunud ning selge mõistus asus asemele.

— Ka minu naine peab risti-usku wastu wõtma, wastas ta natuke aja wiimistuse järele.

Theodorich pigistas mõnad kofku ning ei wastanud mitte kofe. Tal näis selle peale raske sõna leida olema ja ometigi oli tal eesmärk selgeste filmade ees, millest ta mitte ei wõinud järele anda.

— Kas sinu naine wõtab risti usku wastu? küsis ta wiimaks rahulikult.

— Ta saab küll kõwasti oma pagana usust kinni hoidma, aga järele piab ta ikka andma.

— Kuidas on ta siitamaale risti-usku wastu olnud?

— Palju kängemaist kui mina hoiab tema oma usu pühadusest kinni.

— Kas ja wõid selle peale julge olla, et ta tõeste risti-usku wastu wõtab?

— Ta peab seda tegema — ta armastab mind ja ma loodan, et ta armastusest minu wastu risti-usku heidab.

— Jaa sõber, siis ei ole ta ikka weel õige risti-inimene, kui ta usku mitte usu enese, waid armastuse pärast oma abikaasa wastu ehk mõnest muust põhjustest wastu wõtab. Ja niisugune inimene ei kõlba julle kui risti-inimesele naiseks. Sa pead ennast temast lahutama ja ühe risti-usulise naiseks wõtma.

— Mina pean oma naisest lahutama! hüüdis Kaupo kohkudes. Seda ma ei tee ialgi.

Preestri nägu läks valjaks. Lahke, sõbralik naeratamine oli kadunud.

— Tuleta meelde, Raupo, mis sa hulga ees wandeega töotasid — kõit ohwerdada, mis sul armas ja püha, kui seda risti-ust nõuab. Sa risti-ust nõuab, et sa oma pagana naise enesest ära lükkad. See on esimene asi, millega sa oma wande pidamist pead näitama.

— Ma olen töötanud oma naisele surmani truuks jääda, rääkis Raupo poole häälega.

Preester naeris.

— Kus oled sa seda töötanud?

— Kodus, tema fuuldes.

— Mis sa kui pagan töotasid, sellel töotusel ei ole risti-inimese kohta mingit mõju. Minult need töotused maksawad, mis Jumala nimel tema sõna kuulutajate ees pühitsetud kohas tehki.

— Aga ma armastan teda.

— Sa wandusid ju kõit, mis sul armas ja püha, ohwerdada, kui ristiust seda nõuab — ja risti-ust nõuab seda. Wõi tahad sa esimesel proowil walewandujaks saada?

— Nii hirmust nõudmist ei mõistnud ma mõelda.

— Raupo, sa nimetad seda hirmsaks, mis sa ise hea tahtmisega töotasid.

— Aga kui mu naine ristiustu wastu wõtab, kas ma ei wõi teda siis enesele pidada?

— Ara ole rumal, würist. Sa pead uueks inimeseks saama ja kõit wana enesest ära heitma. Mis õnneks pead sa siis seda, et sa ennast ühe naise külge koidad, kellega sa mitte ristiustu kumbe järele ühte ei ole pandud. Risti-ust ei tunne muud kui laulatatud

naist, ja et see sulle laulatatud ei ole, siis oled ja praegu maha ja võid enesele ühe naise võtta, mis sinu kohane on, kes sind veel rohkem armastab ja sinu ajalisi elu sulle lõbusaks ja kalliks mõistab teha. See on kui roos ohaka kõrval. Heida enesest pagana tangekaelus ja mõtle oma wande ning ristiisu nõrkemata nõudmise peale. *Aua ~~~~~*

— Aga mõtle sina, preester, et selle läbi üks ilma süüta inimene kõige sügavamale õnnetuse sisse saab lütkatud. Nõuab seda ka risti usu?

— Kui siin õnnetusest võib rääkida, siis ei lütkakita mitte sina teda selle sisse, vaid tema ise. Ta ei võta ialgi risti-usku vastu, vaid lütkab usu ja niisama ka sinu enesest tagasi.

— Seda ei tee mu Leili ialgi, et ta minu enesest ära lütkab.

— Meie võime kohe järele katsuda. Saada enese ristimisest sõna koju ja oota, mis wastust ja temalt selle peale saad. See on kerge asi aga ka julge katse, mis selgust toob. Siis saad ju näha. Oled sellega rahul.

Raupo nägi, et tal midagi muud nõuu üle ei jäänud ning andis järele.

— Olgu, preester, kuidas sina tahad.

Rõõmuga hakkas Theodorich Raupo täest kinni ja pigistas seda tugewaste. Ometi oli uuel ristiusulisel, nagu puhuks sealt malts, külm õhk vastu.

— Ma tahan kohe sõnumit saata, rääkis ta. Nii kaua jääd sa siia — warsti peab sul teadus tagasi olema. Kui tema risti usu õnnistuse enesest ära tõu-

fab, siis oled sina kõigest lahti, mis ja talle oled töotanud, ehk ristiust find sellest seaduseta töötusest küll muidugi juba wabaks on teinud. Sina pead elus palju paremine elama, pead enesele palju parema naise saama — usu mind, sõber, ma soowin sulle südamest head. Üks risti-usu neiu, auusast ja suurest sugust, on oma silmad sinu peale heitnud — ta on ilusam ja parem kui ükski naine metsliste paganate seas. Selle pead ja enesele naiseks wõtma.

— Kes see on?

— Sa oled ta kord jõest wälja toonud, kui su rahwas teda ja ta seltsilased Roiwa jõkke ajasiwad. Mäletad weel?

Raupole tuli see ilus risti-usu naisterahwas meelde, kes sojaste ta kätt pigistanud.

— Kas ja nüüd pead oma wannet, kui ja oma naise üle sõnumid saad?

— Ma pean! oli ta lühike wastus.

Preester rõõmustas kui lapsuke. Warsti läks ta wälja ning saatis ühe oma truudest sulastest Raupo kodu. Raua pidas ta enne sellega nõuu, mis tal teha tuleb ning mis ta tagasi tulles peab Raupole teatama.

Siis õerus ta kása + kõik läks, kuidas ta tahtis.

19. Bettuse paelus.

Meljas päew Raupo ära minekust saadik oli möödas. Leili istus ja ootas abikaasa tagasi tulekut. Ta teadis, et ta mees sõna peab, ning pandiks antud

Satja rüütlid linnas lastsiwad teda julgeste loota, et talle õnnetust ei wõi sünninud olla.

Ukse kääksumine kuulutas käimist. Ruttu tõusis noor naine oma istmelt ning ruttas eestuppa oodatud abikaasiat vastu wõtma. Aga oma imestuseks leidis ta ühe hoopis wõera mehe eest.

— Kus wõin ma Raupo abikaasaga koiku saada? küsis ta kanges Liivi keeles.

— Kui sul temaga rääkimist on, siis räägi! Raupo abikaasa kuuleb.

— Kas sina see oled?

— Mina olen Leili, wanema Raupo abikaasa.

Wõeras waatas nagu imestades Leili peale. Selle ilu tegi ta silmnähtawalt kohmetuks. Nagu kerge õhuke kaastundmusest käis ta üle näo, aga kadus jälle niisama ruttu nagu ta tulnud.

— Ma tulen ju abikaasa Raupo nimel, rääkis wõeras. Tema jaatis mind.

— Miks ei tulnud Raupo ise? — Täna on ju see päew, mil ta pidi tulema.

— Tähtsad asjad hoidsiwad teda kinni — ta ei wõinud mitte ise tulla.

— Ega talle õnnetust ei juhtunud?

— Ei, õnnetust mitte.

— Kas ta Ükskülast ära on saanud?

— Seal ei pea keegi teda kinni — ta on waba ning korjab praegu omale mehi tapluse tarwis. Tal on praegu nõuu waenlase vastu wälja minna, mitte oma linnast, waid kaugele siit. Et linn siin nii kaua mitte üsna julge ei ole ja et ta sind kaotada ei taha,

fiis lasseb ta sulle minu läbi teada anda, et ja siit mõneks päevaks varjule lähetsid, kuni kõik kartus möödas on.

Leilile tuli see imelik käst väga kahtlane ette.

— Tema malema on ju siin — mis wäge korjab ta mujalt? küsis Leili.

— See saab siit ka tema käsu peale mere poole minema, kus sõda tulemas.

— Kui sõda siin ligidalgi ei ole, mis kardab ta siis minu eest. Mina jään siia ja ei lähe mitte ära.

— Aga kui waenlased ka siia peaksiwad punituma, mis tahad ja üksi siis teha, kui sul abi ei ole. Kaupo kaotab sinu ja sina Kaupo. Kas ja nii wähe abielu õnnest lugu pead?

Leili mõtles wähe aega järele ning küsis siis.

— Kes seisab mulle selle eest, et ja Kaupo käsul tuled ja et see tema tahtmine on?

— Et ma Kaupo juurest tulen, seda tunnistagu see kaelaeh. Kas ja seda tunned?

Nende sõnadega wõttis ta hõbedase rõnga kaelaest ja hoidis Leili ees. See tundis oma kingituse esimese pilguga ära ja hüüdis rõõmuga!

— Küüd ma näen, ja tuled mu abikaasa juurest. Tema on sind saatnud. Räägi, mis ta sulle ütles! Ma tahan kõik karta pealt täita, mis tema käseb.

Wõera näost käis rutuline rõõmuläige üle. Ta ei jõudnud seda tagasi hoida. See oli nagu lühike wõidurõõmu naer, mida teised ei tohi näha. Ta nagu läks kohe jälle tõsiseks, nagu täidaks ta ainult teise

käsku, ilma et see temasse puuduks, kas seda kuulda mõetaks ehk mitte.

— Sinu abikaasa käik on nõnda: Mina pean sulle tema sõna wiima, et sa ennaft hoiaksid ja mõneks päevaks kodust ära lähetsid, nii kaugele, kust waenlased sind enam üles ei mõi leida. Kui kõik kartus möödas, siis tuleb ta ise sulle järele ja toob su koju. Tema ei mõi mitte nii kaua rahul olla, kui ta sind julges kohas warjul ei tea. Väljas ootab juba üks sõjamees hobusega sind, kes sinu warjule peab wiima ning siis otse kohe Raupole sinu warjupaigast teadust wiima. Neg on lühike, tema tahtmine on, et sa kohe täna õhtu pimedas veel teele lähed. Mis sõnumid pean ma Raupole tagasi wiima?

Wõeras ootas wastust. Leili oli veel kord kahe wahel, aga see kahtlus kestis ainult silmapilgu, siis oli kõik möödas.

— Mis Raupo kärib, seda teen ma wiivitufeta. Ma tean, et ta ainult seda tahab mis mu heaks tuleb. Wii talle mu termied, hea sõnumit, ja uitle, et ma teda igatsusega jeal ootan, kuhu tema teener mu wiib.

Hõlpsamalt kui mees ette oli armanud, läks asi korda. Rõõmus selle üle waatas ta tujuma südamega pealt, kuidas noor naine ennaft tundmata teele mineku wastu ette walmistas.

Kuidas mõis ta aimata, et ta hirmsa pettuse ohwer oli!

Keegi ta ligematest teenritest ei teadnud muud kui seda, et ta ühe mõera mehe seltsis õõsi pimedas wälja läks, ning enam tagasi ei tulnud.

Kopli aja juures ootas teda üks hobune ning ratsamees. Sõnumi tooja aitas ta hobuse selga, sofiistas ratsanikule rutuga mõned sõnad kõrwa sisse ning saatis nad siis minema. Kui kõrwad enam kabja müdinad ei kuulnud, pööris ta tema ümber ning kadus varsti ööpimedusesse, oma korda läinud kavaluse üle rõõmu pärast kaja derudes. —

Terwe pika sügijäe õõ otja sõitsivad Leili ja ta teekas juht mööda metsa aluseid teesid ning metsas, enne kui vastu hommikut sügawas metsa sees ühe üksi hursiku juurde jõudsid. Leilil ei olnud aimugi sellest kui kaugel ehk kus pool see hursik tema kodust seisis, sest pime tähteta õõ ja kange määsimus tegivad ta üsna segaseks.

— Siia järe nii kaua, kuni Raupo su järele tuleb, vääkis ta seltsimees tumedalt, kelle häält ta siin esimest korda kuulis.

— Kas siin ka inimesi elab? küsis Leili.

— Praegu oled sa siin üksi.

— Ja sina lähed siit kohe Raupo juurde?

— Jah, ümises ratsanik.

— Ütle ka sina talle, et ma teda igatsusega siin ootan. Tulgu ta nii ruttu kui võib. Minu termitused ja palved olgu sõjas ta saatjad.

Ratsanik kadus pimedas metsa alla. Natuke aega kuulatas Leili hobuste kabja padinad pehme sõpa sees ning astus siis pimedasse hursikusse, kust talle tume, lämbunud õhk vastu lehtas.

Ta oli sellega rahul ja ei murisenud mitte — sest see,

kes teda siia saatnud, oli ju tema Raupo, keda ta üle kõige armastas. Mis tähendas see iluta ja kole elu selle õnne vastu, mis teda lühikese aja järele ootas! Armastus kannatab kõik ja loetus maalib ilusaks kõik kolemad korrad.

Maene Leili! Ta ei kuulnud mitte misjuguise saadandliku naeratusega ta teejuht siit ära ratsutas.

Rahutult ootas Raupo sõnumid kodu poolt. Nja pärast oleksivad nad tagasi pidanud jõudma, ja selle pärast kaswis ta äritus iga filma pilguga. Ta nägi juba seda kohkunud nägu, mis Leili tema ristimist kuuldes tegi, oma waimu filmade ees, kuulis neid walusaid manitsusi, milledega ta temale sõna, töotuse ja truuduse murdmist ette heitis ning kahetsus, sügaw, walus, rõhum kahetsus langes ta rinda. Ta oli waenlaste seas, teda mõeti siin kui wenda wasta, pidi ta nende seast põgenema? mõis ta nende vastu oma raskest wannet murda? Ta tundis isegi ära, et paganate mõitlemine ristiusu vastu asjata on — neile tuli uut wäge ühte puhku juurde, kõigil olivad paremad sõjariistad kui tema rahwal — fuidas mõis ta siis mõitu loota!

Kuna Raupo pea sarnaste mõtetega koormatud oli, astus preester Theodorich rõõmsa näoga tema juurde sisse.

— Sõnumid kodu poolt! hüidis ta Raupole.

See kohmetas ära. Küüd kord oli filmapilk tulnud, mis ta tulewiku üle otsustas.

— Mis on sealt kuulda? küsis Raupo poole häälega.

— Ole rõõmus, Raupo, sinu seaduseta abielu on tervgemalt lahutatud, kui sa seda mõisid loota. Kuule ise oma kõrwaga, mis saadid kõneleb! Mina mõin sulle ainult õnne soovida.

Noor rüütel astus sisse.

— Räägi, mis ja mu kodu kuulsid! sõnas Raupo. Aga tõde olgu iga sõna — walet karistan ma walufaste.

— Leili needis minu sõnumit, mind ja ka sind, Raupo, kui ta kuulis, et sa risti-usku wastu mõtnud. Ta ei uskunud seda, aga kui ma talle ju laelaehet näitasin, ei mõinud ta enam kahe wahel olla. Ta rääkis tootuse murdmisest, mille peale ma ütlesin, et Raupo risti-usku heitmine truuduse rikkumist ei tähenda, waid et ta ikka weel tema meheks mõida jääda. Tema ei tahtnud aga niisugusest mehest midagi teada, kes sõna pole pidanud, ja ütles, et tal isegi mees olla, kes mitte pagana usust ei saada taganema. Muud ei saanud ma tema käest kuulda. Ainult nii palju ütles ta weel mulle ära tulles, et fina teda mitte enam näha ei saawat ning tema sind näha ei tahtwad. Siis tulin ma ära, et sulle teatada, mis ma nüüd tegin.

— Mees, su hullust kõnest ei ole üks ainus sõna tõsi, hüüdis Raupo wihaga. Nõnda ei ole mu naine sulle mitte ütelnud.

— Raupo, waigistas preestes. Risti-usk manitseb ikka pika meeleline ja tasane olla. Wiha on paganate omadus — ja fina ei ole mitte enam pagan.

— Ma tahan ise koju minna ja järele kuulata, kuidas lood on, rääkis petetud würlst, waguamalt. Ta tundis et ta ennaft fidunud oli ja mitte oma wiha wale-

liku peale mälja woolata ei mõinud lasta. Sõnumi tooja oli ka tõeste kohkunud, aga preester andis talle filma pilgutamisega julgust. Siis näitas ta sõnumi toojat kõrwale tulla, kus ta temaga natuke aega rääkis. Selle järele astus ta jälle Raupo tuppa tagasi.

— Würst, kui sa saadiku juttu ei usu, siis läheme ise vaatama. Ka mina tahan sinuga ühes tulla.

— Ma tahan ise oma filmaga näha ja oma kõrwaga kuulda, kuidas asjad on, rääkis Raupo kindlalt.

— Kus ei ole see sinust mitte, et sa nii palju umbusku risti-inimese vastu näitad, ütles preester, aga kui sa ise kõik nõnda leiad olema, kas jätad siis tema otjimese maha.

— Otsima ei hakka ma teda mitte, kui ta kodust ära on jooksnud, mis ma aga mitte ei usu.

— Kas wannud ka selle peale?

— Wannun.

— Siis läheme! Ma tulen ühes!

Päew oli looja minekul kui Raupo preestriga oma koju jõudis. Ta süda põksus waljuste linna wärawast läbi mööda walli äärt kantji astudes. Ükski hing ei astunud talle vastu, ehk küll uudishimulisi waatajaid siit ja sealt maja nurga tagast ehk mõisa warjust mälja paistis. Ta maja ukse oli lahti Geskojas polnud hingegi näha, taga pool istusiwad kaks tüdrukut kohkunud nägudega, kui oma peremeeft risti-usu preestriga sisse nägiwad astuma. Seilit polnud kuskil.

— Kus on mu naine? küsis ta väga äritatud häälega.

Tüdrukud ei julgenud kumbgi koe wastust anda.

Nad mahtisivad kahewahel olles teineteise otsa, nagu ei teaks nad, mis wastata.

Raupo fordas oma küsimust lämmatatud wihaga.

— Teda ei ole siin, kostis teine wärisedes.

— Kus ta siis on?

— Meie ei tea keegi.

— Ja keegi teist ei ole ka näinud, kuhu ta läks?

— Ta läks ühel õhtul wälja ja ei tulnud mitte enam tagasi.

— Ütši?

— Ei üks mees oli temaga ühes — meie ei tea muud midagi.

— Kes oli see mees?

— Meie ei tea mitte — üks wõeras, meie keegi ei ole teda enne siin näinud.

— Kas tal raudriided seljas olivad?

— Ei olnud — ta kandis sõjamehe kuube ja oda.

— Noh, Raupo, kas nüüd näed, et sõnumit õigust rääkis, ütles munn oma rõõmu waewaga ära peites. See wõeras sõjamees oli see mees, keda ta omaks uueks meheks nimetas.

Raupo ei wõinud selle wastu midagi rääkida. Mungal näis õigus olema, ehk talle küll nii hätiline muutmine aru saamata oli. Aga ta tundis ka oma naise kindlat, murdmata meelt ja teadis, misjuguise jälestusega ta risti usku põlgas. Wõis ka olla, et ta seda kuuldes ühe teise mehe nõuu peale tema maha jättis ning sellega ära läks. Häbi ja wiha täitis ta südant, aga ka kahetsus, et ta nii kaugale oli langenud.

— Unusta ära kõik pahandus, trööstis teda prees-

ter, see ei ole mitte sulle õnnetuseks. Sinule õitseswad paremad roosid, ja oled parema elu tarmis loobud.

Mis mõis ta muud kui preestri troosti kuulda!

20. Põlatud tark.

Rahutumalt käis Leili oma weikses toas ringi. Ta oli aseme üles teinud, et magama heita, aga weel ei tunnud ta und silmis, ehk küll teha wäsinud ja roidunud oli. Weike raswa tuli heitis oma waewast walgust weikses ruumis suitsunud seinde ja sawi põrmandu peale, kus muid maja riista ei olnud, kui üks wana kapp seina ääres, mille sisse koid risti ja põigeti oma wagušid oliwad ajanud, ning säng, mis wanadusest nii nõrk oli, et ta peale heitmisega koku ahwardas langeda. Minult see hoidis teda ülewel, et toa nurka kahe seina najale ülesse oli seatud. Istumiseks oli ahju juu ette faks kiwi kolde ümber seatud ning ühes seinas pikk puu pink ning peale nende weel üks kolme haraline ja kolme jalaga aga ilma selja toeta iste. Muud ei olnud siin midagi näha. Üksi, ainu üksi elas noor wanema naine siin juba mitu päewa ja ööd. Üksik, kurb, igaw, põhjata igaw oli ta elu. Ta oli hoopis teistsuguse elu ja olekuga harjunud ja nüüd pidi ta sellega leppima, mis sugugi tema seisusega koku ei sündinud. Ei olnud siin ühtegi hinge, kes ta käskusid oleks oodanud, ei ka seltsilistki hirmsas igamuses. Minus hingeline, kes siin hirtsikus temaga elas, oli ahjukill, kes ööd läbi wäsimata ahjusawi wahel firistas.

Ta mõtles selle üle järele, miks tema abikaasa teda küll siia ühiskusse paika just kui wangi saatnud ja miks ta siinamaani ikka weel teda waatama ei ole tulnud? Kas temale midagi oli juhtunud — õnnetust wõi muud, mis teda nii kaua tema juurest ära hoidis?

Miks pärast ta siin pidi olema, selle üle ei murdnud ta kauem pead. See oli ju tema abikaasa käsk ja tahtmine, mis põhjust ta seal weel pidi otsima. Ta oli ju tema enese suust kuulnud, et see teda armastab, ja sellest oli armastajale naisele küllalt. Kõik, mis Raupo tegi, pidi ju tema heaks sündima. Aga et Raupot ennast siia maale weel ikka näha ei olnud, see pani teda mõtlema. Ta tundis eneses iseäralikku rahutust ning kartus asus ta südamesse.

Ta lükkas toa ukse lahti ja astus wälimise ukse läwele. Väljas oli kott pime, tuul kohises metsapuude sees ja puhus talle külma wihma wastu nägu. Ta film ei seletanud midagi selles kuuta sügise öö pimeduses, ega kuulnud kõrre muud kui metsa mühinat ja wihma kohinat. Ehk see küll kaua aega juba ta ainus seltsilane olnud ja ta sellega hästi ära harjunud oli, siiski tuli iseäraline argduse tundmus ja kartus ta peale. Külma wihma, mis ta hõõgawate palgede peale langes ja tuult, mis ta juuksetega mängis, ei tunnud ta mitte. Need jahutawad ta palawust ja tegiwad talle head. Aga midagi muud pani ta kohkuma. ~~X~~ Ta tundis häliste ühe külma käe enese käe peale wajuma, ilma et ta enne midagi oleks oma ligidal näinud ehk kuulnud.

Nagu oleks kihwtine madu teda hammustanud, tõmbas ta ruttu oma käe tagasi ja karjatas tasakeste

ehmatuse pärast. Nuttu kargas ta paar sammu tagasi ning jäi siis kui post ukse peal seisma. Tule valgus toast tungis lahtisest udest ja eeskojast läbi ööpimeduse sisse ning valgustas seda teed, nõnda et film ka natuke seletas.

Üks liikumine fuju tuli siin nähtavale. Ta seisatas natuke aega lahtise ukse ees, siis astus ta üle läve, kus ta pea aegu tondilist kogu selgemalt nähtavale tuli. Leili vaatas teda oma kohmetanud olekus põhsuma südamega.

Sisse astuja oli naisterahvas.

— Kõik head waimud kaitsku sind, Leili, ja sinu üksikut maja, ütles naisterahvas.

See hääl kohutas Leilit veel rohkem. Ta tundis seda juba — see oli teesama tark, kes talle kord õnnetust ette kuulutanud.

— Mis otšid sina veel nii hilja minu juurest? küsis ta niisuguse häälega, millest kartus wälja kõlas.

— Ära kardad, Leili, minu käik sinu juurde ei tule pahast tahtmisest, rääkis naisterahvas sisse astudes. Ma tean, sa ei usalda ega taha mind oma seltsis näha, aga mahest harjud minuga ära.

— Kas sa mulle jälle midagi tulid kuulutama?

Wastuse asemel vaatas tark uurides noore naise peale ja raputas siis tasakeste oma pead. Ta näost paistis kurbdus ja ühtlasi ka soe osawõtmine. Noor naine aimas, et tark tema hingesse mõistis waadata ja ta olekut tundis. See tegi aga teda veel rahutumaks.

— Mis tõi sind minu juurde? küsis ta karsitult. Mis tähendab see hiline käik?

— Leili, kui sa wanem oleksid, siis ei räägiks sa

mitte nõnda. Sa tead ju, mis oleks ja oled — ja ja oled üksi.

Leili lõi oma filmad maha. Ta mõistis, mis targa sõnad tähendasivad.

— Aga miks unetad ja seda ära, et mul abikaas on, kes minu eest muretsleb? ütles ta.

— Seda ma teadsin ja tean ka praegu, et sul abikaas oli, seda ja armastasid —

Tark jäi hääkiste wait, ta ei kõnelenud mitte enam edasi.

Leili vaatask imeks pannes targa otja. Selle kõne pani teda imetlema.

— Sa räägid üksi sellest, mis mööda on läinud? Kas ja arvad, et nüüd lugu teiseti on?

— Mis mina arvan, seda ja ju tead, oli targa lühike vastus.

— Selle järele peaks Raupo minu vastu truudust murdma, rääkis Leili põlastusega. Sa tulid seda mulle veel fõrd üttelema.

— Mis ma julle ütelnud, sellega olen ma ainult head tahtnud teha. Parema on tõtt tunda kui paljast õnnest und näha.

— Wilets hea tegja! Sa katsusid ühe naise südamese tahtluse ja umbusalduse seemet külwata — ja seda nimetad ja hea tegemiseks! Oletsin ma su sõnu uskunud, mis oleks siis minust saanud! Üks õnnetu targa ohwer ilmas oleks rohkem, aga mis kasu oleksid sina sellest saanud, ja jõe inimene?

— Noorus räägib sinu jeeft Leili. Ma oletsin rõõmus, kui ma su noomimisest ära oletsin teeninud. Aga ma kardan, et ja fõrd teiseti rääkima hakkad, kallis

wanema kaasake, ma ei ole nüüd selle pärast läbi pimeduse ja pori sinu juurde tulnud, et sind uute kuulutustega kohutada, waid et sind aidata.

Wanema naine tundis ennast naerule. Aga see ei läinud tal hästi korda. Ta tundis eneses nimeta kartust selle inimese ees, kes nii ilma kutsumata tema seltsi tungis ning selle läbi ta umbusaldust ja peaaegu põlgust enese wastu äratas.

— Sina tuled mind aitama? küsis ta siis uhkelt. Ja sa arwad, et mina su abi tarwitan?

— Jätame parem selle jutu. Ma olen rohkem ilmas elanud, kui sina. Mul on mõnigi aeg filmade eest mööda käinud, mis sul weel tundmata — aga sa saad mistist rutem tunda, kui ma sulle soowin ja kui sa seda ise tead armata.

— Miks tahad sa mind niisuguste sõnadega piinata? Sa tead, et need minu südamest mitte ilma haavamata mööda ei lähe. Wõi on sul tõeste põhjust nõnda rääkida!

— Maara ei räägi ialgi, mis tuulest on wõetud.

— Kas sa siis tead mu abikaasast midagi? Räägi mulle, mis sul taht teada, aga jätta ettekuulutused.

Tark, kes ennast Maaraks nimetas, jäi wait. Ta waatas noore naise otja, kes oma abikaasast sõnumid tahtis kuulda ning aimamagi ei näitnud, et ta praeguses olekus mingisugust ülearu äritust ära kanda ei suudaks. Seda nägi tark selgeste ette ning wõttis nõuult eiotja weel enese teada hoida, mis ta teadis ning muidu talle hea meelega ära oleks rääkinud.

— Ole rahul, Leili, — ma pole täna mitte sulle ette kuulutama tulnud.

— See on hea. Aga mis tead sa Kaupost.

— Ara nõua minu käest tema üle mitte sõnumid.

— Miks ma seda ei peaks tegema? Ta on ju minu abikaas ja ma termitan iga üht rõõmuga, kelle läbi ta mulle enesest teadust lasseb tuua.

— Mind ei ole ta mitte selles asjas oma käskjalaks otsinud ja ma ei tule mitte tema käsul.

— Aga ma termitan su tulekut ka siis, kui sa mulle temast midagi tead rääkida. Sa peaksid teadma, misugune igatsus mul tema järele on, siis alles võiksid sa minust õieti aru saada.

— Ma mõistan, mis su sõnad ütlevad. Aga luba, et ma sinu katuse all oma väsinud jalgu puhkan ning õõseks ju seltsi jään. Mis ma tean, seda saad sa varsti kuulda. Täna aga räägime teistest asjadest.

— Miks ei kõnele sa sellest mitte kõhe, mis sa tead? On itka su viis veel inimesi oma tarkusega piinata.

— Ara nõua mu käest mitte rohkem kui ma võin.

— Mis need sõnad tähendavad? Miks ei või sa sellest kõneleda, mis sinusse nii wähe puutub?

— Mis minusse enesesse puutub, see on kõige weiksem asi. Kui minu sõnad mõnda ilusat unenägu rikuvad ja tõtt ta waljust küllest näitavad, siis on mul raske seda teha. See oli küll mu mõte jüa tulles, aga ma leidfin find teist wiisi, kui ma mõtlesin. Sa oled näost ära kahwatanud, sa oled haige. Nüüd on kõige pealt terwise eest tarwis hoolt kanda. Terwe inimene kannab rohkem.

— Ma näen, Maara, sul on minu jaoks halwad sõnumid, rääkis noor naine nõrga häälega. Räägi

wälja, mis sa mu eest nii halwaste warjul oled hoidnud. Ma tunnen eneses nõrkust ja rametust, mis su arusaamata sõnad on teinud. Su nägu näitab kaastundmust ja halastust, ole siis ka halastaja ja ütle ära, mis su südame peal minu jaoks warjul on. Kui jumalad minule õnnetust osaks määranud, siis tahan ma seda ka kanda. Ehk ma küll niisama nõrk nais-terahwas olen, kui sina ja kõik teised minu sugused, aga ma olen ühe wanema tütar ja tangelase naene, kelledele minu naiselik nõdrus mitte häbi ei tohi teha. Kui sa mind inimese tigeuse mangukanniks ei taha pidada, siis räägi tõtt — ma tahan seda kuulda. Praegu ei ole mul võimalik seda sulle ära tasuda. Aga ma annan selle peale oma sõna, et su palg ühe wanema naise kohane peab olema, nii pea kui praegused ajad möödas on. Ma ootan, anna kuulda, mis sa Raupost tead.

Rõutult waatas Maara oma eel seiswa noore naise peale ja ta filmi. Ta tundis ära, et ta wäga ette-maatamata temaga oli kõnelelunud ning et sellel nüüd küll õigus oli seda teada nõuda, mis ta teda aimata lasknud.

— Leili, sa räägid palga maksimisest. See ei meelita mind mitte, ma ei nõua ühtegi tasumist. Sa minu sõnum ei ole ka selle wäärt. Mitte rõõm, et sulle oma ettekuulutuse täideminemist kinnitada, ei ole mind siia saatnud, waid sügaw kaastundmus su õnnetumast saatusest on mind läbi ööpimeduse sinu juurde toonud. Ole tugew, Leili ja ära kaota meelt — su Raupo on sinule kadunud!

— Rõrged jumalad, ta on surunud? hüüdis noor naine pea kiskendades, ja ta nägu kaotas wiimse were tilga.

— Üksi sinule, aga ka meile kõigile — ta on find ja oma rahvast maha jätanud — ta on ristiustu vastu võtnud ja ühe teise naisega enast ühte õnnistada lasknud.

Sõnata ja suuril filmil wahtis lohtunud naine kaua aega rääkija otsa. Talle olivad sõnad nagu suhu kinni jäenud.

— Waletaja, hirmus, jõe waletaja! hüüdis ta ja langes nõrgalt kõwa kolde kivi peale maha. Seda ei ole mu Kaupo mitte teinud. Ta on mulle ütelnud, et ta mind armastab ja on seda kõigi meie pühade jumalate helduse juures tõotanud, ja sina julged seda mulle ütelda, et ta truudust murdnud ja mind maha on jätanud. Mine ära minu juurest, sa inetu õnnetuse kuulutaja ja järe walelik. Ma ei taha find kauem enam näha. Mine, mine, jäta mind üksi. Oh, mu pea käib ümber, mu meel läheb segaseks ma tunnen surma enese lähedal. Oh Kaupo, Kaupo, miks jätad sa mind kaua üksi — selle naise sõnad suretawad minu ära, nad on kui mao fihwt mu südames — mine!

Kõikem ei saanud ta enam rääkida. Ramestus oli mõimust võtnud ja ta minestuse sarnase nõrkuse sisse wiinud. Aega mööda wajasidwad ta filmad kinni ja ta oli täielises minestuses.

Liigutusega waatas Maara tüdike aega tema kähwatanud palgetesse, kuhu aega mööda mõni punane lapike nähtawale tuli ja were tagasi tulekut kuulutas.

— Noor, waene mahajäetud naine, rääkis ta iseeneses ja kaastundmuslega. Liig ruttu on su elu õnnustunud. Sa usud oma Kaupot ja loodad ta truuduse peale, aga sa pead ometigi warsti nägema, et see usk

muud ei olnud, kui ju enese petmine. Ma ei oleks sulle seda mitte praegu pidanud ütleva, aga et sa seda ise nii väga nõudsid, siis arvasin ma ka, et sul seks jõudu saab olema. Aga see sõnum murdis ju tugemuse ja naise uhkuse puruks ning lõpetas kõik teha jõud. See on paraku tõsi, ja kui sa ka kümme korda mulle walelik peaksid ütleva ja oma Kaupo töotust ette kiitma. Mul ei ole mitte rõõmu ju õnnetusest, nagu sa arwad. Ma ei käi kind mitte kiusamas ega taha ju südamet rahu asjata riisuda. Sa oled mind enesest ära ajanud ja sa ei võiks mulle mitte süüdi anda, kui ma nüüd ka tõeste ära läheksin. Aga ma ei tee seda mitte. Ma ei või kind üksi jätta, sest et ma tean, et sul kedagi teist ei ole, kes sinule tarvilisel korral abiaks oleks. Ja ometigi on sul seda wistist rutem waja, kui ma ette teadsin arvata.

Ettemaatlikult ja tase kandis ta minestanud naise tema waise aseme peale ning andis temale oma rohudest, mis tal alati ligi oliwad, sisse ja wõidis otsa ette ja näo peale, et minestuse nõrkust ära ajada.

21. Rapse wargus.

Mitu ööd ja päewa oli juba Maara läbi walanud. Kardetaw aeg seisis seljataga, õnetu naine oli emaks saanud ning magas nüüd weikse tütarlapsena ühes süngis. Suure hoolega katsus walmaja weel kord ema waresooned ja nende tüksumist jä-

rele, kuulas ta hingamist ning ütles siis iseeneses rahul olemisega:

— Hädaoht on möödas. Riitus teile, kõrged jumalad! Ta hingab rahulisemalt, jampsimine on möödas ja rahuline uni kosutab ta terwist. Wistist leiab järgmisel hommikul teda juba mõistuse juurest, mis tal woodisse heitmisest saadik kadunud näib olema. Nüüd pean ma aga toidu eest muretsema, sest see on meil kõik otja lõpnud. Wäsinud keha kuule veel üks öö otja mu sõna ja nõrgad jalad, kantke mind mu kodu ning sealt tagasi, siis võite puhata. Siis on kõik häda mõidetud ning see noor naine, keda nii wiltsalt ära on tõugatud, võib vähemalt oma walulapsest troosti ja rõõmu selles elus leida, millest tal kõik teised rõõmud on riisutud. Waene naine, sa pead Maarat enese waenlaseks, oma eluõnne riisujaks — ei, ei, sa saad minust teist wiisi mõtlema. Head waimud olgu nii kaua ise su kaitsjad, kuni ma tagasi jõuan. Wahest magab ka laps nii kaua, ta on raskesse unesse jäänud nagu emagi. Magage mõlemad magufaste, kuni hommikune päikse tera teid äratab. Ah selle ema rõõmu tunnistaja tahan ma olla, kui ta ärkades lapse eest leiab ning teda esimese emaliku juuandmisega ilmas teretab. — Nüüd, Maara, rutta, et sa selleks kõrgeks pühaks tagasi jõuad!

Ta läks uksest välja ja lükkas selle tase enese taga sinni. —

—
Dö laotas juba oma tiimad üle metsa ja maa. Tuul wilistas jälle endist wiisi ehk wihma sadu küll

üle jäänud oli. Pilwerankade wahelt paistiswad ütsifud tähed ning ka noor tuur weerand wiskas oma walgust maa peale, nii palju kui rutuste rändawad pilwed aega andsivad.

Tüfite aega oli juba meie tuttawa hurtsiku uffel üks inimese fogu seisnud, ning fiske kuulanud. Wiimaks astus ta ettemaatlikult üle läwe ning jäi jälle nagu kuulades seisma. Pimeduse pärast, mis fiin ta ümber walitses, ei wõinud ta midagi näha; ainult hingamise hää lütles talle, et ta mitte üfsi ei olnud. Ettemaatlikult wõttis ta siis hõlma alt põlema kāsna, mis ta juba wäljas põlema löönud, pani sinna mõned kustunud sõed juurde ning õõtsutas seda wähe aega käes edasi tagasi. Siis puhus ta nii osawasti nende peale, et süte peal hoitud peerupilbas efimese forraga põlema läks. Selle küljest süütas ta nüüd tule juurema peeru külge, mis ta enesega ühes kannud, ning waatas siis toakeses ringi.

Sängis magas Leili oma lapsaga.

Tule üles puhumine ei olnud kumbagi üles äratanud.

Tulehoidja oli naisterahwas. Ta hoidis põlema piiru nõnda, et walgus magajate peale sängi langes. Tüfite aega tunnistas ta magaja naise nägu, enne kui selle ära tundis. Endine õitsew jume oli kawatuks muutnud ning roosipunased huuled oma wärwi kaotanud.

— Tema ta on! ümises ta iseeneses, aga kui wilets näeb ta wälja! Dota aga weel mõned õnnetumad aastad, ja waatame, kas siis endine ilus Leili weel oma kenaduse üle kiitleb! Sa oled minu inetust

naernud, ja oled mind põlgtusega enesest ära tõuganud — oota, ja edem ja fergemeelne tüdruk — see aeg ei ole mitte kaugel, kus ise sedasama kuulda saad, mis minule oled ütelnud.

Ta tahtis praegu ligi minna ning magajat üles raputada. Juba oli ta oma käe wälja sirutanud, seal jäi ta imestades seisma. Sängis hingas weel üks teine elaw hing — laps!

— Wõi nõnda on lood, rääkis ta iseeneses imetusega. Üksi ja ilma abita, aga siiski wõib ta rahulikult magada! Aga see on ka üksi weel see õnn elus, teist sul pole. Aga ärkamine on uus wiletsus ja otsata häda. Parem oleks julle, kui sa ialgi enam ei ärkaks. Ka minugi süda läheb su wastu pehmeks ja ma hakkas kahtsema, et ma sinu wiletsusele krooni päha panemise oma peale olen wõtnud.

Raastundmine paistis ta inetumast näost, aga see testis ainult mõne filmapilgu. Siis oli kõik möödas. Ta filmad läksiwad jälle hirmsaks, ta lai suu tõmbas ennast naerule ja üksikud pikad hambad tuliwad nähtawale. Ja inetum kui kole sügisene õõ seisis ta magaja ema ja ta lapse sängi ees ning wahtis mao filmadega nende otsa. Siis naeratas ta kuuldawalt ning süütas uue piiru põlema.

— Müüd oled sa mu käes, ja uhke wanema tütar, ümises ta läbi hammaske. Mis keegi on külwanud, seda peab ta ka lõikama. Sinu wiletsus teeb mulle rõõmu ja su hädakisa kõlab mu kõrwadele kaunim kui kõige parem pilli hääl. Seda tahan ma kuulda, jelle järele on mul täitmata jänu.

— Tõuse üles, Leili! hüüdis ta waljuste.

Noore naise hingamine jäi seisma, ta filmad läksivad pilukile, aga wajuksivad warsti jälle finni.

Natuke aega ootas ärataja, aga haige jäi liigutamata paigal. Ta hingamisest oli kuulda, et ta jälle magama tahtis jääda.

Seal walgatas inetumale wanale naisele forraga üks mõte pähe, mis teda waimustas. Ta naeratas jälle ning ta nägu muutis niisuguseks, kust kibe kahjurõõm wälja paistis.

— See on hea, tuline hea mõte, hüüdis ta süda sees. Nõnda tahan ma teha, see on kõige parem fätte maksmine ja sellega on wististi mu saatja ka rahul. Oi, ma olen parajal ajal fiia juhtunud — ah mis — juhtunud? ei, seda teadsin ma juba ette ära, ma olen ju tarf. Kõik pidi nii minema! Tarf pea, kus nii targad mõtted elawad. Nüüd tööle!

Beel üks pilk magaja ja tema lapse peale, siis oli tuli häilise kae liigutusega kustunud, tungal kuskus maha ning hirtsikus walitjes endine pimedus. Ruttu tõmbas ta nüüd sängist magaja lapse, mäsšis selle üleni riide tüki sisse, mis enne juba ta ümber oli. Selle juures oli aga laps üles ärganud ja hakkas heledaste karjuma. Ruttu mattis ta lapse suu finni, ta kisa tuli kui moa alt tumedaste kuuldamale. Siis aga jäi kõik wait.

Kärmeste kadus naisterahmas röömitud waraga õõ pimeduse sisse, kus wingum tuul lapse nõrga nutu hääle laiaili kandis, nii et ta enam kellegi teise elawa hinge kõrwu ei ulatanud. —

Tõusja päike saatis oma esimesed kiired üle maa ja taeva. Tema punakas-kullafarmaline paistus tungis metsa ja majasse ning leidis ka teed Leili hurtsikuse, mille üks pärani lahti seisis. Sealt samast aga sai ka wilu tuul niiske õõ õhuga ja päikse kiirtega ühes sisse ning tegi toa külma, niisama külma kui ilm hommikul väljas oli. See oli haigele aga head teinud, ta palawikku soojust jahutanud ning haigust labutanud. Ka hommikune päikse valgus omalt poolt andis ta kahwatanud palgetele toidufarmalist jume, nii et ta praegu jälle endist wiisi terve ja priske välja nägi.

Ta lõi filmad lahti ja waatas enese ümber. Taisjed värinad käiswad tal üle teha. Ta tundis tanget külma ja kiskus waiba kõrgemale. Aga uni ei tulnud enam tagasi — see oli temast lahkunud. Ta pilk wiibis päikse paistuse sees, mis nii heategewalt temasse mõjus, et ta nagu une näos heljus. Siis leidsiwad ta filmad lahtise ukse üles, mille läbi külm sisse tuli. Ta tõusis üles, et seda finni panna. Aga juba esimeste sammude peal tundis ta enese suurt nõrkust. Ta pidi istet otsima, sest käimine oli tal mõimata. Nõrgalt lastis ta seina äärde pingi peale maha. Palawuse hoog käis tal üle ihu ning pähe häkiline walu. Ta filmad läksiwad kirjaks ning mitmesugused kujud tantsisiwad ta filmade eest mööda.

— Jumalad, mis on minuga sündinud ja kus ma olen? hüüdis ta nõrga häälega. Raupo, Raupo, kas ja ei ole siin?

Ta ootas ja kuulas, kas see ei wasta, keda ta hüüdis. Aga kõik jäi wait. Ta filmad jäiwad ühe

pool põlenud tuletungla peale seisma, mis ta ees põrmandul maas seisis. Palawiku kiirusega tõmbas ta selle maast, waatas mitmest küllest ta otša, katsus teda mõlema käega, nagu oleks see ei tea mis tähtjas asi. Siis wistas ta selle enesest eemale. Selle hääl kohutas teda weel enam.

— Mis see tähendab? küsis ta siis suures ärrituses. Pahast unenäost on jäljed järele jäänud! Wõi oli see ilmsi? Ei, ei! see oli unes — see oli hirmus unenägu, hirmus ja kole. See ei wõinud ilmsi olla! Aga kust sai see piiru tungal süia? Ja seda sama häält kuulsin ma ka unes, mis see kuskudes tegi. Oh, mu pea käib ümber, ma ei saa sellest mitte aru.

Ta pigistas mõlemad käed kõwaste otša ette. See oli palaw ja märg ning were sooned tuskusiwad waljuste ja ruttu.

Rõnda seisis ta tüfise aega pingi peal külma õhu käes. Ta katsus järele mõelda, mis temaga on sündinud, aga kõik näis talle segane ja arusaamata, otse kui unenäolise mõistatus. Talle tuli ükshil hurtliku elu meelde, kus ta oma abikaasa tahtmise järel mõni aeg pidi elama. Ta waatas enese ümber. See tuba oli jeesama. Sellest wõis ta armata, et sealt saadik mitte unenägu ei olnud, mis tal nagu läbi udu meelde tärkas.

— Aga tark! arutas ta iseeneses edasi, kas see ei käinud ka minu juures? Oh see äraneetud õnnetuse kuulutaja, kas ta ei toonud mulle kohutawaid sõnumid mu abikaasast! Aga, mis aitawad ta hirmsad kuulutused! Nad wõiwad küll mu unerahu riisuda, wõi-

wad ka mu unenägudesse hirmsaid piltisid tuua, aga õiged ei ole nad ilmaski. Minu Raupo on igaweste minu oma. Teda ei kisu mult sada paha tarka ära. Seda teab üksi su naine, mu kallis Raupo, kellele sa üksi seda saladust oled awaldanud, et sa teda armastad ja temast ialgi ei lahku. Ma ei küsi mitte selle järele, mis mulle arusaamata on, ma tean, et sest mulle midagi kahju ei mõi tulla. Raupo muretses mu eest igas paigas, nii kaua kui tema weel ilmas elab. Nii kaua, kui temale õnnetust ei ole juhtunud, nii kaua kui tema sellesama päikese õhku sisse hingab, mis praegu mu hartsikusse lehwib, nii kaua ei ole mul midagi karta. Ja kui tema enam ei ela, siis saawad ka minu filmad warsti kinni wajuma ning tundja süda oma tufsumised lõpetama. Ehk kui jumalad ka minu päiwi pikemaks on määranud, siis tahan ma oma loormat rahuga ilma nurisemata kanda. Keegi ei pea mu juust kaebtuse sõna ega ohke häält kuulma.

Nüüd läks ta ukse juurde ja tõmbas selle kottu, ainult walguse luuk jäi lahti. Pea aegu wanuwal sammul tuli ta tagasi woodi juurde. Ta filmad langetiwad nüüd ühe kimbu pesu peale, mis sängi ees puu pingi peal iluiaste sisse patitud oli. Tuimuse ja külmutusega mõttis ta kimbu kätte, et teda eest ära panna. Aga see tuli talle üsna mõeras ette. Ta waatas sisse, puistas siis selle siu sängi peale wälja ning jäi kangelst seisma.

— Lapse riided! hüüdis ta imeks pannes. Rõrged jumalad, mis see tähendab? Kuft on need siia saanud ja mis tarwis?

Nagu waemalt nähtawad pilwetombukesed hommikus
ses taemalaotuses hakkaswad udused, segased kujud ta mä-
lestuses aega mööda üles tõusma. Ta jäi mõtetesse ja
wajus itka sügawamalt nende sisse. Itka selgemaks
ja suuremaks läksiwad need udu kujud tema mälestuses.
Ta teadis ju ka lapsest — aga kuidas oli see unenägu
õieti? küsis ta iseeneselt. Ma nägin enese kõrwal üht
armast lapse nagu — ma kuulsin ta heledat häält — mul
oli, nagu oleks ta minu enese laps — oh misfugune
unenägu?

Ta oli aga selle juures väga üles ärritatud ning
see kaswis iga filmapilguga weel suuremaks. Ta waatas
iseenese peale, katsus oma keha, waatas riiete peale,
heitis filmad toas ringi ja mõtles jälle.

— See ei ole unenägu, kõik on õige, mis ma une-
näoks pidašin, hüüdis ta siis ning langes oma wiletsa
sängi peale kumunuli. Siin otsis ta kättega ümber. Ta
käed otsisiwad kramplitu kiirusega ja ta süda pekkis
waljus ärrituses. Midagi ei leidnud ta, mis ta otsis.
Itka uuesti segas ta sängi riided läbi, nagu oleks
mõni nii weike asi ära kadunud, mida mitte kergelt
üles ei mõi leida. ✕

— Kus ta on! Mu laps, mu laps!

Ära nõrkedes langes ta pea segatud sängi riiete
sisse. Ta häält jäi kinni — ta hõõgawad põsed waju-
sivad kõwade hõlgedele peal armisid täis. Ütsti nutu
häält oli kuulda.

— Mu laps on ära warastatud! hüüdis ta wi-
maks asemelt üles karates. Mitte midagi sellest pole
unenägu, mis mul weel meeles mõlgub. Ma nägin

ilmsi seda hirmust naist enese ees piiru tulega, tungal on veel siin. Lapse nutt ei olnud unenägu, vaid seda kuulsin ma ülewel olles. Lahtine uks on veel tunnistaja — sealt on ta wälja läinud. Mu laps on kadunud, ase on tühi — ta on röömitud, ja rööwija on see tark, keda ma ikka kartsin. Ta tegi niisuguse kaastundliku näo, et ma teda usaldama hakkasin, ja nüüd on ta mu paljaks riisunud! Ta tundis mu olemist, seda ütles ta mulle. Ta seadis ennast mu aitajaks, aga siis läks ta nutja lapsega ära ja jättis ühe õnnetuma naise oma wiletsuse sisse. Nüüd ma märkan ta hirmust nõuu, mis tal minuga oli. Oh, kust leian ma oma lapse üles — ma ei ole teda veel oma filmaga näinud, aga ma tunnen suurt igatsust tema järele. Helmed jumalad, aidake mind waeft õnnetumat naist! Nuhelge kurjategijat oma häwitawa wihaga!

Süis langes ta jõuetult uuesti woodi peale ning jäi nagu minekustesse.

Kui Maara koju jõudis, leidis ta tühja hurtjiku eest!

22. Üks noor preester.

Saksamaalt tulew laew tõi Liivimaale usuõpetajaid, kes paganaid risti usku pidiwad pööрма. Nende waimulikude seas oli üks Liivimaa oma poeg, kes wägiliselt oma wanemate käest poisikesena ära riisunud ning Saksimaale kloostrisse saadetud. Ta oli seal risti usku üles kaswatud ja õpetatud ning tuli nüüd oma rahwale uue usu saladusi õpetama.

Piiskop laskis kõik need oma abimehed kõige pealt enese juurde lossi tulla, et neid ametisse õnnistada ja neile tööd kätte jagada. Nendega ühes ootas ka see Liimimaa poeg järke. Ta istus ühel hommitul piiskopi lossis waimulikude toas suure raamatu hunniku taga, kui üks lahti läks ja üks talumees sisse astus. Noor munk waatas terawaste sisseastuja otja, sest niisugune nähtus oli ju ka aruldane asi, et keegi rahwa seast nii ilma takistujeta lossi sai. Siis tõusis ta häliste üles ja astus mõralt wastu.

— Kuhu sa tahad minna Anno? küsis noor munk Läti keeles.

Anno waatas terawamalt munga otja. Tumedad mälestused lasksiwad teda aimata, kes see mees oli. Ta kõhtus selle juures nii ära, et ta näost walgeks jäi. Aga ta mõis ennast warsti waigistada.

— Muus isa, ütles ta siis rahulikult noore preestri wastu, kuidas mõid sa seda nime teada? Ma ei ole find weel elus enne näinud.

— Aga sa tundsid wana Kersimeri — teie olite kord sõbrad — kas ta elab weel?

— Tema ja ta naine elawad mõlemad weel ja meie oleme praegugi sõbrad, wastas Anna rõhuga, sest temale ei olnud mitte meele järele, et preester nende sõbruse üle kahles.

— Siis olete wistist suure lepituse teinud.

— Sõbrusel pole mingit lepitust waja, wastas Anno ägedalt.

Breester ei rääkinud enam sellest asjast.

— Kus elab wana Kersimer oma naisusega? küsis ta siis. Kas sa wõid mulle seda ütelda.

— Mis asi ajab sind seda järele uurima?

— Ma tahan teda näha saada.

— Teda on raske jellel kätte saada, kes maal wõeras on, wastas Anno.

— Aga ütelda wõid sellegipärast, kus ta elukoht seisab.

Dma elu kohta ei ole ta wähetanud. Suur Naba mets Naba jõe kaldal on ta kodu.

Rohkem ei pärinud noor waimulik mees ja rohkem ei olnud Annol ka lusti kõneleda. Ta käis piiskopi juures ja läks ära. Ta murdis pead munga pärast, kes see tüll wõiks olla. Esmesil filmapilgul näis ta nagu wana Kersimeri poeg, teda ta tema isalt ära lastnud riisuda, aga siis ei pidanud ta seda wõimalikuks. Noor Kersimer oli ju rohkem kui tosin sumesid kadunud, kust pidi ta nüüd weel ilmuma.

Aga kes ta siis on?

Selle küsimuse peale ei leidnud ta wastust. Head ei lootnud ta sellest wõerast mitte; seda ütles talle ta ebausklik rahutu süda. Aga las ta lähed peale Naba metsa Karulasse! Selle eest on wistist see kollanokk Raupo muret kannud, et see keeletu nõid oma naisega enam elawate keskel ei wiibi. Nende teades oli Raupo isa nende kurjategija — nad käiswad sellepärast tema õdede ja emaga halwaste ümber ja seda maksis ta neile kätte. Rahju, et piiskop omalt poolt abi ei anna. Ma ei wõi praegu ka midagi parata: Raupo peaseb sel wiisil tõeste kõigi omastega mu küüsi! Rahju on mul ka sellest et ta selle kindla elukoha üles on nuuskinud. Kes oli,

ometi tema nina finna juhatanud? Nüüd pean omale jälle uue foha otsima. Mere kaldale tagasi minemise peale ei wõi ma enam mõteldagi; seal wõiwad mu kollanokad mulle warsti külasse tulla.

Baar päewa hiljem kõndis Naba metsas üks noor mees pika munga kuue sees. Päike paistis selgest taewast fullalise paistusega pikkade metsa puude peale, mille ladwad tuule käes mühasiwad ning täitis sügisist ehteta metsa isearalise, nõidliku paistusega. Kändaja waatab enese ümber. Ta filmad on niisked. Miks mõjuwad need wanad raagus kased, need ladwast ära kuiwanud kuused, see terwe metfaring nii wäga wägewaste temasse!

Ta tundis seda kohta ja neid puid weel mitme, mitme aasta järele ära, kus ta lapse põlwes mänginud ja õnnelik olnud. Wägewaste äratasiwad kõik mälestused jälle ta sees üles ning mehest sai jälle laps, kes kadunud kannikese üles leidmise üle rohkem rõõmustab, kui kuningas oma waenlase ära wõitmise üle. Ta oli nende tundmuste wastu wõidelnud. Ta oli wõersil olles katsunud kõiki kodumaa mälestusi kui pagana aja roojastusi oma rinnust wälja kistuda — ehk mis palju õigem, seda oli kunstlikult tema seest wälja kistud ning kõiki tundmusti tema omaste kohta jõledaks mõderajumala teenistuseks tembeldadud, mille peale õige risti inimene mõelda ei tohtitagi. Ta pidas seda kõik tähttäbelt õigeks ja salgas oma südame põhjas enese lapse armastuse pagana wanemate ning oma rahwa ja endiste jumalate wastu ära ja pidas seda oma südame

wõiduks, kui see wiimaks külmaks kõigi nende lapsepõlwe pühaduste jaoks jäi. Ta oli rõõmus ja lootis, et see talle kõik forda läinud. Aga siin pidi ta ehmatusega tundma, kui väga nõrk inimlik tahtmine loomunõudmise vastu on. Ta tundis, et ta praegu pattu oma usu waljude nõudmistele vastu tegi, aga füiski ei wõinud ta teisteti teha. Talle tuli ta õnnelik lapsepõlwe elamalt filmade ette ja oh kui hea meelega oleks ta jälle see õnnelik lapsuke, mis ta hulga aastate eest olnud! Kui hea meelega oleks ta kõik oma teaduse ja usutroosti selle lapsepõlwe õnne suuruse vastu wahetanud, mis siin ta rinda liigutanud!

Seda aida, mis walli peal seisis, ei olnud enne mitte. Ah, kui palju oli siin selle hulga aja sees, mis ta siit ära olnud, muutnud! Hurtifik, mis ta ees seisis, oli wanaks jäänud ja ära lagunenud, kena muru endise lageda õue peal künklikeks kistud ja wõsa ning metsarohthu täis kaswanud. Koletuse tundmus kippus ta armsaid mälestusi ära peletama ja neid kurwa fujudega tumeštama. Põlsuma südamega astus ta üle läwe hurtifikusse.

Sees oli kõik weel wana miisi. Tal oli hästi meeles, kus üks ehk teine asi siin wanaste seisnud. Aga furnud asjade pärast ei olnud ta siia tulnud — ta filmad otksiwad midagi muud.

Warsti jäiwad nad ka ühte nurka seisma.

Seal — poolpimedas ruumis istub lõwa hõle-aseme peal üks wana mees. Ta pead katamad hallid juuksed ja otsaesist sügawad fortsud — ta wahib suuril filmil sisse tuleja otša. Ta ootab oma naist, kes talle

sooja toitu walmistanud. See tuleb ka ja wiib aurawa leememaagna wanaste wärssewate kätte wahela. Ta tõutab paar hätilist häält suust wälja ja lööb peaga wõera poole. Naine, kes teda siinamaale tähele ei olnud pannud, waatab ümber.

Wõera silmad seisawad tema peal. Ta näost läib ehmatuse jumi üle ja sügaw liigutus.

— Nemad nad on, ümises ta iseeneses, aga helde Jumal, kui wanaks ja nõdraks jäänud. Nad ei tunne mind mitte enam!

— Kes sa oled, wõeras? küsis naine pool kohkunult, pool imestades. Sinu imelik waatamine ei tähenda head. Käägi aga wälja, mis õnnetust sul meile kuulutada on?

— Jumala, selle kõige kõrgema taewa ja maalooja rahu hingagu teie ja teie maja peal, rääkis preester pehme, liigutatud häälega.

— Pühad jumalad, see on ristiust, hüüdis naine weel rohkem ära kohkudes. Kersimer, meie oleme kadunud!

— Ma olen ristiustu kuulutaja, wastas preester. Arge kartke, minu armsad, seda usku, mis õnne annab ja kõik ahastused lõpetab. Sellel usul on üks wägew, elaw Jumal, kes kõigile neile, kes tema wägewuse ette kummardawad ja tema pühaksid auustawad, kõik inimese süüd andeks wõib anda ning neid igawese taewa rõõmu sisse tahab wiia.

Tummalta waatas naine rääkija otsa ja wait olles kuulatas wana mehike sängist tema kõnet, ilma et nad seda oleksiwad mõistnud. Minult preestri pehme hääli oli see, mis neid mõlemid imestama pannud. See kõ-

las neile kui tasanе wainne, mabe muusik kõrmu ja äratas nende südames sarnast tundmust, nagu wähest üks kallis mälestus ammu kadunud õnne ajast, mis mõne kogemata juhtumise läbi meelde kutsutakse.

— Riitus ja auu sulle, sa elu Issand, palus preester risti pandud kättega. Minu sõnad on hea maa peale kukkunud. Lase nemad esimesed olla, kes su sulase läbi siin maal sinu juurde saamad toodud. Ole ise minuga ja anna mu sõnadele wäge, et mu sinu auu ja kõrgust ka pimedatele mõiks näidata ja kurtidele kuulutada, et ka keeletumad find walju häälega mõiksinad kiita. Amen!

Mõlemad wanakesed wahtiswad ikka weel wait olles rääkija otse. Rumbgi neist ei olnud weel niisugust pitka musta mantlit ega seda walget risti tallles näinud, mida mõcras kandis. Aga siiski aratas selle olet usaldust enese wastu wanade südames — mitte ta sõnad — need oliwad nende kõrmadele paljas wase helisemine — nendest ei saanud nad midagi aru. Kuidas pidiswad nad seda ka mõistma, et keeletumad jälle rääkida mõiswad! Lapseliku auukartusega ütles naine temale:

— Sa oled tark! Sa räägid sõnu, mis meiesugune ei mõista. Su näost ei paista õelust, ega räägi su häälest paha meie wastu. Kui sa meie katuse all rohkem wiibida tahad, siis wõta istet meie tolde kivi peal ja räägi sõnu, mida ka meie wõime mõista.

— Teie saate kõik mõistma, millest nüüd weel aru ei saa, rääkis preester pakutud istet wastu wõttes.

Naine raputas uskmatalt pead.

— Ühe targa saladused jäävad minule igamesteks ööks, ütles ta siis. Meil pole midagi ette kuulutada lasta — meilt on kõik kadunud, mis lallis.

— Kõik peate teie jälle leidma, kui teie kõige kõrgema armu peale loodate.

— Mis aitab tühi lootus! Kui sinu Jumal nii vägem on, siis näidaku ta seda — antku ta meile meie ainus laps, meie weike Kersimer meile jälle tagasi ja meie mõlemad tahame teda elu aja jelle eest tänada.

— Jah, ta on nii vägem, ta saadab teile teie poja tagasi ning tema läbi tahab ta teile ka igamest elu kingida, rääkis noor preester liigutusega. Teie poeg on tema usu kuulutaja, risti-usu preester.

— Oh siis on jumalate nuhtlus õige, hüüdis naine ära kohkudes. Waata siin seda meest, ta siin ei saa enam jelle poja nime nimetada, kes oma jumalad ära on salanud. Tal ei ole keelt.

Noor preester märises wana mehe peale waadates, kes talle oma keeleta suu lahti tegi.

— Isa, ema! kas teie ei tunne enam oma weikest Kersimeri? hüüdis ta ning wõttis enese musta torba peast ära. Wanad wahtiswad mõlemad imestades ta paljast pealagi ja ta nägu.

Ema filma ei peta üksi. Ta tundis nüüd kohe oma poja ära. Kartuse pärast risti-usu eest ei julgenud ta ligidamale minna, aga ema arm wõitis ometi. Nad leidsiwad oma poja ja risti usu kuulutaja oma wanemad. — Esimesed paganad, kellele ta kodumaal risti wett peale pani, oliwad ta wanemad.

29. Dösi metsa teel.

Meelt ära heites oli Leili hirtsikust wälja läinud oma last otsima. Kuhu? seda ei teadnud ta isegi. Kust pidi ta teda otsima?

Ta oli tüki maad ära käinud, kuhu jalad aga kand-
siwad. Esimeses otsimise tuhinas ei tunnud ta enese
haigust ega nõrkust, aga nüüd, mida rohkem ta lootus
kaduma hakkas, seda rohkem wäsis ta keha ja seda nõrge-
maks läksiwad ta jalad. Nad ei kannud teda mitte
enam edasi, ja ikka oli ta weel keset pimedat metsa,
ilma et kuski pool lagedat maad ehk inimeste elu-
majasid filma oleks puutunud. See natuke taewast,
mis pea kohal metsa puude wahelt paistis, oli ühe-
tasaste halli pilwedega kaetud, mis üht ainustki päikese
kiirt läbi ei lasknud.

Talle tuli häliste waigistamata igatsus oma mehe
juurde minna. Sai ta kord koju, leidis ta Raupo
üles, siis wõis kõik weel heaks minna. Temal oli wõi-
must küllalt oma kadunud last üles otsida. Terwe
rahwas aitas teda ju selle juures hea meelega. Kui
ta laps weel elas, siis ei wõinud ta kaduma jääda,
nii mõtles ta iseeneses ja trööstis ennast selle mõttega.

Pikast teest lõpmata wäsinud ja haigusest nõrk langes
ta niiske sambla mätta peale ühe suure kuuse all maha.
Wäsimuse ja haiguse juurde tuliwad aga ka weel tats-
teist waenlast — külm ja nälg. Ta keha kannatas
nende käes nii palju, et mõtted segaseks läksiwad ja
wiimaks nagu hoopis seisma jäiwad. Ta lames pool

küllatule wilu ja niiske maa peal, ta suureb ilusad filmad wahtiswad liikumata enese ette, nagu seisaks ta sügawas mõttes. Aga tal ei olnud praegu mingisuguseid mõtteid. Ta oli rametus olekus, kus nii hästi waimu kui ka keha tegewus pea täieste puhkab.

Kui kaua ta siin niisuguses ramestuses oli lamenu, seda ei teadnud ta isegi. Kui ta jälle ärkas, kattis widewik metsa ja maad ning endine tinahall taewas pea kohal oli hoopis mustaks läinud. Ranged külma wärinad käiswad tal üle keha, mille läbi tal kohmetanud liikmete liigutamine kergem oli. Siin kauem paigal seista oli tal wõimata, külm ja nälga ajaswad teda juba siit minema. Aga kuhu siis? Ta ei teadnud üht ainust sammugi astuda, mis teda ta eesmärgi lähemale oleks wiinud.

— Helbed jumalad, juhatage teie mu jalgu, muidu suren ma siia põhjatumasse metsa sügavusesse külma ja nälja kätte, palus ta oma wiisi, ning astus siis mööda pimedat metsa alust ilma mõtlemata kuhu jalad kandiswad.

— Täht aega oli ta nõnda ära käinud, kui ta ühe weikese tee raja peale wälja sai.

— Tänu ja kiitus teile, head waimud, hüüdis ta rõõmuga, kui ta tee ära tundis, mis pimedada metsa all mitte kerge ei olnud ära tunda. Nüüd loodan ma inimesi leida, kus ma puhata wõin ning nälga saan kustutada.

Uus elu lootus waimustas teda ning weel mõtles ta järele, kuhu poole sammuma hakata, kui ta järele wõid ta kõrwu puutus. Ehmatades jäi ta kuulama.

See imelik hääl tuli lähemale. Ta kuulas teravalt. See oli wistist hobuse kabja pahin pehme sopsa sees. Ka üks tasane inimene, ühe mehe hääl tuli kuuldamale. See oli wainne laulmine ühe wäga pitulise wiisiga, nagu ta seda ristiinimeste juures kuulnud. Ta astus mõne sammuga teelt tagasi metsa sisse ning jäi seal põksuwa südamega ootama. Küübi wõis ta ka sõnu kuulda, aga need oliwad talle wõerad, niisama wõeras kui wiis ja hääl.

— Olgu ta, kes ta on, ma pean temalt õiget teed küsima, mõtles ta ise eneses kindlat otjust tehes. Ta wõib mulle teed juhatada, kui ta ka risti inimene peaks olema. Teda on wist jumalad ise siia saatnud, et ta mind hädaft wälja aitaks. Helbed aitajad waimud ma tiidan teie tarkust ja tänan teid selle eest.

Teekäia oli juba nõnda ligidale jõudnud, et Leili ühe musta warju liikumist wõis näha. Ta astus jälle tagasi tee peale ning jäi seal seisma. Hobune kargas ehmatades natuke kõrwale ning jäi siis kuulama. Ka laulja hääl wainis häkiste.

— Hea inimene, aita mind? hüüdis Leili nõrga häälega, ma olen siia lõpmata laande ära ekfinud.

— Püha Maarja ja kõik õndsad hinged, kes on siin pimedas metsas? wastas ratsaniku koshkunud hääl.

— Üks waine naine, haigusest ja külmast nõrk. Juhatage mind inimeste juurde, ma suren muidu külma ja nälja kätte.

— Kõrge kolmainus. Haige ja näljane naine, üksi pimedas metsas kistjate metsaliste keskel! Kudas oled sa siia juhtunud?

— Ma ei tea isegi, kudas see tuli. Meie kõrged jumalad juhatašivad ise mu wäsinud jalgu ja ma usun, et nad sind mu peastmiseks siia saatsid.

— Pagan, ümises hobuse seljas istuja ise enesele ning nāis nõuu otsimat, mis ta peab tegema. Paluja hāäl tõmbas teda nagu iseāralise jõuga enese külge ja tuletas talle kauget minewiku meelde. Siis kargas ta hobuse seljast maha ning läks ekšinud naisterahwa juurde, kes ennast puu najale oli toetanud. Ta wõttis selle käest kinni — se oli külm kui jae.

— Kas sa jõuad weel kāia? küsis ta.

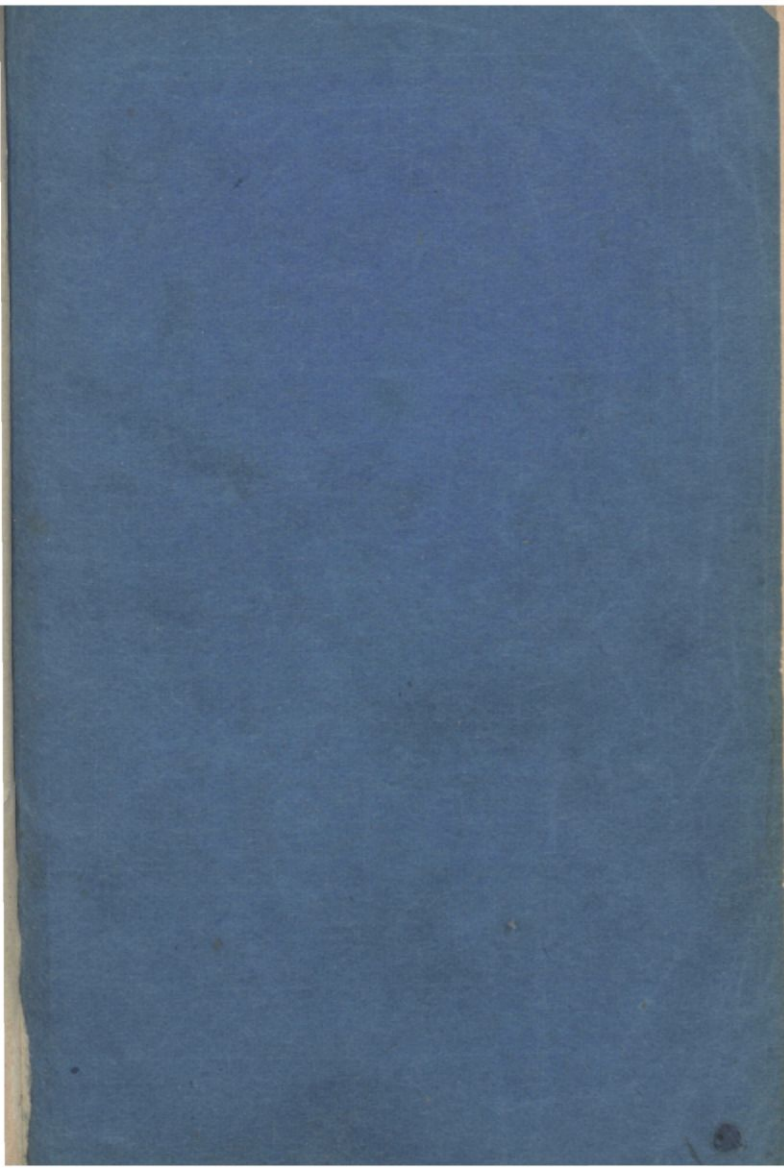
— Ma olen wäsinud, oli selle lühike wastus.

— Pūha Maarja, ja lähemasse inimeste elupaika on weel palju maad. Istu hobuse selga, ütles ta pehme hāālega ja wõttis ta ümbert kinni. Nõrgalt lastis ta ennast mehe najale.

— Ma ei jõua enam — ma usun, et mu surm ligidal on — jāta mind mu saatuse kätte — mind ei peasta enam keegi — inimesed on kaugel.

Ta hāāl jāi nõrgemaks, kuni ta kustus ning keha langes nõrgalt mehe kätte wāhele. Külma wārin kāis ta ratsaniku südamesse. Ta tundis, et haige nii kaua ei jõudnud āra kannatada, kuni ta lähemasse inimeste elumajasse jõudis. See oli wiimse jõuu āra tarwitatud, nūūd oli kōit otsas. Siia oli ruttu abi tarwis, kui teda peasta taheti, ja ristiinimese kohus pani juba seda inimesele peale, kui abi tarwitaja ka pagan oli, kes elawat Jumalat ja tema pūhasid teotas!

Ratsanik lastis pool eluta keha mārja sambla jisse maha wajuda ning otsis suure rutuga metša alt

Rõige 5 ande siju.

Helmad ühe pähal. — Võbras noormees. —
Eedetud sõnnu. — Uuenägu. — Munga ob-
iveramine. — Põgenenud ori. — Joel, noor
vilestina. — Linda ja Kneßin. — Võbra sõ-
num. — Üle jõe sõitja. — See oli Auno.
Theodorich Nooma teel. — Teitud kodus.
Piiskopi nõuu. — Targa ette hoolitus. —
Eetufed. — Raupe ja ristlusi. — Munga
toimetused. — Pettuse vaeetus. — Põlatud tael.
— Lapse wargus. — Üle noor wäster. —
Õnn mehtateel. — Õdmaja. — Üle rüüti. —
Uuenao selgimine. — Uus armastus. — Taga
ajajad. — Aratõugatud. — Selmi lindluses.
— Päästmine. — Oma ja poeg. — Eetufed.
— Päästja. — Sõda nõuu. — Sirmus
idber. — Piiskopi surm. — Sutta mõistetud
wang. — Sõber häda ajal. — Wõrtjuta töö.
— Eetamata õnn. — Üle mängija lõpukoht.
Tagasi tõugatud tuld. — Kodu teel. — Lepi-
mine. — Võpp.

Hind 15 kop.

A. Saal.

Leili,

üks pagana naine.

Gutustus
Liivirahwa wabaduse mõitlustest
13. aastasaja algul.

Meljas anne.

Taides 1893.

Trükitud A. Seidelberg'i kooliga.

Дозволено цензурою — Дерптъ, 12-го Ноября 1892 г.

Печ. въ типог. А. Зейдельберга въ Вейсенштейнѣ.

puuraagu ja kaifaid kofku, et finna samasse tuld üles teha, mille paistusel õnnetuma külmanud liifmeid sojendada. Suure waewaga läks see tal wiimaks korda ning natukesse aja järele loitis tule leek metsa all üles poole. Siis kandis ta kohmetanud naisterahwa tule äärde sooja. Ta nägu oli kahwatanud ja mokad sinised ning ainsad liigutamise ja elu märk oli ta keha värisemine. Tule soojus tungis warsti ta kergetest riietest läbi ning pikkamisi läksiwad ka ta filmad lahti. Ta wahtis sõnalausumata ratsamehe otja, kes nii suure hoolega tema elu eest muretses. Ta oli jälle niisuguses ramestuses, milles kõik mõtte tegewus seisab.

Siiamaale ei olnud tema talitaja, kelle riidedest ristiustu munk ära oli tunda, minestuses oleja nägu mitte hästi terawaste tähele pannud. Nüüd jäiwad ta filmad aga kui linni naelatud naisterahwa peale seisma. Üksi filmi wahtis see ikka tema otja. Tule mõju oli näha. Beri hakkas liikuma, kahwatanud põskedesse tuli õrn puna kui häbelik koidu jumi hommiku taewas nähtawale ning andis talle ikka enam ja enam oma tõsist nägu ja jume tagasi. See nägu ei olnud mungale mitte tundmata. Nagu pildid kaugeft minewikust tuletas see talle endisi mälestusi meelde. Ikka weel wahtis ja tunnistas ta naisterahwa nägu ning katjus meelde tuletada, kus ta teda enne näinud. Siis häliste lõi talle nagu wälf pähe. Tal oli käes, mis ta otjis. Ta astus lähemale, lastis ta juurde põlwili märja maa peale ja wõttis Leili käed oma peosse.

— Leili, Leili, fina oled Leili, hüüdis ta siis tormilehelt. Ma olen find ära tunnud — kolmteistkümmend

pikka aastat ei ole su kuu minu meelest mitte ära jõudnud kustutada. Mu süda tunneb lõpmata õnne, find siit leides.

Leili tõstis oma ilusad filmad munga poole ja wahtis tema filmi. Ta ei olnud seda meest ialgi enne näinud. Talle oli mõõeras selle mehe habemeta nägu kui ka tema pikk must mantel sedasama karmu peavarjuga.

— Kudas tunned sa mind? — Sa oled mulle mõõeras, rääkis Leili tasa.

— Ma tundsin find, kui sa laps olid ja kui mina ka weel poisike olin. Meie mängisime tihti ühes koos. Sa ei olnud uhke, ehk su isa küll wanem oli ja minu isa polnud muud kui waene karulaskja. Kas sa weikest Kerimeri enam ei mäleta?

Leili mõtles wähe aega.

— See weike, keda ma tundsin, on toonelas — ta oli hea poisike.

— Leili, sa eksid, ei ole mitte surnud. Ta wiidi ära kaugele mõõrale maale, ta õppis seal palju tarkust ja nüüd on ta jälle kodumaale tagasi tulnud ning seisab praegu su ees põlwepeal. Kas nüüd tunned mind?

Leili filmis säras häliste iheäraline läige. Ta ajas enese istukile ja wahtis terawalt rääkija otsa.

— Kas sa õigust räägid?

— Ma ei waleta mitte, Leili. Kas sa mu nägu nii halwaste meeles oled pidanud?

— Mõni jooneke su näos tuletab mulle küll weikest Kerimeri meelde, aga et sina see oled, on mul raske uskuda.

— Ma olen seesama Kerimer, kellele sa lapsena tihti meeleiba tõid ja kellele sa suureks jaades naiseks

lubasid tulla. Tuleta meele, see oli su isa koplis ühe juure pärna all, mille koore sisse mina sinule ja omale ristid lõikasid. Sa lubasid ika minu peale mõelda, kui sa neid ristisid näed.

— Sina oled tõeste Kerimer, nüüd ma tunnen sind. Ole terve, südamest terve, sa oled mu elusse sojendanud. Ja kui see elu mulle ka waewa ja muret peaks tooma, sa oled siiski mu heategija.

Ta pakkus oma weikest kätt tänuks munga kätte, kes teda õrnalt pigistas ning oma huulte peale majutas.

Leili jäi wait ja tõmbas oma käe tagasi. Tema endine mänguseltsilane waatas imestades ta otsa.

— Kas sa oled kopli pärna waatamas käinud ja kas sa oled ka sõna pidanud? küsis ta.

— Need olivad lapie mängud, lapie naljad, wastas Leili. Ma pidasin sõna, nii kaua kui pärn veel kaswis. Nüüd ei ole teda ommu enam — ja kõik inimesed rääkisid, et ta surnud oled. Ma kahtlesin ja kaebasid sind taga kui surnut —

— Sa siis unustasid ka minu ära?

— Ma tegin seda.

— Ma näen, Leili, sul on õigus. Sa ei mõinud teist wiisi teha. Aga nüüd, mill meie nii imelisel wiisil kottu oleme juhtunud, kas sa ei igatse jälle wana lapsepõlwe aega tagasi ja kas sa ei mõtle uuesti oma töotuste peale?

— Ma olen naine.

— Naine! kordas munt ehmatades. Nüüd alles tuli talle meelde, et ta raskeste oma töotuste wastu oli ekfinud. Ta pani käed kottu ja ta huultel liiku-

siwad palwe sõnad, millest Leili sõnagi ei mõistnud.

— Kerimer, mis sul on? küsis Leili seda nähes. Ma oleksin ka oma lapse eas antud sõna pidanud, kui sa mitte ära ei oleks kadunud ning minule furnud olnud.

— Leili, sul on õigus, ma olen furnud — sinule ja kõigile sinu sugustele, rääkis noor munt ja ta nägu oli tõsiseks ja waljuks läinud.

— Mis need sõnad tähendawad, Kerimer?

— Ma ei ole mitte enam Kerimer, mu nimi on Heinrich, ma olen risti-inimene — ma olen siia tulnud ristiusku kuulutama ja paganatele õnnistuse teed näitama.

Leili wärises.

— Kerimer, mis on sinust saanud? Waenlased wiiswad su wägise omaste keskest, rikkusiwad kõik su armsad nõud, ja nüüd tuled sa ise meie pühaid wiisigi häwitama? Pööra tagasi oma isade jumalate juurde, jae kindlaks meie usule ja kombetele ja rahwale. Sa mäletad weel wistist ühte Elmat, meie mõlemata mängu sõpra. See rääkis ikka sinust, kui sa ka juba meie teades furnud olid. Tema on weel tüdruk — ta mõtab jind lahtiste kätega wastu, kui sa teda naiseks tahad wõtta. Ta rõõm oleks otsata, ja sina saaksid kõige parema naise.

— Ma ei wõta ialgi naist.

— Miks mitte?

— Ma olen töötanud püha wandega, et ma ialgi ühe naise huultele suud ei anna.

— Mis see tähendab?

— Ma olen waimuliku seisuse sisse astunud, ma olen risti usu preester, kellele kõik ilmlik rõõm ja lust jõledus on.

Leili jäi wait. Rääkimine oli teda väga ära wäsitanud. Ta ei saanud preestri jutust aru, ja kui seda ta kümme suud oleksiwad seletanud. Ra munt jäi wait. Ta südamel liikus midagi iseäralist, mis kõit ta kindlad töötused ja wanded, ühe ainukesel hoobiga ümber ähwardasiwad lükata. Ta pidas seda oma sissimiseks waenlaseks, kelle wastu mõitlemine ta esimene ja ülem kogu oli.

Wait oles pakkus ta oma toidu tagawarast Leilile teha kinnitust, kes seda tänu sõnadega wastu wõttis ning oma tulist nälga kustutas. See tegi teda tugewamaks ning jõe tuluke ajas külma wabinad ta liikmetest wälja. Ta tundis enese jälle nii tugewa, et pikemat teed ette wõis wõtta.

— Tee mulle weel üht meele head, Kerimer, rääkis siis Leili tänulise pilguga noore usukuulutaja otsa waa-dates. Kas ja tead, kus kohal meie siin praegu oleme, ja kui kaugel on siit Robeselle linn?

— See linn kus Raupo elab?

— Jah!

Wali soon tuli Kerimeri näol nähtawale. Ta mõtles selle peale, mis ta wanemad Raupo isast kõnelenud, ning tal oli raske oma wiha ära peita, mis tal Raupo wastu südamesse oli istutatud.

— Kas ja tunned Raupot? küsis ta.

— Ma olen tema naine.

Need sõnad mõjusiwad weel koguni iseäralikult. Ta waatas kaastundmusega Leili otsa, kes seda pilku ei mõistnud.

— Kas ja Raupo juurde tagasi tahad minna?

— Muidugi.

— Kas sa Raupo walskust ei tunne? Mis tahad sa seal tegema hakata?

Noore naise nägu läks punaseks.

— Kes minu Raupo üle halba räägib, see on tema waenlane, ja tema waenlane on ka minu waenlane. Mis sa walskuseks nimetab, seda ei ole Raupo sees minu wastu ialgi. Ma olen selle peale julge.

— Waene naine, ta ei teagi, et Raupol juba teine armuke on, seda ta kaisutab ja oma naiseks nimetab, rääkis preester iseenele. Kui ta ka risti usku on heitnud, siiski jääb ta südameta petjaks. Leilit ei oleks ma ialgi tema ohwriks soowinud.

— Täna ei saa sa enam Kobesellesse, see on siit wäga kaugel, rääkis ta waljuste. Sul on puhkamist maja. Ma wõin su ligemasse taluhurtstiusse õomajale wiia.

Natukesel aja pärast läksin nad wait olles läbi metsa

— Leili istus hobuse seljas ja mun' wedas looma kae kõrwal läbi öö.

24. Öömaja.

Raua aega kestis pikk ja igaw metsatee, enne kui mun' seisma jäi ning wäsimusest unisele Leilile hobuse seljas lühidelt teada andis, et nad nüüd ühe üksiku elumaja ligidale jõudnud, kuhu ta õõseks puhkama wõida jääda, kui ta enam edasi ei tahta minna.

— Mu wäsimus on liig suur ja külm on ka kange

ja mu liitmed wärisewad, ütles hobuse seljas istuja naisterahwas. Kui siin head inimesed on, siis jään ma siia ööd puhkama. Sina aga, sa hea Kerimer, ole tänatud, et sa mind nii kaugele aitasid. Müüd saan ma juba isegi läbi.

Waitselt sõnalausumata wedas munk hobuse õue, aitas seal Leili, kes külmaist üsna kange oli, seljast maha ning tõmbas teda kätt pidi enese järel hurtstiku poole. See koht näis preestrile tuttav olema, sest natukesse otimise järele leidis munk ukse üles, ehk küll ilm kott-pime oli. Ta lükkas, see ei läinud lahti. Oli see liig hilja ehkei olnud inimesi kodus? Aga ukse prao läbi oli walguse kuma näha. Preester kolistas waljuste, nii et seda pidi kuuldama.

Kõit jäi veel wait. Preester koputas uuesti ukse peale.

Müüd oli nagu sammusid kuulda, veel jäi natukeseks ajaks kõit wait. Siis küsis üks käre naise hääl seestpoolt:

— Kes kolistab veel nii hilja ukse taga?

— Tee lahti, hea inimene. Preester Heinrich toob sulle üht wäsinud inimest, kes öömaja palub. Ta ei jõua külma ja haiguse pärast enam edasi minna.

Uks läks lahti.

— Astu sisse, Heinrich, sinule on meie hutsiku üks igal ajal lahti. Meie rõõmustame ikka su tuleku üle. Kes on see, keda sa meile tood?

Walgus paistis ahjurinnal põlewast piirust Leili tahwatanud näosse. Ehmatades astus naine, kes uksele oli seisnud, paar sammu tagasi. Et ta nagu pimedapoole oli pööretud, siis ei näinud preester ta ehma-

tust mitte. Warsti sai aga hurtliku perenaine oma lohmetusest võitu ning ütles imestusega:

— Üks naisterahwas, isa Endrik!

— Sa paned imeks, et minu teeseltsilane naisterahwas on. Meie usk käseb iga ühte aidata, kes hädas on.

— Hädas? mis on sel naisterahwal siis? Ta on noor ja ilus, mis tal puudub?

— Rõige pealt see võmaja ja teha kinnitus. Ma loodan, et sa kumbgit talle ei tee. Sul on ju ruumi ühe mõera jaoks.

Wana naise hääl oli Leili üsna ära ehmatanud. Talle ei töotanud see kare hääl midagi head, ehk ta küll ennast naerule näis sundima. Aga ka ta naer, ehk küll sunnitud lahke, ei suutnud teda maigistada.

Kes ju linnuke siis ise ka on? küsis wana naine kawala naeratamisega ristiusu kuulutajalt.

— Seda saab tema ise sulle ütleva, wastas preester. Mina annan sulle ja su majale selle hea töö eest, mis sa tema vastu wõtmisega teed, oma preesterlikku õnnistust ja soowin sulle püha Maarja kaitsmist.

— Hea meelega wõtan ma waesid vastu, rääkis naine ennast walguse poole pöördes, nii et Leili ta nägu näha sai.

Ta tundis eneses külma wärinat. Naise hirmus nägu tuletas talle ta koledat unenägu meelde. See pani teda weel rohkem kartma.

Pealt näha suure lahtusega pakkus naine mõrastele istet, tõi õhtusööki lauale ja walmistas Leilile

ahju peale aseme. Pärast sööfi kästis ta noort wanema emandat magama minna.

Leili oli nii väsinud, et ta ka enam muud ei igatsenud kui puhkama minna. Ta tundis enese täieste haige olema, rametu ja lõpmata väsinud. Ka külmetamine kehast ei olnud veel kadunud.

— Kerimer, jää fina ka siia! palus ta noort preestrit nõrga häälega ja pakkus seal juures talle kätt.

— Kerimer? mis see tähendab? ümises naine.

— Ei, Leili, ma ei wõi mitte siia jääda, mu kohus kutsub mind — ma olen juba küllalt palju aega wiitnud ja oma teelt kõrwale läinud — nüüd pean ruttama. Sa oled siin julges paigas — hea inimeste katuse all. Püha Maarja kaitsegu sind.

Ta andis noorele naisele kätt, kes tahtluses tema järele jäi vaatama, kui ta wana naisega uksest wälja läks. Tükike aega jäi hurtsiku perenaine ära. Nad rääkisivad ukse taga, millest Leili sõnagi ei kuulnud. Mis see ka temasse puutus! Ta ronis kartsast mööda ahju peale, kus tema jaoks ase walmis oli. Wäsimus wajutas pea ta silmad finni ning palawik, mis warsti külmetamise järele kätte tuli, wiis ta pea jampsiliste unenägude walda.

Kui hurtsiku perenaine tuppa tagasi astus, kuulis ta Leili raskest hingamisest, et üleliigne wäsimus tema oma wõimuse alla oli wõtnud.

— Imelik juhtumine, pobises ta ise eneses, et ta nii ootamata minu majasse on sattunud. Mis ma enne oma wäega ära tahtsin teha, on nüüd ilma minu waewata sündinud. Ja kui hästi veel! Onn oligi,

et Anno weel enne koju ei jõudnud. Teda oleks ta wistist ära tunnud ning seda kära, mis ta siis oleks teinud, ei oleks mõeras risti- mees mitte tohtinud kuulda. Küüb on ta ära — ning ma ei karda enam midagi.

Ta kuulas jälle. Moore naise hingamine oli raske. Üksituid häkilised õhkamised ja lämmatatud hüüded tunnistawad, et ta palawikus unenägudega jampsis.

Ruulaja naeratas rahul olles.

— Tema ei tunnud mind mitte ära. Ta mälestus oli wist nõrk ehk olivad ta filmad liig unised, kui ta nad lahti lõi. Üks kõi, minu käest ei pease nii-
fugune lind mitte enam. Küllap ma tean, mis ma teen. Hoo! ma olen küll wana juba, aga mu tarkus pole sellegipärast weel kadunud. — Aga mis ta Kerimerist rääkis? uuris ta edasi, ta hüüdis Endrikut Kerimeriks. Mis see pidi tähendama? Kas selle taga ei seis mõni uus saladus warjul? Endrik küll ütles, et Leili teda effimiihil üheks oma tuttavaks pidada, aga see ei olla õige. Wahest on ometigi selle taga weel midagi! Seda tahan ma wälja uurida — ja minu lamalus peab seda kätte saama.

Ukse taga oli jälle kolistamiist kuulda. Juba esimese korraga teadis ta ära, kes tulija oli. Sel wiisil koputas üksi tema mees. Ta läks ruttu ukse juurde, tegi selle seespoolt paelast lahti ning lükkas ta tase-
feste eest kõrwale.

— Tasa, tasa, waigistas ta.

Ta mees ei olnud üksi. Weel üks teine togu liikus pimedas maja ees.

— Kas Leili on siin? küsis Anno ufje läwele astudes.

— Siin. Magab praegu ahju peal rahulifelt.

— See on hea. Mül on üks raudmees ühes. Ra temale peame aset leidma.

Wastust ootamata kästis ta oma külalist sisse astuda. Dotaja naine taganes kartes tagasi. Suur pikk mees pita moka habemega astus madalast ufjelt küürutades sisse. Ta kandis üle õlade laotatud laia walget mantlit ristiga rinna kohal ning peas hiilgas tall suure sule tutiga raudkübar, fidemega lõua alla finni seotud. Kaela ümbert ja jalgade pealt paistiswad raudriided ning kannused kõrijesiwad mööda jawi põrmandut. Ta waatas weikses toakeses ringi nagu otsits ta midagi. Siis wõttis ta Anno näitamise peale teises toakeses puupingi peal aset, kuhu naine ka raswatule järele wiis. Siin wiskas ta oma laia mantli õladelt kõrwa pingi peale ning jäi nõnda wiisi seina najale toetades istuma. Ta nägu oli tume nagu pilwis ilm, nii et ifegi julge hurtsitu eit kartma hakkas.

— Anno, kas mu hobune saab ära talitatud ja kas sul minu jaoks aset on? küsis ta põruwa häälega. Ma olen wäsinud, ma tahan ennast wälja puhata.

— Kõik sünnib, kuidas kõrge auuline rüütel Sigbert von Soest soowib, oli Anno puudulises Saksa keeles antud alandlik wastus. Ta oli Sakslastega läbi käies nõnda palju nende keelt õppinud, et ta waevalt läbi sai.

Siis kiskus rüütel taskust söögimoona wälja ning hakkas suure ifuga oma pigistawad nälga kustutama.

Nii kauaks läks Anno hobust tallitama ning rüütlike magamiseks heinu sisse tooma.

Rõik oli korras — hobune talitatud ja ase valmis, kui rüütel oma söömise lõpetas.

— Anno, sa rääkisid mulle ühest ilusast naisterahvast, keda su naine siia läinud tooma, rääkis ta siis naeratades. Kas see on siin?

— Jah, mu naine on mu käsu täieste ilusasti ära täitnud. Ta on reisisi veel väsinud ja magab ahju peal. Demaga võib iga rüütel rahul olla — on veel noor ja ilus.

— Üks talutiidru?

— Ei, palju parem sort.

— Kes siis?

— Raupo endine naine, wanema Matso tütar.

— Wanema Raupo naine!

— Ja ah!

— Kudas see siia on saanud?

Anno naeris.

— Kudas ta siia sai? See on minu töö. Raupo ei oleks mitte veel risti-inimene, kui wana Anno ka ühes ei oleks aitanud. Nahah! Teie ei tunne Annot veel mitte.

— Sa olet tõe poolest üks pagana pois! kiitis rüütel Sigbert. Nii palju ei oleks ma sinust muidugi mitte uskunud. Kudas fina Raupo risti usku pöörmise juures abiks olid, see on mulle uudis. Kas sa ei taha mulle sellest pikemalt rääkida?

Anno ajas enese sirget, kõhitas esite ning hakkas siis kõnelema:

— Mina ei ole Raupoga ialgi weel sõber olnud. Tema isaga olime meie alati tülis ja isa wiha minu wastu päris ka poeg enesele. Ma tean wäga hästi, ta walwas minu järele ja püüdis minule igal pool otsa teha, et ma teie juures käisin ja tema kui ka teiste wanemate ja rahwa plaanid ikka piiskopile teada andsin, mille läbi nad kõik nurja aeti. Do, kudas mina oma nahka olen pidanud hoidma, seda ei tea keegi muu kui mina üksi. Üks teine ei olets nende kuld tükkide eest ialgi minu asemele astunud. Aga minu käes on kõik korda läinud ja läheb weel edaspidigi. Ja ma ei kahetse mitte, et ma oma rahwa wastu olen hakanud. Ma arwan kindlaste, et teie mind ka meeles peate, kui kõik maa teie käes on.

— Muidugi, muidugi! kiitis Sigbert, aga kuidas aitaksid Sa Raupot risti usku pöörda?

— Mina kuulsin oma kõrwaga tema enese ja ta sulaste juust, et minu pea eest suurt hinda lubas maksta ja seda tegi ta kõik oma wana äia Matso nõuu andmise peale. Ma wandusin, et ma selle eest nende mõlemate elu nõuan. Siia maale pole mulle weel see võimalik olnud, aga oma wannet ei ole ma weel unustanud. Raupo võib minu pärast elada. Ta on nüüd risti inimene, aga wana Matso peab —

— Aga kudas on lugu Raupo ristiusku pöörmisega, rääkis rüütel Anno waimustatud jutu wahele, kellele see igawaks hakkas minema, mis ta wandest rääkis.

— Waata, auus rüütel, ma hakkasin seda nõnda peale ja ma usun, keegi poleks ka paremine teinud. Ma lasin tema naise kawalal wiisil majast ära tuua

ning Kaupole teatada, et ta ühe noore mehega ära põgenenud. Enne seda oli Kaupo parajalt ühe ristiuse neiuaga tuttavaks saanud — piiskop ja teised targad mehed kutsusid tema enese juurde ning meelitasid teda ristiuse vastu võtma. Tema pidas tõeks, mis kuulis ning võttis ristiuse vastu ja sellega ühes ka ristiuse naise. Noh, mis selle kohta nüüd ütled?

Rüütel oli magama jäänud. —

— Noh, seal on nüüd — kõige tähtsamat asja ta ei kuulnudki, ümises Anno pahaselt ja läks ka magama.

25. Üks rüütel.

Leili oli väga halvaste maganud. Külma ja palamus wahetasid endid wahetpidamata. Kõige õõ oli ta und näinud. Niisama nagu külm ja soe, nii käisid ka toledad ja armsad kujud ilma waheta ta filmade eest mööda. Kord oli ta waenlaste kestel, kuulis oma kõrwaga nende hirmsaid nõuupidamisi pealt, siis oli ta jälle oma armsa abikaasa juures, kes teda hellalt suu andmisega oma kaenlasse võttis. Siis nägi ta tarka, kes sõbraliku ja lahke näoga tema ette tuli aga siis kui madu oma filmad tema lapse poole pööras, kui ta magas ning oma armast wäetimat abilast kaitseda ei saanud. Ta karjus appi, aga ta häält ei kuulnud keegi inimene. Üks hirmus naisterahwas astus pikkamisi pimedast tuanurgast ning wahkis oma tigidate ussifilmadega ta otsa. Ta pööris oma näo tema põletawa

pilgu eest kõrwale ning uued pildid tulivad talle ette. Ta oli oma lapse kätte saanud, see mängis ilusa päite se paistel toa ukse ees liiva peal ning tema abikaasa tuli talle naerdes vastu, niisama noor ja kena nagu siis, kui ta teda esimest korda näinud. Ta tundis ütle mata suurt õnne oma rinnas — ta nuttis rõõmu pärast kui lapsuke. Seal kõlas korraka kole naer ta kõrva. Ilm läks häliste pimedaks, kõik oli kadunud — laps ja mees ning kole hääl sügavast pimedusest kesis edasi. Talle tuli ära rääkimata hirm peale — ta katsus ära põgeneda — aga ta jalad olivad kui kammitsas — ta ei saanud paigastki. Nüüd hakkas ta kuulutama, mis need kohutavad hääled kõnelewad. „Ma lasksin tema naise kavalal wiisil kodust ära tulla ning Raupo le teatada, et ta ühe noore mehega ära põgenenud. Enne seda oli Raupo ühe ristiusu neiuga tuttawaks saanud — piiskop ja teised targad mehed kutsusiwad tema eneste juurde ning meelitasiwad teda risti usku wasta wõtma. Tema pidas tõeks, mis kuulis, ning wõttis ristiusu vastu ja sellega ühes ka ristiusu naise“ — Ta katsus nii kaugele waadata kui silmad ulatasiwad, aga ta ei näinud muud kui otsata pimedust. Rääkimise hääl kadus ning siis oli kõik wait. Ta katsus järele mõelda, mis need sõnad tähendawad, aga ta pea oli nii kange t walu täis, et tal kõik see kohutaw lugu warsti meelest ära läks, et ühele teisele jälle ruumi anda.

Nõnda wiisi jampsis ta öö otsa. Mis tal seal tõsine lugu oli ehk mis unenäo kujud, selle üle ei jaksanud ta aru teha. See oli ka ta õnn, et ta kõiki

unenägudeks pidas ning wiimaks wastu hommitut magama mõis jääda.

Rui ta üles ärkas, oli päike juba üles tõusnud ning paistis lahtisest uksest tuppa nurka tema ette maha. Ta ajas enese istukile ning tundis, et lühike koidu-uni teda hästi oli kosutanud. Ruttu tõmbas ta oma riided selga ning astus siis kartsast mööda olla. Toas ei olnud ühtegi hinge. Ta waatas üle ukse wälja ning tahtis praegu õue astuda, kui hertsiku eit, see sama naine, keda ta eile õhtu esimese nägemise järele juba kartma hakkas, talle häkiste wastu astus. Ohmatades astus ta tagasi. Täna nägi ta teda selges päewawalguses ning see pani teda veel rohkem kartma.

— Kuhu nüüd, mu laps? küsis ta ning ta ju ümber mängis kaval, tige naer.

— Ma tahtsin minema hakata, ma olen wäga kauaks jäänud, ütles ta kartlikult. Minu süda tänab sind hea aseme eest — ma magasin hästi ja ma tunnen enese nüüd üsna terve olema. Rui ma koju saan, siis tahan ma selle hea eest, mis sa mulle pakkusid, ka sinu peale mõelda.

Wana naine naeris. See torkas kui nuga Leili õrnasse südamesse.

— Kus on ju kodu? küsis wana.

Leilil ei olnud mitte julgust küsijale tõtt ütelda. Tal oli üks kartlik aimamine, et sellest talle mitte head ei wõi tulla. Mida kauem ta wana otja waatas, seda rohkem hakkas ta oma aimamist uskuma ja seda suuremaks läks ta igatsus, siit nii ruttu minema saada ja nii kaugele põgeneda kui iganes võimalik. Ta

ei võinud seda enesele ära seletada, kuidas selle naise nägu nii väga sellega ühte läks, kes unenäus teda kohutanud. Kui ta mitte nii selgeste ei oleks teadnud, et ta ainult und nägi, siis oleks pidanud ta uskuma, et see ise õõse tema juures on käinud. Aga see ei võinud ialgi olla, ja sellepärast ei tulnud tal seda ka mõttesfegi.

— Sa oled kodu ära unustanud, wõi ei ole sul teda! hirmitas wana, kui noore wanema naise käest wastust ei saanud. Salgama ei haffa ju seda keegi õige inimene.

Leili tundis neid torkimise ja see kinnitas teda ta armamistes veel enam, et wana temaga mitte head ei mõtelnud.

— Mits sa minust sel wiisil räägid! küsis ta siis otsekohesest toonis.

— Olgu peale, mis minul nüüd sellest on, kust sa pärit ja kes sa oled, rääkis naine oma kõige suurema lahksuga. Sa oled mu külaline ja ma tean, mis mu kohus on. Dota veel weidi, kuni ma sulle kehakinnitust walmistan. Araminemisest enne seda pole juttugi.

Kui hea meelega Leili ka ennem praegu kui filmapilt hiljem siit ära oleks lennanud, siiski nägi ta, kui asjata ta minemise katse praegu on ning jäi ka rahulikult tuppa, kuni teda mitte enam minemises ei takistatud. Ta hakkas ka hürtsiku eite veel rohkem usaldama. Mis paha wõis temal ta kohta südamel olla ja mis oleks ta ka võinud teha, kuigi tal tema wastu pahad mõtted olivad. Tal polnud midagi muud waja ütelda, kui seda, kes ta oli — ja siis oli ta ometigi

waba. Tema meest tundis ju iga laps ligidal ja kaugel, ning niisama nagu teda armastati, kardeti teda ka igal pool, kus õigust mitte ei tehtud. Näotu koore all on tihti hea tuum varjul, arvas ta viimaks ka wana naise kohta õige olewat ning jäi selle mõtte juures üsna rahule.

Tüki aja pärast tuli wana eit naerdes tema ette ning kutsus teda teise tuppä, kuhu ta pruukosti walmis seadinud. — Leili läks ta järele. See tuba oli pool pime, sest ükski ainus walguse auk ei olnud lahti. Nii palju kui esimesest toast walgust sisse tungis, ei jõudnud teda mitte sel wiisil walgustada, et ta siin oleks mõinud näha, mis toas oli.

Tema juhataja tegi paar luuki lahti, nii et päikese kiired sisse wõisid tungida, ning kadus siis ise ruttu ette tuppä ära. Söögi laual istus rüütel Sigbert von Soest oma täies raud riides ning wahtis naeratades noore naise otša.

Leili oli esimesel filmapilgul nõnda ära kohkunud, et ta sõnagi suust ei saanud. Sel wiisil oli talle juba lapsepõlwes kõige hirmsamaid inimesi ette kujutatud — raud riided seljas, pika fihwadega, ilma habemeta, kiirgawad filmad — päris inimeste tapja ja piinajad ise. Ta ei olnud oma lapsepõlwe tontisid ialgi weel enne näinud. Müüd seisis üks niisugune ta filmade ees, mitte unenäos, waid tõsisel elus, kes liikus, naeris, waatas ja rääkis. Lapsil kartus tuli ta peale, nagu lapsele, kellele tondi ja kolli lugusid ette maalitakse. Ta tõusis üles ja tahtis sõna lausumata uksest wälja põgeneda

Aga see oli finni. Nagu oleks tal tagaajajad kannul, kisedas ta meelt ära heites.

Naeru hää, mis ta südamest kui tuline oda läbi torfas, oli ainuke vastus. Ta oli wang, ta aimas seda ning nõrgestus tippus talle peale, nagu see haige ja nõrga naisterahwa juures, kellel nii suur truudus oma mehe vastu ja nõnda kõwa auutundmus oli, mille haavamine mõistuse kaotusele mõib wiia.

— Lapsuke, mis sul wiga on? küsis rüütli hõgam hää, ta selja tagast. Ära ole nii arg, ega ma inimese liha sööja ei ole.

Leili oli ennast wähe kogunud. Ta pööris ümber ning jäi julgelt rüütli ette seisma, kes oma istmelt üles oli tõusnud ning tema juurde tulnud.

— Jlus, tõeste imekspanemise wäärt ilus, hüüdis see rõõmustades. Ma ei oleks uskunud, et siin nii ilusad lilled kasvavad. Tule tagasi, lapsuke, istume ja ajame juttu — ega sul nii suur rutt ei ole.

— Mul on suur rutt hea mõeras, vastas Leili paludes. Ära pea mind siin finni — ma pean rututama. Sa oled ju inimene nagu kõik teised, kellel süda rinnus elab. Lase mind wälja.

— Märrike, mis sul nõnda jalgade all põleb? Ruhu ja kipud?

— Mina olin ema — mul on weike wäeti laps — rääkis Leili ahastusega.

Rüütel naeris. Ja ta ütse tagast armas ta naeruhäält kuulma.

— Kus on su laps? küsis rüütel.

— Kus ta on? kordas ema walusat. Kui ma seda

teaksin, siis ei oleks ma tõe poolest täna siin. Ta on minult ära warastatud, üks kuri käsi on ta mu käte wahelt ära riisunud. Ma otsin teda. Müüd on sul kõik teada, mis mind siit ära kisub. Tee ühel waezele õnnetule emale seda head, et sa tema ainust palwet täidab ja mind wangist peastad.

— Kumalake, sul on laps ära kadunud — kust tahad sa teda otsida? Kellel teda tarwis oli, see saab tema eest ka hoolt kandma. Ära aja mulle kauem niisugust tühja juttu ette. Ma arwan, et sa seda oma õnneks wõid pidada, et sul niisugune koorem kaelast ära on saanud. Nõnda oled sa jälle prii kui tüdrukut põlwes ja oma ilu pärast wõid sa hoopis teistsuguse mehe saada, kui sul oli.

Leili waatas põlastusega rääkija otsa, kes naerdes neid sõnu suust wälja ajas. Nende mõte jäi talle tumedaks, aga ta ei hakanud ka enam järele uurima, mis ristiga mantle mees kõnelemb. See ei näitnud aimamagi, kes ta oli ja kui suure põlastusega ta niisugustest rääkijatest mööda wõis waadata.

— Ma olen ütelnud, et ma naine olen, ja kui ma ka weel tüdruk oleksin, siiski jääks mu kõrwad sinu sõnade tarwis igaweste kurdiks. Sinu oled nõudis, et ma seda pidin ütlema. Ja nüüd lase mind minna.

Rüütel pani imeks, misuguse julgusega Leili talle siin wasta astus. Ta imestas selle üle ning läks wihaseks weel siis, kui ta natuke mahti sai järele mõelda.

— Kui sa heaga ei mõista, mis ma sulle räägin, noh, siis on mu headusel ka kord ots ja sa pead nägema, kellega sul tegemist on. Sina ei pease paigastki, kas kuuled!

— Nurjatu raudriide kandja, hüüdis ta Leili wälkumail filmil. Mis tahad sa minust saada? Ma ei palu sind mitte enam. Tea wilets mehesugu teotus, ma olen Siiwivanema Kaupo naine.

Uhkelt ja sirgelt seisis ta wihase rüütli ees, ta näis pikemaks paisunud olema. Nõrgast, kahwatust haigest naisest oli korraga nagu kangelane kaswanud, kes kartmata oma wastase filmi waatab ning wõitluse ees ei wäriks.

Torkaw, pilkaw naer oli wastus ta sõnade peale. Hirmutades alles weel näitas rüütel ennast oma täies inetuses ja koledukses.

— Seda ma teadsin, et sa Leili oled.

— Sina teadsid ja julgesid mind siin kinni pidada. Wäriks nurjatu, mu mees saab mu auu teotust kättemaksma — sa oled kadunud inimene. Mõtles selle peale. Rohkem ei ole mul finule ütelda.

Sigbert naeris täiest kõrist.

— Kaupo sinu mees! Miks sa siis nüüd ilma mööda ümber hulgud? Täna õnne, kui Kaupo sind weel wabalt ümber hulkuda lasseb. Sulle on wist enesele teadmata, et ta su ära on tõuganud, risti-usku heitnud ja ristiinimese naiseks wõtnud? Kui sa ka aastad otja abi kiskendaksid, tema ei liigutaks sinu heaks sõrme otfagi.

Leilil tuli õõsine unenägu meelde. Ta pea kummas, weri walgus pähe kolkku, ta tahtis karjuda — aga see meeleäraheitlik kahtlus kestis ühe ainsa õnnetu filmapilgu.

— Walelik, petis! hüüdis ta ennast ruttu kogu-

des. Ma põlgan sind hinge põhjast; su sõnad on kui ussi keeled, mida su kihwtine süda wälja sülitab.

— Ara aja mind wihale, kisedas rüütel, ja oled minu wõimuses.

— Sinu wõimuses! Mis wõimus sul on?

Rüütel oli nii wihafeks läinud, et ta oma mõõga tupest wälja kiskus ja seda tugewa käega õhus ümber keerutas.

— Kas sa nüüd mu wõimust tunned.

Leili naeris põlglikult.

— Kui sa armad, et ma su mõõka kardan, siis petad ennast. Torka süia rinda oma teraw mõõt, ütles ta käega rinna peale näidates, kui see su werejani kustutab, ja tiitle siis oma sugustele, et sa kangelase töö ära tegid — ühe nõrga, abita, haige naise, kellel mingit muud sõja riista ei olnud, kui ta puhas süda, ära tapsid. Su oma sõbrad sülitaksivad su peale — Sa oleksid inimeste elaw teotus, kellest kõik põgenewad. Ehk sa salgaksid seda arglikult ära ja oleksid ainult oma südameteadmise ees süüta inimese were walaja. Jah, muidugi salgad sa oma tööd — nõnda oled sa ju inimeste seas julge. Roh, mis ootad sa weel, minu meri kustutab su kanged jänu, ja täitmata kaan.

Kendel sõnadel oli hoopis ise sugune mõju. Rüütli üles tõstetud käsi läks nõrgaks ja langes ühes raske mõõgaga kõrwale maha. Leili hulljulgus oli wõitunud. Tema sõnad olivad rüütlile ta kohust meelde tuletanud, mis ta ordusse astudes püha wandega tõotanud — naisterahwaid raitfeda! Ja nüüd pidas ta sühega sõda, kes palja kätega tema ees seisis.

Sõna lausumata astus ta ukse juurde ning lütkas jelle oma suure jõuga raginal lahti. Anno oli teda petnud, ta wiha ähwardas kõik nüüd Anno peale langeda. Wärisedes seisis see nüüd tema ees, sest ta oli ukse tagast kõik kuulnud, mis kõrwalises toas sündis.

— Sa oled väärt, et ma oma mõõga ju weresse lastaksin, ütles ta tulise wiha. Mis sa mulle rääkised, ja mis leidsin ma nüüd siit eest!

Ta keerutas oma mõõka.

— Armu, kõrge herra, palus Anno tolmus ta jalgade ees. Ta on nii kaua wastik, kuni ta oma lugu ei tea — aga ta saab järele andma.

— Muretse ta minu juurde ütskülassse — ma saadan oma mehed järele. Aga sa wastad tema ärajäämise eest oma peaga.

Anno tõotas kasku täita, siis sõitis Siigbert minema.

26. Unenäo selgimine.

Leili oleks peaaegu rõõmu pärast hõiskanud, kui rüütel wälja läks ja tema üksi jättis. Aga ta rõõm oli warane ja rõõmu kisa oleks ehmatuse hääbeks muutnud, sest läbi lahtise ukse nägi ta rüütlike üht inimest wastu astuma, kelle nägemine ta were footedes seisma ähwardas panna. Petsiwad teda ta silmad? Ei, ta kõrwad kuulsiwad ka tema häält — see polnud mitte pettus — see oli tõeste Anno — Raupo isa mõrtsuk, rahwa äraandja. Kes tema käes kord

oli, see mõis julge olla, et ta enam walgust ei näinud. Ja nüüd oli tema selle mehe ligidal — tema käes!

Waene Leili mõitles meele ära heitmisega. —

Anno seadis rüütli hobuse walmis ning saatis selle minema. Ta oli hirmus wihane selle üle, et Leili tema isanda hea tuju nõnda ära rikkunud.

— Aga ta peab ka tundma, et ta Anno käes on, kes niisugust rumalat wastutõrkumist ei salli, pomises ta hambaid kiristades ning sammus hurtfikusse tagasi, et oma wiha wangi kallal lahutada. Ta filmad põlesiwad kui tulised sõed, kui ta üle ukse sinna tупpa waatas, kuhu Leili jäänud. Natuke aega seisis ta kui kiwisammal oma koha peal paigal, siis kargas ta kui wihane kistja üle läwe, jooksis ühest seinast teise ja otjis kui pöörane, aga tuba oli tühi. Lahtised seinad luugid lasksiwad teda aimata, mis sündinud.

— Ära karanud — põgenenud! kirjendas ta täiest kõrhist. Naine, naine, kus sa oled?

Naine tuli käre peale juurde.

— Mis sul wiga on, et nõnda peletse wiisi kardanud? küsis see pool imestusega.

— Mis mul miga? — Kus Leili on?

— Kas ta siin siis ei ole?

— Kus ta siis siin on, kui ta ära karanud! Kes seina augud lahti tegi?

— Mis ju raud-külaline siis pimedas pidi tegema?

— Oled ka ikka wana jahupea. Kas sa's ka ei märganud ütelda, et lind sealt mälja mõib lennata. Ta on muidugi juba mu kõrge sõbra ära pahandanud ja kui ma teda nüüd enam kätte ei saa, siis ei

tohi ma oma nägu enam talle näidata. Kus sa olid, et sa ka paremine järele ei waadanud?

— Mine ikka, mis ma siin veel pidin mahtima, kui teie tahetesti juba siin teda hoidmas olite? Mina pidin ometi ka loomad metsa saatma.

— Mina panin rüütlike hobuse sadulasse ja tõin kätte ning saatsin ta minema ja mõtlesin, et sina nii kaua wangi järele waatad.

— Sa mõtlesid — mis mõtlemine aitab kui mind siin juureski ei olnud.

— Ara hakka sina ka veel mind wihasstama. Nüüd pole enam aega. Meie peame kohe taga otsima hakkama. Raugel ei wõi ta veel olla. Naine, ja pead mulle selle juures abis olema.

Põgeneja jäljed kaste peal näitasivad selgeste, kuhu poole ta läinud. Aga need juhataisivad ainult kuni metsani. Seal kadusivad nad jälle ära, ning wana Anno oma naisega seisis nõutult lõpmata laane ees. Taga ajamine näitas siin asjata, kättesaamine wõis ainult õnnelik juhtumise asi olla ja niisuguse juhtumise peale ei hakanud elutark Anno lootust panema ega sellega ennast wäsitama.

Natuke aega seisis ta sügawas mõttes. Ta näost paistis tigheidus ja huultelt ähwardaw, hirmutaw naer. Ta oli nõuu leidnud.

Rahuliku südamega pööris ta koju poole tagasi. Naine pani mehe rahulist olekut väga imeks, ja oli tema nõuu üle väga uudishimuline, aga siiski ei julgunud ta seda järele küsida, sest ta teadis väga hästi,

et ta mees oma plaanide sisse tungimist niisugusel korral ei sallinud. —

Hirm ja kartus kiirustasivad Leili jalgu, ning magus peasemise lootus andis talle jõudu, mis ilma selleta ammugi oleks lõpnud. Kui ta juba tükike maad sügawa metsa sisse oli jõudnud, siis hakkas ta jälle lahkemalt hingama. Ta pühkis oma näo pealt suured higi tilgad ära, mis hirm ja palamus sinna litfunud ning mõis nüüd wähe puhata. Termel päewal ei leidnud ta ühtegi inimese hinge ega elumaja — ta ümber oli lõpmata pime ja paks mets, ning ainsad elawad loomad, mis talle siin silma puutusid, olidwad mängiwad orawad puuosjal ja waresed, kes õhus lennates karjusid. Õnneks ei olnud täna ilm mitte pilwes, nii et päikesest ära nägi, kuhu poole ta tõttas. Kuhu ta wiimaks wälja sai, seda ei teadnud ta mitte; ta ainus eesmärk oli, et ta aga sellest hirmjast majast, kust ta õnnelikult põgenema saanud, nii kaugale jõuaks kui iganes võimalik on. Päike taewas oli ta ainus juhataja ning kui see looja läks, siis näitawad talle eha ja pärast särawad tähed teed.

Eha walgus oli juba õhtu poolt taewa serwast ammugi kustunud, kui ta üht weikest jalgteed mööda ühe weike majakese juurde jõudis, mis paksu metsa all seisis. Koera haukumine oli talle selle ligidust juba ette kuulutanud. Wäsimus, külm ja nälg ei lastnud teda kauem aru pidada, kas ta sisse pidi astuma ehk mitte. Igal pool ei mõinud ju ometi pa-
had inimesed elada.

Maja elanikkudele oli koera haukumine külalise tulekut teatanud ning nüüd läks toa ukse lahti ja walgus paistis õue pimeduse sisse.

— Kes seal on? küsiti majast.

Leili tundis seda häält.

— Mina olen, vastas ta elamusega. Lase aga mind sisse, ma ei tee kellegile paha — ma olen wäsinud ja külm on mul ka.

— Leili, fina! hüüdis naisterahwas ukse pealt, astus siis sõrmale ning lastis ta sisse tulla.

Toas tule walgusel waatas Leili kõige pealt, kes see tuttawa häälega naisterahwas on. Ta suust tungis imestuse hüüd, kui ta Maarat enese ees nägi. Mii-sama suguse imestusega waatas ka see tema otša.

— Leili mis toob sind minu juurde? küsis ta. Kus sa olid ja kes juhatas sind siia?

Leili waatas ruttu toas ringi. Ta filmad ei näinud muud kui paljast neli seina ja tarka oma ees.

— Ma olen ema? raakis ta ilma et küsimişi tähele oleks pannud.

— Seda ma tean. Sa oled tütre ema.

— Tütre ema! Sa teod seda tindlaste?

— Ma olin ainus tunnistaja.

— Kus on ta nüüd?

Imestusega waatas Maara ta otša, nagu ei saaks ta noore naise küsimusest aru.

— Sa mõtad küsimuse minu suust.

— Mis see tähendab? Reist sõnadest ei saa ma aru.

— Kuhu oled sa oma lapse jätnud? küsin ma, vastas Maara.

— Häbemata petja, hüüdis Leili vihaga. Sa teed lahke näo ja magad filmad, nagu ei teaks ja midagi. Miks tungisid sa kui sõber minu juurde sisse, kui su südames hundi mõtteid mu vastu kandsid. Sa oled niisama naine kui mina; mille läbi olen ma su tige-
dust enesele ära teeninud, wõi oled sa ennast ühe teise orjaks annud, kes niisama õel on kui sa ise?

— Ära räägi nii raskeid sõnu, Leili, sa oled pime-
das eksituses, hüüdis Maara. Mis kurja olen ma sulle
siis teinud?

— Nõnda mõits ka madu linnu käest küsida, kui
ta tema pojakesed pehast ära neelas ja wana linnu kae-
hamist kuulis. Sa üksi olid see, kes mu last nägi
kui ema minestuses uinus. Sina üksi teadsid jeda,
mis minuga on sündinud, ja kui ma ülesärkasin, olid
sa kadunud ja ka mu lapsute, keda ma oma filmaga
weel kordagi pole näinud. Sa oled tema minult ära
warastanud.

See oli liig. Tema oli tõlise armastusega maha jae-
tud naisele toeks ja abiks olnud ning pidi nüüd weel
kuulma, et see teda kurja tegijaks pidas, kelle eest ta
heameelega kõik oli walmis ohwerdama.

— Waene Leili, kui sinu laps sinult ära on kis-
tud, siis tule Maara käest nõuu küsima, mis nüüd
teha tuleb. Tema tahab sulle ema eest olla, aga ära
lükka tema peale mitte niisugust süüdi, mis Maara ka
sellele ei teeks, kes tema wiha all seisaks. Räägi laps,
mis sinuga on sündinud, kus olid sa eile hommiku ning
kuida wiisi on su lapse kadumine tulnud? Ma olen
ilmas palju kibedust kannatanud, palju näinud ja kuul-

nud ning tunnen ka minu valu täiesti, sest minul enesel on niisamasugune lugu ees olnud. Ära arma minu peale mitte niisugust ränka pattu — see teeks mõimatust, et ma sind edespidi aidata võiksin, kuna sul ometigi üht emalikkust sõpra nii väga tarvis võib minna.

— Maara, ütle oma naise uhkuse juures, kas sa mitte mu last mu kätte wabest ära ei wiinud, kui ma magasin ja niisuguses olekus olin, et ma ise enesest ega temast midagi ei teadnud?

— Kõik on mulle teadmata. Mina pole mitte selle rojase mõttega oma kassa ju lapse külge pannud, et teda sinult ära rööwida. Ma tean, sa ei usalda mind, et ma sulle asjadest rääkisin, mis sa ei taha kuulda ega uskuda. Aga minu sügawas südame põhjas liigub minu wastu armastus, nagu ühel naisel teise wastu ialgi võib olla, kes eneste elus palju ühesuguseid lugusid leiab. Ühed õnnetused ja ühed mõitlemised teevad südamed üheks, kui aastad ja aua ka muudu neid peats lahutama. Mis kasu oleks minul minu õnnetust näha ehk mis wiha on minul minu wastu, et ma nii hirmisal wiisil minu südamesse werised haawad peaksin kistuma? Kas sa usud nüüd, et Maara mitte ju lapse waras ei ole?

Nüüd lastis Leili ennaft Maara kätte waele ja ütles tajakeste ja nõrgalt:

— Ma usun sind nüüd Maara, ära wihasta, et ma siamaale üksi sind süüdlaseks pidasin, sest et ma ühtegi teist ei teadnud, kes minu peidupaika oleks teadnud ehk jeal käinud. Ma wihkasin sind ju halwa ettekuulutuse pärast ja mõtlesin sinust kõik paha. Nüüd

aga läheb mulle kõik selgeks, mis mulle siia maale segane ja arusaamata oli. Ma tean juba ise, kes kurjategija on. Ma pida sin unenäoks, mis ma ilmsi nägin. Oh, ma olen nõrk ja väsinud, mu luid närib haigus ja teha kurnab surma haigus.

Ta langes kõwa puu pingi peale — väsinult, kahmatult. Oma armastusega vaatas Maara ta otsa ning tundis oma südames ta üle haledust ja ärdust.

Natukesel puhkamise järele rääkis ta kõik ära, mis temaga sündinud, kuidas ta Anno juurde saanud ning sealt peasenud ja kuidas ta juhtumise viisi siia jõudnud. Siis oli ta jõud otias. Üleliigne teha väsituse nõudis oma osa ning heitis waele naise rängaste haiguse woodisse.

27. uus armastus.

Mis suguses wõrgus Raupo nüüd oli, seda ei märganud ta ise poolegi. Küll teadis ta, et risti-ust teda siamaale tundmata kohustega kõitis, aga kuidas lugu ta naise ära kadumiseega olnud, see jäi ta eest warjule. Ta oli aega mööda kõik uskuma hakanud, mis talle juba enne teatati ning harjus aega mööda selle mõttega ära, et ta nüüd Leilist igaweste lahkunud on, ning ennast ühe teise — risti-ustu naisega ühendab. Preester Theodorich oli talle kord ütelnud, et see risti-ustu neiu, keda ta jõest wälja toonud, oma silmad tema peale heitnud. Talle tuli selle nägu, selle peale ta sel ajal nii wäga külmalt waadanud, meelde,

ja ta uskus neid tänulikka ilusaid filmi praegu veel nägema, mis sel korral tema otša waatafiwad. Dmetigi oli ta teda nii wähe näinud, et ta teda waewalt veel ära wõis tunda. Kuis wõis ta sel korral ka teiseti! Ta oli siis weel pagan, ta põlgas risti-inimesi, pidas uhkeks nende peale waadata — ja mis pidi ta ka noort naisterahwast wahtima, ta oli ju ise noor õnnelik abitaas!

Nüüd oliwad lood kõik teiseks muutnud. Tema polnud enam pagan, polnud enam õnnelik naisemees — ta oli nüüd risti usuline ja waba, kes enesele naist wõis walida, kust süda soowis. Ja talle helkifiwad tähed mitmelt poolt. Kui ta ühe korraga kõik ära oleks wõinud unustada, mis ta minewikusse musti warjusid heidfiwad, siis oleks ta kõige õnnelikum inimene ilmas olnud. Aga õnnetu just ei olnud ta nii ka mitte.

Ühel päewal kõndis ta uut maanteed mööda, mis Ütškülast Holmi poole oli tehtud. Pähemat kätt jooksis lai Düüna jõgi ning paremat kätt kahises noor mets sügiseses kirjus ehtes. Päike oli otse lõunas ning paistis selgest taewast weel aruldase soojusega alla kolletanud lehtedega täidetud maa peale ning säras wäikutes jõe lainetest waatajale wastu.

Häliste kuulis Rõndija heledat kiljatamist ning peale selle koe hobuse kabja müdinat. Ta lõi filmad üles. Wõsast tee ääres kargas lõhkujärgi hobune wälja tee peale ning tahtis Ütšküla poole jooksta. Nii pea kui ta inimeste teel ees nägi, jäi ta noorskades seisma ning pööras siis tagasi. Tal oliwad päitsed peas ning selja peale seotud tekstiil wõis näha, et inimene tal seljas istunud, kelle ta wistist maha wiiskanud. Raupo tõttas kiljatama

hääle poole mõsasse, kus hobuse jooksi praegu veel noored puud loogus maas olivad.

Natuke aega oli ta edasi läinud, siis leidis ta ühe naisterahwa noorte leppade alt maast. Ta läks ligidale, tõstis ta istukile ning katsus järele, mis tal wiga. Otsa ees oli üsna weike haaw, mida wististi puu oks riwates teinud — muud wiga ei leidnud ta midagi aga siiski näis ta eluta olema.

Ruttu õerus Raupo uimaselt kukkunud naisterahwast kaela soontest ning warsti lõi ta selle järele filmad lahti. Jmestades, küsides waatasiwad need suured, selged, ilusad filmad oma rawitseja otsa. Raupo kohmetas selle waate üle ära. Ta oli enne juba neid filmi, seda sama waadet näinud.

Wäldes langefiwad ilusad filmad kinni ning nüüd mõis Raupo ta nagu terawamalt waadata. Ka see oli tuttam. Nõnda wiiji — niisama kinnis filmadega, niisama kahwatult oli ta teda ka enne näinud.

Korraga wälgatas talle meelde. See oli ju seesama naisterahwas, keda ta Koima jõest wälja toonud.

— See sama, see sama? rääkis ta tasa.

— Raupo, hüüdis naisterahwas filmi uueste lahti lüies — kas sina siin oled?

— Jah, mina olen!

— Siis juren ma rõõmuga — ma olen siin veel kord näinud.

— Mis sa räägid, ilus piiga? küsis Raupo segaselt. Sa räägid surmast, mis sul wiga on?

— Ma kukusin hobuse seljast ja ma usun, ma juren siia samasse. Ma kartsin, et ma ühtegi inimest enese

ümber ei näe — nüüd oled fina siin, mu Raupo, mul on küllalt sellest — ma ei igatse rohkem — ma suren hea meelega.

Neiu waade, need lühikesed filmapilgud, ta sõnad — oh kuidas mõjus see kõik noore wanemasse! Korraga oli ta sisse kui uus elu tulnud. Ta ei tunnud ise ennast enam ära. See oli seesama neiu, kellest preester, talle rääkinud. Olivad preestri sõnad õiged? Oh mis sugune õnn, kui ta tõtt kõnelenud.

— Neiu, fina ei pea mitte surema. Sa oled veel liig noor närtsimiseks. Ruffumine on sind wähe ära pörutanud. Pea saab pörumise häda paranema ja sa oled jälle terve ja rõõmus kui ennegi.

Neiu waatas üksi filmi rääkija otša. Ta neelas iga sõna tema huultelt ära, aga ta ei kõnelenud ise sõnagi.

— Kas sa palju haiget said?

Neiu nikutas jaatamiseks ainult peaga.

— Kannata, siis wiin ma su kantsi, kus woodisse wõid heita, ütles Raupo ja tahtis tütarlast oma tugewate käte peale wõtta.

— Raupo, jäta mind siia! Oh kui ilus oleks siin surra. Päite paistab sinisest taewast nõnda soojaste ja puude kollased lehed säravad kui puhast kuld. Juba maapeal on nii ütle mata ilus, kui suur ilu peab küll veel selle sinise lae peal kõrgemal päikest ja särawaid tähti olema! Oh kuidas igatseb mu surelik rind selle kõrge õnne ja igawese ilu järele!

— Ilus taewane piiga, mis räägid sa ikka surmast, kuna su filmist elu paistab. Sa oled ju nii noor — ilm kõige oma rõõmudega on sul ees, mis tahad sa

surra? Surm ei kao meil kellegil eest ära, aga elu on kõigil üks ainuke. Kui see kustunud, siis on kõik otsas. Sa pead terveks saama, ja pead veel elama, sinu surm mõiks wahest mõnda teist surelist ka veel enne aegu hauda wiia.

— Kui ka terve maailm minu järele leinaks ja mitte üks ka minule pisarat hauda ei nutaks, siis — —

Ta pidas häliste finni. Ta waatas Raupo filmi, oma filmist weeris wett juurte hiilgawate piiskatena maha. Üks see wäristaw tundmus käis Raupo kehast läbi. Ta mõtles selle peale, kui need filmad igaweste finni wajuksiwad, kui see riind igaweste waiks ja see koidu suu enam häält ei teeks — mis peaks ta siis küll tegema. Ta tundis, et ka tema elu õnn selle närtsiwa lillekehe külles rippus, et ta teda lühikese ajaga armastama, põhjatumalt armastama oli hakanud. Oh, misugune mõim oli risti-usul! Ja misugust õnne ristiust aawas ta temale! Mis oli ta tühi pagana usk ja rahwuslik uhkus selle ande wastu, mis ta risti usu tingituseks pidas!

— Kaunis, koidu fullane neiu, hüüdis ta waimustusega neiu mõlematest kätest finni hakates ja neid soojaste oma rinda wastu litsudes. Ma olen küll risti inimene, selle kõige kallim wara taewas peab olema, aga minu meelest on taewas tühi sinu kõrwal. Ole fina mu taewas ja paradiis, mida piiskop mulle töötas. Ma ei nõua midagi muud ilmas kui sind, mu koidu kaunis neiukene! Kas tahad ja minu omaks saada ja minule jääda surmani. Ütle, kas sa tahad ja jääd mulle?

Siisumata filmadega waatas naisterahwas tüfise

aega oma ees põnewalt wastust ootaja mehe otša. Siis lüffas ta häliste selle mõlemad käed enesest eemale ning pööris filmad sõna lausumata kõrwale.

— Sa tõukad mu ära? hüüdis Raupo hinge pidades ning pööris ta filmad oma poole tagasi.

Need olivad täis pisaraid. Ta paled hõõgasiwad, ta otša esine kuumas. Ta jättis oma pea mehe kätte walele ja ei tõmmanud seda mitte enam ära.

— Miks sa ei räägi, neiu? Miks waitib su roosi juu ja miks lased sa mind nõnda kaua oma elu wõi surma otsust oodata. Ütle ära, mis su süda mõtleb, ma ei jõua kauem ootamise piina pingil olla — lõpeta mu hirmus kahtlus oma wastuse läbi.

— Sul on ju naine, mis tähendawad need sõnad mis sa räägid! sõnas naisterahwas waewalt kuuldawa häälega.

Rauposse mõjus see kui pikse löök. Tal tuli elawalt meelde, kui külmalt ta aasta eest sellesama naisterahwa peale waadanud — ning kuidas oli ta nüüd! Tegi niisugune muutmine mehele auu?

— Mul oli naine, õiendas ta segaselt, nüüd olen ma ilma — ma olen waba ja woin armastada nagu iga waba noormees.

— Kas ta ära suri?

— Surnud ei ole ta mitte.

— Kuhu jäi ta siis?

— Ta on ära läinud — on mind maha jätnud — ma ei tea mitte, kus ta nüüd on.

— Ja sina ei ole teda mitte ära tõuganud?

— Ei, mina mitte!

— Aga kui ta tuleb ja find enesele tagasi nõuab, mis teed sa siis?

— Ta on pagan — ja mina risti-inimene — risti-ust lahutab meid igaweste.

— Aga ta võib ka risti-inimeseks saada. Mis teed sa siis?

— Minule on ta ikka kadunud — ma ei saa teda ialgi enam oma naiseks nimetama.

— Kas sa sellega õieti teed?

— Kuidas võin ma teiseti teha? Ta on waba tahtmisega minust lahkunud, et mitte risti-ustu heita. Mul ei ole temaga enam midagi tegemist. Mu armastus tema wastu on surnud, mu rind põleb üksi weel finule. Sina üksi võid mind weel õnneliseks teha, ja mitte keegi muu. Ütle, et sa mulle tahad elada ja minuga maa pealisk õnne maitsta. Ma ei igatse midagi muud ilmas kui find, mu taewane wara, mu risti-ustu kõige kaunim õnnistus.

— Kas sa võid mind ka ikka armastada? küsis neiu tasakeste.

— Surmani, surmani — nii kaua kui ma elan.

Nende sõnade juures tõhtus Raupo isegi ära. Ta oli neid samu sõnu ka Leilile ütelnud — jedasama tõotust ka Leilile annud.

— Raupo, hüüdis neiu ning pööris jälle oma silmad mehe poole. Nendest paistis sügaw ära rääkimata õnne tundmus.

— Sina armastad ka mind, mu taewane piiga, hõiskas noor mees õnne waimustusega. Mis su sui

ta ütlemata jätab, seda ütlemad ju filmad, ju terve olemine.

Soojalt hakkas Raupo neiu ümbert kinni, ja õrnalt ja hellalt, siiski kindlalt surus ta tema oma rinnale.

— Ma armastasin sind ammugi, juba sellest päevast saadik, mil ja mu elu peastisid, rääkis neiu ke üli-suurest õnnetundmusest liigutatud.

— Minu hea ingel, kas tahad nüüd jälle elada?

— Ma ei igatse mitte enam surma — ma tahan jälle elada — mu süda jänuneb elu, rõõmsa, lõbusa, lustilise elu järele, sest sina oled nüüd mu oma, mu aade ja unenägude kaunis kuju.

Unustatud oli haigus ja häda, mis kufkumisest tulnud — unustatud kõik ilm oma muredega.

Päike oli madalal, kui teed mööda üks õnnelik paar ütsküla poole sammus. Mõrsja oli hästi toibunud ning astus rõõmsas tujus oma armsa peigmehe kätte kõrval koju poole.

Ririklikku õnnistust ei teelatud neile mitte. Rõõmsa südamega pani piiskop nende käd kofku, kui mõrsja oma kufkumisest täieste terveks oli saanud. Nii oli ju tema plaan rutemine täide läinud, kui ta seda ette mõistis arvata.

Robeselles walitjes nüüd ristitud wanem oma noore ja ilusa risti-usu naisega, mille läbi Raupo kindlamalt kui ühegi teise sidemega risti usu ja risti-inimeste külge oli köidetud. Aga selle eest wõlgnes ta oma wägewatele sõpradele weel kõik, mis talt loodeti. Ta tundis ise seda väga elawalt ning katsus oma tänu wõlga ka oma poolse tööga risti usu eest wähendada.

Piiskop, kelle hoole alla Pihkwa würst Wladimir oma tütre usaldanud, muretses ise selle eest, et isa Barbara abielusse heitmist mitte tühjaks ei tunniistanud, maid veel üsna rõõmus oli, kui kuulis, et ta tütar uue risti-inimeise kõrwal õnnelikku elu elas. Raupo läbi oli nüüd Pihkwa würst veel suuremaks Sakslaste sõbraks saanud, nõnda et neil Pihkwa wenelaste poolt enam takistusi oma ristimise ja ära mõitmise teel karta ei olnud.

28. Tagaajajad.

Raua aega kestis Leili haigus ja niisama kaua ramitses Maara teda oma majas kõige suurema hoolega. Talle oli haige õnnetus sügavaste südamesse läinud ning sõbruse sidet ikka veel kindlamaks kinnistanud. Kõigel haiguse ajal ei rääkinud ta Raupost ega tema lapsest muidu kui haige ise neist kõnelema hakkas. Raupo truuduse peale oli ta julge ning trööstis ennast sellega, et ta termeks saades enne ei taha puhata, kui lapse kätte on saanud. Ka Maara trööstis teda selle mõttega, aga Raupost waikis ta juu.

Missuguse igatsusega haige oma termeksjaamist ootas, seda ei jõudnud ta oma põetajale sõnadega ära rääkida. Raua aega oli ta juba kodust ära, ilma et ta Raupost ehk Raupo temast midagi teadis. Metsad olivad kollaseks muutnud ja raagu läinud ning haljast rohtu kattis paks lehtede kord, milledega tuul lahise-

des mängis, kui ta wiimaks jängist wälja wõis tulla. Ta nägi seda looduse wananemist ning kartus asus ta südamesse. Ta tundis eneses sedasama muudatust, mis ta õnnele niisama kardetaw oli nagu sügise wilu närtswale näälisele metša wilus.

— Täna, minu Maara, lähen ma sinu juurest ära, ütles ta ühel ilusal hommilul, mil päike selgest taewast kulla hiilguies kollase tase metša ja õue muru peale maha paistis. Ma olen juba kaua sinu armastust ja abi tarwitanud, mis ma mitte enam ära ei uneta. Ma tahan sulle ju waewa tasuda nagu ühe wanema emanda kohane on. Ma olen rõõmus, et ma seda wõin. Müüd juhata mulle mu linna teed ja lase mind rahuga minna. Ma tunnen, et ma selle teekonna tarwis terve küllalt olen ja ilma waewata ära jõuan käia. Tänuks ei taha ma sõnu kulutada, sest mis maksawad need!

Maara nägi, et siin wasturääkimine ei aidanud. Ta kui ta ka teda oleks keelanud minemast, üks kord oleks ta ometi läinud. Tema manitsimine wõis teda ainult kurnastada. Mis tema teadis, oli ta juba kord talle mõista annud. Ta uskus oma abikaasa truudust, sellest usust ei wäärutanud teda ükski. Noh, ta wõis seda ju ise oma filmaga näha. Mis tõsi oli, seda ei wõinud kellegi wägi waleks teha.

— Kui sul iganes abi waja on, siis mõtle selle peale, et wana Maara find igal ajal oma katuse all emalikul wastu wõtab, rääkis ta siis südamelikult.

Seili naeris.

— Hea Maara, ja kardad mu eest asjata, mul

ei ole sinu abi edaspidi mitte enam tarvis. Aga mees tahan ma find sellepärast ikka pidada. Wahest minu lapse otsimises, kui see mitte juba Raupo juures koobus ei peaks olema, mõisid ja meile abis olla. Seda tahan ma sulle aga kohe teada anda, kui ma koju olen jõudnud.

Maara ei rääkinud enam midagi vastu, waid juhatas talle tee kätte, mida mööda ta kõige otsemalt ja rutemalt oma eesmärgile mõis jõuda. Raks päewa kuluda selleks tugewaste ära.

Tarwilise teemoona ja riietega astus Leili teele. Terwisega ühes oli ka tema endine rõõmus olemine ja julgus tagasi tulnud.

Päewa loodeks oli ta juhutatud külasse jõudnud, kus Maara talle öömaja soowitas. Aga ta ei tunnud veel wäsinust ja igatsust koju poole tiskus teda edasi. Sga samm wiis teda ju tema Raupo lähemale! Ja eks tal tema käte wahel aega küllalt polnud puhata.

Juba mõis ligi pool ööd käes olla, kui ta wäsinust hakkas tundma. Ta jalad ei tahtnud teda enam edasi kanda. Elumajasid ei olnud kaua aega enam tee ääres näha ning eest leida ei teadnud ta ka midagi loota. Sellepärast oli ta väga rõõmus, kui wiimaks metsa wahelt weikeste lagendiku pealt ühe maja kogu talle filma paistis. Ta ruttas juurde. See polnud mitte elumaja, waid heina küün, millest wärste ja magus heina lõhn talle vastu lehtas. Ilma pikema järele mõtlemata astus ta lahtisest wärawast sisse, ronis kasti kaudu katkudes heinte otsa ning walmistas enesele pehme aseme. Nii ei olnud tal tarwis külast öömaja otsima

minna ega magajate rahu rikkuda. Ta oli südamest rõõmus niisuguse ootamata leiu üle. Siin võis ta lõigist ekšitamata ennast täiesti wälja puhata — ning hommiku oma teed edasi minna.

Ta ei olnud veel filmi finni pannud, kui talle häliste arusaamata iseäralik kartus südamesse tuli. Tal oli, nagu ei oleks ta mitte üksi, waid nagu peaks veel teegi teine hingeline seal katuse all olema. Ta kuulatas, aga midagi ei puutunud kõrwu. Ta katsus magama jääda, aga uni ei tulnud mitte peale. Mis see oli, seda ei mõistnud ta isegi ära seletada. Aga kartus ei kadunud temast mitte. Ta oli kahe wahel, mis ta peaks tegema, kas jääma ehk edasi minema. Aga ta hirm oli ju nõnda ilma põhjata, et ta selle üle naerma pidi. Kuft oli niisugune argdus häliste ta fisse tulnud?

Wiimaks ometi oli ta kergelt magama jäänud. Nii pea kui raske hingamine ta magamist kuulutas, sahisefiwad heinad ta ligidal, nagu roniks teegi nende seas edasi.

— Anno, mis ja arwad, kes see magaja peaks olema? küsis üks tasane mehe hää l teisel.

suht — Tasa, waigistas küsitawa hää l sofistades. Ta ei maga veel mitte hästi — ta võib meid kuulda.

— Kas ja teda kardad?

— Mine ikka — ta on ju üksi.

— Roh, mis sellest siis on, kui ta ka kuuleb. Mina tahan teada jaada, kes ta on? Kas meie ei waata järele?

— Dotame walge ära.

... Sa tead ju, Anno, et meie teod walgust ei salli.

— Sul on õigus, sõber, wastas Anno hää, aga kui ta paljalt waene teekäija on, kellelt midagi saada ei ole, mis kaju meil siis tema jurmaft oleks?

— Ta ei ole mitte igapäewane teekäija. Miks nii-
sugune küllasse öömajale ei jäänud, kus temale ometi
sae õhtusööd laua peal ees oleks auranud? Kas sa ei
pannud tähele, kuidas ta kuulatas, enne kui magama
jäi. Tal näitab see väga tähtjas olema, kas ta üksi
on ehk teiste seas. Ja et ta üksiolemisest lugu peab,
seda näitab juba see, et ta siia üksikusse kohta öömaja
on otsinud, kus ta ühtegi teist hingelist eest ei looda
leidwat. Ma wean fihla selle peale, et ta kas mõni
meie oma sugune waritseja ehk jälle mõni niisugune
on, kes waritsemist kardab.

— Tasa, tasa, keelas Anno oma seltsimeest, kes
juba waljumalt oli hakkanud rääkima. Ta wõib üles
ärgata, ja meid kuulda.

Mõlemad jäiwad wait ja kuulasiwad. Tasane hin-
gamine kuulutas, et ta magas. Ta ei olnud nende
tasast rääkimise üminat mitte kuulnud.

— Kui ta wiimaks Leili on keda meie juba nii
kaua asjata taga oleme otsinud, rääkis Anno.

— Wõib olla küll.

— Di, see oleks õnn!

— Sinule küll. Sa saad selle eest ju head maksu,
aga kui palju meie oma waewa eest saame — noh,
seda wõib wist kama noka otsas ära wiia.

— Kui mu nõuu korda läheb, siis ei pea ka sina
kaebama.

— Lubamine ka hea mees, pillas teine.

— Mis meie sellest siin räägime — siin peame nõuu, mis me magajaga teeme.

— See on kõige meistsem asi. Enne ütle mulle aga, kas Raupo ei kaitse teda kui oma naist?

— Raupo ei tee seda mitte.

— Oled sa selle peale julge?

— Selle eest olen ma kõige paremine hoolt kannud. Raupo teades on ta abielu pühaduse mudasse tallaja. Tal on selleks tunnistusi, et Leili noore preestri Endrituga õõsi metsas ümber hulkus ning teda minu majas õõseks oma seltsi palus jääda. Seda teab Raupo, ja kui ta teda sellegi pärast veel tahaks kaitsta, siis ei tohi ta ometigi ristiusu waljude seaduste vastu hakkata, mille alla ta narr on heitnud. Piislop mõib teda selle eest raskesti nuhelda. Oh, see mees kardab ristiusu põrgut ja ta walusat kustumata tuld. Ta on katuse alt räästa alla läinud. Minul küll tema poolt enam midagi karta ei ole, aga tema häda teeb mulle fiiski lõpmata rõõmu.

Ta seltsimees oli ennast unustanud ning naeris nende sõnade peale südamest.

— Wait, kas see ei olnud heina sahin! waigistas Anno ja jäi kuulatama.

Singamise hääli kadunud. All wärawal oli rutuliisi sammusi kuulda. Need läksiwad laugemale.

— Tema põgeneb! hüüdis ta. Warese nägu, sa ajasid oma naeruga ta üles. Ruttu järele, meie peame ta veel kätte saama. Ruttu, ruttu!

Mehed kargasiwad mõlemad heinte otjast maha ning

küüne wärawast wälja. Nad nägiwad pimesas üht musta kogu metsa poole liifuma. See oli nende põgeneja.

Nagu näljased hundid oma saagi järele jooksewad, nii tormasiwud mehed kogu järele metsa poole. —

Leili oli ruhutumalt maganud. Juba natuke aega kuulis ta läbi une nagu räägitaks tema ligidal. Aga unes ei olnud ta sõnadest aru saanud. Alles naer äratas ta täieste üles. See kõlas talle nii kole ja hirmsus, et ilma mõtlemata asemelt maha kargas ja kõigest jõuust jooksmas pani. Ta kuulis selgeste weel Anno hüüdmist ning tundis, kelle hääle see oli. See andis talle omalt poolt nagu tiivad selga, ning warsti oli ta metsa warju peasenud. Pime õõ ja mets oliwad ta ainsad kaitsjad. Jooksmine üksi ei olesk teda kahe mehe käest peastnud, kes ta nagu hagijad jänese ära olesk wäsitanud ja wiimaks ikka kinni wõtnud.

Rui kaugele ja kuhu poole teda jalad kandsiwad, seda ei teadnud ta ega saanud ka mahti selle üle järele mõtlema hakata.

Bäike tõusis selgelt üles ning õõ pimesus kadus ta jügamast metsast. — Ta jõudis lõunale — hakkas õhtu poolt madalamale wajuma, ning ikka käis Leili weel tundmata metsa teed. Seal läks mets wiimaks harwaks, majad tuliwad nähtawale — linn, ja oh mis jõuguft ära rääkimata rõõmu, see oli Raupo linn, tema oma kodu. Ta süda hõiskas rõõmu pärast. Weel weidi aega, ja ta oli oma due peal, oma kodus, oma armsa talli Raupo ligidal. Tänuks oma jumalate wastu langes ta põlmede peale ühe suure tamme alla ning saatis neile oma kõige sojemaid õnnistusi selle eest

hiie puude poole, et need teda kõigest hädast wälja aidanud ning koju juhitanud, kus kõik wiletsused ja kartused pidiwad lõpma. Nagu see, kes pool eluaega oma kodust kaugel oles elanud ning wiimaks suurte hädade järele oma lapsepõlwe armate mälestuste maale tagasi jõuab, terwitas ka Leili iga tutawat puud ja põesast kodu rajal ära rääkimata õnne tundmusega.

Tema järel ruttas aga ka weike salt sõjamehi linna poole. Neil näis suur rutt olema. Leili nägi neid. Mis nad siit tahtsiwad!

29. Üra tõugatud.

Sellest ajast saadik, mil sõnum Raupo ristiusku pöörmisest läbi Viimimaa läis, ei olnud endine paganarahwa wanem mitte enam oma elu pärast julge. Ta tundis oma rahwa wiha ristiusu vastu väga hästi. Ühe forraga oliwad kõik, kes enne teda oma kätel kandsiwad, tema weriwaenlased. Nad waatasiwad tema kui isamaa ära andja peale, kes kõik isaisade pühadused, usu ja wanemate kombes jalgade alla tallas. Raupo ei olnud mitte üksi ristiusku heitnud, waid tema läis Sakslastega läbi ja hoidis igas asjas nende poole. Mida soojem rahwa armastus enne tema vastu oli, seda libedam oli nüüd ta wiha tema vastu. Seda teadsiwad waenlased väga hästi. Nad teadsiwad aga ka niisama hästi, et Raupo neile väga tarwilik mees oli, just nagu nad tarwitasiwad. Sellepärast andsiwad nad temale omalt poolt maja ette raudme-

hed mahtideks, et keegi Liimlane oma wanema juurde ei peasenud, ilma et seda enne ei oleks ette ära teatud. Sel wiisil oli ta rahwa wiha eest julge ning üksi need, kes ta sõbrad ka weel ristiusu ajal olivad ning seda ta usaldas, saidad tema juurde. Kõik teised saidad läbi otsitud ja sõjariistad käest ära võetud.

Ühel ilusal sügise õhtul istus Raupo oma toas ning mahtis üksi filmi wälja finise taewa ning punetawate pilwerankade peale. Päike oli juba metsalattade pealt alla wajunud ning saatis oma kiired ka endise Liimi wanema tuppä. Di, kuidas oli siin kõik teiseks läinud! Endiste seinä aukude asemel, kust muidu walgust sisse lasti, olivad klaasist aknad, millede läbi päikese walgus sisse tuli, ilma et külm tuul temaga ühes teed oleks leidnud. Ka endiste lihtlabaste majariistade, puupintide ja laudade asemele olivad ühesed wärwitud majariistad, pehme sametiga kaetud toolid, kapid, seinäpeeglid ja klaasnõud hiliste sügise lilledega tulnud. Teises toas, mis sellest lahtise ukse läbi ühendatud oli, käis üks uhkes riiides naisterahwas kägise wate kingadega ühest kohast teise ning näis wäga juure hoolega majas talitama. Siis waatas ta üle ukse teise tuppä. Päike paistis ta näo peale ning wärmis ta õrnad põsed jumeks kui koidu sära selgel taewa serwal. Natuke aega seisis ta ukse peal paigal ja astus siis tasakeste Raupo juurde.

— Raupo, miks sa nii üksi filmi wälja wahid? küsis ta pehme häälega.

Wanem pööris oma filmad küsija poole, kes oma

pehme kae tema õla peale toetas ning lõpmata õrna pilguga tema filmi waatas.

Raupo ei wastanud midagi. Ta mõtted olivad laiali — ta pööris enese afnale tagasi.

— Miks sa ei räägi minuga, armas mees, küsis naisterahwas uuesti. Sul on midagi isearalist südamel peal, mille üle sa nii tihti järele mõtled, kui sa ütsti oled. Ma olen seda mitu korda juba näinud. Räägi ometi, mis su südant nii raskesti rõhub?

— Raesufe, ära ole nii imelik, wastas Raupo afnalt ära pöörbes, et sa ikka minu pärast nii mures oled. Minul on oma mõtted — sa tead ju, mis ristiinimesed minult nõuawad. Kas ma ei peaks mitte selle peale mõtlema, kuidas kõik seda korda saata?

Raesterahwas, keda Raupo oma naiseks nimetas, naeratas ja ütles siis üsna tõsise näoga:

— Raupo, ma näen, sa ei ole mitte mu wastu awalik.

— Mis see tähendab? küsis Raupo.

— See tähendab, et sa mitte seda ei räägi, mis su süda mõtleb. Mis ristiinimesed sinult nõuawad, selle üle ei tee üks rahwa würst mitte taewa pilvedesse wahtides plaani.

— Ja mis sina siis mõtled?

Ma mõtlen, et sul mõni inimene meeles mõlgub — sa mõtled selle peale.

— Misfugune inimene see peaks olema?

— Nii üks minu sugust —

Raupo näis ärritatud olema.

— Ma tean, sa mõtled Leili peale, ütles ta siis elamuslega.

— Sa kas see ei ole õige? küsis Barbara kartlikult.

— Kui see õige oleks, mis sellest siis on?

Noor ilus naine peitis oma pea käte wahale. Ta hätiline liikumine ja läbi filmade weerewad pisarad näitasid, et ta nuttis.

— Miks sa nutad naisuke?

— Sa ei armasta mind mitte enam, sõnas ta lammatatud häälega. Su mõtted wiibivad Leili juures, keda sa minu pärast enesest ära tõukasid. Sa waatad minu kui kurjategija peale, kelle läbi sinu endine südame armuke õnnetuse sisse on lükatud. Kas need ei ole su mõtted, mis sa eneses audud, kui sa üksi oled? Kas seda mu eest tahad salata?

— Naine, mis sa räägid! Reid sõnu pole ma su suust ialgi weel kuulnud.

— Minu keel on küll lufus olnud, aga mu südames põlesiwad nad ammugi. Ta on mulle unes ette tulnud, õnnetu ja wilets, ehk ma teda küll ialgi filmaga pole näinud. Ta ei ole minuga ühte ainust sõna rääkinud, aga ta punaseks nutetud filmad, tema terwe olek kaebab mu peale kõigi pühade juures ja ma ei leia mitte sõnu enese eest wastata. Mis ma ka tahan ütelda, see kõik jääb mulle keele peale kinni ja ma tunnen siis iseeneses lõpmata piina. Ma ei jõua mitte kauem seda koormat ära kanda; mu süda tahab lõhkeda; ma tunnen enesel surma ligidal.

— Barbara, mu armas naisuke, ütles Raupo liigutusega. Sinu ärdas süda kaebab su peale ilma as-

jata. Waigista ennast — sina pole mitte süüdlane — kui tema wastu on eksitud, siis nühelgu Jumal mind selle eest ja neid, kelle läbi ta ennast on eksitada lasknud. Tema on minu wastu truudust murdnud — truudust, mis ta oma suuga mulle töötas. Kui ta nüüd wiltsuses elab, siis on ta seda ära teeninud. Ma tahaksin talle abi anda, et ta oma elus puudust ei pea tundma, aga ma ei tea, kus ta on.

— Raupo, ja oled väga hea. Kui ta sinu wastu on eksinud; eksimine on inimlik, aga andeksandmine kõrgem ja kaunim. Ka mina tahan kõik teha, mis võimalik, et tema oma elu üle ei wõi kaebada. Kui ta mureta elada wõib, siis ei saa ta muud enam igatseda, ja mind ei waewa enam unenäod ega südame tunnistus. Nõnda wõime jälle rahus ja õnnes elada, mu armastatud mees.

Ta laskis ennast mehe rinna najale. See waatas ta otsa ning endine õnnelik naer tuli ta huultele ning rahu südamesse jälle tagasi.

— Sa oled mulle armsam, kui kõik warandused ilmas, ütles ta ning surus noore naisuse tugevaste oma rinda wastu.

Üks hää, üks hele kiljatus kohutas teda, ta hakkas wärisema — see hää oli talle tuttav.

— — — — —
Dues waidleb üks naisterahwas wahtidega, kes teda wanema majasse ei taha sisse lasta.

— Tagasi, Raupoga ei saa teegi naine kofku, hüüdis üks waht kareda häälega ning pani oma piigi sisse tükkijale rinna ette.

— Gest ära, sa wilets sulane, hüüdis naisterahwas, tõmbas talt imelise kärmusega sõjariista käest ära ja pööris otja tema enese wastu. Mina tahan Raupoga kofku saada ja ma pean tema juurde saama. Mul on jeks õigust, kes julgab teist mind siin taksitada? Ma puurin selle surmawa sõjariista selle rindu, kes oma kae minu külge peaks julgema panna. Gest ära, teie tigidad metsalised!

Tema julgus ja imeline jõud ning ta ähwardam oda panivad wahid taganema. Nad arwasiwad, et neil siin nõrga arulise naisega tegemist on ning lastesiwad ta läbi.

Otse teed tormas ta wanema majasse. See oli talle tuttam, siin oli ta oma elu kõige kallimad õnnepäewad ära elanud ja nüüd ei tahtnud wahid teda enam sisfegi lasta. Nad ei tunne oma emandat enam, need truud narrid, mõtles ta ise eneses. Aga küll nad teda jälle pea tundma õpiwad!

Päite oli otse looja wajumas ning saatis weel oma wiimsed kiired metsa latwade wahelt wanema tubadesse, kui ta üle tuttawa läwe sisse astus. Raupo oli ta häält kuulnud ning tahtis praegu wälja waa-tama minna, mis seal on. Sissee astujat nähes kargas ta tagasi, nagu näeks ta tonti enese ees. See oli ju tema ära tõugatud naine Leili. Nagu kiwisammas jäi ta seisma ega saanud esimesel filma pilgul sõna juust.

— Raupo, sa elad weel, hüüdis Leili kui meelest ära. Oh, see oli kõik wale ja pettus, mis nemad mulle ette rääkisid. Sa oled mu wana Raupo — ma

olen sinu pärast palju kannatanud — oh nüüd ma tahan uhkusega kõigile pahadele ilmas näidata, et ma nende walet pole uskunud ega pettust kuulda wõtnud, ja nad peawad häbige oma filmad maha lööma. Dõ on möödas — hirmus, must, kole õõ, ja päike paistab jälle minu peale endises ilus. Kõik mu wiletsus on unustatud, kõik häda möödas, jumalate paled lähewad naerule ja õnnistawad meid jälle kui esimesel õnne hommikul, mis minu elus find omaks saades koitis. Lase mind oma rinnal hingata, Raupo, — ma olen wäfind — mu jalad ei kannan enam.

Ta tormab Raupo rinnale.

Waljult, külmalts lükkas see tema enesest eemale ning astus siis tagasi. Tuigerdades taganes Leili seinale najale ning langes seal ehmatuse kisaga pehme leentooli peale maha.

— Raupo, Raupo!

Kohkem ei saa ta enam rääkida.

Barbara teisest toast on kõik seda kuulnud. Kartlikult astus ta oma abikaasa juurde ja hakkas nagu abi otsides temast finni.

— Kes on see naine ja mis ta minu tahab? küsis ta aralt.

— Leili! wastas Raupo lühidelt.

— Leili! hüüdis ta ehmatusega, ja waatas wärisedes nõrkenud naise otsa. Ta oli ka nüüd weel ilus, kus hätiline ehmatuse ta näo jurnutahwatuse muutnud. Sel wiisil ei olnud ta üht pagana naist enesele mitte ette kujutada mõistnud. Seda armastab ju mees weelgi — seda peab ta armastama, sest ta on ilusam kui

ütski teine naine, seda mu filmad näinud, ütles ta iseeneses ning raske aim käis ta hingest läbi.

Oma nime kuuldes toibus õnnetu Leili ruttu ning lõi filmad üles. Ta nägi oma Kaupo kdrwal üht teist naist. Ta õerus oma filmi, nagu ei usuks ta neid. See ei wõinud ju ilmsi olla, seda oli ta ainult pahade inimeste suust kuulnud ning nende järele pidivad ta filmad talle ka walekujusid ette tooma. Aga seeford ei kadunud see naise kuju mitte ta filmade eest.

— Kaupo, kes on see naine ju najal? küsis ta üksi filmi Barbara peale wahtides.

— Kes see on, ei puutu sinusse, rääkis Kaupo waljult. Aga ma wõin seda meelehead teha, et sulle teatan, mis ja teada igatsed. See on mu naine.

Leili jäi selle juures üsna rahuliseks. Ta ei saanud neist sõnadest aru.

— See on ju naine, rääkis ta masina wiisi järele, ilma et ta ise neid sõnu oleks mõistnud. Sinu naine olen mina ja sina oled minu mees — Kaupo, mis tähendab ju jutt?

— Kui mehest ta naine ära jookseb, siis wõtab ta teise, ja see on mu teine naine. Kas nüüd hakkad aru saama?

Ja Leili arusaamine tuli ka tagasi.

— Kaupo, mis oled sa teinud? hüüdis ta peatijendades. Siis on õige, mis kõige kurjemad keeled kõnelesiwad. Sa oled mu ära tõuganud. Sa lastsid mu wangi panna kõlwatumate inimeste kätte, kes minult ka weel mu lapse riisusiwad. Tootus, mis

sa mulle andsid ja mille peale ma julge olin, ei olnud sulle püha — sa mürdsid seda külma südamega ja ei wäriſe jumalate nuhtluse ees, mida sa enese peale palusid, kui sa oma sõna peaks mürdma. Sa nüüd oled sa seda teinud ja ühe naise kõige suurema wiltsuse ſisse tõuganud. Räägi, kas on see õige? Ei Raupo, sa ei ole mitte mind maha jätnud; see on wõimata, niisama wõimata, kui päikese looja minet hommilul. Sa ei tõuka mind mitte enesest, seda ei tee keegi tige metjaline, ja ſina töotaisid weel mind surmani omaks pidada. Ei, ei, oma töotust ei murra sa mitte — ma tean, sa pead sõna ja ma olen selle peale julge ja uhke. Miks kohutad sa mind nüüd oma imelikult olekuga? Heida enesest ära see petlik wari, mis mulle hirmu teeb ja ütles jälle mulle ükski mahe sõna, mis mu kõrwadele kui kõige ilusam laul heliseb. Raupo, ole jälle mu hea kallis Raupo!

Põnewalt ootas Leili, mis abitaas talle wastab. Selle hingesſe lõikafiwad need sõnad ſügawaste. Ta oli kahe wahel, mis pidi tegema. Ta waatas ümber oma uue naise otſa. See ſeifis tema selja taga ja wäriſes kui haawa leht ning ta ſilmad waatafiwad paludes ta otſa.

— Sina olid töotuse mürdja, Leili, ütles ta ſiis kindlalt ka külmalt.

— Ma pidasin oma sõna ja pean teda surmani, wastas see kõige suurema kindlusega. Enne wõib maa oma alustelt nihkuda ja taewas kofku langeda, kui Leili sõna murrab.

— Kas sa ei käinud fõrd ühe noore preeftriga metsas?

— See oli minu noore ca sõber Kerimer.

— Üks kõiť kes ta oli. Aga sa käisid tema felt-
fis üksi ja pealegi õõ ajal?

— Jah, kui ma wäsinud olin ja enam käia ei
jõudnud, siis wiis ta mind Anno juurde õõmajale.

— Ja seal palusid sa teda õõks ka sinna jääda?

— Seda ma tegin, ma kartsin üksi õõd sinna jääda.

— Küllalt, küllalt nüüd. Sa oled ise oma suuga
tunnistanud, mille üle ma weel kahe wahel olin. Sa
ei wõi mitte enam minu sõna murdmise üle kaewata
— sa tegid ise seda.

Toa üks läks lahti ja sõjamehed astusiwad sisse.
Seile ehmatas ja tahtis eest ära põgeneda.

— Peasta mind, Raupo, need on mu taga-ajajad.

— Raupo pööris sõnalausumata ümber, astus
teise tuppa, lükkas ukse tõwasti enese tagast finni ning
jättis õõnetu naise tooreste sõjameeste kätte abita maha.

— Raupo, Raupo, ksjendas ta meelt ära heites,
kui taga-ajajad tema eneste wahele wõtsiwad ning ta
wälja wedasiwad.

Raupot ei näidanud tema hädakisa mitte liigutama.
Ta käis äritatult oma toas edasi tagasi ning ei rää-
finud sõnagi. Barbara waatas kartlikult tema peale ja
waitis ka.

30. Holmi kindluses.

Pool eluta ja uimajelt oli Seili ennast oma kodust
ilma wastu panemate ära wiia lastnud. Tal

ei olnud jõudu vastuhakkamiseks ja mis aitas ka see! Ta oli oma Raupo peale lootnud — ta ei uskunud, mis ta tema walskusest kuulis — ja nüüd oli ometigi tõsi, mis kuri ilm talle kõnelenud.

Tõsi, hirmus, kole tõsi! õhtas ta. Ma olen ära tõugatud — teotawalt — wiletsalt — armetult. Oh kui ma teda põlata wõiksin — ma maksaksin talle kätte — hirmsaste, halastamata. Aga ma armastan teda ikka weel!

Ta kuulis naermist — see oli Annu hää, kes jälle tema piinajate sekkja tulnud. Aga ta ei kohanud enam selle ees. Ta meeled oliwad tuimaks jäänud ning tundmused ähwardasiwad lõppeda.

Baene hing oli küllalt kannatanud — see tundmuste uimastus oli talle ainult kosutuseks. —

Holmi kantsis wõttis rüütel Sigbert teda õõpimeduses wastu ning kiitis Annot, et ta sõna jõudnud pidada. See tundis selle üle ütle mata rõõmu ning jättis hea meelega mõned hõbetükid kauba hinnast maha. Wõis olla, et teda jälle seda rutem tarwitati. — — —

Lumi oli wahe ajal maad katnud ning jälle kadunud, aga Leili istus ikka weel oma weikeses toakes wangis, kus ta muud ei näinud, kui teendrid, kes talle süüa ja juua tõiwad ning sedasama hirmust rüütli, keda ta juba õomajast saadik Anno juures tundis. Ka see ei näidanud ennast enam mitu aega, sest ta oli teda igakord nii rängaste mihas tanud, et tal kord lust pidi kaduma teda waewamas käia. Selle üle oli Leile südamest rõõmus. Kas see nüüd sellest ükfi ehk ka kewadest tuli, keda ei teadnud ka Leili isegi, aga ta tundis ennast paremaks jaama, sest juba terve

talwe otsa oli ta haige olnud. Ta haiglane, kahwatu nagu hakkas aega mööda jumekamaks minema ning endine jõud tagasi tulema. Päewad otsa istus ta oma puuri weikese afna all ning wahtis alla Düüna jõe laenetesse, mis Holmi kindlusest mööda mere poole woolasiwad. Kord oli ta tema kerges lootfikus jõe laenete peal õõtsunud — aga need oliwad õnne päewad olnud — kangel, kangel temast. Ta igatses ta nüüd jälle lainetele, — mitte nende wahuga mängima, waid nende wilus süles oma lõhkenud südamele rahu otsima. — Oh nemad katawad kõik walud oma põhja ja lõpetawad kõik meele äraheitlikud südame tufsumised.

Ta oli afna eest lahti kiskunud ning oma pea läbi wälja pistnud. Oh kui kerge näitas talle siit alla kukkuda ning pehmete lainete sisse wajuda. Reegi ei pidanud teda enam elusalt nägema — ja ta oli peastetud! Aga aken oli läbi peasemiseks liig weike. Wäsinult, nõrgalt langes ta tagasi. Mitte asjata katis, waid see mõte oli ta jõuu riisunud, et tal siit peasemine wõimata oli.

Tema kõrwu puutus tume astumise müdin. Ta kohkus ära, see oli wist jälle rüütel, keda ta kaua aega enam ei olnud näinud. Aga mitte üks, waid mitu inimest käisiwad pikka wõlwi alust mööda, mille peal tema tuba oli. Tumedaste kõlasiwad hääled läbi paksu kiwi müüri tema kõrwa. Ta arwas tuttavat häält kuulma ning kuulatas sellepärast hinge kinni pidades. Mis seal räägiti, sellest ei saanud aru, aga ta teadis häälest, kes tema ligidal oli.

— Raupo! karjus ta meelt ära heitis. Raupo

fiin, ja mina olen wang! See on tema hääl — Raupo, Raupo!

Hääled jäiwad tasamaks ja kadusiwad wiimaks hoopis ära, ka astumise tümin lõppis aega mööda.

— Ta ei kuulnud mind mitte, wõi ei tahtnud ta kuulda? Aga kuidas wõib nii auus mehe süda, nagu Raupol oli, korraka hirmsamaks minna kui tigemal metsa loomal? Ka kõige werejänulisem metsaline ei murra oma naist ära, aga inimene teeb seda! Kas sellest küll ei ole, et ta minu enesest ära tõukas — miks lasseb ta mind veel siin wangi põlmes häbi ja teotust kannatada? Wõi ei tea ta seda?

Jälle läts ta afna peale, millele tugewad raud ristid pika haakidega ette oliwad pandud. Ta pistis pea sealt läbi ja waatas wälja. Lõssi parema tiiva afnad oliwad lahti ning piiskopi töö toas seisiwad mitu meest oma halli peaga ülema ees. Nende seas nägi ta ka Raupot ja tema kõrwal rüütel Sigberti. Nad rääkisiwad ja naerisiwad teine teisega. Tema tuli Raupo kui kuningas ette, kes oma alamate wastu lahket nagu näitas ning heas tujus nalja heitis. Tema arust oli ta sündinud walitseja ja õige kohtumõistja, seda kõik auukartuses teeniwad. Aga kuidas wõis ta siiski Siigbertiga rääkida ja ilma põlgduseta oma naise rõõmija otse waadata? Jah, kuidas ta seda wõis — kuidas wõis ta siis oma naist enesest ära tõugata! Ta ei olnud mitte enam endine Raupo, waid oma uue usuga ka uueks, hoopis teiseks meheks jaanud. Kas ta nüüd parem oli, seda ei wõinud ta isegi uskuda.

Nõnda mõtles waene naine oma wangikoja afnal ning wõttis kindlaste nõuaks teda nii kaua kõigest wäest hüüda, kuni ta teda lord ometi kuulis. Nii nurjatu ta ikka weel ei wõinud olla, et ta teda ära oleks müünud. Ta pidi oma uute sõprade käes olema, kes temaga nüüd kui poisikesega mängiswad. See ei wõinud tema enese tahtmine ialgi olla, et ta sellest lahkus, teda ta wiimse hingetõmbamiseni töötanud armastada. Tema ei teadnudki, mis wale oli, õpetas siis ta uus usk teda waletama?

Ja nüüd tuli Leilile ka weel meelde, et Raupo teda sõnamurdjaks nimetanud. Ta ei olnud sellest siis aru saanud — nüüd hakkas ta weel aimama, et selle taga midagi warjul wõis olla. Ja ka unenägu Anno juures tärkas talle meelde. Tema ära lükkamine ei olnud mitte Raupo süü, waid teda on petetud.

— Pettus, hirmus pettus, hüüdis ta waljuste ning hakkas libedaste nutma. Mind on tema ees sõna ja usalduse murdjaks tehtud. Tema oli nõrk ja uskus seda. Teiseti ei ole see mitte. Raupo. Raupo!

Waljuste langeiswad luugid tema afna ees kofku ning matsiswad ta pimeduse sisse. Ta nõrk hää lüstus ta enese ümber ära.

Sigbert oli teda afnal näinud ning ühe jala wedru läbi afna luugid finni tõmmanud, et teda keegi näha ei peaks jaama. Leili oli meelt ära heitmas. Ta karjus kõigest jõuust ja hüüdis Raupo nime, aga paksudest müüridest ei tunginud ta hää läbi, kellegi kaastundja südamesse.

Raua aega, — kui kaua, seda ei teadnud waene Leili

isegi mitte — jäiwad afna luugid ööd ja päemad otja kinni ning wang pidi pimeas toas elama.

Kurb, pime, igaw ja kole elu. Ja seda pidi üks naine wälja kannatama, kes weel elu ja armastuse järele jänunes ning oma puhtust ja ilmsüütust päewa walgele tahtis tuua. Sest jaadik, mil ta Kaupot näinud, ei olnud tal mitte enam surma mõtted peas. Ta tahtis elada ja elu rõõmusid maitseada — ta oli ju weel noor inimene. —

Kui Kaupo ka Leili hüüdmist ei olnud kuulnud, siis oli ta hääl ometi ühe teise kõrwu ulatanud ja südamesse tunginud.

Mitte kaugel Leili toast istus noor preester Heinrich oma toas laua taga ja kirjutas suure hoolega ajalugu.

Tema oli see, kes Leili hüüdmist kuulis. Jmes-
tades tõusis ta ruttu toolilt üles ning kuulas. Hääl tuli nagu wäljast poolt. Ta pistis pea afnast wälja ja waatas jõe peale. Seal polnud midagi näha. Oli ta laenetesse wajunud?

— Kaupo, Kaupo! kuulis ta jälle seda sama häält. See tuli ülemelt lossi müürist. Ta lõi silmad üles poole, seal kufkus üsna ülemal katuse all üks afna luuk kõwasti kinni ja siis jäi kõik wait. Ta kõrwus kumas nagu weel lämmastatud hüüdmist, aga ta ei wõinud ise selle üle mitte julge olla, kas see tõsine hääl ehk paljalt kumin kõrwades oli. Ta kuulatas laua afnast wälja waadates, aga kõik waitis ära.

— Püha Maarja, see oli tõeste selle õnnetu naise hüüdmine, rääkis ta ise eneses. Tema pidi siin olema — mu kõrwad ei wõinud mind mitte petta! Aga kus

ta siis on? ja mis otsib ta siit? Mu süda on täis hädust ja haledust tema pärast. Ta nägu ei lähe mul mitte meelest ära. Tema selgeid filmi näen ma nagu praegu veel, milledega ta mind öömajale palus jääda, kui ma ta minewal sügisel Anno juurde wiisin. Taevas teab, mis temaga selle pika aja sees kõik on sünninud! Ma pole teda sellest saadist enam näinud, aga meeles on ta mul ikka seisnud. Oh, mis annaksin ma kõik selle eest, kui ma teda jälle kord näeksin!

Ta käis rahutult oma weikest tuba mööda edasi ja tagasi. Ta katsus kirjutada, aga see ei tahtnud enam minna. Oma endist rahu ei saanud ta enam tagasi.

— Puhas Maarja, püha Jumala ema, hoia mind kuusatuks eest! palwetas ta ise eneses. Anna mulle mu rahu tagasi, tee, et ma ära võin unustada seda naist, kelle ilu oma võrgud minu ümber kogu kiskus. Ma tunnen, et ma nõder inimene olen — ja ometi olen ma töötanud üksi kirikule ja usule elada ning kõige ilma rõõmu ja lustile selga pöördma.

— Sga päew palus ta sedasama, aga igapäew tundis ta uueste, kui sügawasse Leili pilt ta südamesse wajunud. Mis aitaswad palwed ja mis mõjuswad kõik kindlad ettemõtted — Leili ei läinud ikka ta meelest. Wõitlusest wäsinud hakkas ta oma tundmustele wiimaks järele andma.

— Kui ta wähest siin hädas peaks olema, siis on minu kui ligimese kohus teda aidata, trööstis ta ennast. Ta ees seisis lahtine piibel halastaja Samaria mehe looga. Ehk ta seda lugu küll peast teadis, siiski luges ta teda ikka veel ja taalus järele, kas see patt

ehk tema risti-inimese kohus on, niisugusele, nagu Leili oli, abi anda.

— Kui ta hädas on ja abi tarvitab, siis on ta mu ligimine, ja ligemist aidata on mu kohus, otsustas ta. Aga mis hädas võib ta siis olla? Ja kas ta üldse veel siin on?

Ta vaatas jälle aknast välja. See aken, mille luukisid ta kord finni näinud kukkuma, oli ikka veel finni. Mis pärast seisivad nad finni? Kas see ei tähendanud midagi? Ta süda ei jäänud rahule — ta pidi selle üle selgust saama. Aga kuidas wiisi?

Ta leidis nõuu.

Widewit kattis maad ja pimedus walitses majas, kui ülemel pikas käigus üks pikk, kuiwetanud mehefogu tasakeste selle toa ukse taha läks, mille aken wäljast finni oli pandud. Ta pani kõrwa ukse külge ja kuulatas. Tasane hingamine oli ainus, mis kõrw kuulis, ning ta oma südame peksmine. Tasakeste pani ta käe ukse lingi külge, surus selle maha ja lükkas — aga üks ei läinud lahti. Riisama tasa, kui ta tulnud läks ta jälle oma tuppa tagasi.

— Luku taga! õhtas ta. Ja kes teab weel, kes seal on? See on wistist rumal mõte, et ma Leilit weel siit otsin. Mu kõrwad on mind petnud — ma arvasin ta häält kuulma, aga see ei wõinud wistist tema olla. Aga ma pean ometigi kätte saama, kes seal nii kõrwalises toas kinnise akna taga elab.

Sellest saadik oli noort munka tihti ülemel käigis näha. Ta walwas hoolega selle järele, kes sinna tahtlasse tuppa läheb ehk sealt wälja tuleb. Wõimalis ometi

nägi ta, mis ta nii kaua ootnud. Sinna tuppa läks üks tüdruk sõõgi nõudega ja kui ta natukesel aja pärast wälja tuli, keeras ta ukse hoolega lukku ning pistis wõtme tasku.

Nüüd ta teadis vähemalt ühe inimele, kes seda saladust tundis. Aga kuidas selle käest kätte saada, mis tal tarwis oli teada? Ta küsis, kas selles toas ei elada mitte munk Bernhard, et aga juttu teha.

Tüdruk waatas imestades küsija otja ja raputas seal juures pead.

— Kes seal siis elab?

Kartlikult waatas teenija enese ümber, nagu kardaks ta kuuljaid. Siis pani ta käe suu peale ja näitas mungale oma riideid ning siis lukus ukse peale.

— Üks naisterahwas?

Tüdruk nifutas peaga ja läks ruttu oma teed.

— Siis ei ole ma ikka ennast petnud — see on Leili — peab Leili olema! rääkis munk oma toas. Aga ta näib siin kui wängis olema — kes peab teda siin kinni?

Aga mis aitas talle ka see paljas teadus, et Leili tema ligidal wiibis? Korku ei wõinud ta temaga ometi saada.

31. Peastmine.

Suure läks mööda, aga Leili weike aken jäi ikka kinni. Minult ülewelt laest nägi ta walgust, kuhu sellest saadik, mil aken kinni läinud, auk tekkinud. Sealt tungiswad aga walgusega ühes ka ilma tujud soe ja

külm ning vihm jisse. Leili oli nendega nõnda ära harjunud, et iga lord rõõmustas, kui muutmist tundis, sest muud muudatust ja tema wangi elus ei olnud. Kui kaua teda siin peeti ja mis tarwis, seda ei jõudnud ta enesele ära seletada. Juba kewadest jaadik ei olnud ta enam ka Sigberti näinud. Minus inimene, kellega ta siin kokku sai, oli ta tumm talitaja, kellega ta sõnagi rääkida ei saanud. Üleüldse näis see ka väga wähe temast hoolima. Ta ei waatnud pea ialgi Leili otsa, wahetas sõõginõud ja läks jälle.

Ühel ööl kuulis Leili oma nime hüütama. Ta kuulatas. Hääl tuli ülemalt toa lae august ja oli talle nagu tuttav. Kes võib seal tema nime hüüda?

Ta südamest käis imelik tundmus läbi, sest inimese hääled olivad talle üsna mõraks jäänud.

— Kes seal on? küsis ta suure ärritusega.

— Sinu sõber, kes sind peaste tahab.

— Mind peasta? Kas sa oled Raupo?

— Raupo ei ole mu nimi. Kui sa siit põgeneda tahad, siis võin ma sind aidata.

— Sind on jumalad mulle saatnud, hüüdis Leili. Aga kuidas võid sa mind aidata?

— Ma lasen sulle ülikonna munga riideid ja ühe kõie alla. Riided pane enesele selga ja kõie abil võid ennast läbi akna müüri mööda alla lasta. Seal on üks lootsik walmis, millega mööda jõge alla võid sõita. Kui kantsist kaugel juba oled, siis sõua kaldasse ja õõpimedus ning paksud metsad saavad sind warjama. Tee ruttu, muidu võib hiljaks jääda! Rutta, rutta!

Pehme mütsakas põrmandul tunnistas, et lubatud

asjad maha oliwad saadetud. Zeili oli selle üle nii lohmetanud, et ta kohe sõnagi suust ei saanud.

— Ksen on kinni, ma ei pease kufagile, ütles ta veel natuke aja pärast. Sinu abi ei saa ma tarvitada.

Nendest sõnadest kõlas meele ära heitmine.

— Luugid on lahti, kuulis ta ülewelt.

Ruttu kargas ta aknale. See oli ka lahti. Aga seal oli ju haakidega raud rist ees!

— Ksen on rauaga kinni, ma ei mahu läbi, hüüdis naine ahastades.

— Koh, võta oma asjad siis ühes ja hakka kõwaste nõõri otsast kinni — ma tõmban su üles katusele. Aga ruttu, ruttu — ma kuulen inimesi tulema.

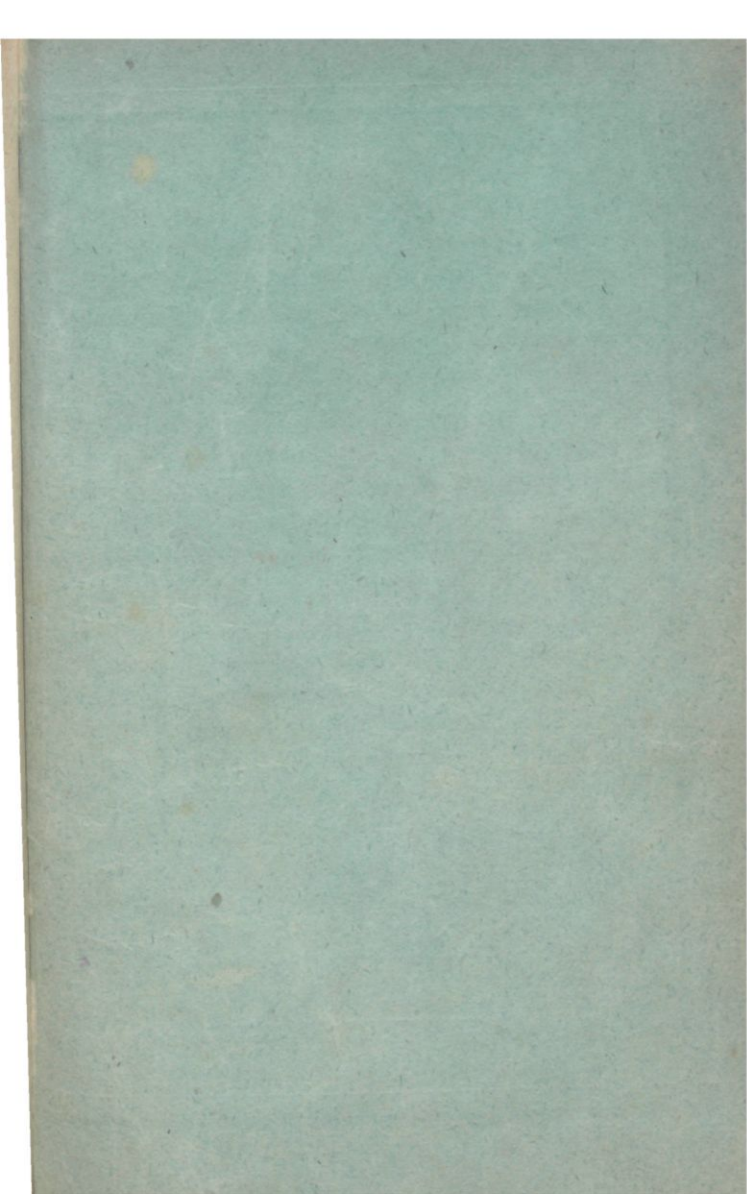
Ruttu ja ilma mõtlemata, mis sellest wiimaks saab, hakkas ta kramplikult maha lastud kõiest kinni ning lastis ennast üles tõmmata. Suure waewaga läks peastjal korda teda weitsest lae august läbi kiskuda.

Ta oli ka wiimasel filmapilgul peasenud. Mu oli uitse lufupöõrmise raginat kuulda ning warsti peale selle tungis ka walgus ülesse. Mõlemad katusel olejad oliwad wait, ega julgenud waljuste hingatagi.

— Kuhu on Zeili jäänud? küündas rüütel Sigberti hää, mille kõrwal ka tumma talitaja koshunud mõlutamist kuulda oli. Zeili wärişes kõigest kehast.

— Rüüd ruttu alla! jostistas tema peastja talle kõrwa sisse. Warsti on terve maja läbi otsitud ning meie mõlemad oleme kadunud, kui meid siit leitakse.

Ruttu sidus meesterahwas Zeilile kõie keha ümber, pigistas ta seal juures oma rinna najale ning lastis ta siis kuskuda.

Rõige 5 ande siju.

Pulmad Uuku pühal. — Wõõras noormees. —
Dudetud sõnum. — Uuenägu. — Munga oh-
werdamine. — Põgenenud ori — Jõel, noor
würstina. — Linda ja Rußin. — Wõõra sõ-
num. — Üle jõe sõitja. — See oli Anno. —
Theodorich Rooma teel. — Leiud kodus. —
Piiskopi nõuu. — Targa ette kuulutus. —
Tõotused. — Raupo ja ristiusk. — Munga
toimetused. — Pettuse paelus. — Põlatud tark.
— Lapse wargus. — Üks noor preester. —
Dõni metsateel. — Dõmaja. — Üks rüütel. —
Uuenäo selginine. — Uus armastus. — Taga
ajajad. — Aratõugatud. — Holmi kindluses.
— Päästmine. — Ema ja poeg. — Lootus
kustub. — Päästja. — Eda nõuu. — Hirmus
jõber. — Piiskopi surm. — Hullu mõistetud
wang. — Sõber häda ajal. — Mõrtsuka töö.
— Dotamata õnn. — Üks mängija lapsuke.
Tagasi tõugatud kuld. — Rodu teel. — Leppi-
mine. — Lõpp.

Hind 15 kop.

A. Saal.

Leili, üks pagana naine.

Jutustus
Liivirahwa wabaduse wõitlustest
13. aastaja algul.

Wiies ja wiimne anne.

Taides 1893.

Trükitud A. Seidelberg'i kuluks.

Дозволено цензурою. — Дерптъ, 12-го Ноябра 1892

Печ. въ типог. А. Зейдельберга въ Вейсенштейнѣ

Tasane ehmatuse kiljatus tungis üles ning aega mööda arutas katusel oleja mees köit järele. Kui ta enam raskust ei tunnud, siis wiskas ta ka weel otja maha ning kadus tasakeste kui kass katuselt. — — —

All müüras Sigbert kui arust ära ning sõimas tumma talitajat, kes sellest aga midagi ei mõistnud. Minult nii palju sai ta tema käest teada, et kadunud naine weel õhtu oma toas olnud. Kuhu ta jäänud, oli temale nõndasama arusaamata nagu Sigbertile, kes aga kindlaste uskus, et see teda petnud.

Munk Heinrich kuulis oma ukse taga waljut kolistamist. Ta tuli õö riietes ukse juurde ja tegi selle lahti.

Sigbert tormas tema juurde sisse.

— Kas sa ei kuulnud mitte käimist, täna õhtu? küsis ta lõõtsutades ning silmas seal juures munka ennast ja ta tuba terawalt.

— Käimist olen ma täna niisama kuulnud nagu ikka, oli munga rahulik wastus.

— Aga kas sa midagi iseäralist oled näinud? uuris rüütel.

— Ei midagi!

Sigbert waatas uuriwalt munga filmi. Selle waade oli rahulik ja julge. Ilma nõuta tormas rüütel toast.

Kui ta ära oli läinud, waatas munk läbi akna alla. Ilm oli pime, nii et film midagi ei seletanud. Minult lainete loojumist wastu kindluse müüri wõis ta kuulda. Ta süda põksus rahutumalt.

— Kas ta leidis lootliku üles ja kas ta peasis, wõi wajus ta laenetesse? küsis ta iseeneselt.

— Kes jödel on? küsis Sigberti tugew hääle all.

Munk kuulas hinge pidades —

— Üks lootlik läheb laenetega alla, wastas keegi teine.

— Tühjalt?

— Siit ei wõi midagi näha, muud kui piklist musta kogu.

Wististe on ta tühi.

— Püüdko ta finni!

Munk astus ainalt tagasi. Ta wärises kui häawaleht.

— Kui lootsik tühi on, siis on Leili jõe põhjas, ja kut ta temaga sõuab, siis langeb ta ometi taga ajajate küüsi, pomisitsiwad ta huuled tasakeste. Ja tema hinga eest pean mina wastust andma ehk seda oma südame peale wõtma, kui ta uuesti wangi langeb ja ta käsi weel palju pahemine käib kui siamaale.

Terwe bö otsa ei jaanud munt magada. Tal ei läinud Leili meelest. Tema saatus seisis nagu raske kiwi ta südame peal. Kui hommil loitis ning walge juba nii suur oli, et silmad seletasiwad, sirutas ta oma pea jälle atnast wälja ning wahtis alla.

Lootsik oli weel jellejama koha peal, kuhu ta selle eile õhtu pannud.

— Helde Zumal, ta pole mitte peajenud! õhkas munt. Talle tuliwad piisarak silmi.

Seda kartust kinnitasiwad ka otsijad. Nad teatasiwad Sigbertile, et põgeneja ära uppunud.

Leili oli müüri mööda õnnelikult alla jõudnud. Weepinna ligidal oli müüril kaunis lai alus, mille peal seista ja kääia wõis. Ehk ilm küll pime oli, siiski puutus talle warsti lootsik silmi. Ta pidas seda selleks, mida ta peastja talle kätte juhatanud, astus ruttu sisse ning lükkas ta ilma suure waewata jookswa wee sisse, mis teda ilma jõudmata alla poole wiis. Hirmuga finni hoidmisest oliwad ta käed nõnda ära wäsinud, et ta jõudmise peale ei wõinud mõteldagi.

Esimest korda hingas ta hulga aja järele wärsked priiuse õhku enese sisse. See oli talle niisama kui põdejale, kes haige woodist üles tõustes esimest korda toa õhust wälja läheb. Niisama sugune nõrkus tuli ka tema peale. Jõuetult langesiwad tal käed mõla küllest lahti ning mõla kütus lootsikusse.

Weel wõis ta kindlust pimedas näha, kui Sigberti hääl ta kõrwu tungis. Ta märkas ehmatusega, et teda taga aetakse. Tema jõidu riista oli nähtud. Natukesel aja järele

Kuulis ta sõudmise häält enese taga ning arvas ka musti kogusid näha võivat.

Nüüd tõmbas ta mõla kätte, võttis kõik oma jõuu kofku ning hakkas sõudma. Aga kui kaua jõudis ta taga-ajajate eest ennast peasta? Need tuliwad iga filmapilguga ligidamale. Kauga ei võinud enam tasta, siis pidi ta käes olema. Wae-walt oli ta peasenud — juba lähenes uus häda. Priius, kui lühike oled ja mõnele inimesele! — — —

Selsamal ajal kõndis Dūna jõe kaldal üks inimese kogu Holme kantsi poole. Pimedas ei näinud ta midagi enese ümber ega võinud ka teegi teda näha. Siiski astus ta nii ette waatlikult ja tase, et ta käiku mitte kolme sammuga pealegi ära ei oleks kuulnud.

— Häliste kajas üsna ta ligidalt jõe pealt hele naisterahwa kiljatamine ta kõrwu. Selle peale kuulis ta niisugust häält, nagu oleks midagi wette kuffunud. Siis jäi natukeseks ajaks kõik wagusi ning weel natukesi aja pärast ulatasiwad rasked mõla löögid ta kõrwu.

Kõndija jäi seisma ja kuulatas. Tal oli nagu ähiks teegi wee sees ja püüaks kaldasse saada. Üsna selle ligidal kuulis ta sõudmise häält.

— Appi, appi! kisedas üks naisterahwas nõrga häälega. Ühtlasi wõis ta wee pinna peal liikumat musta tombikest näha. See oli appi hüüdjaja pea. Ta kargas üle kalda wette ning kiskus uppaja wälja.

Ilma jõna lausumata — ilma tänuta põgenes weest wälja toodud inimene oma peastja eest õo pimedusesse. Natukesi aja pärast jõudis teine lootfik kaldasse, seal oliwad inimesed sees, kes Saksa keelt rääkisiwad.

— Lootsik on tühi, kuhu on ta jäänud? rääkis teine tühest kogust, kes lootfikku seest kaldale wälja tuliwad.

— Aga kui seal üleüldse midagi sees ei olnud! arutas teine.

— Mine ikka, kas ja siis appi hüüdmist ei kuulnud? Üsna meie ligidal. Ja nüüd on kõik wait! Lootsik pole mitte kaldasse saanud — ta on wette karanud ehk kuffunud.

— Kui ta wette on kuffunud, siis on ta praegu weel sees.

Nii ruttu ei oleks ka ojuja kalbasse saanud. Ja mis ojuja wõib üks naisterahwas ka olla!

Mõlemad mehed hakkaswad nüüd kaldaid mööda jõkke wahtima, kas nad midagi ei silma. Aga pimedus ei lastnud midagi näha. Ka kuulda ei olnud midagi muud kui lainete jolinat wastu liiwaseid kaldaid.

Rõndija kaldal aimas warsti, kuidas lugu on ning peitis ennast otsijate eest kaugemale wõsastikku ära. Inimene, keda ta weest wälja toonud, oli otsitaw naisterahwas — jelle üle ei kahklenud ta enam sugugi. Aga kes oliwad tema taga ajajad, ja miks pärast põgenes ta? Oli ta kurjategija?

— Ta on ära uppunud! ütles teine otsijatest. Kuhu wõis ta ometi peaseda?

— Ma usun ka sedasama.

— Aga mis ütleme meie Sigbertile?

— Mis muud kui tõtt.

— Kas tema seda usub?

— Usub ehk mitte, mis meie sinna wõime parata? Pöörane saab ta muidugi olema, kui meie tühjalt tagasi läheme. Tont wõtku ka kõik jeda lugu! Kes pagan ajas meid weel nii hilja öösi temaga kottu ja mis tarwis peab ta enesel ka niisugust naisterahwast, kes ära jookseb? Nüüd on õiged inimesed ka tema pärast weel kimbus. Oleks Sigbert ise ka inimene, siis poleks midagi, aga ta on ju päris püsti jarwit ise.

— Kas sina tead paremine, kes see naine oli, keda ta juba ligi aasta otja lõssis wangis pidas?

— Räägitakse, et see endine Kaupo naine olnud — aga kes jeda selgeste ifka teab! Sigbert on meister jelles, et ta niisugused asjad nii salaja mõistab pidada, et keegi midagi teada ei pea saama.

Weel tüki aega peeti aru, siis liutati lootist jõe peale, püüti ka teine finni ja jõueti kahe lootikuga Holme saare poole tagasi.

— Nemat rääkisiwad Kaupo naisest ja Sigbertist, sõnas nüüd mehe kogu oma warjupaigast wälja tulles. Suured jumalad, kui see Leili oli! Ja tema ta wiist oli. Seda tun-

nistab see rutuline põgenemine minu juurest, sest ta pidas mind ka üheks nende seas, kes teda taga ajasivad. Ma olin õigel ajal siia juhtunud ja kui ma täna ka enam midagi muud ära ei viienda, siis võin ma selle teadusega, mis Sigberti sulased ise eneste wahel rääkisivad ja mis ma nägin, küllast rahul olla. Rohkem ma wistist enam midagi ka kuulda ei wõi saada. Ise arastist sõja nõuu ei näita neil olevat.

Ta hüüdis Leilit nime pidi. Wastust ei tulnud küsilt poolt — kõik jäi wait.

32. Ema ja poeg.

Pikalt ja igawalt oli tali kõige oma külma ja tormidega mööda läinud ning noor kewade ehitas metsa ja maad. Tuhanded laulu linnud laulsivad noore südamega magama jäänud igatsused jälle ärkivale ning uus elu tuli ka Leili rinnus tagasi.

Ta oli Düüna jõelt, kus teda üks tundmata inimene uppumise surmast ja taga ajajate küüfist peastis, nii kaugele põgenenud kui iganes võimalik. Mitu päewa ja ööd oli ta metji mööda ümber hulkunud ning wiimaks wäsinult ühte üfsikusse metsa talusse jõudnud ning seal enesele aset palunud. Need inimesed olivad ta wastu wäga lahked olnud ning teda kui oma perekonna liiget wastu wõtnud, ilma et nad siamaale teada oleksivad jaanud, keda nad oma katuse all hoidsivad. Nad pidasivad Leili kahwatu nägu haiguse jälgedeks — oma siimisest murest ei awaldanud ta neile headele inimestele sõnagi. Mitu korda, kui Kaupost ja ta õnnetumast Leilist räägiti, ruttas ta wälja ning wälas palawaid pisaraid seal, kus keegi teda ei näinud. Ise ei rääkinud ta ialgi sellest.

Tema wangist peasemine oli talle arusaamata saladus. Kes peastis ta ometi sellest hirmast wangipõlwest, kus ta nagu elawalt maha maetud oli? Ja mispärast oli see tund-

mata inimene temale seda head teinud? Kas ei olnud tema wangist peastja ja jõest wälja kistuja üks ja seesama?

Kui palju ta selle üle ka pead murdis, lätte ei saanud ta ometigi — mis arusaamata oli, jäi ka arusaamataks.

Ühel päewal teatas ta majarahwale, et ta nüüd kord ära pidada minema. Kõik oliwad teda heameelega eneste jeltsis näinud ning jäiwad kurwaks selle teaduse juures, ehk nad küll siamaale ei teadnud, kes ta oli.

Ruhu ta oma sammud pidi seadima, seda ei teadnud ta isegi — ta südames liikus leekiw igatsus Kaupo ja oma lapse järele. Pidi ta oma endisesse kodusse minema? Oh ta teadis, et ta sealt uue teotusega wälja saadetakse ja wähest uuesti wangi antakse. Ei, ta ei wõinud oma priiust mitte jälle käest ära anda — ta ei wõinud mitte enam wangi langeda, sest tal oli ju ema kohus täita ning oma laps üles otsida. Aga tal oli ju isa, ja isamaja awas talle oma ukse ilka! Kui ka abikaasa armastus petlik oli, wanema ja lapse armastus ei wõi mitte kõikuda ja ära lõppeda.

Aga ta lapsepõlwe kodu ei olnud enam. Tema isamajast polnud muud järele jäänud kui rusuhuni. Lollades kaswasiwad nõgesed ja umbrohud rusude ääres ning puud maja ümber oliwad pooleli ära põlenud ning ära kuiwanud. Siin ja seal oliwad uued majad üles tõusnud, nendest waatasiwad talle wõerad näod wastu. Ta küsis Atso järele — keegi ei teadnud temast midagi. —

Baewalt kandsiwad teda ta jalad siit edasi. Weel üks inimene oli tal meeles, kelle juurest ta abi, warju ja head nõu otsima wõis minna.

— Maara, sina wõtad ühe õnnetu naise wastu, hüüdis ta iseeneses. Ma põlgasin sind, kui ma südant weel ei tunnud — ma põlgasin su abipakkumist, aga nüüd tulen ma teda sulst ise otsima. Sina üksi mõistad mind weel.

Suwine päike paistis palawaste kõrgest taewast maha ning wäsitas teekäijad, kes paksu metsa all kõndisiwad, nõnda ära, et nad maha pidiwad istuma jalgu puhkama.

— Võtame siin istet, Maara, rääkis targa noorem sel-
silane, üks kahwatanud näoga ilus naisterahvas.

— Ei, Leilike, läheme veel vähe maad edasi, vastas
vanem teekäija naisterahvas enese ümber vaadates. Siin
on see koht, mida ma kord oma koduks nimetasin, aga kust
ma nüüd ikka nii kaugele põgenen kui võimalik. Waata,
jeal pärnade wilus, see wana lagunenud hurtstik oli kord
mu kodu. Nüüd wistist elawad seal metsaloomad sees.

Leili waatas küsides oma sõbranna otsa.

— Miks jätsid ja oma kodu kiskjate elu asemeks?

— Sellepärast, lapsuke, et kiskjad sinna sisse tungisid
ja minult kodi riisusid.

Leili õhtas. Talle tuli tema enese õnnetus elawalt fil-
made ette. Ta tundis seda walu täieste, mis need sõnad
ta sõbranna südamele tegiwad.

— Aga mis kiskjatest ja räägid?

— Ma räägin inimestest, kellel hirmsam süda sees oli
kui kõige werejänulistimatel metsloomadel. Ma olin waene,
mahajäetud üksik inimene, kes oma ainsa waraga, oma po-
jaga ilmast siia sügawasse metsanurka põgenes. Ma ei puu-
tunud kellegisse, ei teinud kellegile kurja, aga seal tulid
inimesed ja kiskusid mu kätte wahelt, mu rinna juurest
mu ainsa lapse, minu 6 aastase Bäcku ära ning wiisid
ta minult igaweseks ära. Juba 15 suwet ootan ma teda,
aga mu lootus on tühi — ta on kadunud ja jääb ka kadu-
nuks. Mure ja ahastus on mu ruttu wanaks teinud, mu
pea läheb juba halliks, wanadus ilma troostita ja abita
on ufse ees.

— Kallis Maara, meie oleme ühesugused ja ühesugused
hinged tunnawad teine teist kõige paremine. Mina aga ei
wiska wanu mälestusi enesest mitte ära — ma tahan ka
weel kord oma endisesse elupaika tagasi minna ja soowin,
et ka sina seda teed.

— Mind ei hoiu siit mitte mu endised õnnepõlwe mä-
lestused siit eemale, waid üks järe weretöö, mis ma ialgi
ära ei jõua unustada.

— Mis weretöö see oli?

— Ainult sinule wõin ma seda jutustada, mu hea Leili, teistele on mu suu lukus.

— Aga istume siia puude wilusse. Siia tuleb oja orust jahedat, kosutawat õhku üles. Ma olen nii väsinud ja ka jänune — ma ei suuda mitte enam edasi.

Nad olivad hirtsiku ligidale ühe halja künka juurde jõudnud ning istusiwad selle ette paksu pärna wilusse.

Maara kõneles lühikeste waitimise järele:

15 aastad ei ole ma enam oma jalga siia toonud, aga ometi on mul siin iga puu ja künkas nõnda sama meeles, nagu oleks ma weel eile siin olnud. Selle pärna wilus istusin ma tihti oma Wälfuga, kes kirjude liblikate järele jooksis ning mulle siia marju tõi. See pärn oli ta kõige armsam seltsiline, mille ümber ta hommitust õhtuni wõis jooksta ning temaga aega wiita. Oh need ajad on möödas — kadunud kõik. Mul oli üks ainus inimene, kes minu eest seisis. Tema ei tahtnud lasta mu last minult riisuda. Ta nimetas riisujaid südameta inimesteks, kes abita naiste wastu sõda peawad ja kaitsis mind rööwlite eest. Ka mina panin kõigest jõuust wastu, aga mis aitas ühe nõdra naise jõud hulga halastamata rööwlite wastu. Ma nõrkessin, ma kuulsin oma Wälfu nutuhäält weel kaugelt ja minestasin ära. Kui ma üles ärkasin, jooksin ma kui ilma aruta ümber, hüüdsin, kiskendasin, nutsin — mulle tajas ainult mets wastu, kedagi muud hingelist ei kuulnud mind. Ma tormasin oma hirtsikusse, otisin seal, nagu peaks ma last weel kodust leidma. Ma astusin tagumisesse tuppa — seal lames üks mees lõhutud peaga oma were sees — see oli mu sõber, ta oli jurnud, rööwliid olivad ta ära tapnud. Jälestus tuli mu peale, ma põgenesin siit, jätisin kõik siia paika, mis mul oli ega tulnud ial enam tagasi. Täna esimest korda olen ma jälle selle aja sees siin! Näüd tead sa, mis pärast ma seda kohta nii wäga põlgan ja kardan, ehk ta küll enne mu kodu on olnud.

Leilile käiswad wärinad peale, kui Maara oma jutu lõpetas.

— Lähme siit ära, mul tuleb hirm peale, rääkis nüüd Leili äritatult.

Ra Maara ei ütelnud selle wastu midagi. Mõlemad tõusiwad üles, et ära minema hakata. Seal juures langesiwad ta silmad aga ühe künka peale, kus mitmesugused lilled kaswasiwad. Ta jäi waatama.

— Seda küngast ei olnud enne mitte kohal, rääkis ta inimestades. Seda on inimeste käed kofku kannud ning lilledega ehitatud. Aga kes on seda teinud?

Rohi künka ümber oli maha tallatud, millest näha wõis, et siin weel hiljuti inimesi käinud. Elas siin wanas hurtfikus siis keegi?

Maara waatas hurtfikku poole. See näis parandatud olema. Ta astus lähemale. Aralt käis Leili tema järel.

— Siin peawad inimesed elama, ütles ta siis äritatud häälega oma seltsilase poole. Hurtfikule on uus katus tehtud, uus uks, aknad seinte sees — just kui risti-inimestel. Kas siin ei ela wähest mõni risti-inimene?

— Tule, Maara, läheme ruttu siit ära, rääkis Leili kartlikult. Wähest elab siin mõni rüütel. Tule, tule!

Aknal tuli üks mehe nägu nähtawale, ning kofe selle peale astus hurtfikust sirge, pika kaswuga ilus noormees wälja.

— Leili! hüüdis ta.

— Pühad Jumalad, tema tunneb mind!

Noormees astus ruttu naisterahwaste juurde, kes mõlemad kohmetanult seisma oliwad jäänud. Ta märkas warsti nende kartust ning naeratas niijughel wiisil, mis kartjatele julgust andis.

— Leili, ma olen wäga rõõmus, et sind siit leian. Ma olin sinu pärast suure mures — ma otsisin sind igalt poolt, aga nüüd tuled ja nii ootamata wälja. Wõta nüüd siin aset puhkamiseks ja ka sinu seltsilane — siin pole teil kumbgil midagi karta.

Mõlemad naisterahwad wahtisivad lahket noortmeest juure imestusega.

— Kust saadid tunned ja mind, wõeras? küsis Leili julgemaits minnes.

— Sa oled mu ära unetanud, naeratas noormees. Ma käisin paar korda Raupo juures ja nägin sind seal.

— Na, nüüd tuleb mulle meelde, ja töid temale piis-kopi meestest teadusi —

— Jah — kui ta veel meie wanem oli.

Leili rinnust tungis õhkamine.

— Mis asi ajas sind minu eest muretsema? küsis ta siis, nagu wõiks ta sellega oma õhkamise ära peita.

— Ma ei teadnud siamaale mitte, kas ja õnnega olid peasenud!

— Kust pidin ma peasema?

— Kas sul ei ole enam üht sügisist ööd Düüna jõel meeles?

Suure imestusega waatas Leili nooremehe otsa.

— Nüüd ma tean, mis mulle nii kaua arusaamata jala-dus oli, hüüdis noor naine elawusega. Sina olid mu peastja. Lase ennast tänada — sina olid, kes mind wangist wälja tõi ja jõest wälja kiskus, kui ma põhja hakkasin wajuma. Sa peastsid mind hirmsast wangi põlwest ja surmast.

Leili pakkus talle oma kätt. Nüüd oli mehe kord imestada.

— Nii palju head ei ole ma mitte teinud, rääkis ta siis wastu. Kui sind wangist keegi wälja aitas, siis oli see üks teine — mina tõmbasin ju ainult jõest kaldasse. Ja see oli nii weike asi, millest ei maksa rääkida.

— Siis pead sa mu elust nii wähe lugu, et sellest rääkidagi ei taha lasta.

— Mitte nõnda, Leili. Ma rääkisin üksi oma weiksest tööst, mida sa heateoks nimetad. See ei ole jutu wäärt. Ma tõndisin parajalt jõe kaldal, kuulsin hüüdmist, kargasin wette ja aitasin ühe õnnetuma wälja.

— Kust teadsid sa seda, et mina see õnnetu olin.

— Ma kuulsin jeda pärast taga ajajatelt, kes sind arwasid ära uppunud olema ning siis rahulikult tagasi läksiwad.

— Ja mina pidasin sel korral sind ka oma waenlaseks, kes mind peastis, et jälle wangi wiia. Sellepärast põgenesin ma nii kohe, kui ma ennast waba tundsin.

— Ma arwasin ka niisama. Nüüd näed, et mul õigust on rõõmustada, kui sind ootamata wiisil priilt leian. Ma teretan sinu tulekut ja usun, et sa nüüd oma seltsilasega natuke minu hertsikus teekonna wäsimust puhkad.

Maara oli kõige aja noore mehe otsa waadanud. Ta südames liikus midagi hoopis išeäralist. Mis see oli, seda ei teadnud ta weel iegi.

— Mis ajast saadid nimetad sa jeda kohta siin oma koduks? küsis ta siis.

— Juba sellest ajast saadid, mil ma märkama hakkasin, ei tunnud ma enesel muud kodu, oli mehe wastus.

— Neid sõnu ei mõista ma mitte, rääkis Maara siiski äritusega.

— Dota, ma tahan kohe seletada. Waadake siia, ütles ta naisterahwaid lilledelega ehitatud rohukünka poole wiies. Siin puhkawad mu kallie ema luud. Ma olen nad oma käega siin mulda kaapinud ning neile kalmu üles ehitanud. Siin mõtlen ma tema peale ja kaстан nii mõnigi kord oma pisaratega närtsinud lillekesi ta hauarütkal. Ta oli mu ainus tõsine sõber ilmas — tema kallist südant ei kaalu kõik maailma warandused üles. Oh, nüüd on ta kadunud.

— Kui kaua on ta ju surnud? küsis Maara, keda nooremehe ärdus ligutanud, kõige surema oja wõtmiisega.

— Nastaid ei tea ma sulle üles lugeda, hea naine, neid on wistist hulk.

— Jäid sa nii noorelt waeseks lapses?

— Ma olin weel üsna nooruke, kui ma ema kaotasin ja ema minu.

— Ema sinu kaotas? kordas Maara lõpmata kärtsusega. Ta käed käisiwad ruttu ühest kohast teisi, ta filmad

puhkasiwad rahutusega nooremehe suu peal, nagu tahaksiwad nad iga sõna sealt ära neelada, mis see kõneles.

— Ema kaotas minu sel wiisil, et mind temalt ära rööwiti, jutustas noormees edasi.

— Sind rööwiti temalt ära — tema südame küllest! hüüdis Maara ikka suurema rahutusega. Räägi edasi, räägi!

— Mind wiidi kaugele üle mere ja peeti seal wangis — orjuses — wiletsas elus. Kaks suwe on sest saadik möödas, kui ma peasin — ning õnnelikult tagasi jõudsin. Siin otsisin ma kaua oma kodu enne kui üles leidsin. Wul oli ainult see koht weel meeles, teed sinna ei mäletanud ma enam. Wiimaks leidsin ma ta üles — koleda, tühja ja ilma eluta. Ma kohendasin, parandasin ning jäin siia elama — ta on mu lapse põlwe kallis mälestuste kodu, mu elu kõrgem pühadus — — kuhu ma kaugele ruttasin.

— Aga sa rääkisid ema hauast — millas suri tema? päris Maara palawiku ägedusega.

— Ma ei ole ta surma näinud, ega oma käega ta silmi kinni saanud wajutada — ma leidsin ta luud weifest tagumifest toakesest eest — paljad luud — muud midagi.

— Dabrel! hüüdis Maara südamesse lõikawa häälega ning langes nooremehe najale, kes segaselt tema otja waaatas. Sina oled Dabrel!

— Minu nimi on küll Wätku, rääkis noormees suure imestusega, aga kust sina seda tead?

— Sa oled minu kadunud Wätku, mu ainus wara — mu poeg, keda nemad mult riisusiwad.

— Sina oled mu ema! hüüdis nüüd Wätku niisama suure imestusega. Kas see tõsi ja wõimalik on? Sina ei ole surunud — need polnud sinu luud, mida ma eest leidsin?

Need oliwad wõerad luud — siin hingas üks Anno ohwer, keda ta siin ära tapnud. Mina ei elanud sellest saadik enam siin, kui see hirmus lugu mu hirmsikus sündis. Ma põgenesin siit kaugele ja ei tulnud enam siia tagasi. Ma ei ole mitte furnud — mina elan weel — lasse ennast mu rintale wajutada, mu Wätku!

Kui taewa õnne kellegi sureliku süda maapeal maitsta wõib, siis tundsiwad seda siin ema ja poeg.

33. Lootus kustub.

Nii õnnelik kui Maara, polnud keegi teine inimene Liwimaa metsades. Ta oli leidnud, keda ta furnuks pidas ja aastate kaua tagaleinas. Häfilise, ootamata rõõmu wastu ei jõua ta wana süda wõidelda. Tundmuste wõit ei tee wahet wana ega noore wahel, waid wiib kõik ühte riiki laste jekka.

— Mu hea Leili, kui hea meelega soowin ma sulle seda sama õnne! rääkis õnnelik Maara oma noorele selfilasele. Inimese nurisemine jumalate wastu pole ialgi õige — nende teed on salajad ja ära mõistmata, aga nad wiitwad meid ikka wiimaks õnnele ja rõõmule. Ära heida ka sina Leili weel meelt ära. Mis täna wõimata näitab, wõib homme ootamata meie südant kõrgema rõõmuga ja ülema õnnega täita, kui see, mis meil käes on ilma hädata. Nüüd on meil ka üks mehe hing abis — meie pole mitte enam üksi ega kaitsjata. Ka tema saab meie mõlema eest wõitlema ja mõndagi waewa nägema.

— Maara, ma usun ju õnne ja oskan sellest ka lugu pidada, kõneles Leili ühe tooniliselt. Mulle saab sellestki, kui ma teiste õnne näen ning tean, et ükski hea süda seda mulle niisama suurel mõõdul soowib. Hea Maara, ma tean, ja aitad mind niipalju kui sa wõid. Ma ei tahtnud enne sind uskuda, ja ma põlgasin omas nõdruses sinu nõuu ja abi ja sind ennast, aga anna mulle andeks mu rumalus ja wõta mind nüüd oma kaitse alla. Sinu silmad näewad kauge- male ja su õpetused on emalikud ja õiged.

— Mis mina iganes wõin teha, Leili, seda teen ma sinu heaks, töötas tark. Ka minu Wätku peab sinu heaks

tegema, mis ta wõib. Jääme kõige pealt wagusi ootama, mis tuleb. Küllap aeg õpetab, mis peame tegema.

Sellega jäi Leili ka rahule ning nüüd tuliwad päewad, mis midagi iseäralist uudist ei toonud. Nüüd elasivad kõik kolmekesi Maara ja Wätku endises kodus, mida Wätku esite enesele, pärast kõigile kolmele elamiseks sisse oli seadinud.

Wätku käis enamiste ikka kodust väljas, sest ta ülesanded olivad sellest saadik, mil ta oma ema ja õnnetu Leili ülesleidis, kaswanud. Ta teadis, et see oma lapse järele igatses, oma isa otsis ning Kaupot näha ihaldas. Kui hea meelega tahtis ta temale seda rõõmu teha, et ta häid sõnumid oleks wõinud tuua, aga ikka ei leidnud ta midagi, mis teda nende jälgede peale oleks juhatanud. Aga midagi pidi ta ometi leidma.

Kõige selle juures ei unetanud ta ka oma piigat ära, keda ta juba mõne aasta eest tundma õppinud ega sellest saadik enam kordagi polnud näinud. Mis Anno talle ammu juba rääkinud, see ei wõinud õige olla, keda nägi ta kohe ära. Ja ka temaga ei juhtunud ta enam kokku. Kas tal ei olnud tema pea järele lusti? Et see, mis nad eneste wahel tema üle rääkisivad, mitte ilma põhjata ei wõinud olla, keda uskus ta nüüd kindlamine kui ialgi enne. Tema näkineid ei olnud mitte waba — aga kus ta oli? Kes hoidis teda wägiwalsel wiisil enese juures ning ihaldas selle pead, kelle pärast piiga oma kotsilase kae ära põlgas?

Ühel päewal oli ta Metsapooles wanema Imantaga kokku puutunud, kes karuga wõideldes hädas oli. Metsaline oli ta ümbert finni wõtnud ning tahtis praegu oma pikad hambad Imanta õlaluudesse suruda, kui Wätku juurde sai ning pahemast küljest terawa oda karu südamesse puuris. Surnult langes kiskja maha ning Imanta oli peastetud. Ta tänas peastjat ning kutsus teda enese linna kaima.

Seal sai Dabrel wanema abikaasat Mitat esimest korda näha. Ta jäi imestades seisma. See naine oli väga tema kadunud neiu nagu, keda ta aastate kaupa otsinud. Oli wähest see tema taewalik piiga? Nästas wõisivad teda mui-

dugi wanemaks teinud ja muutnud olla. Ta oli peaaegu lähe wahel.

Aita märkas mehe segadust, aga ta ei teinud sellest midagi wälja.

— Aita, mu kallis naisuke, rääkis Imanta külalise peale näidates. Waata, see mees on sinu abikaasa karu küüsi peastnud. Kui mu elu sulle midagi wäärt on, siis täna teda ka sina ning wõta teda kui meie armast külalist wastu.

— Jumalad õnnistagu iga heategu, sõnas Aita ning pigistas seal juures Dabreli kätt. Meie maja peab sulle koduks olema, niikaua kui ja sin wõid wiibida. Meile on see jeda armsam, mida kauem ja meie külaline oled.

— Aita! ütles Dabrel iseäralise rõhuga. See nimi ei ole mulle mitte tundmata. Ma olen teda juba enne kuulnud.

— See on wõimalik, naeris noor wanema emand lahkestes.

— Seda nime olen ma aga juba lapsepõlwes kuulnud — ma usun lauludes wõi muinasjuttudes. Mulle tärkab weel meelde üks laulgi, mis nõnda algas:

Aita armas wete emal,
Astus alla lainte laande,
Mässis maru käed finni,
Wangistas wete waimuksed.

On see üks teine Aita, wõi oled sina see, kõrge emand!

— Minust on ka lauldud — ma olin lapse põlwes mere rannal laewa tee näitaja. —

— Tema on seesama Aita, kellest jeda laulu lauleti, rääkis Imanta naeratades.

— Mind teeb see teadmine wäga rõõmsaks, et ma kord filmaga näha sain inimest, kellest rahwa suu nii suurt kiitust laulab, sõnas Dabrel.

— Tähi kiitus, ajas noor naine wastu. Minu heategusid pole kusagil, kiitusid käiwad aga suust suhu. Mis ma tegin, jeda tegin ma oma weikse õega ühes, aga temast pole keegi midagi laulnud.

— Sul on ka õde? küsis Dabrel.

— Mul oli weike, hea õeke Linda, wastas Aita ning ta rõõmus nagu oli häkiste tõsiseks muutnud.

— Oli? küsis Dabrel jälle. Ja nüüd ei ole teda sul enam mitte?

— Praegu mitte enam.

— Siis juri ta wara!

— Surnud ei ole ta wiist mitte, aga kadunud.

— Kadunud?

— Tema on ära riisutud.

— Kes riisusiwad tema sinult ära?

— Kui ma seda teaksin, siis oleks ta jälle mu juures.

Imanta oli wälja läinud. Dabrel istus Aitaga üksi toas.

— Kas jee riisuja ei olnud wahest mõni kofija, kellega ta rahul on ning sellepärast enam tagasi ei tule?

— Tema on wägiwallaga ära rõõwitud — muidu ei oleks ta ialgi aastad otja ära jäänud. Ta teadis, et mina ega ka mu mees temale mehe walimises ialgi risti teele ette ei oleks tulnud. Ja pealegi oli ta ka weel liiga noor. Seft saab nüüd kolm aastat tagasi, kui ühel sügise õhtul tats wõerast meest meie linna tuliwad ning wõmaja küsisiwad. Imantat ei olnud kodus — ma laskisin neile aset anda. Hommiku ajas mind naiste nutt üles, wärawa waht oli tapetud ning wõerad mu waese Lindakesega kadunud.

— Ja ja ei ole ka kuskil jälgi leidnud?

— Ta on kui maa alla wajunud. Ma kardan juba, et ta mitte enam elus ei ole.

— Kui tahju!

— Aita pühkis silmi. Tal weeresiwad pisarad palgeid mööda alla.

— Õnnetu Linda, mis ütleb küll ta süda, kui ta abi ei saa. Ma olen kõik teinud, mis wõimalik, et teda üles leida ja ka Imanta ei ole pühanud, aga kuskilt ei leia meie tema jälgi. Ja tema ootab ikka asjata meie abi. Oh mu kallid Lindake, kus oled ja küll warjul!

— Ja kas ta kadumine nii häkiste ja ilma teadmata tuli, et seda ära ei saanud feelata? küsis Wätku osawõtlikult.

— Ta rääkis weel wiimisel päewal, mil ta siin oli, oma unenägu ja oli selle üle väga rahutu. Mina naersin ta lapselikult kartuse üle ja trööstisin teda kudas wiisin. Ta waeneke oli üht noortmeest tundma õppinud ning seda armastama hakanud, nagu üks noor tütarlaps iganes armastada wiib, ning aimas lahutust oma kallikest ette. See rõhus tema õrna südant nõnda, et ta temal lõhkema hakkas.

— Ja see noormees ei ole teda ka üles otsinud?

— Minu filmad ei ole teda iialgi weel näinud ega tea mitte, kas ta Linda kadumisest midagi teab.

— Siis ei tea ja ka mitte, kes see inimene on?

— Seda ei teadnud Linda isegi, weel vähem siis mina.

— Linda ei teadnud isegi, keda ta armastas?

— Ta ei ole oma nime ütelnud, lubanud warsti jälle tulla, aga teda ei näinud ei Linda ise ega ka meie.

Dabrel kuulas hinge pidades.

— Kõrge emand, wasta mulle weel ühe küsimise peale, rääkis noormees tormiliselt. Kus sai Linda selle mehega esimest kord kokku ja milles see oli?

— Minu wenna Raupe pulma peal Taara-aia mäel Koiwa jõe ääres; seda on rohkem kui 4 aastat tagasi.

Dabrel kargas häkiste istmelt üles. Ta nägu hõõgas, ta pea käis ringi. Mita waatas imestusega ta otja.

— Mis sul on, noormees? küsis Mita kohkudes ning tõusis ka üles.

— See noormees olen mina! hüüdis ta lämmatatud häälega. Ma olen teda otsinud — aga see oli asjata. Müüd tean ma, kes ta on — ma ei taha mitte enne puhata, kuni ma ta olen leidnud. Jumalad kaitsku sind, ütle oma mehele minu terwitusi — ma lähen.

Mita oli kui pikkest rabatud. See oli kõik nii häkiste tulnud, et ta ennast enam koguda ei saanud.

Wälku tormas uksest wälja ja läks kiirel sammul linnast kaugemale — ta ei kuulnud Mita hüüdmist ega wärawawahi pafunat.

— Miisugust meest pidi ka Linda armastama hakkama, ütles Aita iseenele, kui Wätku juba kaugel oli. Kui kahju, et ta nii ruttu ära läks. Smanta oleks talle abi wõinud anda — mis tahab ta üksi peale hakkata? —

Uudishimuliselt jutustas ta kõik seda lugu Smantale, kui see pärast tuppä tagasi tuli. Mõlemad kahetsewad ta rutulist ära minekut. — — —

Dabreli jalgu ei kiirustanud nüüd mitte õnne lootus, waid tema õnnetus ja mehe uhkus. Ta oli kuulda saanud, kes ta taewane neiu on, keda ta kustumata tulega armastas. See oli ta rohkem kõhkuma pannud kui rõõmustanud. Ta nägi oma tulewiku taewa ühe korraga purustatud. See, keda ta armastas, oli ühe wanema jaoks süündinud, mitte tema sugusele waelele, warandusele ja auuta hulgusele! Kus oli enne ta meel olnud, et ta seda järele ei wõinud küsida? Neiu, kui see teda armastas, pidas teda wististi üheks kuulsaks nooreks wanema pojaks, kes warsti wanema auu pärandab. Ja kui ta nüüd ka Linda üles leiaks ning see seda kuulda saaks, kes ta on, mõtles õnnetu Wätku, siis kõhkeb ta muidugi ära ning jätab mu häbiga maha. Ja mina olin nii torm, et ma selle peale ei mõelnudki.

Kui mul ka auu ega hiilgust ei ole, mis mind tema wääriliseks teeb, arutas ta edasi, siis tahan ma ometi oma mehe uhkust näidata, et mind keegi ei wõi naerda. Mina pean ta üles leidma, ma tahan oma elu selle peale panna, et ta minu käe läbi omastele tagasi saab, aga ma ei nõua mitte ta kätt, ei ta tänugi. Ma tahan ta peasta, kui ta hädas on, tahan talle näidata, et ma oma kohust olen täitnud kui mees ja tahan teda siis oma südamest wälja kiskuda. Ta ei pea mitte mulle ütlema, et saunawees oma filma julges wüürsti tütre peale heita. Ma ei taha tema filmis petis olla — ma waene õnnetu sauna mehike, kellel muud ei ole, kui ta õiglane ja puhas süda ning wilets hartsik pea peal!

Wäsinud ja nõrgalt jõudis ta koju, kus ema armastaja käsi ta otsaesiselt higi pisarad ära pühkis.

34. Peastja.

Päewad läksiwad päewade järele mööda, aga Dabrel ei leidnud kufagilt hakatust, kust Sindat oleks wõinud otsida. Maa oli suur ja lai, kudas wõis paljas juhtumine teha jälgile wiia? Juhtumise peale wõis ta aastate kaupa oodata — ja wahest aastadki ei toonud walge ette, mida nii paks pimedus oma hõlma kattis. Noor weri aga nõuab rutulist, tulist asja ajamist, kui ta araks ei pea jääma ehk meelt ära heitma.

Ühel päewal oli tal ometigi forda läinud üht neist, teha ta otsis, kätte saada. Päike oli looja wajumas, kui ta ühe wana, halli peaga mehega hirtsiku ette astus, mille sees naised talitawad ning õhtusööki walmistawad.

— Heleda häälega hüüdis ta ema, kes rõõmsa näuga üle läwe wälja astus. Ta ei tunnud tema wana seltsimeest mitte. Salaja näitas ta emale, et ta ka Leili wälja tutsuks.

Natuse aja pärast tuli noor kashwatanud naine õuue ning waatas uudis himulikult hallipeaga külalise otsa. Ta walged põsed läksiwad häkiste punaseks, ta huuled wärisewad ning tasakeste tuli sealt kuuldawale:

— Isa!

Wanake tõstis filmad ülesse ning wahtis liikumata Leili näusse.

— Leili, mu tütar! Sina siin!

Walju nutuga langes Leili ta kõrwa pingile.

— Näen ma sind ometi ükskord jälle, mu isa, kallid isa!

— Sa näed mind niisama õnnetu, nagu sa ise oled, kõneles wana Natso liigutusega. Nad riisufid mult kõik, mis mul oli — ma olen waene mees. Kuu kurtisin ma sinu järele, kui ma su õnnetusest kuulsin — ma otsisin sind, aga sind polnud kuskil leida. Oh kuidas ma nüüd rõõmustan, et sa weel minule oled jäänud. Ma annan kõik

hea meelega, mis mul on, kui sina aga mulle jääb. Võtku nad, jäägu neile, mis nad riisusid — mu Leili, sa oled rohkem väärt kui kõik mu wara.

Leili peitis oma pea isa rinnale ja lastis pisaraid woolata, mis sügaw liigutus ja lõhkenud süda wälja pigistasiwad.

— Sa sina tubli noormees, kes sa mu siia tõid ja mulle mu tütrest midagi ei rääkinud, tegid mulle teadmata, ootamata rõõmu. Minust jääb see küll matusmata, aga jumalad tasuwad head tööd kätte. Nüüd räägi, mu Leili, kus sa need pikad aastad olid ja miks sa mitte juba siis oma isa koju ei tulnud, kui ta weel häwitamata oli? Kas sa selle peale ei mõelnud, et ma sinu pärast juures mures pidin elama!

Ära küsi täna mult midagi, wastas Leili, mul on nii palju, aga ainult kurba sulle rääkida, et ma ühe õhtuga ära ei jõua kõneleda. Lase mind nüüd rõõmus olla, et ma su jälle üles leidsin, küll selleks, mis minul selja taga, ka pärast aega on.

— Jätame siis minu pärastli teiseks korraks. Ma tahan kättemaksmise peale mõelda, ja see peab ka kurjateo wääriline olema.

Leili wärises, kui ta isa kättemaksmisest kuulis kõnelema. Mida palawam lahkunud armastus oli, seda põlawam wõis lahkumata wiha olla.

— Nii palju aga ütle mulle, Leili, kas sa ei olnud mitte Läti wanema Russini majas? küsis Matsõ oma tütrelt.

— Ei, isa, seal pole ma ial olnud.

— Siis on mulle walet räägitud.

— Kas siis keegi ütles, et mina Russini juures wangis olen?

— Seda just mitte, et sina, aga et üks noor-naisterahwas seal olla, keda Russin wägise enesele naiseks tahta wõtta, seletas Matsõ. Ma olin just teel, et sinna waatama minna. Ma ei mõistnud muud selleks pidada kui sind.

Wälku oli põnewusega Matsõ kõnet kuulama hakanud.

— Läti wanema Russini juures on üks naisterahwas, keda ta wägise enesele naiseks tahab? kordas ta elawalt.

- Seda ma kuulsin.
- On see sõnum uustaw?
- Ma kuulsin teda uustawast suust.
- Kas see ammu on olnud?
- Minu teades on asi praegu nõnda.
- Ja kes ta on, seda ei tea sa?
- Seda ma ei tea.
- Siis on see wistist Linda? hüüdis Wätku suure elawusega. Nüüd olen ma jälge peal, pea wõin ma kindlaid sõnumeid saada.
- Mis sugusest Lindast sa räägid? küsis Leili tähelepanewalt.
- Raupo õest.
- Mis on selle lapsega sündinud?
- Ta on ära warastatud.
- Kes on ta warastanud?
- Keegi ei tea. Võib olla, et tema seesama neiu on, kellest Natso kuulnud. Siis on ta Nussini kantsis. Aga olgu ta kes ta on, kes wang, peab peastatud saama.
- Tema on Raupo lihane õde, ütles Natso tumedalt.
- Ma tean, oli Wätku lühike wastus.
- Ta oli häliste sõna waeseks läinud. Tema peas keerlesiwad äritatud mõtted.
- Jätke minu hooleks, wälja nõuda, kes see neiu on! rääkis Maara, kes kõik pealt oli kuulnud, mis siin kõneledi. Ma tahan waatama minna.
- Aga see on kardetaw, ema, manitses Wätku. Lase sina olla!
- Inimesed hüüdsiwad mind targaks, wastas Maara — ma ei tohi neile häbi teha. Laske mind toimetada!
- Lühike aega kõnelesiwad ema ja poeg kahelkõelt, ning siis läksiwad mõlemad weel õhtul kodust ära.

— — — — —

Linda oli oma kitsas toakeses aastad ära elanud. Ta lootis, et teda omaksed siit igawast wangi elust peastawad, aga päew läks päewa järele, ilma et kuskilt peastjat oleks ilmunud. Mitu korda oleks ta ära põgenenud, aga kuhu?

Ta ei saanud sammu majast välja astuda, kui kohe kümme wahti kannul ei oleks olnud. Siiski oli ta ka juba paar korda põgenemise katset teinud, aga mõlemil korral oli ta tätte saadud. See tegi talle ta elu ainult weel kibedamaks. Nustin oli talle ütelnud, et ta pulmade tarwis ennast ette walmistagu ning kõigist, mis majas sündis nägi ta, et pidupäew enam kaugel ei olnud. Oli jee kord käes, siis oliwad kõik lootused langenud. Ja tema südame armuke, jee imelik noormees, kes teda nagu oma külge nõidunud, jäi talle igaweste kadunuks.

— Kas tema minu peale üleüldse weel mõtleb? küsis ta iseneselt. Ta ei wõinud mind mitte petta, ta sõnad oliwad petmiseks liig kaunid, ta waade liig auus — tema käe pigistamine nii soe ja ta filmist paistis truudus. Aga kuhu jäi ta siis? Miks ei tulnud ta enam tagasi — kas ei olnud jee mitte tõotuse murdmine? Wõi ei leidnud ta mind üles?

Ohtu laotas oma tiivad üle ma ja wee ning sügise õõ tormi huljus üle metsa latwade ning kihutas pilwesiid hirmsa kiirusega üle taewa laotuse. Mida kaugemale õõ jõudis, seda hirmsamaks läks maru mäks. Pragisedes langesiwad mõnedki wanad puud, kelle tüved enam ei tahtnud painduda, maha. Toaseinad ratsusiwad ja terwe maja wärises, nagu tahaks torm teda praegu kofku wistata. Kõik maja rahwas jooksis hirmul kofku, nagu näeks nad jurma filma ees. Üksi Linda seisis kartmata ja külmalt oma toateses ning kuulas tuimusega tormi hulumist. Mis oli temal sellest, kui maja kofku langes ning kõiki neid inimesi, keda ta ei jallinud — ja ka teda ennast oma alla mattis! Siis oli ta ometi peasenud sellest abielust, mis ta rohkem kartis kui surma. Siis oli ta waba — siis oli ta oma elu lõpetanud ning oma kallile tundmata armukesele jurmani truiks jäänud. Kui seda ka keegi siin ilmas teada ei saanud, siis teadis ta ometi ise seda — tema üksi — nii kawa kui ta elas. Mis pärast ta surma sündis — mis puutus jee enam temasse! Siis wahest leiti siit jurnute luud, rahulikult üks teise kõrwal, nagu oleksiwad nad kõik

ühelt perekonnast. Siis tulivad inimesed ja korjatiwad nad kõik ühte kottu ning põletatiwad nad ühes koos ära — matatiwad ühte hauda — ja kõik oli möödas. Keegi ei rääkinud enam neist — nad kõik olivad unustatud — igaweste, hirmfaste unustatud.

Niisugused surma mõtted liikusiwad noore tütarlapse peas — ja süski jäi ta selle juures külmaks. Mis pidi ta siis ka tegema, kui kõik lootused temast ükskhaawal ja igaweseks kadusiwad!

Maru mürina jekka kajasiwad tumedad mütsud, mis seinad wärisema pani. Linda kuulis ehmatuse karjumist, aga ta jäi wait nagu ei puuduks see temasse. Ta nägi seina palkide wärisemist — oli see tormi töö? Ei, nõnda ei wõinud torm oma häwitamist toimetada, et ta alumisest nurga palkidest peale hakkas. Veel üks tugew, wäristaw mütsakas ning palk seina seest langes wälja ning siis weel teine.

— Kes seal maja lõhub? hüüdis Linda nüüd ära kohkudes.

Üks inimese nagu tuli wälja kangutatud seina palkide asemel nähtawale. Ta waatas filmapilgu toas ringi ning siis rääkis ta tasase, aga wäga äritatud häälega:

— Linda! Kui sa siit põgeneda tahad, siis tule kohe siit wälja.

Tasane rõõmukiljatus huultel kustutas ta oma raswa küünla ning pugest ruttu läbi lõhutud seina augu wälja.

Siin tundis ta enese käest finni wõetawat, nii sojalt, süiski nii kõwaste, et ta pea aegu karjuma pidi.

— Tule mu järel — nii ruttu, kui võimalik, ütles ta kää kõrwast wedaja.

Linda ei teadnud isegi, mis temaga sündis — ta ei saanud nii ruttu oma mõtteid koguda, waid läks ilma tõrkumata ja wastu panemata wõeraga ühes.

Nad olivad müüri peale jõudnud. Natuke maad eemal neist oli wahi tuli näha ning selle ümber mitu meest elawas jutu ajamises. Siis kõlas tuule wingumise wahelt hele wile

hää! neile kõrwu — ruttu kadusiwad mehed tule ümbert ning suur käre kuulutas, et midagi išeäralist oli leitud.

— Meid aetakse taga, jostistas wõeras Lindale kõrwa sisse — Nüüd rutta, iga silma pilk wiivitust wõib minu elu ja sinu wabaduse masta.

Aga nende ees seisib pime, must jõgawus ja mõlemal pool kõrwal wahi tuled ja kawatsejad inimesed paremal ja pahemal pool ning taga.

Ruttu kõitis wõeras mees ühe kõie otsa suure kiwi ümber, mis ülewel walli peal seisib, wõttis siis kõie ühte ja tütarlapse teise kätte ning lohistas sel wiisil mööda walli külge alla. Al jõe kaldal seisib lootfik walmis. Sinna tõstis wõeras Linda sisse, lükkas sõidu riista kaldast lahti ning kargas ise järele.

Tugewad käed ja wee woog wiisiwad kerge sõiduriista ruttu alla.

Allesagemööda hakkas Linda aru saama, mis temaga õieti sündinud. Ta oli waba — wangist peastetud. Oh, misjuguise ahnusega hingas ta tormi enesele sisse — jee oli tema kaua igatsetud wabaduse õht. Kui kõigi loomade rinda wabaduse igatsus nii suure jõuga täidab, et nad wangis haigeks jääwad, mis ütleb siis küll inimese tundlik süda ja piinatud rind, kui ta ennast korraka waba tunneb olema!

Nii oli ka Linda, kui ta oma praeguse oleku üle selgemad mõtted oli saanud.

— Ma olen waba — peasenud — peastetud! hüüdis ta hõisates. Torm ja kardetaw seltsilane, mäska weel kängemalt, jõe lained, lõoge oma wahtu weel kõrgemale, ma hõiskan ja hüppan teiega ühes, ma olen niisama prii kui teie.

Tema peastja istus waikselt lootfikus ja sõudis wahet pidamata ja ühe sugustes tugewates mõlatõmbamistes edasi. Oma esimeses röömu tuhinas oli Linda teda hoopis ära unustanud. Nüüd wabest tuli talle weel oma peastja meelde. Kes jee wõis olla ja mis pärast oli ta oma näo finni katnud? Aga siin ei olnud ka koht teda tundma õppida. Lootfik kiikus ju nagu pähkli foor

lainete peal ning maru mühin ei lasknud midagi kuulda, waid puhus kõik sõnad laiali, mis üle huulte tuli.

Lootsik pidas kaldas kinni. Sõudja astus jeeft wälja ning fiskus ta otša pidi kaldasse. Siis pani ta sõrmed suhu ja wilistas heledaste. Selle peale kõlas läbi tormi mühina teine wile hää! ning warsti peale selle ilmus üks kogu lootliku juurde.

— Tule wälja, Linda, rääkis sõudja rõhutud häälel. Siit lahkub meie tee. Sul on siin hobune, istu sellele selga, ning see inimene saab sind koju juhutama.

Selle juures pigistas ta tütarlapse kätt tormiselt, tõstis ta hõuse selga ning läks siis ise jälle lootliku juurde. Ta lükkas selle kaldast tagasi wette, hüppas ise sisse ning kadus — — pimedas öö sisse jõe peale. Siin lastis ta külmi laineid oma hõõgawat otša esist jahutada ning tormi higitilkasid ära puhuda. Niisama kui ilm tormas ka tema süda.

— Müüd olen ma oma kohuse täitnud, rääkis sõudja — ta on peastetud — tema peastja olen mina. Ma otsisin, kuni ma ta leidsin ja — kaotasin. Oh kui hirmus on armastaja südame wastu wõidelda, aga ma pean oma tundmused maha suruma ja oma armu leegi kustutama. Ma ei wõi mitte selle peale mõelda, et teda omale koju wiia — kuhu? Mis pakun ma sellele kallile hingele, keda ma rohkem armastan, kui iseennast ja oma jumalatest kõrgemaks pean? Ta on ühele wanemale sündinud — mitte hulgujele. Ta on mulle kadunud — ma ei tohi teda ialgi enam näha — ma tahan teda ära unustada — aeg parandab kõik haawad, ta peab werise lõhkenud südame kinni kaswatama. Kui ma teda mitte nõnda tuliselt ei armastaks, siis oleksin ma tema kätt enesele nõudnud, mul on seks õigust — aga nüüd ei wõi, ei tohi ma seda teha — ma tahan mees olla, keegi ilmas ei tohi õigusega ütelda: Sa tegid ühe süüta tütarlapse oma armastusega õnnetumaks naiseks. —

Lootsik loksus lainetel edasi — maru mäsas kallastel endist wiisi ja endist wiisi lainetasiwad ka tundmused Wätku rinnus ja armastuse torm ta südames. — — —

Linda ei olnud aimanudki, kes ta peastja oli. See oli oma häält muutnud ning juures ärituses ei ole kõrval terawat kuulmist. Seda käepigistamist arvas ta küll ka kord enne tunnud olema, aga mis mõis ta sellest ära tunda? Nii soojalt nagu tema armastatud noormees kord ta kätt pigistanud, mõis ka üks teine pigistada. Ta kahetjes ainult, et ta oma peastjad mitte mahti ei saanud tänada. Tema rutuline äraminek ei olnud talle arusaadav, aga oma pead selle üle mürdma ei hakanud ta ka mitte. Oma teejuhtl küsis ta küll ühe ja teise asja ja ka sõudja üle otust, aga sai nii puudulised vastused,, et ta viimaks üsna waitis.

Misfuguse rõõmu ehmatusega teda öde ja õemees kodus vastu võtsivad, seda ei hakanud ma siin kirjeldama. Esimene küsimus oli, kus ta nii kaua olnud ning viimane, kes ta wangi peastnud.

Selle üle teadis ta kõige vähem otust anda. Nüüd mõeti tema teejuht käile ja usutati teda. Seft tema pidi ju teadma kes teda jõe kaldale vastu tellinud. Selle käest saidwad uudishimulised uurijad ainult nii palju kätte, et ta üks kena noormees olnud, wäga äritatud ning wähe rääkinud. Ta lasknud teda, Linda teejuhti, töotust anda, et ta tütarlapse, kui ta peastmine talle korda peaks minema, tõeste Metsapoole linna wiiks. Selle üle saada ta temalt otust nõudma. Tema ise ei võida neidu mitte kodu saata, tal olla selleks põhjust, millest ta ei võida rääkida. Teejuhi küsimise peale, kas ta neiega tuttaw olla, ütelnud ta, et ta teda mõne aasta eest üks ainus kord ühel pidul näinud, ning selle juures pühkinud ta oma filmi.

— See oli minu kadunud noormees, minu ainus armuke, hüüdis Linda. Tema on mu peastja! — Aga miks ei tulnud ta minuga ühes — miks ei rõõmustanud ta minu peasemisest — miks ei ütelnud ta mulle, kes ta oli? Kas ta mind ei tunnud? Ei, see pole võimalik — ta pidi mind tundma — mind tuli ta peastma — ja siiski on ta mulle arusaamata. Kas ta ära mõis unustada, mis ta mulle ütles ja mis mina temale ütlesin? Ei, ei, seda ei wõinud ta unustada! Aga miks ta siis ometigi nii imelikul wiisil minu juurest ära kadus?

Nõnda kahtles Linda, kui ta üksi oli. Ja ta ei leidnud ühegi oma küsimuse peale vastust. Ta süda tuskus kuuldavalt, ta kartis, et teised tema südame tuskumist kuulevad — ta põgenes kodust pühale hiiemäele. Üksinda oleku järele ihaldas ta süda — üksi, lõpmata üksi tahtis ta olla ning segamata oma kalli, unustamata nooremehe peale mõelda.

Tuul mängis pühade hiiepuudega ning tume kohin aastasadade wanustest lammedest kajas ta kõrva ning jõelained pilvasivad pehmet wahtu ta paljaste jalgade peale. Kangelst watasivad ta nutust täidetud silmad enese ette tantsiwatesse weewooluses. Ta süda oli nii iseäralikult liigutatud, et ta isegi ei teadnud, mis temaga õieti sündinud. Önn, ütlemata, ärarääkimata önn ja meele ära heitlik kahtlus mõitlesiwad ta hinges. Ta filmade ees kõikus tema peastja kuu heledas, särawas walgukses. Ta nägi tema naeratawat nägu, ja ta naeratas talle wastu. Aga siis kadus see kallis kuu ja ta filmade eest ja ta ei näinud muud kui walget udu, mis jõest tema ees üles tõusis ning ülewel metsa ladwal õhtu õhu kões laiali läks ning ära kadus.

— Kui sa teaksid, mu armas noormees, kui lõpmata suure igatsusega ma jälle sinu juures oleksin, rääkisivad ta huuled tasekste, siis ei laseks sa mind mitte oma peale nõnda kaua oodata — siis oleksid sa wistist minuga ühes tulnud. Ma oleksin kui wilets wangis naine surunud, kui sina mind mitte ära ei oleks peastnud. Mis on wanema auu selle õnne wastu, mis ma sinu kõrwal elades tunneksin. Kui sa ka waene, ilma koduta mees oleksid — ma ei ihalda midagi muud kui üksi sind, ja ma oleksin rikkam ja õnnelikum kui kõige kuulsama wanema naine terwel maal ialgi oma rikkuse ja auu juures võib olla. Wõi oled sa ehk mõni kõrge wanem, kes mind liig alatuks peab — mind, waese rannawahhi tütar. Wahest on sul kõrgest sugust mõrsja, kes sinuga õnnelikult elab, ja sa ei aima, kuidas ühe nõrga tütarlapse süda sinu järele igatseb. Wahest oled sa tema ammugi unustanud. Sa pidasid kõik lapse mänguks, mis Uku pühal nägid ja rääkisid! Oh, kahtlus ja meeleäraheitmine lõhub mu südame — ma olen õnnetum kui ükski teine tüdruk

ilmas! Aga ja ei võinud mind mitte petta — ja ei mänginud mitte ühe lapse südamega, kes sind armastas.

35. Sõja nõuu.

Juba wara päikese tõusul suitsis ohwri tuli Metsapoole hiiwäel. Rõrgesse tõusis suits waitje hommiku õhusisse ning pidulikult walguštasiwad madala päikese kullased kiired paksu pilwe rantašid loode pool taewaserwas. Ilm näis ennast nagu ühe juure sündmuse wastu ette walmistama; kõik oli nii pidulik ja pühalik, nagu puhkaks üks iseäralit saladuse wägi taewas ja maa peal, ja nagu ootaks ta selle lahti peastmiskes parajat silma pilku.

Ohwri tule ümber istusiwad kolm meest. Nende näod oliwad tõsised ja sõnad juus kasiwad. Kaks neist näitasiwad aastate poolest weel noored, kuna kolmandama pead wanaduse lumi kattis ja aastate korewem leha kofku rusus. Mõtles ta nende aegade peale tagaši, mil ta oma pead niisama sirgelt õlabel kannud, nagu tema noored jeltšimehed ta ees — wõi rõhus teda haigus ehk mure?

— Kuhu jääb Kaupo, mu auus sõber? küsis teine noorematest meestest, kelle mehisi nagu paks pruunikas habe ehitas. Ma olen talle sõna saatnud ja ootan teda siia.

— Imanta, ja ootad asjata, rääkis hallpea ühetooniliselt.

— Hallpea, kas sina mulle tema käest sõnumid tood? küsis noormees — Metsapoole wanem Imanta. Mis sõna saatis ta sinuga? Mis hoiab teda kodus, ehk on ta oma usu ja rahwa eest palawas tapluse wäljal?

— Oma usu ja rahwa eest? kordas hallpea Imanta sõnu iseäraliku rõhuga. Tema sõnadest puhus nagu jääkülm õhk ja ta huulte ümber mängis kibe, pilkaw naer.

Imanta waatas imestusega wana mehe peale, kelle sõnad ja nagu teda haawasiwad.

— Sinu sõnad, wanake, teewad mulle walu, rääkis ta

tõsijelt. Sa ei tunne tema auusat südant, õnnes õrn, hädas kõikumata ja tapluses kartmata. Tialgi weel pole ta oma pead inimeste ees painutanud ega waenlase eest taganenud. Tema sõbrus on kui kewade päike, kelle kiirte käes lumi ja jäe sulab ning mulla pinnast taimed tärkawad, mis lillekirjadega maad ehitawad. Ma olen õnnelik, et enast tema sõbraks woin nimetada. Ta auuwäärt isa külma furnukeha juures, keda arg mõrtsuka käsi tapnud, pigistas ta minu kätt — meie töotamise sõpradeks jääda — ma tean, ta on kui raud, keda ülski jõud ei murra. Ja weel rohkem, kui minule, on ta oma rahwale. Niikaua kui ta weel elab, ei karda tema rahwas waenlasi, keda ta raudse käega tagasi lööb. Tema on weel õige wana aja kangelane uuel näol, kelle kõrgem pühadus ta isade ust, tema rahwas ja rahwa maa on. Nende eest seisab ta oma elu ja werega. Kui tema meilt weel kadunud ei ole, seni kaua ei nuta keegi Liivlane oma kustuwa wabaduse hirmjal haua.

— Ta on kadunud, Imanta, Kaupo on kadunud, rääkis wanake.

Koor wanem ehmatas.

— Wanake, sa tood mulle mu sõbra surma sõnumid! hüüdis Imanta waluga. Kas see õige on, mis ma su imelistest sõnadest kuulen? Missuguses sõjas langes mu auus sõber! Räägi rohkem mulle ta kangelase wõitlemisest, milles waenlase noolid ta truud rinna läbi puuristwad!

— Kui ta hauas hingaks, kõneles wanake wärisewal häälel ning lastis oma walge pea rinnale wajuda, siis anaksin ma selle eest hea meelega oma wiimse wara.

— Siis ei ole Kaupo mitte surnud — oh, mis rõõmus on see sõnum! Lase ennast mu rinnale wajutada, hällpea — ma tunnen enese soontes rutemat werejooksmist — mu silmi tikuwad rõõmupisarad — mu Kaupo ei ole mitte surnud — — —

— Surnud ei ole ta mitte, kõlas wana mehe hääl müristawalt. Mis oleks surm selle wastu! Wihaks muutku su ar-

mastus tema wastu, põlgtuseks ju sõbrus, wandeks ju õnnis-
tus. Sinu sõber on waenlaste seas — ta oli ka minu sõber
— Raha eest müüs ta ennaft waenlaste kätte, teotawalt heitis
ta eneseft oma jumalad, oma rahwa. Nade pühad hiied ei ol-
nud talle enam armsad, tema töötused polnud talle pühad, ta
tallas kõik jalgade alla, mis meile kõrge ja püha. Ta tõukas
oma naise eneseft wiletsuse sisse, laskis enesele ristiwett pähä
panna ning elab nüüd ristiusu naisega uhkes majas, kuhu teegi
ta endine sõber ligi ei pease. Nüüd käib ta risti-inimestega
tapmas ja riisumas taludes ja linnades — tema oda aurab
oma wendade wereft, ta on auu eneseft heitnud ja omastele teo-
tust ja häbi, wiletsust ja põhjatunud ohtu kaela saatnud.

Jutustaja waikis — ta filmis hülgasiwad rasked pisarad.

Sügarwas ärdujes wõttis Imanta tema käest kinni.

— Sa oled hirmus! Mis su keel kõneleb, on wale — sõbra
teotus. Sina pole ialgi Kaupo auusat südant tunnud —
mina üksi tunnen seda — ta on mu sugulane — mu naise Aita
wend.

— Ka mina olin ta sugulane, kõneles wanake tumedalt.
Tema õnnetu naine keda ta eneseft teotades ära tõukas, oli minu
filmatera, mu ainus tütar Leili — ma olen Matsu, tema isa. —

— Sina oled Matsu, kelle wahwust ma juba siis kuulsin
kui ema mind weel oma põlwepeal kiigutas! hüüdis Imanta
sügarwa liigutusega. Oh, siis on kõik tõsi, mis ma sinu suust
kuulsin. Sinu filmist räägib tõde, ja ei peta mind. Kaupo
on waenlaste seas, tema oda rojastab wenna veri — ja ome-
tigi on ta minu kõrwal truuste wõidelnud, mind surma suust
wälja fiskunud — ja teda pean ma nüüd wanduma, wihtama,
ära needma! Matsu, su waade piinab mind koledate. Kui sul
ialgi üks tõsine sõber oli, keda sa oma südame külge tõmbasid,
keda sa rohkem armastasid kui ise ennaft ja keda sa kaotasid?
Waata, Matsu, siis usun ma alles, et sa seda põhjatu walu
tunnen, mis su sõnad mu südamele tegiwad. Kas tema siis
arust nõbraks on läinud, et tema — oma rahwa tugi ja uhkus
— waenlaste jekka wõis minna ja wenna were walamiseks isa
mõõka ihuda. Mu süda on puruks sõtkutud, ma kipun meele

ära heitmises oma juuhsed peast wälja — minu kõige parema sõber on ära-andjaks saanud ning teotawalt waenlaste ette oma uhked pead painutanud.

Ta käis juures ärituses ümber ohwri tule ning jäi wiimaks Natto ette seisma.

— Olgu, rääkis ta pühaltult oma kätt üles tõstes. Olgu, auuväärt hall pea, mis sa minult nõudsid, tahan ma teha. Ma tean, ka sina oled walu tunnud, sest ka sind ühendab kindel sõbruse side Kaupoga ja kui sina kõik need kanged sidemed jõudsid katki ristuda, siis tahan ka mina seda teha. Ma auustan su halli pead, ning teen, mis sa ees teinud. Ma nean ära neid sõbra tundmused, mis meid ühendasiwad; ma kusun wälja oma werisest südamest kõik armsad mälestused, mis mulle ta kaju meelde tuletawad. Terawama mõõgaga ja tugewama käega kui ühegi waenlase wastu wälja minnes tahan ma nüüd tema kui ära-andja wastu astuda. Ta peab wärisema mind nähes ja meie ei näe enam teist korda teine teist.

Siis pööris ta ohwri kiwi poole ning kõneles edasi:

— Ja teile, meie isade kõrged jumalad, töotan ma siin pühas paigas häwitust ja otja sellele, kes teile teotades selga pööris, aralt oma mõitlemise maa ja rahwa eest enesest heitis ning roomates waenlaste hulka läks. Ma tahan oma oda waenlase weres leotada ning mõites tagasi tulla, ehk muidu riielgu hundid ja kaarnad mu teha pärast ja argu õitsegu mu kalmul ainust rohukõrreksestki. Ja peaksin ma kord kui arg põgeneja taplusest taganema, siis häbenegu mu lapselapsed minu nime suhu mõttes ning sülitagu orjad mu lastele filmi.

— Imanta, rääkis Natto, ja ta filmis wälgus nooruse waimustus. Sa oled oma isa õige poeg, kes minu noore põlwe sõber oli. Kui meil palju niisuguseid mehi oleks, siis ei wäriseks Liivi rahwas weel mitte. Su sõnad on raskest, aga ma tean, nad on südamest tulnud ja õiged. Siiski peame enne kui wälja astume, külmalt järele mõtlema ja ära kaaluma, kas kõik sammud ka kasu toowad. Paljas waimustuse tuju ei tohi meie juhtija olla.

— Ja kui ka hõbewalged juuhsed mu pead ei ehita, rääkis

Imanta, ja mina oma tarkust sinu teadmisega ühe vääriliseks ei või arvata, siiski ei juhi mu ette võtteid tujud ega mõtlemata teod. Ma jätan kõik kõrvale, ainult kõige tarvilisemat teha. Ma tean, piiskop ei mõtle mitte, mis meile kasuks on. Ta toob enesega mere tagast raudmehi ühes ning kõneleb oma usust, et see ainult armastust otsib. Saatkmu ta tagasi oma mehed ja rääkigu heaga inimestele. Minu nõuu on kindel — ma lähen sõtta jumalad ise näidaku, kus pool õigus seisab.

— Su nõuu on hea, Imanta. Ka mina ei taha laisalt koju jääda. Ma tahan rutata metsadesse ja majadesse ning magajaid äratada, kes vaenlase eest aralt põgenesivad, sest et nende wanem neid maha jättis. Raske on mul inimesi nüüd selle mehe vastu üles ajada, keda ma enne ise rahwale wane maks seadisin ning kelle sõna ma kõiki käsiksin kuulda. Esi-
mene suurem sõda meie ja wõeraste wahel piab näitama, kas meie veel elada võime ehk mitte. Juba nii kauast ajast saadik, kui inimesed veel määletawad, on wõerad meie randades käinud. Nad tulivad ja läksivad — tõiwad meile kaupa ja wiisivad meilt tagasi, mis mees oma pale higis forjas ehk tegi — ja riisumise ega wägise wõtmise peale mõtelnud keegi. Meie ei küsinud nende ega nemad meie usu järele, meie ei püüdnud nende warandust ülekohutuga ega nemad meie. Nüüd on aga hoopis teised ajad. Wõerad ehitawad enestele kindlamad linnad meie maa peale, kui meil enestel ialgi olnud, ning hakkawad nende seeft meid walitsema, jumalatest ära wõerutama ning meie oma enestele nõudma. Ma tahan kõik magajad üles ajada.

Wanake läks. Imanta hakkas ennast sõjale walmistama.

36. Hirmus sõber.

Sügawas mõttes istus Kaupo oma uhkes toas ega kuulnud mitte, et ukse taga kolistati. Ta peas keerlesiwad sajafugused mõtted läbisegamine. Niisama kirju ja kõikuw kui ta

minewik, niisama kirjud olivad ka ta mõtte kujub. Seal oli ta veel kui noor rahwa wanem, kes risti-usust midagi ei teadnud. Tema oli õnnelik oma ilusa mõrsja juures, kes teda kord tapluse palamusest eluga peastnud ning kelle teenistus see oli, et ta veel elas. Selle eest oli ta oma elupeastja enesele kodu toonud, oli temaga õnnes elanud, talle surmani truult töötanud jääda, ning siis — siis ta enesest ära tõuganud, — seda usku, mis ta südamest wihkas, wastu wõtnud ning oma endiste waenlaste laagrisse heitnud! Müüd oli tal teine naine, hoopis teine elu — tema endine minewik oli kui unenägu, mille meelde tuleamine teda kohutas. Oli see õige, mis ta teinud! Ta kõrwus kajas praegugi veel see meele äraheitmise kisa, mis selle naise suust tuli, kes teda armastas ja kelle ta siiski külmalt ära oli tõuganud. Kui ka kõik tema praegused sõbrad seda tegu õigeks kiitsiwad, et ta pagana naisest ennast lahutanud, siiski ei kadunud närija uss ta südamest, kes ta tegu halastamata hukka mõistis. Holmi kantsis oli ta kord oma Leili häält kuulnud, täis meele ära heitmist ja ahastust tema nime hüüdwat — oli see paljas kumin ta kõrwades endisest ajast wõi oli see tõde?

Koputamine usse taga läks kõwemaks. Raupo ärkas oma mõtetest, tõusis üles, läks usse juurde ja tegi selle lahti.

Tema ees seisis Anno, tema weri waenlane.

— Mis sina siit otfid? küsis ta imekspanemise ja wihaga, ning ta käsi otfis mõõgapera.

— Raupo, ära otfi oma mõõka — ma ei tule enam kui waenlane, waid kui sõber, ütles Anno hirwitades.

— Kui sõber? Hahahah! Nurjatu, julged sa ennast minu sõbraks nimetada?

— Selleks on mul õigust küll.

— Ära andja!

— Keda olen mina ära annud?

Raupo ei wastanud selle peale midagi. Ta oli ära unetanud, et ta ristiinimene oli ning seega oma rahwa wastu niisama ära andjaks saanud, nagu Anno, keda ta sellepärast wihkas.

— Würist, miks ei anna sa mulle wastust, naeris Anno lühidelt. Sulle tuli wist meelde, et sa oma pattu minu peale

ajad ja mind oma nimega sõimad. Kas oled sina minust parem? Niisamasugune äraandja ja veel suurem oled sina ise ka. Minul polnud kedagi petta, sina petsid oma terwet rahwast ta lootustes — oma naist —

— Bea kinni, Anno, ära ärita mind wihale. Oled ja selle tarwis siia tulnud, et mulle seda ette heita? Sinu teesid rojastawad were jäljed, ja järe mõrtsukas.

Anno naeris koleda häälega.

— Ja sinu jälgedel õitserwad wistist lilled? Ma nägin tee ääres näljaseid hunta ja karjuwaid waresid furnu kehade juures saagi pärast tülitjema — ütle, Kaupo, kelle käsi on need inimised sinna tapnud, kes Kaupole kord niisama suurt auu andsiwad kui oma wäetimatele jumalatele? Mis arwad, kumma üle kiskendawad õnnetumad naised ja lapsed metsa peidus küll rohkem, kas Anno wõi Kaupo üle? Kes on nende mehed ja pojad tapluse wäljal maha löönud, nende hurtsikud tuhaks teinud ning kõik nenda wara riisunud? Kas peaks veel kellegil meelde tulema, Kaupo kõrwal ka Annot ära needa? Mind wähest wänuwad üfsikud, aga sind tuhanded. Kumb on meist nüüd suurem mõrtsukas? Kas tohin ma sulle nüüd oma sõbrust pakkuda?

— Hirmus inimene, mine mu filmist, hüüdis Kaupo wihaga, ehk muidu puurin ma siinsamas oma oda su rinda.

Anno jäi oma paiga peale. Lõpmata wihaga tõmbas Kaupo mõõga ja tahtis seda oma wastasele rindu ajada.

— Bea, sõber! hüüdis Anno ning tõmbas ruttu kuue alt ühe risti wälja. Tunnista enne seda risti, kui ja oma fätt liigutad. Mina tulen piiskopi nimel.

Kaupo käsi langes maha. Ta tundis seda märki ja teadis, mis see tähendas.

— Sina piiskopi saadid? küsis Kaupo kõige suurema imetusega.

— Jah, Kaupo, nagu näed. See on tema riist, millega ma igalt poolt feelmata läbi pääsen, kus risti-inimesed elawad. Kes oma käe minusse pistab, sellel on piiskopiga enesega tegemist. Kas nüüd pead mind oma sõbraks, meie oleme ju mõlemad ühe isanda orjad — —

Raupo pidi filmad maha lööma. Ta ei jõudnud oma wastase pilkawat waadet mitte ära kannatada. Ehmatusega tundis ta, et sellel inimesel, keda ta oma hinge põhjast wihtas ja põlgas, tema üle nüüd üks iseäralik võimetus oli. Ta uhtus oli murtud. Misjugu teotus! Ta pidi kõige nurjatuma inimesega ühes tööd tegema, pidi teda oma sõbraks lastma nimetada. Mis teda veel kõige rohkem rusus, oli see tundmine, et ta wastane õigust rääkis. Oli ta ise siis parem? Sellest alles märkas ta, misjugu wiha ta endised pagana aja sõbrad ja rahvas ka teda pidiwad põlgama. Kibe, walus kahetsus liikus ta südames — aga nüüd oli see hilja — liig hilja. Pidi ta tagasi pöörama? Ei, teda poleks keegi enam usaldanud. Siis oleks teda mõlemilt poolt wälja sülitatud. Nüüd ei aidanud muud kui edasi minna, tulgu sellest wälja, mis tahab. Nii palju teadis ta ette ära, et ta käsi kufagil paremine ei wõinud käia, kui wägewa piiskopi warju all.

— Mis sõnumid ja mulle piiskopilt tood? küsis ta wiimaks rahulikumalt.

— Piiskop kutsub sind enese juurde. Wõta kõik oma usutawad enesega ühes — sõda on tulemas. Paganad piirawad piiskopi kantsi ümber ning ta loodab, et sina talle häda ajal wäljaspoolt appi tuled.

Raupo suu ümber liikus tasane wärin. Ta pidi oma wendade wastu sõtta minema ja oma süü koormat ikka suurendama! Ja kui palju oli tal neid, kes ta oma rahwa seast tema poole hoidsiwad!

— Sa oled kahewahel, Raupo, mis nüüd teha? rääkis Anno. Rohutawad sind werised pildid tulewast lahingust tagasi? Mis pean ma piiskopile teatama?

— Ma tulen!

— Teist nõuu sul ka ei ole. Sinu endised kõige lähemad sõbrad on sulle kättemaksmist wandunud ja nad otsiwad su elu. Sinu abi ja tugi üksi on veel piiskop.

— Misjugu test sõbradest ja räägid?

— Sinu õemehest ja äia — Imantast ja Matso.

— Kas ka nemad minu wastu mässawad?

— Sa paned seda imeks, Raupo?

— Nad on mu sugulased.

— Ei, würist, nad oliwad su sugulased. Ühes sugulusega lõppis ka sõbruse side, ja seda ei kiskunud nemad — seda tegid sina. Dotad ja siis paganatelt muud kui kättemaksmist? Wana Matso käib kõik metsad läbi ja otsib inimesi kofku, kes oma kadund priiust taga nutawad ja Sind neawad. Tema paneb neile mõrtsuka mõted pähä, et sulle tema tütre äratõuka mist kätte maksa. Sa oled kadunud, kui sa ei rutta ja enne ööd weel üksteilasse ei jõua. Ööpimeduses on wihased Liw-lased fiin ja häda sellele, keda nad siit eest leiawad.

— Mis panti annad sa mulle selle eest, et su sõnad õiged on? küsis Raupo.

Anno naeris.

— Mis panti! Minu asi pole sind seda uskuma sundida. Ma olen sulle kui sõber teada annud, mis sinu kasuks on. Kui sa seda ei usu, siis ära usu. Jäe koju oma naise ja lastega, kui sul himu on paganate käes teotawat piina kannata des surra. Jäe jumalaga Raupo, ma olen oma kohuse täitnud — kudas fina oma kohut täidab, see pole minu asi.

Sellega läks piiskopi saadik minema. Raupo arwas ta pilkawat naeru weel uufe tagast kuulma.

Agas mis tähendas niisuguse mehe naer!

Siiski torkas see Raupo südamesse.

Raua istus ta õhtu ülewel ning kui ta wiimaks magama heitis, ei tulnud talle und filma. Anno sõnad oliwad sügawaste ta südamesse tunginud. Ta oli süümaale rahul olnud — nüüd häliste ärkas ta südame tunnistus. Kas ei olnud Annol nii mitmes asjas õigus? Ta mõtles wärisemisega selle peale, mis ta oma rahwale kord töötanud — kas oli ta seda tööstust täitnud? Tema ette astusiwad mitmed kahwatanud näod, kes oma waranduse, oma kodu ja oma ksed oliwad kaotanud — need kõik kaebasiwad tema peale. Ta nägi tarretanud werelompisid enese ees — see oli ta omaste weri; ta filmad leidsiwad luid metsa all ja nurmedel — need oliwad tema sõprade luud, mida tema mõõk sinna luituma pannud. Ta kohkus ära — need ksenda-

siwad kätte maksmist. Oli ta õieti teinud, et ta omased maha jättis ning risti-inimeste sekka läks?

— Jumal, miks lased sa nii palju werd walada! hüüdis ta waluga. Ma olen sinu riigi alamaks heitnud, ma olin tüdinunud inimeste werejastid nähes — ma lootsin, et wenna arm wõidab ning rahu ilmale saadab. Miks lased sa waeleid paganid sel wiisil huffa saata! Kas see nende süüd on, et nad sind ei tunne? Ja kas wõib werewalamine neid ilmasi sinu riigi tõfisteks alamateks teha? Miks lased sa inimeste wahel nii hirmust waenu walitfeda? Sina oled kõigile elu annud, olgu see pagan ehk risti-inimene — miks lased sa neid nüüd üksteise werd himustada? Anna risti-inimestele kannatust, et nad su sõna armastusega wõikfiwad kuulutada ja sind tasasel meelel wenna armus tundma õpetada ning tee ise paganate süda pehmeks ja meel selgeteks, et nad õigest usust aru saakfiwad ning seda wastu wõtakfiwad. Siis kaoks werine sõda ja lõpmata wiletsus, mis see enesega ühes toob. Kui sooja südamega ma ka risti usu poole hoian ning temale surmani truuks tahan jääda, siiski kohkun ma selle eest tagasi, kui ma oma wendade — enese liha ja were wastu pean sõdima ning nende surmusehade juures sinule kiituse laulufid laulma.

Ta suu waikis, aga peas liikufiwad kohutawad mõtted edasi, ilma et ta neist lahti peafis. Ta mõtles selle peale, misjuguise nurjatuma inimese piiskop oma suure, kõrge ja püha asja-ajamise tarwis wastu wõtnud. Tema rahwas tundis Annot, ning ialgi ei wõinud ta sealt poolt midagi head loota, kus tema sees oli. Ta oli tema weriwaenlane olnud ja nüüd pidi ta nägema, et nad ühes koos tööd tegiwad ja üht iřandat orjasiwad. Ei, sel wiisil ei wõinud see ast enam edasi minna — piiskop, kes Annot ei tunnud, pidi teada saama, mis mehega tal tegemist oli. Kas auusad inimesed ilmast kadunud oliwad, et ta niisugust meest oma kõrge asja toimetajaks wõttis! Sel wiisil pidi Liivi rahwas temast sedasama mõtlema, mis ta nüüd Annot mõtles — ja kuida wiisi pidi tal siis ta suur töö korda minema! Kes usaldas teda enam? Ja ometigi pidi see täide minema. Tema rahwas ei tohtinud huffa minna. Ta pidi peas

tetud saama — ristiusele ja iseenele. Et pagana usk enam edasi ei võinud kesta, seda tundis Kaupo väga selgeste. Rahva vastupanek ja pagana usust finni hoidmine tegi ainult ta olekut halvemaks, võis ta elu jõuu lõpetada. Peastmine oli ainult risti usus võimalik. Ja risti usku pidi rahvas vastu võtma. See oli Kaupo kindel nõuu ja südame soov.

37. Piiskopi surm.

Düüna jõe kaldal, praeguse Riia linna kohal, seisivad waenulised wäed teine teise vastu ning walmistasiwad mõlemil pool tapluse vastu. Praegu astus piiskop Berthold laewast maale kus teda ta raud riietega sõamehed auustamisega ümber piirasid, et tema nõuu kuulda ja käsku vastu võtta.

— Ma tulen praegu Holmist, rääkis piiskop tõsiselt ning ta silmad waatasid otsides oma meeste hulga peale. Asjad on väga pahad. Liwlased ei võta meie usku vastu — nad on wihasemad kui ialgi enne — räägivad uhkeid sõnu ja ihuwad odasid meie tarwis. Meie wägi on nõrk, kui püha Maarja meid ise ei kaitse, siis on minu nõuu otsas. Mu süda aimab õnnetust — kõik maa näib määsamas olema — pühad ise teawad, kuidas see kõik wiimaks weel lõpeb. Mis nõuu annate teie, mu truud Maarja eest võitlejad?

Ehk küll palju päid, siiski kuulis ta üht ja sedasama nõuu; eiotja heaga läbi ajada ja mitte enne wäginallaga peale hakata, kui rohkem wäge Saksamaalt appi pole tulnud.

— Mis ütleb meie uus sõber Kaupo selle kohta? küsis piiskop ümber waadates.

Raud meeste salk lagunes kahets ning laskis ühe sirge nooremehe piiskopi ette astuda.

See oli Kaupo. Ta suuteles oma kõrge sõbra kätt, mida see talle vastu oli sirutanud.

— Sõber Kaupo, mis head kuulutad sa mulle? rääkis piiskop sõbraliku häälega.

— Head wähe, paha enam, wastas Raupo. Püha isa, lase mind parem waikida — rõõmu ei suuda mu sõnad sulle mitte teha, ja muret on sul ka ilma minu sõnumita küllalt.

— Mitte nõnda, poeg. Ka see on meile kasuks, kui teame, mil wiisil Jumala käsi meid karistab. Kus häda suur, seal on ta abi lähedal. Oled sa meile ka wõitlejaid ühes toonud?

— Wähe on mu rahwa seast ristiusu igawest tõe walgust näinud ja selle wäge ära tunnud ning wähem weel on neid, kes minuga Jumala riigi eest wõitlema tuliwad. Julged paganad on suurtes parvedes kokku tulnud ning nende wanemad waimustawad neid tapluse wastu, töotawad neile wõitu ja wabadust ning meile ärahäwitamist. Nad saawad jurma kartmata sõdima, ja kui meid pühad ise ei kaitse, siis oleme kadunud.

— Raupo, ära unusta ära, et meie Jesanda wõitlejad oleme ning tema riiki laiali laotame. Meie kaitsja on püha Maarja ja meie eneste wahwus.

— Paganate saadid! hüüti rüütlite hulgast.

Kõik jäiwad wahtima. Julgel, kindlal sammul astus üks wana hallipeaga mehike Liwlaste malewa poolt piiskopi sõjawäe sekka. Ta hoidis oda rahu täheks alla poole pööratud otsaga kõrgel üle pea ning tungis raudmeeste seast läbi piiskopi ette. Ta nägu oli kahwatu, aga waade julge ja rahuline.

— Mis tahab see hallpea? küsis piiskop imestades.

— Kus on see mees, keda teie piiskopiks nimetate? rääkis wanake enese ümber waadates.

— Mina olen siin, wastas Berthold, kes oled sina ja mis otsid sa siit?

— Ma tulen oma rahwa nimel, kes teada tahab saada, miks pärast sa enese ümber selle hulga sõjawäge pead? Sa lubasid oma usku meie rahwale tuua, aga nüüd tood sa temale sõjamehi. Mis tarwis?

— Su sõnad on julged, wanake sa unetad ära, et sa siin minu käes oled ning et ma sulle mingit wastust wõlgu ei ole.

— Lööge ta maha! kiskendati sõjameeste hulgast, ning mitmed raudriide kandjad kargasiwad palja mõõkadega ta ümber.

— Waadake mu halli pead, rääkis saadid kübarat peast

wõttes, siin on veel juukseid küllalt, ja iga karm nõuab kättemaksmiseks ühe raudmehe, kui keegi teist minusse peaks julgema puutuda. Meie malewa on walmis ja ootab wastust. Piiskop, ja kuulsid mu küsimist.

— Pidage, wennad, näitas Berthold oma meeste poole waigistades käega. Jätke ta rahule, ta on saadik. Ma tahan temaga rääkida.

— Sina tahad teada, miks mul sõjawäge ühes? rääkis ta wanamehe wastu. Selle pärast, et sinu omased ristiusust pagana usu juurde nagu koerad oma otse kallale tagasi on läinud.

— Igamees võib ainult oma koera sundida, andis wanake wastuseks, teised jätku ta puutumata. Sunni neid seda pidama, kes su usku wastu on wõtnud, teised jäta rahule. Saada oma sõjawäge tagasi, siis wõid rahuga meie keskel elada ja neid ristida, kes sinu risti wett igatsjewad. Mis ja heaga ei suuda ära teha, seda ei jõua sa kurgaga ammugi kätte saada. Rahu kosutab waen kaotab.

— Kui teie rahus tahate teha, siis antke meile oma pojad pandiks — meie ei wõi teid muidu enam usaldada.

— Ei piiskop, meie noored mehed on juba pea kõik teie käes pandiks — neid nõuame meie tagasi. Raua aega juba olete teie harjunud meid loomadeks pidama, kes kõik ära kannatawad. Aga üks kord saab löög täis ning katkeb kannatus. Siin rahwas on üles tõusnud ning nõuab oma õigust. Minu suu läbi lasseb ta sulle ütelda, et sa oma näljaste raudmeeste parwega maalt wälja lähed, mis meie oma on. Raua ei kesta mu rahwa kannatus ega maga tema wiha. Dotate teie seda, siis saavad merelaened teie furnu kehad teie koduranda lohkutama.

Pool lohkumult ja imestades kuulsiwad rüütlid ja piiskop wana mehe kõnet. Rõige rohkem näis see veel Rauposse mõjuma. mis saadik rääkis. Ta ei julgenud tema näosse waadata ega ennast talle näidata, waid hoidis ennast teiste selja taha warjule. Ta tundis paremine kui keegi teine, kes see wana mees oli.

Piiskopi näol seisiwad kui ähwardamad müristamise pilved enne wälgu jõgede maha saatmist, aga ainuke sõnagi ei awaldanud ta keewat wiha. Ta wõitles ise enesega, kas ta julge

saaditu surma patule pidi wiia lastma ehk Liivlaste juurde tagasi saatma. Mis wõis weike Liivi rahwale, selle ära wõitmine tema õppinud raudriide kandjate käes mängu asi näitas, kui tal neid aga rohkem oleks! Ja praegu ei olnud tal neid rohkem — praegu ei wõinud ta ka Liivlasti ärritada. Ta surub maha oma wiha ning räägib lahkel sõbra näol:

— Wanake, mis sa räägid, pole õige. Meie mehed pole kurjategijad — nad on teile kõigile head teinud ning nii mõnigi fõrd waenlaste eest kaitsnud. Püha isa Rooma linnas on maa, mille peal teie elate, risti inimestele kinninud ning selle eest oleme meie teile õnnistust, oma sõbrust ja ajalikkust ning igawest warandust toonud mille eest ükski hind liig kõrge ei ole.

— Teie tegite lepinguid, aga murdsite neid naerdes, wastas saadik. Teie ehitasite meie maa peale oma kindlused, et meid wennalikult kaitssta, aga tarwisite neid meie riisumiseks. Teie töötasite meie head käekäiku, aga rõhusite meid orjusesse. Teie kiskusite meie lapsed kiskendawate emade käte wahelt ja lubasite neid aasta pärast tagasi anda — nüüd on rohkem kui kümme korda maa ennast rohuga ehitanud, kus on need riisutud wäesed lapsed? Nad ägawad teie kodu orja piitsa all — ja sa nõuad weel uusi juurde! Kus on teie töötused ja lepingud, mida teie iga filmapiilk pöörate ja murrate?

— Pea kinni, pimestatud wanamees! hüüdis piiskop. Mina ei tarwita su jutlust ega ka mu truud wennad. Mis tarwis wanu asju meelde tuletada? Kes wõib seda teiseks muuta, mis sündinud on? Nii hirmsalt wõib ainult pagan kõneleeda, kes muud ei tunne, kui kättemaksmist. Su hallid juuksed näitawad, et sa hauast kaugel ei seija. Kisu lahti ennast oma ligidast hukatusest, taewa arm on lõpmata suur ning meie kirik awab ka sinule oma armuütle, kuhu sa igawese hukatuse eest wõid põgeneda. Jäta maha oma pime pagana elu, jaa uueks inimeseks ja meie kõik tahame sulle kui wennad wastu tulla.

Liivi saadik naeris.

— Naisi ja lapsi wõib su kawal kõne wõrtu wiia, minu fõrwad on sellele kurdid. Sa räägid õnnistusest, aga külwad häawitust. Sa kiskusid Kaupo oma kawalusega tema rahwast,

ja see poisike ustus su töotusi, ning sinu raha tegi ta filmad pimedaks. Ta sai oma rahwa ära andjaks ja lükkas oma naise, kes teda rohkem kui oma elu armastas, enesest ära. Nüüd peidab ta ennast minu eest raudmeeste selja taha — häbi ja kahetuse pärast — nüüd orjab ta seda, keda ta mõne aja eest sügavas südames ära needis. Tema seltsimehed on hirmsad wenna tapjad —

— Pea, Matso, hüüdis Raupo teiste sõjameeste selja tagast ette astudes. Sa räägid teotust minu auusate sõprade wastu, seda tahan ma sulle kätte maksa.

Matso, sest tema oligi see wana mees, waatas ühe ainja korra oma wäimehe otsa ning pööris siis oma filmad tõrwale. Tema filmist paistis sügaw põlgdus, mille ees Raupo wärises ning oma üles tõstetud mõõga jälle langeda laskis. Ta ei wõinud mitte enam üht uut weresüüdi oma koormatud südame peale wõtta.

— Mis wastust pean ma oma ootawale malewale wiima? küsis Matso piiskopilt, ilma et filmi enam Raupo poole üles oleks tõstnud.

— Teeme rahu, Matso! otsustas piiskop.

Liivi saadik wahetas oma oda ära ning läks rahusõnumiga Liivi malewa juurde tagasi. Piiskop oli järele annud.

— Teotaw rahu! ümises piiskop, kui Matso juba ära oli läinud. Nii pea kui laewad meile wäge juurde toowad, peame endid niisugusest teotusest puhtaks pesema. Meie peame paganaid enestega mängida lastma, ja ometegi peame meie nende peremehed olema!

— Liivlased aga ei tahtnud nii weikeste wõiduga veel leppida. Nad uskusiwad kõige parema aja olema sõjas õnne katkuda, sest seda teadsiwad nad ette ära, et kui piiskop kodumaalt uut wäge juurde saab, siis wõitmine palju rassemaks läheb. Aga kuidas sõda hakata, kui rahu tehtud oli?

Põhjus tuli ise enesest — ennem kui keegi teadis loota.

Metsast leiti mõned Sakslased, kes ütlestiwad, et nad oma hobustele rohtu otsida. Neid peeti salakuulajateks ning tapeti ära. Kui piiskop seda kuulda sai, laskis ta odad tagasi saata, ning seega oli rahu lõpetatud.

Nagu tats pikse pilve lähenesivad waenulised wäed ähwardades teine teisele. Surma aim südamas wajuksivad wäe hulgad ifka üksteise lähemale ning wahe jäi weiksemaks ja weiksemaks, mis mõlemaid malewaid teineteisest lahutas.

Raskema südamega kui ialgi enne seisfis piiskop palja peaga oma sõjawäe ees ning pillas neile pühitsetud wett peale. Ta süda wärises surma aimates ning suu luges palwesõnu:

— Mater virgo Maria Dei, tumiserere mei! (Neitsi Maria, Jumala ema, halasta mu peale!

Wäe jälgad puutusiwad kokku. Ühed wõitlesiwad oma patude andeks saamise ja hinge õnnistuse, teised oma maa ja oma wabaduse eest. Rumbgil pool ei hoitud elu. Siiski pidiwad Liwlastes taganema. Piiskopi hobune oli peruks läinud sõjamürina sees ning jooksis Liwlaste sekka. Nuttu piirawad need ta ümber ning Metsapoole wanem Imanta lööb tugewa jõuga oma oda Bertholldi kehast läbi. Surnult langeb piiskop oma were sisse ning ligidal olejad Liwi sõjamehed kistiwad ta keha tükkideks. Languenud piiskopi sõjamehed wõitlesiwad seda nähes hirmsa wihaga, ajasiwad Liwlastes põgenema ning paniwad nende walmis wilja põllud põlema.

Gulf malewat oli oma elu kaotanud ning wanem Imanta wõitjate fätte wangi languenud.

38. Sullamõistetud wang.

Piiskopi ära lõhutud keha maeti juure auu ja iluga üksteisla kirikusse. Pärast matuse pidu tuliwad rüütliid ja preestrid kokku nõuu pidama, mis kurjategijaga teha, kes wangikeldris oma jaatust ootas.

Mis tal ees seisfis, seda teadis ta ju ette ära. Tema waenlased oliwad piiskopi surmamist näinud, nad tundsiwad teda, wõis ta siis elu peale loota?

Ta wiidi lossi õue peale, kus tema üle lõhut mõisteti. Siin oliwad walge mantliga rüütliid ja musta kuubedega

preestrid, kõik oma ameti ehtes, ühed raudriides ja sõjariistadega, teised raamatute ja pühitsuse weega pooles ringis wangi ümber.

— Kas sina oled Imanta, Metsapoole wanem? küsis preester Theodorich wangi käest, keda kats palja mõõgaga wahiti tugewate köidikutega oma wahel hoidsiwad.

— Jah, ma olen Imanta, wastas wang walju häälega.

— Siis oled sa ka meie waga isa mõrtsukas?

— Teie waga isa langes küll minu käe läbi, aga mõrtsukaks lasse ma ennast selle pärast mitte nimetada.

— Kes inimese werd walab, selle werd peab jälle wala-tama, rääkis preester pühalikult häälega. Nõnda käseb kiri, mille kuulutaja mina olen, ja kõik auusad rüütlid ja preestrid wõiwad seda omalt poolt tunnistada.

— Aga teie isa langes wõitluses — meie wõitlejime mees mehe wastu, ja kui mina tema käe läbi oleksin langenud, kes oleks tema üle siis sellepärast kohut pidanud?

— Imanta, sa räägid asjata — kes teise werd ära walab, see on mõrtsukas ja mõrtsuka palk on surm.

— Niisugune mõrtsukas on teie seast igauks, kes sõjas meie mehi maha löi — ja kõige wapram sõjamees on siis veel kõige suurem mõrtsukas.

Rahutumalt räägiti kogu seas selle üle.

— Meie waga isa, kõrgeauuline piiskop on Issanda sõjamees, kes tema furma ise oma sulaste läbi kätte maksab, kõneles preester. Meie waga isa keha on tükkideks kistud; see suurendab su nuhtlust.

— Seda ei ole mina teinud.

— Ja kes on tegijad?

— Sõdijad?

— Sinu mehed!

— Mis minu mehed tegiwad, selle eest ei wõi mina wastust anda.

— Ja kus on need mehed, kes seda tegiwad?

— Minu käes ei ole nad mitte.

— Nii kaua, kui meil neid käes ei ole, nõuan ma sinult hirmsa töö vastutamist.

Imanta tahtis weel rääkida, aga preester näitas käega, et ta wait jääks.

— Kõllalt rääkimisest, üleküulamine on lõpetatud, rääkis ta põruva häälega. Nüüd kuule, mis kohut sinu hirmus mõrtsuka töö sinu peale mõistab. Nagu sina piiskopi odaga läbi löid, niisama peab oda ka sinu kehast läbi tungima ja nagu tema keha ära oli lõhutud, nii peab ka sinu liikmeid üksteisest ära kistama. Aga meie ei taha mitte, et sa igaweste hulka lähesid, waid anname sulle hommeni armu aega. Selle aja sees wõid sa weel risti-inimeseks saada ning nõndawiisi kui Jumala riigi pärija hinge heita, kui sa meie kalli ristiusu põhjatumat armu wastu tahad wõtta. Selle tarwis saab preester Johannes sinu juurde saadetud.

Imanta kuulis oma surma otsust külma wärinaga. Ta ootis, nagu enne ikka wiisiks olnud, enese wälja lunastamiseks määratumat maksu nõudmist, pantide andmist ehk wangide tagasi wahetamist. Aga kõik need sõjakombed oliwad rikunud — tema elu nõuuti! Ta ei wärisenud mitte surma kartuse pärast, ta wärises wiha pärast, et ta nti teotawal wiisil waenlaste odade läbi pidi langema — mitte awalikul wõitluse wäljal, waid kui wang, kui kurjategija kinniseotud käte ja jalgadega. Ja temale taheti kätte maksa, mis piiskopile kurja oli tehtud. Mis seal juures armu ajast ja ristiusu Jumala riigist kõneldi, see oli temale arusaamata ja ära mõistmata. Ta ei wõinud seda kui pagan muuks pidada, kui enese piinamiseks. Kes oli talle ialgi ära seletanud, mis need kõige kõrgemad ristiusu anded tähendawad!

— Niisugust surma pean ma oma teotuseks, hüüdis Imanta täie jõuga. Minu rahwas elab weel; ta nõuab sinult aru oma wanema surma üle, sa werejännuline munk. Iga liige, mis sa minu keha küllest lahti lased kistuda, saab sinu peale kaebajaks ning igast furnuluust lastwab

nus maalewa, kes halastust ei tunne. Wäriſe ſina ja kõiſ ſu ſeltsimehed!

Theodorich näitas käega, et ta ära wiidaks. Hoidjad tõmbaſiwad ta enese järele wangikotta poole tagaſi ning tahtſiwad teda ſinna ſiſſe lükata, kui preestri hää l neid ſeiſma laskis jääda. Rüütlite ſeaſt aſtus üks piſſ ſirge noormees raudkübara, aga muidu rahwawanema riides wangi juure. See lõi oma ſilmad üles ja waatas teraſelt tuleja otſa.

— Kaupo! hüüdis ta imeſtufeſega, ja wana noorepõlwe jõbrus liigutas teda wägewaſte. Sa tuled wiſtiſte mind peaſtma. Ütle, et ſa oma rahwa juurde tagaſi pöörad ja jälle meie kätte waele ruttad — meie kõiſ ootame ſind. Raiu lahti need teotawad ſidemed mu kätte ja jalgade ümber, ja meie tahame ühes koos oma waenlaſte karja ſeaſt eneſele priiuſe tee läbi raiuda. Kaupo, peaſta mind neiſt kõiðikuteſt!

— Imanta, rääkis Kaupo pehme häälega, ſa räägid kui pime aſjadefſt, mida ſa ei tunne. Neid kõiðikuid on ſulle kõrgem wõimus ümber pannud — neid ei löhu keegi. Mis ſina eneſele külwaſid, ſeda pead ka lõikama. Ära teota riſti-uſu pühaduſt — ſee ei peaſta ſind mitte. Mis riſti-uſu kuulutajad nõuawad, ſee peab ſinule ja ſu rahwale õnne ſaatma — nende teguſid juhib wenna armakuſ ja wendadeſ peawad nad ka kõiſi neid, kes nende ſõna kuulda wõtawad ning oma teotawaſt pagana uſuſt taganewad.

— Waene pime Kaupo, waſtaſ wang haleduſega. Sa uſud nende juttu, kes ſinu iſade uſku teotawad ja üheſt eluſt räägiwad, mis päraſt jürma haſſab ning oma uſuſt, mis armuteguſid nõuab. On ſee armu tegu, kui üks sõjamees waenuwäljalt tuuakſe, ſiin ta käd ja jalad kinni ſeotakſe ning ſiis ära tapetakſe? Kaupo, kiſu purukſ pettuſe kate oma ſilmade eefſt ja tule tagaſi oma rahwa ja omaſte ſüdamete najale. Siin wõderaſte juures oled ſa ſulane — koduſ aga peremees oma truud rahwa keſkel.

— Imanta, ſinu eneſe ſilmade ees on öö — ſel wiſil ei wõi ma ſinu heakſ midagi teha. Püha, kõrge aſi aſas

raudmehed siia — nad on elawa Jumala wõitlejad, kes kõige kõrgema ja ta pühade auustamist paganate sekka wälja tahawad laotada — mitte oma, waid paganate hinge igaweseks õnnistuseks. Üht asja wõin ma weel sulle kuulutada, mis minu suu läbi teada lastakse anda. On sul su elu armas, siis pööra ümber oma pimeduse teelt ja saa risti-inimeseks, kellel taewas kõige ta õnnistuse ja püha eluga lahti on. Tunnista ennast paganatest lahti — heida enesest ära oma isade wõimatumad jumalad, lasse risti-wett pähä panna ning palu oma rasket süüdi kahetsemises andeks — siis saad sa ristiuisu wenna armastust tunda — sinule kingitakse su süüd, su elu ja sinu kõige kõrgem palk on igawene õnneus pärast surma. Smanta, tee seda — ja meie oleme jälle sõbrad nagu enne ning ükski asi ei wõi meid enam lahutada. Tahad sa oma kangekaeluse juurde jääda, siis ei ole sind homme sel ajal enam elawate seas. Mis walid sa nüüd?

— Mine ära minust, Raupo, sa oled mulle hirmus, hüüdis Smanta wihaga. Kui sind su omaste ja rahwa häda hüüd ei liiguta, kui sa oma oda ikka weel wendade werrega tahad rojastada, siis mine ja ütle oma isandatele, sa arg ori, et nende oda mind ei hirmuta. Sialgi ei saa ma omarahwa ära andjaks, kelle nime lapselapsed häbige kuulewad ning punastusega wälja räägiwad. Peastke lahti mu käed, ja saatke kõik oma rüütlid ja preestrid mu wastu — ma tahan enese elu nii kallilt müia kui wõin. Ma ei karda mitte surma; laske mind aga wõitluses otse leida, nagu see ühe wanema ja sõjamehe wääriline on, ning saatke mu surmuseha minu naise ja lastele kodu — siis olen ma rahul. Ma tean, nad ei leina mitte meelt ära heites, sest siis teawad, et ma neile ja oma rahwale surmani truuks jäin ning nende eest wõideldes, auusal wiisil langešin. Aga ma wannun, et minu teotaw surm teile kätte saab maksetud, ja kui ka kõik mehed otjas peaks olema, siis saab tuht haudadest tõusma ning sõjawäeks kaswama, mis häwitust toob teile ja teie sugule.

Raupo pööris talle selja — preester Theodorich näitas hoidjate poole, ning wang wiidi raskete rauduste taha oma saatust ootama.

Tema ümber oli pime ja kole, ta ei kuulnud ühtegi inimese häält, ei näinud ühtegi kaastundjat nägu. Ta teadis, mis tal ees seisis. Üks pime, igaw, hirmusöö la-
hutas teda sellest päewast, mil waenlase oda ta südamesse tungib. Ruttu käiswad ta mõtted nagu jumalaga jättes tema omaste, ta rahwa ja nende sündmuste juures, mis tal selja taga seiswad. Neil oli kiiret lendu waja, sest uue päewa koidu kumaga wähest ei tuisunud ta süda enam. Tal seisis tema truu naine Mita filmade ees, näost walge kui lumi tema surma sõnumit kuuldes. Ta arwas oma laste nutu häält kuulma, kes arglikult ema ümber koguswad — —

Seal astus pika musta kuue kandja mees paljaks aetud pea laega sisse. See oli munk, kes talle wiimast troosti tuli tooma.

— Mis tulid sa mulle kuulutama — lastakse mind wõideldes surma minna? küsis Imanta.

Sina kuulsid oma otjust — mul pole sulle mitte teist kuulutada, wastas püha mees. Mina tulen sind risti-usu wiisi järele surmale ette walmistama ja su hinge igawesest hukatusest peastma.

— Sõber, kui sul mulle midagi kuulutada ei ole, mis mu auu peastab, siis mine rahuga jälle tagasi. Mul on jeda lühikest aega, mil ma weel elan, paremate asjade jaoks waja kui fiin sinu segaseid juttusid kuulutama hakata. Räägi neid neile, kes neid kuulda tahawad — minule ei tee nad sugugi nalja. On sul inimese süda rinnus, siis jäta mind üksi, ja tahad sa siiski mu ainukest lühikest ööd oma loriga ära rikkuda, siis pean ma oma kõrwad kinni.

— Imanta, mul on sinust wäga kahju — oh sa pime pagan ei tea mitte, kui hirmus rasket nuhtlust sa sellega oma peale wõtad. Lase oma kõwa kangelasne süda peh-
meks teha, pööra ristiust, wõta ristimist vastu — ja sa oled peastetud.

Munga hääli oli pehme — ta filmist paistis osawõtmine. Wang waatas imets panemiseega jumala sõna kuulase otja. Neist filmist ei paistnud mitte werejännu — nägi ta dieti?

— Munk, sinu oled paneb mind imestama, rääkis Smanta rahulikumalt. Ruhu on siis sinu torkawad sõnad ja sinu waenulik waade jäänud, millest ju usuwendasid ära wõis tunda? Kas sina ei ole siis nende seas?

— Smanta, tuleta meelde, kas sa ei mäleta enam üht weikest Wahtut, kellega sa poisitse põlwe ühes koos mängisid ning wibuga metsja lindude peale jahti pidasid? küsis noor munk tema ema keeles.

Smanta mõtles wähke aega.

— Ma mäletan weel — Wahtuga mängisin ma päewad otja, tema oli mu hea sõber, ma nutsin kaua, kui ta ära wiidi. Miks küsid sa teda taga — kas sa tundsid seda head poisit, ehk tead sa temast midagi lähemalt?

Munga filmad läikisidwad iseäralikult.

— See sinu noorepõlwe sõber, rääkis ta liigutatud häälega, wiidi oma kodust kaugele üle mere. Seal õpetati talle ristiusku tundma ning tehti temast siis selle usu kuulutaja, kes nüüd oma maal enese omakseid ja kõiki paganaid õigele usule peab juhutama.

— Ja kas on siis see Wahtu nüüd kodumaal? küsis Smanta elawalt.

— Ta on praegu sinu juures, ütles munk. Smanta, mu noorepõlwe sõber, mina olen sinu Wahtu — lase ennast minu läbi pöörda — ära sure mitte oma endises pimeas pagana usus, milles õnnistust ega igawest õnnist elu ei ole. Usu mind, Smanta, ma soowin sulle südamest kõige paremat, ära jää mitte kangekaelseks paganaks!

Smanta waatas imestusega noore munga otja. Tükk tüki läks selle nagu talle tuttawamaks ning wiimaks tundis ta ka selgeste oma noorepõlwe sõbra munga kuue sees ära.

— Ma teeks kõik sinu meeleheaks, mu kallid Wahtu, aga mis ütleb mu rahwas? Ei, ei, ma jään mis ma olen;

ma ei taha mitte sõnamurdja olla. Olgu siuu ust ka parem, aga su usupidajad on halvad. Miks sunnivad nad rahvast oma alla — miks kastavad nad maad rahwa we-rega? Ei, ei, ma jään kindlaks.

Kurwalt läks preester Johann tema juurest ära.

39. Sõber häda-ajal.

Jmanta ümber walitjes pimedus ja haua vaiksus. Ta mõt-
ted wiibisivad jälle kodu omaste juures, keda ta enam
ialgi ei pidanud nägema.

Kuuke laul kuulutas hommiku lähenemist. Wang tõstis seda
kuuldes ära ning wärin tungis ta hingeist läbi. Jkka lähemale
ja lähemale jõudis kole filmapilk — pikalt, aga siiski ikka veel
ruttu küllalt kadus aeg, mil ta oma elu lõpurehnuungi tehes
minewikku kirjuid piltisid waimu filmade eest mööda lastis käia.
Mida kaugemale aeg jõudis ja mida lühemaks ta elu jäi, seda
kiiremalt ja tormavamalt käisivad need temast mööda. Pea
koitis hommik ning uus päew leidis ta kondid juba mööda werist
muru laiali.

— Ma pean veel kord Wahtuga kokku saama, rääkis ta
külma higi otja eest pühkides. Tema peab mu armsale Mitale
ja mu lastele minult wiimseid teroitusi wiima ning neile rää-
kima, misjuguist teotawad surma mulle on mõistetud. Kaarnad
ei pea mitte üksi minu kontide kallal tülitsema — nemad pia-
wad ka muialt saaki leidma..

Raske raud ukse ragisemine ajas ta nagu unest üles. Oli
ta aeg juba möödas?

Wäljast tungisivad noore koidu õrnad kiired tema pimedasse
wangi koopasse. Ragisew astumine ütles talle, et sisse astuja
üks rüütel oli. Kui üks tema tagast kinni oli läinud, wõttis
ta hõlma alt latri wälja, mis oma weikest walguist wärisedes
wangi peale heitis!

— Imanta! ütles sisse tuleja raudriide kandja tasase häälega, kas sa oled siin?

— Ma olen siin ja ootan oma surma, vastas wang rahulise häälega. Ma tean, teie ei saa magada, enne kui mu werd auramas ei ole näinud. Aga teie ei saa ka pärast seda rahuliste magada. Kes teise werd walab, selle werd peab jälle waltama, õpetate teie ning unetate ära, et see teie oma kohta käib. Rüütel, mis ajab sind nõnda wara siia? Ma ei karba mitte sinu oda, waid ma nõuan seda aega täieste, mis mulle weel elamiseks on määratud. Enne tahan ma preestri Johannefega kõneleda — siis tule ja wii mind sinna, kuhu tahate. Ma ei taha wastu panna, ma olen walmis — aga enne saada weel preester minu juurde.

Rüütel oli rääkijat mitu korda juba waigistanud ning wait käskinud jääda, aga wang ei kuulnud seda. Ta tahtis ütelda, mis tal südamel peal oli. Nüüd astus rüütel tema ligi ja sõistas talle kõrwa sisse:

— Imanta, jää wait, mina ei ole mitte rüütel, ma olen su sõber ja tahan sind peasta.

Wang ei wõinud oma kõrwa uskuda.

— Sina kannad raud soomuseid ihu peal ja ei ole rüütel, ütles ta ning naeris selle juures põlastawalt. Ma olen kui hiir kasfi pejasse juhtunud, kus iga noor murdja nii kaua temaga tahab mängida kuni tal weel elu sees on.

— Ära wiida, sõber, sel wiisil kallist aega, manitses rüütli riides mees — aeg on lühike.

— Kes sa oled, sõber? küsis Imanta imestades. Kas ma pean uskuma, et sa mitte ka üks rüütel ei ole?

— Jäta nüüd kõik küsimised, nendeks pole neil nüüd aega.

— Tee ruttu!

— Mu käed on finni! sõnas wang, ilma et isegi teaks, mis ta pidi tegema.

Ruttu kiskus wõeras kõidikud ta kätte ja jalgade ümbert lahti, andis talle mõõga kätte.

Siiamaale oli Imanta enesega nagu lapsuse kõik teha last-

nud. Kõik sündis nii liig häkitsest ja ruttu, et tal selle üle mahti ei olnud pikemalt järele mõelda.

— Lähme! hüüdis mõeras talle kõrva sisse.

Ust lahti tehes nägivad nad oma wangikoja ees juba hommikuse koidu valgel palju inimesi ruttu üksteisest läbi käima. Walmistatiwad need endid tulewale wõrilese hommikule ette? Wangi wahid rääkiswad nendega oma wangist.

— Hilja! kahistas rüütli riides mees ning lükkas ukse ruttu kinni, et neid siin ei nähtaks. Tee on kinni — meie ei pease enam mitte ära.

Silmapilguks kestis nõuta olek. Siis oli rüütel nõuu leidnud.

Imanta, sina pead ennast peastma, ütles ta elawusega. Veel pole kõik lootus otjas — Koidu ämarikus võib asi korda minna. Aga nüüd ruttu peale!

Wang waatas küsides oma tundmata sõbra otja. Selle filmist paistis waewalisel latri tulewalgusel iseäralik läige. Oli see waimustus?

— Mis peame tegema? küsis ta mõeralt.

Ruttu fiskus see soomuskuue oma seljast ning tõmbas wangi enese kuue maha.

— Imanta, pane see raudriie enesele selga, ütles ta palawiku kiirusega. Ta pettis minu seljas wahtide filmad, ja saab ka minu seljas nad ära petma. Ruttu, ruttu, ära wiivita filmapilku. Kui minu pettusest aru on saadud, siis ei pease ka sina enam.

Seal juures aitas ta Imantale raskest raud riided selga ning puges ise Imanta riietesse. See oli nii ruttu sündinud, et wang oma peastja mõttetest veel mitte aru ei saanud.

— Rutta Imanta, enne kui kõik hiljaks on jäänud, ütles ta siis elawusega ning ta filmad hiilgasiwad pisarateft. Mine julgelt wahtidest läbi, need ei takista sind mitte — Kui sa linnast väljas oled, siis pole enam midagi karta — veel on wara hommik — ilm veel pime ja mets ligidal. Rutta, rutta —

— Läheme siis, sõber, jumalad on meile armulised, rääkis Imanta.

— Rahetegi ei pease meie kumbki, wastas mõeras. Mine sina üksi, Imanta!

— Ja kuhu jääd sina?

— Ma jään siia, oli mõera kindel vastus.

— Sina tahad siia jääda — minu asemele? hüüdis Imanta imestusega.

— Jah, Imanta. Teist nõuu ei ole.

— Miks pärast tulid sa siis siia?

— Ma tahtsin sind peasta. Sa oled meie maele rahwa ainus tugi — sina ei tohi waenlaste wiha ohwriks langeda, sul on naine ja lapsed ja terve rahwas, kes sind ootavad ja kellel su abi alati tarwis läheb. Mine, Imanta, ära wiivita enam — ära muretse minu pärast — minul pole midagi muud kui mu ema — tema ei leina mind mitte murega, kui ta kuuleb, et ma oma eluga tervele rahwale ühe kalli mehe olen peastnud. Ma olen sellega rahul ja suren rõõmuga, kui sind peastetud tean. See weel need kõidikud mu käte ümber, nii Lindale weel minu wiimseid terwitusi ja ütle, et see neid saatis, kes teda ühel Uku pühal nägi ja surmani armastas — ja siis jäta mind üksi ja peasta ennast. Älä ära wiivita enam filmapilk! Meie isade jumalad kaitsku sind!

Rääkija waikis. Tule walgus paistis ta näo peale — jaal hiilgasiwad weerewad pisarad.

— Sõber, sina tahad siia jääda ja oma elu minu eest kaotada! hüüdis Imanta waimustusega oma peastja ümbert finni haffates. Nii suur ohwer liigutas teda südame põhjani. Älä tunnen ma sind — sa oled mu kord juba karu küünte wahelt wälja nüüd tahad sa mind raudmeeste käest wälja kiskuda. Mis head tegin ma sulle, et sa oma elu mängu peale panid ja mind siit peastma tulid? Eladeski ei lahku ma sinust ega jäta sind maha. Imanta ei ole mitte mehike, kes seda hädasse jätab, kes tema eest oma eluga wälja tuli. Sa pead ise Lindale oma terwised kätte wiima, sa auus, kallis süda!

— Imanta, iga wiidetud filmapilk võib su elu maksja, manitses mõeras. Ma palun, mine minema — peasta oma elu oma rahwa ja maa pärast, neil on sind tarwis. Waenlased wiivad oma kätetaskmise jännu ka minu werest kustutada. Ära

viivita enam — kahetsefi peafemine on meil võimata. Ma kuulen häälesti lähenema, pühad jumalad — mine — põgene!

— Ei ilmaski ilma finuta, võeras, ära kaota julgust. Kui sa nende surma ei karda, siis ära karda ka siin. Võta oma mõõk, viska ära enesest need sidemed, mis inimest teotavad, ja raiume enestele priiuse tee waenlaste hulgaist läbi. Tule, wend! Kui jumalad meid ühte on saatnud, siis lasewad nad meid ka ühes võita ehk ühes — langeda.

Wõeras oli filmapiisk kahe wahel.

— Imanta, ja tead, et siis ka sinu peafemine võimatu on, kui meie kahetsefi katsukime põgeneda. Ma tean, sina ei karda surma — aga sa pead oma elu hoidma, mitte iseenele, waid oma rahwa pärast. Mina ei karda mitte wõitlemist, waid sinu ja ju rahwa surma, mis nii ühes koos on. Kuule mind, wanem, peasta oma elu. Ma tõotan sulle, et ma ennast mitte finniiste kättega surma wiia ei lase. Ma tahan wõidelda oma elu eest ja seda nii kallil hinna eest müia kui wõimalik. Waenlased ei pea mu furnukeha juures mitte rõõmupüha pidama, waid nende filmad peawad nutma. Siin on mu käsi, Imanta. Ma tahan täita mis sulle tõotan.

Wali koputamine ukse taga ehmatas mõlemad wangid ära. Üks tõugati tugewaste lahti ning wäljas weikese walge kahmakul paistiwad mitu meest, kes praegu wangi kotta astusiwad oma ohwert ära wiima.

— Sa oled kadunud, kahistas wõeras Imantale kõrwa fiske. Jumalad, mis jaab meie waesest rahvast!

— Raiume läbi nende seast! wastas wanem niisama tafa. Rüüd pole enam walimist. Wõitleme ühes koos, meie mõlema elu on teisele niisama kallil kui enesele. Nende meeste kehade taga on meie mõlema priius ehk ka mõlema surm. Peale!

Paari tugewa mõõga hoobiga oliwad ligidamal seiswad wahid pimedasse nurka kõrwale löödud ning teise paari löögiga üks lahti tehtud. Ruttu fargasiwad wangid, mõlemad noored ja tugewad mehed wälja õuue peale ning põgenesiwad kindluse wärawa poole. See oli õnne tõrd lahti ning

paar wahti wärawal jäiwad laiali juuga taga järele wah-
tima, kui mehed wälja jooksiwad. See kõik oli nii ruttu
ja ootamata tulnud, et keegi asjast esimesel filmapilgul aru
ei saanud. Enne kui uimased keldrist wälja tuliwad ning
kõik, kes lossi õues ja müüride wahel ülewel käisiwad, kofku
faiwad hüüda, oliwad põgenejad juba kaugel.

Nad oliwad ilma suure häda ohuta lossi müüride wa-
helt wälja peasenud. Juba põksus põgenejate rind pease-
mise lootuses ning priiuse igatsetud kättesaamine tõstis wai-
mustust kõige kõrgemale tipule. Aga selle aja sees oli lossi
sis kõik jalule aetud. Ruttu kargasiwad rüütlid wiledate
hobuste selga ning kihutasiwad neile tuhat nelja järele. Kau-
gele ei wõinud nad enam jõuda ning hulga ratsameeste wastu
ei mõjunud kae jõud.

Ruttu tõusenud lootus hakkas jälle kustuma. Veel mõni-
gad filmapilgud oliwad nad priid — metsa warju ei wõi-
nud nad enam jõuda, see oli kaugel.

— Jõkke, jõkke, hüüdis Imanta oma jeltfimehele, ning
kiskus teda enesega ühes jõe poole. Õnneks oli seal ligi-
dal ühe kalamehe lootfik kaldal, kes ise weikse öö tule juu-
res kohmetanud käsa sojutas.

Ruttu oli lootfik kaldast eemale lükatud ning tugewate
kättega sõudsiwad nad kaugemale jõe peale pakju udu sisse,
kus nad tagaajajate filmade eest warjul oliwad. Kohe oli-
wad ka tagaajajad jõe ääres, aga nad tuliwad hilja. Wõ-
ned ajasiwad küll ka oma hobused järele, aga kui lootfik fil-
mist kadus, tuliwad nad wandudes kaldasse tagasi! Teised
wõtsiwad jälle kalameeste paadid, mis siin ja seal kaldas
peremeheta seisiwad, ning sõudsiwad järele. Sõudmise häält
oli igalpool kuulda, aga ometigi peitis udu õnnelikult pea-
senud põgenejaid oma hõlma.

Küll maad all pool ütsküla kantsi kargasiwad põgenejad
kaldasse, lükkasiwad lootfikku jälle wee woolu sisse tagasi, ning
ruttafiwad tõusja päikese walgulsel metsasid mööda põhja
poole edasi.

Kui pärast nende tühi lootfik kaldast leiti, oliwad nad

juba nii kaugel metsa sees, et siit enam üles leidmist karta ei olnud.

Suurt wiisi ette walmistatud huffamise päew läks tüh-
jalt mööda.

Põgenejate rõõm oli ära rääkimata — Mõlemad oli-
wad elu ja terwisega peasenud. Selle waewa eest aga, mis
nad näinud ja kannatanud, ootas neid kodus nende arm-
sate jällenägemise lõpmata rõõm.

Koiwa jõe kaldal lahkus wõeras Imantast. Nende tänu-
sõnad teineteise wastu oliwad lühikesed, aga seda tugewa-
malt tuskusiwad nende südamed teine teisele.

Kuidas Imanta ka wõerast enesega oli kutsunud ja kui-
das tema enese süda teda ära ütlemata jõuga oma kalli
piigakese poole tõmbas — siiski jäi ta kindlaks sellele truuks,
mis teijeti ei wõinud olla ja mis ta kord ette wõtnud. Ta
lahkus ka oma kõige kaunimatest lootustest ning otsis ene-
sele unustuses troosti. Kui see abi ei annud ta meele ära
heitwa ahastuse wastu, siis teist abi ta enam ei tunnud.

Kodus wõttis ka teda armuga wastu — ta ema süda,
kus igawene armu kewade walitseb.

40. Mõrtsuka töö.

Leili elas oma isa ülesleidmisest saadik temaga ühes ning
käis tihti Maara ja ta poja juures, kes ta sõbraks oli-
wad jäänud. Kõik neli oliwad küll oma jõuud tema lapse otfi-
miseks ühendanud, aga päewad wenisiwad kuudeks ja kuud aas-
tateks, ilma et kuskilt jälgi peale oleksiwad saanud. Mitu korda
oli Leili meele ära heitmises Kaupo juurde tahtnud minna, aga
ta isa ja Maara oliwad teda ifka tagasi hoidnud ning talle ära
seletanud, et see ainult nut õnnetust wõida tuua. Megamööda
jäi õnnetu naine rahulisemaks, aga sellepärast ei olnud ta õnne-
tuse koorem mitte kergemaks läinud, waid rohkem südamesse waju-
nud. Lõpmata walu rinnas, heitis ta ennaft saatuse alla ja ta

huuled ei kaebanud mitte enam õnnetuse üle. Kannatades tandsis ta oma hirmust ahastuse koormat ning närtsis selle all aegamööda, nagu lilleke, mille juured surmav haigus ükshaawal läbi jõob.

Sinna juurde tuli weel üks hirmus lugu, mille läbi ta oma isa kaotas.

Mitu päeva oli juba isa kodust ära jäänud ning kui ta ikka weel tagasi ei tulnud, jäi Leili väga rahutumaks. Ühel ööl ei saanud ta enam magada. Ikka seisivad kohutavad kujud ta ümber ning tumedad, lühikesed hüüdmised kohasivad ta kõrvaldes. Hommiku wara tõusis ta asemelt, pani ennast riidesse ning astus jaheda hommiku õhu sisse wälja. Palja jalu sammus ta külma kastega kaetud rohtu mööda metsa poole, kust teerada Maara kodu poole wiis.

Päike tõusis praegu üles ning paistis sügiselise metsa lätwade peale iseäralise iluga, aga selle tarwis ei olnud Leilil filmi. Ta ruttas metsa alust mööda edasi, nagu ajaks teda keegi taga.

Natuse aega oli ta nii ära käinud, kui ta filmad häliste ühe koha peale seisma jäiwad. Kõhkudes kargas ta tagasi ning hele ehmatuse kiia tungis ta rinnust.

Dee ääres ühe suure, laia tamme all lames üks werine koha. Ta tundis riietest oma isa ära.

Mees natuse aja pärast wõis ta lähemale astuda. Maa ümber ringi oli ära sõtkutud, mis wõitlemist tunnistas, ning keset seda paika lames ta isa koha — ilma peata — — Tarretanud were lombid punastasiwad maha tallatud rohtu ja teeraja peal sopa sees oli palju jälgi näha.

Ilma sõnalausumata, kõhkunud ja kange kui kivi sammas seisis ta seal ning wahtis enese ette hirmsa pildi peale. Ka seda weel pidi ta ära nägema!

Kui kaua ta seal ehmatusest kange oli seisnud, ei teadnud ta isegi. Üks tasane mehe laulu hääl äratas ta elule tagasi. Nagu mõni tuttav wiis kaugeist minewikust kõlas see ta kõrwa, aga ta ei pannud seda pikemalt tähele. Müüd weel peasiwad pisarad lahti ning purtsasiwad üle põskede.

— Ka sinu, mu kallis isa, on nad minult riisunud, hüüdis ta nagu meelt ära heites. Mis kurja oled sina siis teinud? Oh kui suur werejānu on neil — hirmsad, koledad südamed!

Ta pööris oma silmad sellest kohutavast pildist kõrwale — ta jalad wankusiwad edasi, aga tee oli kinni. Tema ees seisis noor ristiusu preester, tema lapsepõlwe mängu seltsilane Kersimer.

Naise jõud kadus — ta toetas ennašt ühe tee ääres kaswawa kase najale. Sõnata imestusega waatas preester tema otša. Ta kahwatu, walus nägu oli ikka weel ilus — nõidlik.

— Leili! sofistasiwad preestri huuled, ja waimustusega hakkas ta naise käest kinni. Üks kord ometi leian ma sind — sina ei ole mitte hufka saanud — sa oled peasenud! Kiidetud olgu püha Maarja!

Tuimalt, ilma sõnata, osawõtmiſeta waatas Leili noore ristiusu kuulutaja otša. Ta ei saanud selle sõnadest aru ega jõudnud midagi rääkida.

— Leili, kui sa teakſid, misjuguſe igatsusega ma sind aastate kaupa olen otsinud, siis ei oleks sa nüüd minu wastu mitte nii külm, rääkis preester juure elawusega. Ma olen enesega wõidelnud, ma olen oma ilmalikka mõtteid püüdnud lāmmatada oma inimliku tundmuſi jurmata — aga ma seisan praegu su ees kui iga teine nõder inimene ning palun sinult su armastust. Kase mind oma juures õnnelik olla, sinule olen ma jälle su Kersimer — Heinrich olen ma üksi oma ametis. Tuleta meele meie lapsepõlwe mängusid, oleme jälle lapsed, kellede wahel armastus walitses. Unusta ära kõik, mis walu ajal on olnud, siis leiad sa jälle õnne. Ütle mulle, et sa mind armastad, mu kuldne elu koidu paistus, minu õnn ja ülem hüüd.

Ta oli Leili külmad, wāriſewad käed oma suu juurde tõmmanud ning tahtis neid juuteleda. Aga nagu unest ärkades kiskus naisterahwas ruttu oma käed lahti.

— Jāta mind rahule! ütles ta lühidelt ja külmalt, et preester kohkudes tagasi astus.

— Leili — sa põlgad mind!

— Mull ei ole kahe mehe jaoks armastust.

— Kas sa ikka weel Kaupot armastad?

— Mu süda ei ole veel wiimast korda tufsunud — ma elan veel — ma töotasin teda nii kaua armastada, kuni ma veel wiimast korda hinge tõmban.

Preester waatis imestusega naise otsa.

— Sa tead, Leili, et Kaupo sind maha on jätnud, et tal uus naine on ja et risti usk teist selle kõrval ei talli.

— Ma tean.

— Ja küiski räägid sa armastusest tema vastu?

— Mina pean, mis ma töotasin. Minust ei pea keegi ütleva, et ma sõnamurdjaks sain. See on risti-inimeste asi.

— Mistiust nõuab armastust, truudust ja andeksandmist, rääkis munk kindlalt. See pole mitte õige, et sa risti-inimeste peale nii raskeid süüsid weeretad. Leili, ära tee pattu — risti-inimesed pole mitte nõnda halvad nagu sina arvad.

— Mis risti usk õpetab, seda ei tea mina — ma tean üksi seda, misfugused risti-inimesed on, ja ma põlgan neid kõiki, sest et need, keda mina tunnen, üksi hirmsad werejännulised metsaloomad inimese näol on. Naerdes purustavad nad inimese õnne, kartmata rikuvad nad töötuse pühadust — mõrtsuka käega walaavad nad verd — — —

— Leili, ära tee enam pattu, hüüdis preestes wahela. Need on paganate teod — risti-inimesed ei tee seda ialgi, ei tohi teha — nad tunnewad heateo palga ja kurja teo nuhtlust.

— Waata sinna, ütles Leili kätt oma isa furnukeha poole tõstes. Kas see paganate töö on?

Nüüd alles nägi preester tapetud meest oma were sees. Ka tema kohkus tagasi.

— Kas sa tunned seda külma keha? küsis Leili ühe tooni-
ltselt ning ta filmad ekssiwad rahutult ühe paiga pealt teise.

— Büha Maarja, siin on mõrtsuka tööd tehtud! hüüdis Heinrich ja jalestuses pööras ta oma filmad kõrvale.

— Waata, Kersimer, rääkis Leili, mis üks risti-inimene ära teeb, selle eest pöörab ja oma filmad ära. Kaupo sai risti-inimeseks ja murdis oma sõna, rüütel Sigbert on risti-inimene ja lastis ühe abita naise wangi heita, ka see on risti-inimene

olnud, kes siin selle weretöö ära tegi — ja sina nõuad, et ma veel risti-inimeste headuse siis pean uskuma? Riisu ära kõit inimeselt, mis talle kallis ja püha on — tema abikaas, ta auu, ta isa — ütle siis — ma olen sulle head teinud, sest ma olen sulle head teinud, sest ma olen ja risti-inimene, kellelt usk head nõuab ja pane teda nüüd uskuma, et sa õigust oled kõnelenud! Ei, mulle lähewad niisugused kõned läilaks. Ma põlgan kõiki, kes niisugust muinasjuttu ajawad. Kui ma ühest ainsastki teaksin, et ta midagi head tegi, siis ei teeks ma enam oma suud risti-usu wastu lahti — aga sa ei wõi mulle ühtegi hinge nimetada.

Preester oli kohmetanud kõigi selle üle mis ta kuulnud ja näinud. Ta pidi omas südames Leilile mõnes asjas õigust andma, aga siiski oli pagana naine risti-usu suuruse ja kõrguse üle hirmu- ja effituses. Kuidas pidi ta seda temale selgeks tegema? Ja kas oli siin siis aeg ja koht missiooni tööd ühe usu pimeduses ümber effija südame kallal teha? Ta tundis ka enese nõrkust, ta häbenes ennast selle üle, et ta oma ameti püha wannet unustanud ning enesele ühe naise — ühe pagana armastust nõudnud. Kas ei olnud Leilil õigust risti-inimestele sõna ja töotuse murdmist süüks anda? Kohkudes märkas floostri õhus üles kaswatatud mürk, et risti-inimestel tõeste ka wigasid oli — Ja see tegi ta õiglaste südamele walu, et paganad sellest aru oliwad saanud ning selle läbi ristiinimesed ise rasket missiooni tööd paganate seas wäga raskendanud.

— Kas sa enese wangist peastmist ka mitte heategude seka ei arwa? küsis ta siis.

— Seda pean ma oma elu peastmisega ühe wääriliseks.

— Noh, siis on ometi ükski risti-inimene sulle head teinud, ütles preester fergemalt.

— Kas see risti-inimene oli?

— Jah, risti-inimene.

— Kersimer, sina tead seda? Ütle ka mulle selle auusa mehe nime; ma uurisin seda kaua, kaua, aga iffa asjata. Temale pean ma oma tänu wõla tasuma.

— Leili, kas sa siis tõeste ei tunnud, kes sind su wangi-kambrist wälja tõmbas ja kõit mööda alla jõe lainetele maha laskis?

Neid sõnu rääkis preester sellejama waike, taise, aga tiiski ärritatud häälega, nagu sel korral, kui ta teda põgenema awitas.

Sele läige käis Leili näost üle. Ta tundis sedasama häält oma kõrwades — ta ei olnud enam kahe wahel — talle läks korraga kõik see saladus selgeks.

— Kersimer, sina olid mu hea tegija, hüüdis ta elawusega. Nüüd ma tunnen jälle ju häält — mu elu peastja. Ma olen õnnetu, et ma tegudega oma tänu sulle ära ei wõi tasuda — — sõnad wõiwad ainult ütelda, mis südames liigub — — Sina oled ainus risti-inimene, kes mulle head tegi. Aga sellest on küllalt — nüüd ma näen, et ka risti-inimesed head wõiwad teha, ja ma ei taha edespidi sinu usku mitte enam teotada. Wõta wastu mu südame tänu, minu hea Kersimer.

Ta pani oma mõlemad käed preestri omadesse. See pigistas neid soojalt ja wärses ise selle juures. Ta teadis, et ta jüda kellegi maapealse asja külles ei tohi rippuda ega ühegile naisele tuisuda, aga ta tundis ka, kui nõrk ta tundmuste nõidliku wõimu wastu oli. Nendest wõidetud ja kõik enese ümber unustades surus ta Leili oma rinna wastu ning wajutas oma palawad huuled tema kawatunud otjaesise peale need huuled, mis weel ialgi ühele naisterahwale suud ei olnud annud ega kellegile surelikule armutunnistust awaldanud.

Leili kiskus ennast ta käte wahelt lahti. Ta arwas seal surma tundwat.

Ka preester kargas tagasi. Talle tuli ta eksituse juurus elawalt filmade ette.

Teist korda oma elus ei ole ta enam oma walju wande wastu eksinud.

Kumbgil polnud sõnu ega julguist teine teisele midagi ütelda. Munk läks oma teed ning Leili jäi rõhutatud, raske südamega oma isa surmukeha juurde.

Mõne päewa pärast oli selle tamme alla üks uus sügise lilledega ehitatud haua rüngas tekkinud. Mii kaua kui weel lumi maad ei katnud, istus iga päew üks naisterahwas selle kalmu künka kõrwal. Ühes kollatarwate puulehtedega kawatasiwad ka

tema paled ning talwel olivad nad niisama walged kui ragiseja lumi jalge all.

Kui preester uuesti ehitatud Riia linna jõudis, nägi ta Annot ühe inimese peaga linna wärawast sisse tulema ning seda rüütel Wigberti kätte andma, kes temaga uue piiskopi juurde läks. Jälestuse tundmus käis Heinrichi kehast läbi. Ta tundis seda pead väga hästi. See oli Liivi wanema Matso õladelt mõetud. Kus ta keha langes, teadis preester ka väga hästi. Nüüd alles märkas ta, kelle juurest ta Zeili leidnud.

— Ta oli oma isa surmiseha juures, ümises waga usu-kuulutaja ja heitis omale risti ette.

41. Dotamata õnn.

JImanta leidis kodust leinajad eest. Tagasi tulnud sõjamehed olivad selle sõnumi wälja kanud, et wanem wangi langenud ning surma olla mõistetud. Kõik linna-rahwas olivad kurnad ning üsna õnnetumad weel tema omaksed.

Rutetud filmadega istus Aita oma laste keskel ning waikselt talitas Linda toas, kui Imanta häkitse!t ühest sisse astus.

Rõõmu ehmatusega kargas Aita üles ning kiskades jooksiwad lapjed isale wastu, kes neid kõiki korda mööda kätte peal õõtsutas.

— Imanta, hüüdis ta noor naine, sina ei ole mitte waenlaste kätte langenud! Sõjameeste sõnad kohutasiwad mind nõnda, et ma praegu wärißen. Tänu teile head jumalad, et teie mu armsa mehe mulle tagasi saatsite.

Ka Linda oli rõõmuštes wanema juurde tulnud ning temale oma pehme kae wastu sirutanud.

— Oh kui suurt ehmatust ja ahastust sinu ära jäämine meile tegi, seda ei usu sa ise wiist mitte, ütles noor

neiu lapse wiisil rõõmustades. Meie kõik ei teinud muud kui nautsime ja palusime waenlastele jumalate muhtlust, et nad nii palju õnnetust ja wiletsust meie maale tõiwad. Küll on need ka hirmsad inimesed!

— Minu armsad kodused, keegi ei ole rõõmsam kui mina, et ma jälle teie keskel wõin olla, rääkis wanem liigutusega. Ma uskusin juba, et kõik kadunud on — ma jätsin sind mu Aita, ja teid lapsed ning sind Linda oma waimus jumalate hooleks, sest mu käsa ja jalgu kõitsiwad tugewad nõõrid ning teed teie juurde paniwad raudused ning üleni sõjariistadega ehitatud wahid kinni.

— Siis oli õige, mis sõjamehed kodu tulles rääkisiwad? hüüdis Aita.

— Kõik oli õige. Ma langesin wangi — mu käd seoti kinni — mind weeti ühte keldrisse ja hoiti seal, — kui kaua, seda ma ei tea, sest mu ümber oli alati pime. Wiimaks toodi mind wälja — esimest korda nägin ma jälle päewa walguist. Mulle kuulutas üks munk, et ma piiskopi tapmise eest pean surema. Veel üks lühike öö lahutas mind mu surmast, weel wõisin ma sinu ja laste peale mõelda, keda mul enam lootust ei olnud siin ilmas weel elusalt näha saada. Tule siia, mu Aita, ja lase ennast mu rinnale wajutada, ma pean tundma, et sina weel minu oma oled.

— Ja kuidas peasid sa ära? küsis naine tema käte wahel wajudes põnewalt.

— Üks mees — ma nägin teda elus esimest korda, aga ma õppisin ta mehist meelt, ta auusat hinge julgust ja waprust lühikese ajaga tundma — ma ütlen, üks mees, kelle auusat südamt küll ükski keel liiga kiita ei jõua, tuli ja peastis mu wangist ja surmast ning kinkis mind teile tagasi. Ta tahtis ise minu asemele jääda, minu eest surra, et aga mind peasta. Ilma temata kisklesiwad kaarnad mu lõhutud keha kallal ja nutaksite teie mu auutu surma pärast. Oh Aita ja ka sina, Linda, peate teda minu elu peastmise pärast tänama.

— Kes oli see auus mees? küsis Aita.

— Linda peab seda meile ütlema, vastas Imanta rõõmsalt ja õnnelikult naeratades.

Mõlemad naisterahwad vaatavad küsides rääkija otsa.

— Mis see tähendab? küsis Aita.

— Kuidas pean mina seda teadma? lisas Linda juurde.

Selle juures tundis ta ometigi, et ta jüda ilma tahtmata tufsuma hakkas. Üks iseäraline armas aim ajus ta rinda ning pani ta were kärmemalt käima.

— Kas sa mäletad Linda veel seda noortmeest, keda sa oma wenna pulmapidul Utupühäl Taara aias nägid?

Zütarlaps läks näost üleni punaseks. Ta sõrmed mängiswad pehme rebase nahaga, mis ta õlade peal ripnes.

— Ära häbene midagi, lapsuke, julgustas Imanta teda ja silitas ta hõõgawaid, lõkendawaid palgesid wennaliku õrnusega. Sa oled tubli tüdruk, sa oled meeste ehte enesele walinud. Minu peastja oli jeesama mees, keda sa armastad.

— Tema?

See ei olnud enam hüüdmine, see oli kiskamine, ära rääkimata rõõmu hõiskamine.

— Tema jah, temast ma rääkisin — ta on tõige auusam mees terwel maal. Ole uhke, Linda, et sa niisugust meest armastad ja et see sind armastab.

— Kui ta mind armastaks, siis oleks ta ometi ükski lord siia tulnud, rääkis Linda häliste kurwaks minnes.

— Tema pakkus ennast minu eest wangi, ta tahtis minu eest oma werd walada lasta, rääkis Imanta. Tema käs kis mind sinule tema wiimseid termitusi tuua ja sulle ütelda, et see neid saadab, keda sa Uku pühäl esimest korda nägid, kus ta sind armastama hakkas ning surmani armastab. Kas sa nüüd usud, Linda?

— Aga kus ta nüüd on? küsis Linda tormiselt. Kas ta ka ära peasis, wõi jäi ta waenlaste kätte?

— Tema oli walmis oma elu minu eest ohwerdama, aga ennem oleksin ma ise langenud kui niisugust meest kohtanud. Meie põgenesime ja peajõime mõlemad õnnelikult.

Kõik murepilved olivad forraga kadunud, ja selge taewas ja päike paistis õnne pärast nutja neiu südames.

— Tema armastab mind ja elab weel!

Õnn, ka sina oled raske tunda, kui ja nii suures täiuses ja nii ilma ootamata ühe nõdra jureliku tundwasse rinda asjad.

Kaks korda oli taewa kuu ennast jellest ajast saadik wähetanud ning suwe sügisele maad annud, kui Dabrel Koiwa kaldal Smantast lahkus, aga süiaaale ei olnud ta temast enam midagi teada saanud.

Mets läks jälle kollaseks ning rohi hakkas närtsima, halad käima ning kured ära minema. Sügawas mõttes istus Dabrel oma hurtsiku ligidal suure pärna all ning waatas metsa ladwalt piluja päikese sisse. Ta mõtles praegu Linda peale ning tundis elawalt, kui wõimetu ta oma kindla nõuu korda saatmises oli. Mis aitas kõik see, et ta seda nõiduwat piigakest ära tahtis unustada — see seisis ometigi lõpmata tal südames. Selle kaunis taewane kuu kõikus ikka ta filmade ees — mis aitas ta külm mõistus, et ta niisugust neidu armastada ei wõi, ei tohi? Tundmused käiwad ise teed ja mõistus ise teed; süda ei kuule pea sõna!

— Waene Dabrel, rääkis ta iseenele wastu, ja oled ilmas ometi õnnetuse laps. Lühike oli õnne unistus, mis sulle kodumaal pika wiletsuse järele wastu naeratas. Nüüd on kõik möödas — kõik kadunud. Oh kui ma teda ialgi poleks näinud! Smanta oli ju wastu tänulik, aga nüüd on ka tema su unustanud. Sa ütlesid talle, et ja tema naise õde surmani armastad — ta rääkis seda kodus Lindale — neiu lohtus ära, kui kuulis, kes ja oled — ja ka Smanta ei tulnud sind enam jellepärast üles otsima — ja oled ära lükatud, ära unustatud waene Dabrel, kellel ilmas mingit muud warandust ega auu ei ole kui su diglane ja auus süda. Aga mis aitab see sind — seda suurem on weel su õnnetus ja seda raskemalt rõhub wiletsuse koorem su maha.

Üks wari liikus ta eest mööda ja segas teda ta tasases kõnelemises. Natuke kohmetult lõi ta oma silmad sinna poole, kust wari tuli. Aga päikese sisse waatamine oli ta silmad nii ära wõtnud, et ta kaua aega midagi muud näha ei wõinud kui liikuwaid warju sarnaseid koguſid. Enne kui ta silmad seletama hakkasiwad, hüüdis üks tuttav hääl talle:

— Dabrel, ometi lord leiame sinu üles. Tule lähemale, ja auus ja kallis mees!

— Imanta! sõnas Dabrel pool kohmetult, kas oled sa mind otſinud?

— Sa peastſid mu wangist, kus waenlaste oda juba minu tarwis terawaks oli ihutud, ja ma ei peaks ſind otſima! Dabrel, tule mu kätte waele. Kaua aega ei ole ma ſind enam näinud — ja ei tulnud minu juurde, sellepärast tulen ma ſiia ja toon ühes oma tänuliku ſüdame.

— Ma pean kalliks ſeda päewa, mis ſind minu juurde ſaatis, rääkis noormees wanemale kätt pakkudes. Ma mõtlesin, et sa minu ära unustastſid, aga nüüd on kõik hea — ma terwitan ſind oma waewaliseſ kodus.

— Sõber, waata ise, kas ma ſind ära unustasin, wastas wanem naerdes ja näitas natuke eemal hõbuſe ſeljas ſõitwa naiſterahwa peale. Sina ſaastſid ühe tütarlapſele minu läbi terwitusi kui sa enam elada ei tahtnud, aga mina ütlesin, et sa ise oma terwitused talle ära pead andma. Kas tahad sa nüüd ſeda teha? Waata ſinna, kas sa tunned ſeda neidu ſeal?

Ta näitas kääga ratsja ſõitjanna peale. See ſeisſis kui marmori kuju liigutamata uhke hõbuſe ſeljas ning waatas ehmatawa imeſtuſega nooremehe peale. Siis liikus ta ſuu ümber hele rõõmuhüüd ning ta ilus nägu läks hommituſe koidupuna larwa.

Œimesel filmapilgul ei tunnud Dabrel naiſterahwaſt weel mitte ära. Selle juures oliwad ta päikeseſt wõetud silmad ehk ka liig ootamata ning ſellepärast wõimata näi-

taw ilmumine süüdlane. Aga warsti kadus kate filmade eest ning ta nägi sedasama neidu enese ees, kellega ta Ukupühal esimest korda kokku sai ning teda sellest saadik nõdrameeleliselt armastas.

— Linda, hüüdis ta häkiliisest rõõmust ära ehmatades, leian ma ka sind siin!

Ta ei rääkinud mitte rohkem. Ta filmad wajusiwad maha, walus joon lehwis ta õnnelikult naeratawate huulte ümber ja siis kattis ta oma näo kätte wahel.

Smanta ei pannud seda mitte tähele. Ta oli neiu juurde läinud ning tõstis selle hobuse seljast maha.

Tule täna ka sina minu elupeastjat, ütles ta sellele ning wiis ta kätt pidi ikka weel iseeneesega wõitleja nooremehe juurde.

— Dabrel, siin on nüüd Linda, kes sinu enese suust ju terwitusi kuulda tahab, rääkis wanem rõõmsas tujus ning lükkas häbeliku neiu nooremehe ette.

Nende waated langesiwad kokku. Oh missugune sügaw tundmus paistis neist mõlemist, täis taewalist õnne ning iseenees ära salgawat ja meele äraheitliku wõitlemist.

— Ma tänan iseenees ja Smanta elupeastmise eest, kõnelesiwad neiu huuled taha, aga niisuguse nõidliku kõlaga, et noormees kõik enese ümber ära unustas ning ärarääkimata õnnetundmuses oma aateliise südame jumalanna mõlemast käest kinni hakkas, need oma südame, oma suu külge wajutas ning siis neiu enese oma rinna najale tõmbas. See mõtete wangistaw waimustus kestis aga lühikese aja. Talle tuli ta ettewõtte meelde, ta oli ju waene saunamees ja tema armuke wanema maja liige! Ta känd lastsiwad Linda ümbert lahti ning wajusiwad nõrgalt maha.

— Anna andeks, kõrge neitsi, rääkis ta palawiku haige häälega, et ma ennast nõnda unustasin. Ma ei jõudnud oma tundmuist walitseda — sa tead — ma armastan sind — nõdrameeleliselt — ootamata häkiline nägemise rõõm riisus mu meeled — nüüd ma toibun jälle — anna andeks waesele, õnnetumale südamele — ma lahtun ja tahan sind unustada — —

— Sina tahad mind unustada — ja armastad mind, hüüdis Linda ehmatusega. Mis tähendavad ju sõnad?

— Mis nad tähendavad! kordas Dabrel poole häälega ühetooniliselt. Ma ei teadnud, kui ma sind esimest korda nägin, kes sa olid — ma pidasin sind oma suguseks ja ei purustanud noort armastuse taimest kohe idanemisel ära. Ta sai suureks puuks, häwitavaks leegiks — siis veel kuulsin ma, et sa wanema majast oled ja mina olen waene jaunamees! Ma ei tohi mitte oma silma sinu peale heita — minu jaoks on waeke rahwa lapsed nagu ma ise olen, aga mitte kõrgete wanemate tütreid ja sugulased. Ma olen õnnetu ja kui ma ju südan olen haawanud, siis teeb see mu õnnetuks veel suuremaks. Ma ei ole süüdlane — ma ei teadnud — mu süüd on, et ma sulle kohe ei ütelnud, kes ma olen.

— Ja sa armastad mind! küsis Linda.

— Sa tead ju, et sa minu päike, mu taewa sina, ülem jumal oled. Sinu käes on mu elu.

— Ma wõtan ju sõnast kinni, wastas tütarlaps rõõmsalt. Mina ei nõua midagi muud kui sind ennast. Kus sina oled, seal olen ma õnnelik, olgu see jauna hurtsik ehk wanema linn. Sa oled õiguse minu kätte annud, ma wõtan selle wastu ning kofin sind omale. Kas sa oled minuga rahul?

— Linda! ja ei põlga mind mitte ära? hüüdis Dabrel, kellele see õnn liig kanda näis olema. Oh sa taewalik piiga! Tule mu rinnale!

— Pidage, mu armsad, rääkis Imanta naljaka tõsidusega ning pani oma kae armastajate waele. Mina pean mehe õigusi hoidma. Mehed peawad naisi kofima ja mitte naised mehi. Dabrel, sina kardad Lindat sellepärast, et sul tema tarwis aset ei ole. Mehel peab ikka koht olema, kuhu ta oma armsama wiib, seda mõtet kiidan ka mina. Gile veel tulin ma Taara-aiast, kuhu rahwas Raupo ajemele enese uue wanema walis — ja see, kes seal wanema auu sisse tõsteti, oled sina, mu sõber. Seega wõid sina ikka

ije kofida ja kui ja mulle täna kõige suuremat rõõmu tahad teha, siis tee seda kohe siinsamas. Linda on tubli tüdruk ja wanema wääriline.

— Raske oli Dabrelil uskuda, mis Imanta rääkis, aga see oli õige. Tema sõber oli seda ilma ta teadmata korda saatnud, et sel wiisil talle ootamata rõõmu teha.

— Küüd wõin ma kind enesele kofida, Linda, tahad sa minu oma olla?

Nagu tähed langesiwad armastajad teine teise kaenlasse. Hõiskaw oli nende õnn.

42. Üks mängija lapsuke.

Aastad, pikad aastad täis häda ja ahastust, wõitlemist ja wiletjust oliwad pikalisel tigusammul Leilist mööda läinud. Ta endisest ilusast näost oli weel wari järele jäänud. Rahwatanud ja lohku wajunud paled ning tihedad jooned otja ees tunnistasiwad, et ta elu nooruse puu kallal üks nägemata waenlane oma häwitamise tööd tegi ning elu jõuud enese sisse imes. See waenlane oli sügaw mure ja raske meel.

Kus ta elas, seda ei teadnud keegi, ka isegi Maarale mitte. Ta ei wõtnud mitte selle pakumist wastu ega läinud tema juurest abi otsima, nagu see soowinud, ehk ta küll teadis, et tarf sõna peab. Mis abi wõis ta temale ka anda! Ja kui ta ka oleks wõinud, siis teelas teda ta uhkus abi otsima minemast, ja seda wastu wõtmast. Ta oli lahtudes Maarale ütelnud, kui see teda häda ajaks tagasi kutsus, et ta tema lahket abi edespidi tarwis ei olla ja häbenes nüüd oma sõna murda. Kui ta kui tasuja oma heategija majasse ei wõinud astuda, kui abikerjaja ei tahtnud ta seda ialgi teha. Küüd nägi ta küll, kui õigust Maarale oli ette teadnud ütelda. Tema teadis, mis Raupo talle töötanud, pidi ta selle juures siis weel kahe wahel olema? See oleks

patt olnud, mida ta mitte oma puhta südamet peale ei tahtnud võtta. Aga nüüd pidi ta nägema, et Maaral ja kõigil teistel, kes tema waenlased olivad, õigus oli.

Elu oli ta ümber tühi ja kole. Ta tundis täiesti seda kibedust, mis vägiwaldselt puruks tallatud armastus südamet teeb. Ta katsus wihale ja kätte maksmise werisele rõõmule oma rindu maad anda, aga ta tundis, et ta Raupot ka nüüd weel armastas, mis kõik ta kättemaksmise plaanid nagu tühjad wahuwullid tuule käes lõhtus.

Mitu korda oli ta kaugelt oma endist õnnetodu waatamas käinud. Ta süda kiskus teda niisuguse wäega sinna poole, et ta wastu ei jõudnud wanna. Ta tahtis weel kord oma Raupot palest paleste näha, tahtis weel kord temaga rääkida, ja siis, siis kaduda, sest siis polnud ial ilmas enam mingit soowi, mille täidesaatmist ta wõis loota. Raupole pidi ta weel kord tema truuduset meelt ette heitma, temale tahtis ta oma terwet wiletust näidata, mis ta töotuse murdmisega talle teinud, ja siis temale igaweste selga pöörda. Tal olivad sõnad keele peal walmis, mis ta temale tahtis ütelda. Iga üks neist oli kui tuline nool, mis ühe ainsa märgi sisse — Raupo südamesse — pidi kulkuma. Nad pidiwad haawama, walustaste, weriselt.

See oli üks ilus heinakuu päew, kui Leili mööda lehtawad metsa alust Raupo linna poole sammus. Päike paistis heledaste ta ümber õitsewate lillede peale, ning see tuule õhk kandis nende magusat lõhna talle ninasse. Pehme rohu seest naeratawad punased walmis maasikad rändajale wastu. Külmalt ja tähele panemata läheb Leili kõigist mööda. Tema südant ei rõõmusta midagi enam. Ta on tuim kõige wastu, mis iga inimese rinda soojal õnnetundel tõstab. Tuimalt ja ilma osawõtmiseta kuuleb ta ka ühe lapse rõõmust kilkamist pealt, kes marja korw käe otsas kirjude liblikate järele sinna tänna jookseb. Ta läheb lapse lähedalt mööda. See näeb teda ja jääb imestades seisma. Leili filmad langewad lapse peale, kelle suured selged filmad tema peal puhkawad. Tema riided tunnistawad, et ta mitte ühe Liw-

lase laps ei ole. Nad on koguni iseäralised, mille sarnaseid ta enne veel ei ole näinudki. Enam veel kui riided, tõmbab teda lapse nagu külge.

— Kes ja oled, lapsuke? küsib ta lähemale astudes.

— Ma olen Magdale, vastas laps natuke kartlikult.

— Pühad jumalad, see on ju ristiniimeste laps, hüüdis Leili kohkudes. Kes on su wanemad?

— Minu isa on Raupo ja ema Barba ja mina olen nende Magdale.

Leili jäi kui kiwisammas seisma. Tema ees oli Raupo laps. Jah nüüd tundis ta teda ka näost ära. Raupo jume oli nende õrnade põskede sees. Ta peas wilgatas üks hull mõte üles. Kas ta ei wõinud nüüd oma truudusetä abikassale ja tema uuele naisele kätte maksja, mis need temale kurja oliwad teinud? Mis keelas teda nende last enesega ühes wõtta ning ära wiia, sinna, kust nad teda ialgi enam kätte ei saanud? Kas see ei olnud kättemaksmine? Aga see hirmus mõte kadus, kui ta lapse ilufatesse filmadesse waatas, mis nii juure ufalduse ja armuga tema peal puhkasiwad. Ei, ei, niisugune mõte ei kõlbanud. Tal ei olnud wõimalik süütaale, puhtale hingele, kes wanemate patust wähest midagi ei teadnud, niisugust elu pakkuda, millega ta oma wõrslituse wanemate majas harjunud, ja mis pidi nii nõrk loomale oma wanemate süü eest ohwriks langema?

See siimimine wõitlemine oli ta sügawasest mõttesse pannud ning ta muidugi kahwatu näo veel kahwatumaks muutnud. Ka laps oli seda tähele pannud.

— Mis sul wiga on? küsis ta oma lallutawa häälega.

— Mul pole midagi, lapsuke.

— Kui minu mamma nõnda walge näoga on, siis on tal ikka pea walu ja siis ei lase ta mind sõnagi rääkida.

— Lapsuke, kas su ema tihti haige on?

— Haige ei ole ta mitte tihti, aga minuga kuri on ta wäga sagedaste.

— Miks ta sinuga kuri on?

— Ega ma ka ei tea — kui Raupo kodus on, siis on mul palju parem, siis on ema ka minuga parem.

Leili peast läis jälle üks mõte läbi, mis teda wägewaste liigutas. Ta wahtis hõõgawate filmadega lapse otša, ümises siis iseenelele midagi, millest laps aru ei saanud, ning wanus jalgade peal.

— Küla, kas sa süia ei taha? küsis weike Magda oma lapseliku wiifiga. Mul on veel meeleiba ühes — ma ise ei taha enam, ma lähen warsti koju!

Ja ta hakkas korwist otsima, mis tal üle oli jäänud.

— Laps, jätta meeleib omale, mina ei taha teda mitte, ütles Leili liigutusega. Ütle mulle kõige pealt, kui wana sa oled?

Jah waata, hea küla, ega ma seda ise ka ei tea. Isa ei ole mulle ilmaski ütelnud, kui wana ma olen, ja ema ei taha ka kuulda, kui ma sellest räägin.

— Ema ei taha seda kuulda? Miskpära?

— Ma ei tea ka mitte. Kui ma kord küla lastega mängisin ja nemad mind igal pool ikka kõige wiimaseks seadsiwad, sest et ma kõige noorem olla, siis küsisin ma emalt, kas ma ei ole juba 8 aastane? Tema sai aga väga kurjaks ja küsis: kes mulle seda ütelnud? Ma ütlesin: Külalapsed, kellega ma ühes mängisin — ja kes mind üsna wiimaseks ei tahtnud jätta. Ja wiimane ei taha ma mitte olla. Mõned aga ütlesid, et ma alles 7 aastad wana olen ja nad waidlesid selle üle, kellel õigus on. Mul oli väga häbi, et ma oma wanadust ei tea. Teised teadwad igauks, kui wanad nad on. Kui ma ema rahule ei jätnud, siis ütles ta üsna pahaselt: Sa oled seitse aastat wana, aga sa ei tohi mitte enam küla laste jekka mängima minna, kes sinu wanaduse pärast riidlewad.

— Lapsuke, tule mu ligimale, kutsus Leili pehme häälega. Ega sa mind ei kard?

— Ei ma sind küll ei kard, aga paganaid ma kardan väga, wastas laps tema lähemale astudes usaldusega. Ei-

nul on väga head filmad, aga paganad on nii hirmsad, et neist keegi taewasse ei saa.

— Kes on sulle seda ütelnud? küsis Leili.

— Jaa ja ema mõlemad ja püha-mees ka.

Leili wärises — kui ta jelle peale mõtles, mis Raupo oli töötanud, ja mis tema nüüd lapsele õpetanud. Ta fiksus lapse enese sülle, waatas talle sügawaste filmade fissse, wajutas siis oma huuled ta näo peale ning suuteles teda mitu korda palawalt. Waene lapsuke hakkas üsna kartma kui nägi, et see wõeras naine teda enam lahti ei tahtnud lasta.

— Ära pigista mind nõnda kõwasti, ma ei saa hingata, ajas ta wastu. Su filmad on tulised ja ju paled palawad, lasse mind lahti, ma tahan koju minna.

— Kas ja oled Leilist midagi kuulnud? küsis ta last lahti lastes juure sifimise äritusega. Kas on sinu wanedad ühest inimesest, kelle nimi Leili on, midagi rääkinud?

Laps näis ära ehmatama.

— Leili on ju pagan, kellest wanemad ainult siis räägivad, kui nad mitte head ei ole. Ma olen mitu korda kuulnud, kui mind toas ei arwatud olema. Minu kuuldes ei ole aga ialgi temast räägitud. Kui ma weel pisuke olin, siis hirmutas mind wana Marta, kes mind kiigutas ja söötis ja magama pani: oota, Leili tuleb ja wiib su ära, kui sa wait ei jää. Ja siis tuli mulle hirm peale ja ma jäin nii wait, et Leili ei kuulnud ega tulnud. Kui ma kord isalt küsisin, kes see Leili on, kellega Marta mind hirmutab, siis ütles ta mulle kurjalt, et ma temast ilmasi ei tohi rääkida. Ja Marta aeti ka ära, kelle käest ma seda nime olin kuulnud. Kas sina tead, kes ta on? Nüüd ma olen wanem ja wõin küll kuulda jaada. Ega ma nüüd enam nõnda ei kardaks kui pisukeselt.

Leilile wajasidwad pisarad filmi jutaka lapse lahkete kõnet kuuldes. Sulga aja kohta tundis ta jälle liigutust oma südames, kus nii kaua juba tuimus oli walitsemud. Ta oli jälle igapäewane inimene.

Laps, see Leili, kellega sind su hoidja hirmutas, olen mina, rääkis ta filmaweega.

— Sina? Aga sa ei ole ju sugugi hirmus. Sinu seltsis oleksin ma hea meelega. Sa teed nalja, sa ei ole mitte Leili.

— Kas ja tuleksid minuga ühes siit ära? Wõi kardad sa mind ikka veel?

— Kui ma seda oleksin teadnud, et Leili sinu moodi on, siis poleks ma teda ilmaski kartnud. Sind ei karda ma ju sugugi. Sa hoidsid mind nõnda wiisi süles, nagu Marta ega ema ise ialgi mind sülle ei ole võtnud. Seda wiisi on mind üksi isa hoidnud, kui ema mitte juures ei olnud. Nii pea kui ema tuli, lastis ta mu maha ja oli mu wastu külm ja wali. Ja isa armastan ma ka palju rohkem kui ema.

Jälle tõmbas Leili lapse oma rinna najale, silitas ta pehmeid kuldseid juukseid ja õrnu palgesid ning wajutas oma huuled palawalt lapse pehme roosisuu peale.

— Lase mind nüüd lahti, ma pean koju minema, muidu saan ema käest jälle tapelda, rääkis laps. Tule homme jälle siia — ma käin igapäew siin mängimas, siis saame teineteist jälle näha.

— Ütle isale kodus, et siin üks naisterahwas temaga kofku tahab saada ja teda linnast välja palub tulla. Ma jään ootama.

— Tule linna!

— Ma ootan siin!

— Jha ei ole kodus, aga kui tahad, siis ütlen ma emale, et tema siia tuleb.

— Olgu ka ema — ma ootan.

Hüpates ja tilgates läks lapsuke linna poole ning waatas tihti Leili poole tagasi.

— See on minu laps! hüüdis ta temale järele waadates. Ma ei ole teda ialgi veel enne näinud, aga mu süda ütleb mulle seda selgeste. Ühe wõerale ei löö mu süda mitte nii soojaste!

43. Tagasi tõugatud kuld.

Ema! hüüdis weike Magda kodu jõudes, üks naine on all koplis ja käsis sind sinna tulla.

— Kes see naine on?

— Mina ei tea — ma ei ole teda enne näinud, aga ta on väga hea inimene, usu, emake; kui sa teda näha saad, siis ütled sa kohe, et mul õigus on.

— Kui tal minuga tegemist on, siis tulgu ta minu juurde koju.

— Ma ütlesin talle ka, et ta süia võib tulla, aga ta ei tulnud.

— Siis pole tal ka häda — —

— Aga ta ootab — kas ma lähen ütlen, et sa sinna ei tule?

— Pea sina õige oma juu. Sa jääd koju.

Rohkem ei julgenud Magda enam rääkida. Ta teadis, et see midagi ei aita. Tal oli väga kahju, et ema teda ilma asjata oodata laskis.

— Tema ütles, et ta Leili olla, rääkis Magdalene ise enesest, aga Leili ta küll ei ole, siis oleks ta hoopis teist nägu olnud ja ma oleks teda kartnud, aga ma ei kardanud teda mitte sugugi. Täna ei tohi ma enam kodust välja minna, aga homme saan ma ikka temaga kokku — siis tahan ma ka ütelda, et mu ema ise ei tulnud, ega ka mind tulla ei laskinud. Minu üle ei pea ta waene inimene mitte nurisema — Magda ei taha mitte halb olla.

Noor würosti abikaasa oli oma tupp tagasi läinud, kus ta ühe oma sugulasega juttu ajas ning ei mõelnud kauem selle peale mis Magda talle rääkinud.

— Mis uues Riias nüüd uudist ka on jõudnud? küsis ta oma külaliselt.

— Würosti proua, mis seal on jõudnud, seda olen ma juba kõik wiimse täpini ära rääkinud — muud pole seal enam midagi juhtunud, millest veel maksaks rääkida. Aga oota, üks weike nali tuli mulle siiski veel meelde. Kas sa tundsid üht rüütelt Sigbert von Soesti?

— Nimi on mulle tuttaw. Ma usun, et ma teda ka olen näinud. Kas ta ei ole piff hirmsa näoga mees ja toore kombetega?

— Geskuju ei ole ta just küll näo ega kombete poolest, aga muidu igapidi tubli mees uues ordu teenistuses. Tema mehike oli kuskil ühe kena pagana piiga wõi noore naise näinud ning selle enesele koju tuua lastanud. Aga see oli ka tõe poolest pagana loom, ta ei sallinud Sigberti ega ka ühtegi teist enese filmas. Mehike wangitjes waest looma aastate kaupa ning ei leidnud selle eest ometigi muud kui pahandust ja meele tuska. Ühel päeval leiab nüüd Sigbert tema asemel oma wana pesu naise toast luku tagast ning lind tema asemel on puurist ära lennanud. Kõik, kes seda lugu teawad, naerawad, ja Sigberi ise wihastab ennast kas wõi finiseks.

Noor lossi emand läks näost korraga tõsiseks. Ta ei naernud mitte ühes. Ta teadis wäga hästi, kes see ära põgeneja oli. Siia maale oli ta tema eest julge olnud, nüüd oli ta aga jälle waba ning wõis tema kaela tulla. Nüüd torkas talle häfiste meelde, et Magda ühest naisest rääkinud, kes temaga kofku tahtnud saada. Kes see naine wõis olla? Tema naiselik uudis himu jai korraga üles äratatud ning ta ei tea isegi, kust see tuli, aga ta põles teada saamise himus, kes see naine küll wõiks olla? Wahest oli see mõni sõnumi tooja Leili poolt, wahest ka tema ise. Kofku saamine temaga oli kardetaw, ta tahtis teda oma majast, kõige pealt kaupost eemal hoida, sest kartus ei olnud ta jüdamest weel mitte täitsa kadunud, ehk küll aastad mööda läinud. See magas ta sees ja iga sõnum, isegi iga mõte, mis Leilit meelde tuletas, äratas teda üles.

— Gotthard, ütles ta rüütlike, kas ja ei taha minuga ühes natuke wälja tulla? Meie tee ei ole piff. Muid on wahest kaitsjat tarwis, ole sina mu rüütel. Kas jah?

— Ma olen walmis.

— Siis läheme kohe, wahest jääme muidu hiljaks. — Magda, Magda!

Laps tuli hüüdmise peale sinna.

— Kus oli see naine, kellest sa mulle natukese aja eest rääkisid?

Magda nägu läks rõõmsaks.

— Ma tulen näitan! hüüdis ta.

— Ei, sina jääd koju, ütle aga, kus see koht on, sellest saab küllalt.

Kui ta ära oli seletanud, läks würosti emand noore rüütliga wälja.

Tal ei olnud kaua waja otsida. Warsti leidis ta ootajad üles, kes ennakst ühe suure pärna najale toetas. Nii pea, kui wõeras talle filma puutus, käskis ta oma saatjat maha jääda ja nii pea järele tulla, kui ta teda hüüab. Ta ei teadwat praegu mitte, kuidas wiisi tal abi tarwis minna.

Ta ees seisis Leili, aga ta ei tunnud teda mitte kohe ära. Ühe korra oma elus oli ta teda näinud, ja sellest oliwad aastad mööda läinud.

— Kas sina mind kutsusid? küsis ta lühidelt ja mitte ilma ärituseta.

— Ma tahtsin su mehega rääkida, aga ka sinuga wõin ma kõneleda, rääkis Leili rahulikult.

— Ma ei tea mitte, mis sinul mulle ütelda on.

— Lase enne see raudmees sealt ära minna — tal pole siin midagi luurata — ma pean sinuga üksi olema.

— Meie oleme üksi. Tema ei kuule meie jutust midagi.

— Sa kardad wist minu poolt kurja, et omale kaitsja ühes wõtsid ja teda ära ei taha saata. Ole hirmuta, mina ei tule mitte su kallale. Sa näed, mul ei ole keha jõudu ega wea ma enesega kaitsjaid ühes. Kui ma sind üksi tahtsin näha, siis oli see sellepärast, et see wahest sulle enesele hea ei ole, et sul kuuljad ühes on. Arwad sa, et see midagi ei tee, siis olgu ta siin.

Kaupo kaasa hakkas kartma. Tal oli niisugune tundmine nagu süüdlased kohtu ette astudes.

— Sa ei tunne mind enam? küsis Leili endise rahuga ja ta häälel kõlas sügaw.

— Ma ei tea ütelda, kas ma sind ilmaski enne olen tunnud.

— Sa oled mind üks ainus kord näinud nagu mina sindki, aga see sündis niisugusel ajal, mil mälestus kiwine on, kust midagi ei kao, mis sinna peale kord oma jäljed wajutanud. Ma

teadsin juba, et sa mind ei tunne. See pole mitte mälestuse süüd, vaid minu liig rutuline wananemine. Ma tunnen sind, et sa weel seesama õitsew noor naine oled, nagu sel korral kui ma sind oma abikaasa kõrwal nägin. Müüd sa tead, kes ma olen — aga miks sa mind siiski ei tunne?

— Zeili! hüüdis würsti emand imestades, ning astus sammu tagasi. Di kuidas oled sa ennast muutnud!

Zeili naeris külmalt.

— Ma ei ole sulle mitte enam kardetaw — ma olen wanaks läinud — sina oled praegu weel noor ja ilus — mees, keda sa minult riisusid, ei wõi mind ialgi enam armastada — su wõit on täieline — ole rõõmus, sa südameta risti-inimene!

— Zeili, kas sa mind sellepärast siia kutsusid, et mind siin söimata? hüüdis Barbara ja läks näost üleni punaseks.

— Ma tahtsin sulle ütelda, mis sina minuist oled teinud, et sa teaksid, mille eest sul wastust on anda. Aga jäägu see kõik tulewate päewade jaoks. Ehk seletawad need ise, mis selgumist nõuab. Müüd ütle mulle, kelle laps see on, keda sa Magdaks nimetad?

Küsitaw kohmetas ära. Aga ta kogus ennast warsti jälle ning wastas uhkelt:

— Kui sul midagi muud ütelda ei ole, kui oma torkawate sõnadega mulle haawu südamesse pilduda ning asjade üle teadust nõuda, mis sinusse sugugi ei puutu, siis on meie jutt lõpetatud.

Ta pööris ümber ning tahtis praegu ära minema hakata.

— Pea weel, sa uhke abielu rikkaja naine. Ma ootan wastust. Enne ei lase ma sind mitte ära minna.

Ja ähwardades astus ta Barbara kõrwale.

— Ma kutsun oma kaitaja, kui sa mind rahule ei jäta, ähwardas Barbara.

— Seda ma usun küll — see on ju ka risti-usuliste argduse kohane. Nad tarwitawad ühe nõrga naise wastu sõjawäge. Miks kardad sa mulle seda ainust küsimist wastates — miks tahad sa oma sõjamehe läbi minu suud sulguda? Tee aga seda, kui see sulle õige on. Ma ei karda ju tighedust mitte. Sa oled mu õnne riisunud, ja oled mu waejeks, wiletsaks naiseks teinud,

oled temalt mehe, lapse ja kodu riisunud — mis wiivitab ja weel siis tema elu talt võtta? Su werejänuline taitsja ootab juba lahtiise mõõgaga sinu filmapilgutust ning siis on su kõige palavam soov täidetud ja sa võid oma waenlase werd enese ees näha.

— Jäta järele, ja tige pagan! keelas Kaupo abikaasa juures ägeduses. Säh, siin on sul fulda, ütles ta ühtraset nahkkotti Leili jalgade ette visates. Sa eksid, kui mind werejänuliseks pead. Ma võiksin sind wälja ajada oma piiridest, võiksin sind finni panna lasta, kust ja ialgi päikese valgust ei näe; aga ma ei tee seda mitte — ma olen risti inimene ja ei jänune mitte su were järele. Waata, ma maksan sulle su weiksed waenad kümnepordiselt ära. Sa ei pruugi enam oma elu wiletsuste üle kaebada, waid võid hästi ja mureta elada, selle tarwis on selles kotis fulda küllalt. Võta ja mine, aga ära näita ennaft ilmasi enam minu maa peal.

Leili naeris sügawa põlgdusega.

— Teie ristiinimesed maksate kõik fullaga. Teie kistute inimesel südame rinnust ja tasute seda fullaga kümnepordiselt — teie matate ta elawalt hauda ja rõõmustate teda siis fullaga. Võta oma fuld!

Ta lükkas selle jalaga enesest eemale.

— Seda woin ma sinule pakkuda, rääkis ta edasi, sest see, millega ja siin mängid, on õiguse poolest minu oma. Mina peaksin siin walitseja olema — ma seisn oma mulla peal ja nõuan oma õigust. Ütle, kas Magda ei ole minu laps?

Jmestuse ja pea aegu auukartusega waatas Barbara pagana naise otsa. Ta nägi, et ta wastane mitte weike hing ei olnud, kellega ta mängides walmis lootis saada.

— Ja kui ta sinu laps oleks — mis tahad sa siis temast?

— Ma nõuan teda enesele tagasi. Oh, ma tean nüüd kindlasti, et ta minu liha ja veri on. Sina oled ta wõeras ema, kellel tema wastu armastust ei ole, ja ei salligi teda — anna ta mulle tagasi — ma ei nõua sulst midagi muud ja ei tule ialgi enam sind piinama.

— Ta on ju ka minu mehe laps, rääkis Kaupo abikaasa.

Mul pole ta üle mingit õigust. Mis ma sinu heaks teha võisin, seda olen ma teinud. Sa ei võtnud vastu, mis ma pakkusin — muud ei või ma sinu heaks enam teha.

Ta võttis oma kulla ning läks raudmehe jeltfis lossi tagasi. Leili jäi üksi. Rasked mõtted täitsivad ta pead.

Risti-üsu naišt ei olnud ta õnnetus mitte liigutanud ja oli tema ta maapealse õnne puruks tallaja. Nüüd teadis Leili, kus ta taps oli. Aga kas võis ta teda sealt ialgi kätte saada? Ja kas tohtis ta teda lapse enese õnne pärast oma juurde nõudagi! Mis võis ta talle ka pakkuda? Mitte head, mureta elu, nagu tal praegu oli, vaid elu wiletsusi ja — ema armastust. See pidi kõik puudused üles kaaluma, mis tulewik tuna ähwardas.

Mis pidi ta tegema?

Ta jõudis kindlale, väärdumata otsusele.

Aga kui tihti ta ka Raupo kantsi ligidal luuramas käis — ta ei näinud ei Raupot ega oma last mitte enam.

Raupo wiibis kangel Rooma linnas paawsti juures ning weikest Magdat ei lastnud ta wõeras ema ialgi enam üksi kantsi wälja tulla.

Asjata ootas abikaasa ja ema süda.

— Veel üks kord tahan ma teda ja oma last näha, siis lõpeta elaw süda oma tufjumine, siis sure ja ära tunne enam. Ma olen maa pealisk õnne maitse nud, aga ka maapealne wiletsus oma täies suuruses on mind rõhunud. — Mu filmad on kuuwaks nutetud, mu kadunud õnne ei ole piisarate jõed ega ahas-tawad kaebamised tagasi toonud. Zookste jälle, piisarate jõed, kõlage jälle, meele ära heitlikud kaebused — kui teie ka mulle midagi enam tagasi ei too, siis olete teie ometigi ainsad tunnis-tajad minu kadunud lõpmata õnnest, mille mälestustes ma ka kõige sügawamas wiletsuses veel õnnelik wõin olla.

44. Rodu teel.

Leili oli wiimaks kuulda saanud, et Raupo pikal Rooma teekonnal wiibib ning enne talwe kätte jõudmist koju

oobetaks. Bistist ei oodanud teda keegi juurema igatsusega kui tema. Ta luges päivi ja öösid, mis nüüd nii ära ütlemata pikalt mööda läksivad ning kuulas hoolega järele, kas ta juba mitte tagasi ei ole jõudnud.

Viimaks ometi kuulis ta sõnumid, mis ta nii kaua põlema igatsusega oli ootnud. Igal pool teati rääkida, et laevn üle mere uue piiskopi ehitatud linna Riiga olla jõudnud ning lugemata ristijõijate seas ka Raupo preester Theodorichi jeltsis tagasi tulnud. Nüüd võis ta varsti koju jõuda.

— Seda teadis Leili ning walmistas ennast temaga totku saamise tarwis.

Ühel pimedal jügisel õhtul oli Leili jälle Raupo kantsi lähedal metsas, üsna maantee ääres, mis Riia poolt tulles kantsi wiis. Seda teed mööda pidi ta tulema, kui ta koju tahtis saada.

Päike oli ammu looja läinud, pilwed katsivad eha ja tähtede walguist ning pimedus läks ifka juuremaks. Seal kuulis Leili inimeste häälesid. Ta jäi kuulatama. Need tuliwad kantsi poolt ja ei wõinud sellepärast mitte oodatawa juust tulla. Ilma et ta oleks kuulata tahtnud, mis tulejad rääkisiwad, kuulis ta nende karedat juttu üsna selgeste.

— Nüüd on küllalt, rääkis üks hääl, edasi ei maksa enam minna — siin on paras koht — mets mõlemal pool lähedal — jääme siia ootama!

— Minugi pärast, wastas teine. Ega meie paremat kohta küll enam ei leia. Aga kas ta täna ifka kindlaste peaks tulema?

— Muidugi tuleb ta täna — jelle üle on meil ometi kindlad sõnumid — Eile õhtu on ta uuest Riia linnast wälja tulnud.

— Siis oleks ta juba siin pidanud olemagi.

— Võib olla, et ta ka iga filma pill tuleb.

— Kuulatame, kas häält ei ole.

Natuke aega jäi kõik wait. Siis rääkis teine hääl jälle.

— Minul oleks, nagu kuuleks ma inimese hingamist — kas ei ole keegi muu hingeline meie juures?

— Mine ikka! Kes võiks nii hilja veel pimebas metsas olla?

— St! Tasa!

Rõik jäi wait. Tükike aega ei kuulnud Leili midagi enam. Rõik oli kui furnud.

— Pole midagi, oli tüki aja järele jälle kuulda. Taevas teab, millal tema veel tuleb, ja kas ta ka üksi peaks olema!

— Kes temaga ometi muu veel võiks olla, kui preester, ta sõber.

Nemad räägivad wiist Raupost, mõtles Leili iseeneses. Aga mis tahavad nad temast siis saada?

Ta kuulatas jälle.

— Kas ei ole nagu hobuse kabja müdinat kuulda? küsis üks.

— Mina ei kuule midagi.

— Kuulata!

Rõik oli jälle wait. Ka Leili katsus oma kõrwade terawust. Tõe poolest oli ka natuke müdinat kuulda.

— Tema tuleb, nüüd peame walmis olema. Ta ei tohi meie käest mitte peajeda.

Wile kõlas paar lorda üksteise järele metsa sisse ning kajas warsti nõndajama tagasi. Oli see wastukaja?

Nüüd ei kuulnud Leili enam midagi muud kui põõsaste jahinat. Rõik näis nii nagu jalaliku pealetungimise wastu ennast walmis seadima. Ja see ohwer oli tuleja; seal polnud mingit kahtlust. Niisama selge oli ka, keda need sõkujud waritsejivad. Werine näitemäng seisis ees.

Hobuse kabja müdin oli üsna selgeste kuulda. Raua ei kestnud enam, siis oli ta juba waritsejate kohal, ning näitemäng wõis algada.

Nutem kui muidu käiswad Leili mõtted. Pidi ta pealt waatama, kui see mees, kes teda enesest ära oli tõuganud ja meele ära heitmise wäärilise wiletsuse sisse lükanud, waritsejate kätte wangi langes ehk koguni oma elu kaotas? Kas ei wõinud ta siis kui kätte maksja waim ilmuda ning talle wiimisel hinge tõmbamisel hüüda: Seda oled ja teeninud.

ja kahelordne tõotuse murdja! Mis oli niisugune ka muud ära teeninud kui tasumist — hirmust, koledat kättemaks-mist? Niisama põlew kui armastus, niisama põlew wõib ka wiha olla, kui ta wägiwaldselt inimese hõõgawas rin-nus üles äratatakse.

Juba jäi ta selle mõttega rahule ning werejānu jar-nane wiha ja kättemaksmise himu loitis ta rinnus nagu hāwitaw tuleleek üles. Siis aga kōhtus ta selle üle ära. Talle tuli oma isa külm furnukeha meelde, keda mõrtsuka kāsi tapnud ning jālestus wāristas teda nagu oleks ta jae-külma tormi kāes seisnud. Ja tormi kāes ta ka oli — mitte torm ta ümber, waid ta rinnus, ja siimise tormi mās on niisama kardetaw, kui see, mis laewad merel kaljude otša puruks wistab.

Wõitlus, raske, rānt wõitlus algas ta hinges. Pidi ta oma kättemaksmise jānu kustutama, mis nii lõpmata fuure jõuga ta rinnus üles ārganud, ehk pidi ta selle āra-rāākimata armastuse hāält kuulma, mis wihaga ühtlasi tõus-nud ning nagu wāgew hāäl ühest paremast ilmast kurjaga wõitles. Mitte kui petja ja sõnamurdja, waid kui see noormees, keda ta kord terve hingega oli armastanud, tuli nüüd Raupo talle ette. Mis wõis ta siin kättemaksmisest rāākida, kui ta teda weelgi endise palawusega armastas? Ta kuulis tema hāält, ja kui nõiduw imewāgi pūhtis see tema otša eest Raini mõtted ja südamest wiha ja kätte-maksmise jānu. Ta tahtis teda aidata — aga kuidas wiisi? Mis suutis ta nõder jõud siin korda jaata?

Raupo oli ilma paha aimamata sinna kōhale jõudnud, kus tema waritsejad warjul oliwad. Tal ei olnud muud feltfilist kui preester Theodorich ja weel üks kolmas mees-terahwas, keda pimedas ei wõinud nāha ega walges ka keegi wististi poleks tunnud.

— Nii armsaid kui kodumaa metsad, ei ole ometi mi-dagi ilmas, rāākis Raupo sügaw hāäl. Ma olen nüüd nii mõndagi ilusat ja kaunist paika nāinud, aga kodu oma

metšade ja mägedega seisiwad mul iſſa meeles ja äraſeletamata igatſus kiſkus mind nagu imewäega ſiia tagaſi.

— Sinu noor naine ootab ſind ja ſee ongi ſee nägemata waimukäſi, mis ſind nõnda kodu poole ruttama pani, jõnas preester. Mina ei leia ſu metſadeſt midagi ilu, mind täidab koguni iſeäralik rahutus ja kartus, nagu waritſeks meid ſiin mõni õnnetus. Millal lõpeb küll ſee kole metſatee?

— Jſa Theodorich, ſa kardad aſjata. Ehk mind küll mu truu Barba ja lapsed kodu ootawad ja paganad wäheſt mu elu järele waritſewad, ſiiski ei tahaks ma rutata. Mul on nagu lehwiks ſiin üks kaitſja waim meie pea kohal, kes meid kõige kurja eest hoiab. Ja pealegi on mul paawſti õnnistus ja püha Hironimuse kirjutatud piibel ühes. Mis peame ſiis weel kartma?

Hätiste kargas hobune ta all üles ning jäi ſeiſma. Ta tundis tugewad käed enese külles, kes teda wägiwaldſelt maha kiſkuſiwad. Enne kui ta häält ſai teha, oli ta maas ning mitu kogu ta ümber ſidusiwad ta käed ja toppiſiwad ta ſuu kinni, nii et ta enam liigutada ega häält teha ei ſaanud.

Ühtlaſi oliwad teiſed kogud ka Raupo peale langenud, aga temaga ei läinud ſee aſi mitte nii kergelt. Siin oli waritſejatel õppinud sõjamehega tegemiſt, ehk nad küll ka tema peale niifama häſiste ja ilma ootamata kargasiwad.

— Tagaſi! karjus ta. Ma raiun igal ühel pea puruks, kes minusſe puutub.

Aga ka tema ſai wõidetud. Enne kui ta oma mõõga tupeſt wälja ſai tõmmata, oli ta hobuſe ſeljalt maha kiſtud ning mõõk kääſt wõdetud. Minult kolmas oli õnnelikult põgenema ſaanud ning ſel wiilil peaſenud.

— Kes teie olete ja mis teie minult tahate? hüüdis ta tugewa häälega, kui nägi, et tal enam peaſemiſt ei olnud.

— Rättemaſjad waimud, naeris üks peale langejateſt. Sa arwaſid juba, et ſa peaſenud oled. Ei, wanem, nõnda kergelt ei peaſe ſa mitte, kes ſel wiilil oma inimeſi petab.

— Ma ei ole teid ühtegi petnud, diendas Raupo.

Laske mind lahti mu sõbrad, ma tahan teile näidata, et teie eksite. Mis ma tegin, sündis kõik teie heaks. Ma ei ole mitte ühtegi ära unetanud, teie kõik seisite ikka mul meeles.

— Walelik! karjuti mitmelt poolt korraga. Sa tõotasid meile, et sa meie eest sõdid ja eluga oma jumalate ning rahwa eest seisjad — miks tuled sa nüüd selle mungaga wõeralt maalt? Terwe rahwas lootis sinu peale, sa olid ta ainus tugi, kõik usaldasiwad sind — ja nüüd elad sa waenlaste keskel, sõdd nende laual, jood nende märga — mis teed sa seal meie heaks? Sa pead meid ainult nii palju meeles, et meie käest täitmata risti-inimestele ja raudmeestele maksusid wõtta. Sa kirjud waestel inimestel wiimjed juu täied leiba kätte wahelt ära ning hõiskad selle jagamise juures meie waenlastega ühes koos — jeda teed sa meie heaks!

— Aga sõbrad, mina tahan teile üht warandust anda, mis kadumata on ja rohkem maksab kui kõik see, mis elu iial maksab pakkuda, rääkis Kaupo. Ärge olge pimedad, et teie jeda ei taha näha, mis teie oma õnneks tuleb. Teie olete ikka mind uskunud ja mu sõna kuulnud — uskuge ja kuulge mind ka nüüd.

— Põõra tagasi oma usu ja rahwa juurde, ole jälle meie wanem, kes meid waenlaste wastu sõtta kutsub ja meie kõik kuuleme su sõna nagu ennegi, wastati talle. Heida enesest ära oma waenlaste hirmus usk, auusta jälle oma isade jumalaid, kaitse meie pühaid hiisi — ja sa oled jälle meie endine truu Kaupo, kellele kõik su alamad õnnes wastu hõiskawad.

— Sõbrad, meie oleme kõik ühes koos furnud jumalaid teeninud, kes meile midagi ei jõudnud anda. Nad on ainult inimeste waenlased, jeda teie isegi kardate. Laske waga isa rääkida — tema wõib paremine ära seletada, misjuguist õnnistust ristiust meile annab. Mu hing on täis kurwastust teie pärast. Oh kui rõõmus oleksin ma siis, kui ma teid kõiki kui risti-inimesi wõiksin teretada. Ma olin

Roomas püha isa juures ja mu kõrwades kumisewad praegu weel ta armsad sõnad risti-inimese taewalikust õnnest ja selle usu igawesest armastusest, mis juba siin maa peal inimese rinda kõrgema, pühama rõõmuga täidab. Ta istus kuldsel toolil walges marmoris saalis, kuhu ilma häda ega ahastus küll ialgi juurde ei ulata. Rahwad heidawad tema ette põlwili ja tema annab neile kõik nende patud andeks. Ra mind waest patust wõttis ta armuga wastu, ta andis ka mulle mu patud andeks, õnnistas käte peale panemise ja suuandmisega, ning kinkis mulle muude andede seas ka ühe püha raamatu, mille nimi piibel on. Alles tema käest sain ma weel kuulda, mis suur wõim risti-usul on ja kui wägew ja armuline ristiinimeste Jumal. Kõik selle usu liikmed on wennad ja õed, kus kõik häda ja wiletsus kaob, ülekõhtu teod lõpewad ja were himustaja pagana süda halastajaks ja armastajaks ümbermuudab, mis iga õnnetuma saatusest liigutusega osa wõtab. Minult pime ja kurt, kes risti usu kaunist wilja ei näe ega tema magusat troosti ei kuule, wõib ta wastu külmaks jääda.

— Küllalt asjata sõnadest, kirjendast üks tema kinniwõtjatest. Sa räägid risti inimese wenna armastusest ja kiitled õnnest, mis meie waenlaste usk toowat, kus on siis see armastus ja see õnn? Sa olid oma usu sees weel õnnelik abikaasa — sa pöörsid ristiustku ja lükkasid suurest armastusest oma hea naise, meie kalli Leili, enesest ära, tõukasid teda kõige suurema wiletsuse sisse, mis inimesele üleüldse osaks wõib saada — ja nimetad seda ristiinimese armastuseks. Waene, õnnetu Leili kandis oma õnnetu, elas metjades, kuhu kellegi inimese jalg weel pole jaanud. Meeleäraheitmine oli ta nõdrameelsuseks teinud. Kus ta praegu on, seda ei tea keegi — wõib olla, et ta ta luudgi juba kõdunenud on, ning need kirjendawad kättemaksmist. Ära wiida oma ennemuistse jutuga aega — meie tahame lühidelt teha. Pöörad sa meie juurde tagasi, tood sa meie hiidele ohwrid ja wiid meid risti-inimeste wastu sõtta, ehk jääb sa ikka weel oma waenlaste kilda?

Meie juures on sul endine auu ja meie kõikide usaldus — nende juures surm. Tee ruttu otsust. Meie peame sind kui oma wanemat rõõmuga su linna wiima ehk sinu weres siin jama paigas oma odasid leotama. Anna wastust?

Raupo nägi odasid enese südame kohal läikima. Need ihkasiwad ta werd.

— Pimedad inimesed — hüüdis ta meelt ära heites. Minu werd maksate teie mitmekordselt tagasi, kui teie seda peafsite julgema walada. Ma ei wõi ennast meelega igawese hukatuse sisse heita — ma ei wõi ialgi surnud jumalaid auustada — ma jään kindlaks risti usule, mis taewa õnne sisse wiib.

— Siis sure, nurjatu rahwa äraandja ja töotuse murdja! ning surmaw oda tantsis ähwardades õhus. Seda oda saadab su õnnetu naise kättemaksja waim su rindu ning seda maad, mida sa oma nurjatu äraandmisega oled rojastanud, peab su enese weri sellest puhtaks pesema.

Rääkija oda liikus tagasi, et tugewa hooga Raupo rinda tungida. Raupo nägi seda, ta tahtis surmawa hoobi eest ära karata, aga kõwad käed hoidsiwad teda eneste wahel finni. Ta oli peasemata kadunud. Hirmuga hüüdis ta weel Theodorichi nime ning rutuga rääkisiwad ta huuled palwesõnu.

Häliste, enne kui ähwardaja oda ta rinda tungis, kargas üks tume kogu tema ja ta mõrtsuka wahel ning lahutas wastased teine teisest.

— Tagasi! kilkas hele naisterahwa hääl. Mina olen see kätte maksja waim, kelle eest teie werd tahate walada. Hoidke tagasi, mina ei hingu mitte werd.

Kohkudes astusiwad paganad tagasi ning lasksiwad Raupo lahti, kes seda filmapilku enese peasemisest tarwitas ning pimedasse metsa põgenes.

— Leili waim, ümisesiwad ebausklikud paganad ning astusiwad kartlikult tagasi. Tema hoiab töotuse murdjat meest — mis see tähendab!

— Ärge wõtke inimese elu mõrtsuka wiisil, rääkis Leili wärisewa häälega. Teie olete weel oma usule kindlaks jää-

nud, teie soontes tussub waprata wanemate weri — ärge teotage endid aras mõrtsuka töös. Kui teil temalt wastamist nõuda on, siis tehke seda auusas mõitlemises — aga ärge sõdige finni seotud wangibega. See on teotaw kättemaksmine! Laske lahti ka see munk — nad ei pea teid mitte õigusega hukka mõistma.

Tema häfiline ilmunine ja wägewad sõnad oliwad nõnda mõjunud, et waritsejate jalk ilma mõtlemisseta ta sõna kuulis ja ka munga keelmata oma teed laskis minna.

Siis kadus Leili metsa pimedusesse ebauskliffude inimeste filmist. Keegi ei hakanud teda taga otsima. Kes pidi ka waimu kätte saama!

Üks Raupo sai täieste aru, kes teda surmast peastnud, ja ta süda wärises jelle peale mõeldes. Üks pagan, kellel õigust oli temale hirmsal wiisil oma teotust ja õnnetust kätte maksa, ilmus nüüd kui peastja ingel!

Kust pidi ta teist niisugust kaunist hinge leidma!

45. Leppimine.

Sügawas mõttes istus Barbara oma toas waha küünla walgusel. Tema ees seisis suur paks ilusaste poogitud raamat lahti. Ta weike walge käsi puhkas wälja sirutatud esimese sõrmega suurte ja selgeste kirjutatud tähtede peal, aga ta filmad waatafiwad üle raamatu põrmandule kalli jalgteki peale. „Tehke head neile, kes teid taga kiusawad ja õnnistage neid, kes teid ärawannuwad!“ oli ta raamatust lugenud. See oli teda mõtlema pannud. Kaske, hirmus raske näitas talle kirja täitmise. Kudas mõis ta kurjategijale head teha ja oma wandujat õnnistada? Ja nõnda seisis ometi sõna sõnalt kirjas ja see firi oli ta usu alus, mille pidamist ta wandega töötanud.

Ta oli iseenele järel katsumises ning leidis kohkudes, et ta seda mitte ei olnud täitnud, mis usu wali seadus temalt nõudis. Talle astus elawalt see kahwatu wilts naine ette, kes temalt oma last nõudnud ning kelle ema südant ta oma raha pakkumiseega hirmfaste oli haawanud. Ta teadis, et ta pagan

oli, kuidas võis ta niisuguselt kõrgemaid tundmusi loota! Müüd alles tundis ta suure imekspanemisega, et ka paganate seas inimlikud tundmused elavad, ning et paganad ka inimesed on, kelledest talle siamaale võereti arvamisest olnud. Talle tuli üks iseäralik elav jaund südamesse, oma mehe õnnetumat naist aidata ning tema elu kergemaks ja õnnelikumaks teha. Aga ta oli näinud, et see ta abi põlgas ja kõik kangekaelselt tagasi lükkas, mis ta talle pakkus. Leili pidas teda oma õnne lõhkujaks — oli tema siis süüdlane? Ta mõtles ennaist õnnetu Leili asemele. Üks teine oleks tulnud ning tema mehe talt ära võtnud — ta värises selle mõtte juures — ka tema poleks ialgi oma mehe teise naisega leppinud. Kui suur mehe süü seal juures ka oleks olnud, siiski pidi ka tema naist oma igaveseks lepitata waenlaseks pidama. Ja seda tegi nüüd Leili temaga. Tal oli õigus oma last nõuuda, aga kuidas võis ta üht noort hinge, keda ta ristiujus üles kasvatamud, pagana kätte anda, et ta seal oma hinge õnnistust kaotaks. Ja see oli ju ka Raupe laps niisama. Mis õigus oli tal selle üle? Kuidas see laps tema käest Raupe kätte saanud, seda ei teadnud ta siamaalegi veel mitte, niisama oli talle ka teadmata olnud, et see tema oma laps oli. Ta kasvatas seda kui waest last, kellel wanemaid ei olnud, kasulapsena ja nüüd tuli korraga wälja, kes ta oli. Mis pidi ta siin tegema, kuidas võis ta oma risti-inimese kohut täita?

Selle üle järele mõeldes kuulis ta häliste wäljas folistamist. Kohkudes kargas ta oma istmelt ning ruttas põksuwa südamega toa wälimise ukse juurde, mille taga ikka veel kõwasti folistati.

Ta tegi ukse lahti ning walgustas wälja pimeada sügise öö sisse. Rõõmu ehmatuses kukkus tal küünal käest ning kustus ära.

— Raupe, sina kodu? hüüdis ta nagu hõisates. Ometi ükskord tuleb sa!

— Jah Barbara, ma tulen wastas mees ja astus sisse. Kas sa mind ootafid ka?

— Nagu linnud külmal talwel kewade tulekut, ootafin ma

find kallis mees, ütles naine ning laskis ennast tema tugewate käte wahale. Ruttu kiskus ta aga ennese sealt jälle lahti ning waatas ehmatusega ta otsa.

— Raupo, mis sul on, ja wärised ju!

Ta waatas mehe kahwatanud näosje.

— Püha Maarja, räagi Raupo, mis sul on? Sa wärised ja oled näost kahwatanud kui furnu. Mis on sulle juhtunud?

— Ma olin mõrtsukate käes, rääkis Raupo lõõtsutades. Minu seltsimehed on weel kadunud.

— Püha taewas, kisas ta noor naine hirmu pärast. Siis on nad ju seltsimehed ära tapnud. Hirmus, hirmus!

Enne kui Raupo wastata sai, astus preester Theodorich ühe wõeraga ukse läwel nähtawale.

— Meie elame mõlemad weel, rääkis preester rahulise häälega. Meie Jumal hoidis meid nii imelikul wiisil, et meie teda selle eest küllalt kiita ei jõua. Paganate käest peastis ta meid pagana enese läbi.

Raupo näitas preestrile juures ärituses, et ta sellest rohkem ei peaks rääkima. Ehk küll Barbara mitu korda küsis, kuidas wiisi nende imelik peajemine olnud, siiski ei saanud ta seletust.

Kui õhtu jõudnud oli, läks preester wõeraga enese majasse ning Raupo jäi üksi omaste keskele. Warsti saiwad ka lapsed magama saadetud ning Raupo ja Barbara istusiwad weel kahekesi ülewel.

— Kaisufe, kas ja ei taha ka magama minna? küsis Raupo pehme häälega. Nag on juba hiline ja õo ammu käes.

— Rohkem wäsinud kui mina, pead küll sina, mu Raupo, olema, wastas naine ning waatas seal juures mehe silmi, kelle nägu ifka weel kahwatu ja rahutu näitas.

— Ma ei wõi weel magama jääda, ütles Raupo lühidelt.

— Waigista ennast, meheke, nüüd on kõik hirm möödas — wõi kardad ja weel peale tükkimist?

— Ei kardad. Need mehed ei tule mitte enam minu elu püüdma.

— Oled ja selle peale julge?

— Ma olen julge.

— Aga Raupo, räägi mulle ka nüüd fõrd, mil wiisil teie ära peafite?

— Ära seda parem küsi, ma ei wõi rääkida.

— Miks mitte? Kas teie pettuse wiisi hirmsate mõrtsukate täest peafite, et ja rääkida ei taha? Ja kui see ka pettus oli, mis sellest siis on? Elu eest teeb inimene kõik.

Rahutumalt waatas Raupo oma naise otja, kelle murelikud silmad paludes tema peal puhkasiwad. Reist paistis lõpmata õrnus ja õnn — armastuse kõige kindlam tundemärk.

— Naisuke, kui mu peafemine sulle rõõmu teeb, siis rõõmusta selle üle, aga ära nõua mitte teada, mis sind ehmatab.

— Mu kallis mees, kudas wõid ja nõnda rääkida! Mis oleks mul elu ilma sinuta? Ükski asi ei wõi mind ehmatada, mille läbi ja oma elu peastid. Sa pole ialgi minu eest warjanud, mis sul südame peal on. Ma pole mitte nii nõrk naine, kes kohutawa sõnumi juures meelt ära heidab.

— Kui ja seda nii wäga teada nõuad, olgu siis, ma tahan sulle ütelda, rääkis Raupo rahulikumalt. Minu peastja oli Leili, mu endine naine!

— Leili! hüüdis Barbara näost walgets minnes.

Ta liiskmetest kadus jõud ning keele pealt sõnad. Piinlik waitus walitses abielu paari wahel.

— Tema armastab sind weel! õhtas noor naisuke wiimaks silma weega. Oh kuidas jõuan ma seda fõrd ära wastata?

— Mis on sinul wastata, Barba? küsis Raupo imestades.

— Et mina tema õnne puruks olen tallanud.

— Kuidas sina seda tegid?

— Ma hakkasin sind armastama, kui ja õnnelik naisemees olid — ma olen wilets abielu rikkujä.

— Aga Barba, mis ja räägid!

— Tõde peab fõrd wälja tulema. Ma ei taha mitte parem olla kui ma olen. Minu pärast tõukasid sina tema enesest — ja ei armastanud mind mitte niisuguse tulega, nagu mina õnnetu inimene sind. Ma tundsin su auusat südant ning kiskusin sinu sellepärast õnnetuse sisse — mitte sind üksi, waid ka su naise. Ja ma olen ristiinimene.

— Aga Barba, mispärast võtad ja niisugust jüüdi enese peale, mis mitte sinu ega ka kellegi teise ei ole, rääkis Kaupo juure äritusega, vaid ta on ise ära läinud — ta on omale ühe teise mehe võtnud, kes parem oli kui mina — ma pole selle juures mitte jüüdlane.

— Kaupo, mis ja räägid?

— Ma räägin, kuidas lugu oli.

— Kas ja seda ka selgeste tead?

— Mulle on inimesed rääkinud, kes seda kõik teadwad ja seda ma usaldan.

— Kaupo sind on petetud, ja oled walet uskunud — midagi pole siin õige. Leili pole ialgi truudust sinu vastu murdnud — ta on sulle truuks jäänud — teda on sinu nimel hirmaste petetud — ma tean kõik —

Kaupo waatas ehmatava imestusega oma naise otsa.

— Sa tead, et see õige on, mis ja mulle praegu rääkisid?

— Ma tean — preester Heinrich on mulle kõik rääkinud ja ma nägin seda ka oma filmaga — kõik on õige. Leili kannatab oma hirmust koormat ilma jüüta ja on selle juures auusam ja suuremeelilisem kui mõned ristiinimesed, kes ühe inimese õnne külmawereliselt jalgadega puruks tallawad.

Kaupo wahtis ükssilmi enese ette põrmandule. Tema sees tormas niisuguse jõuga, et ta jüda lõhkeda ähwardas. Kas see ei olnud tema abielu furbmängu alustus! Tema armastas kahte naist, kahte auusat hinge. Ta uskus nüüd täiesti, mis ta praegune naine endisest kõnelenud, sest ta teadis, et Leili, ehk küll pagan, siiski suuremeeliline naine oli. Kuidas oli ta ometi uskuda wõinud, mis talle nüüd nii wõimatu ette tuli? Kudas oli ta Leili truuduse üle filmapilku kahewahel wõinud olla? Nüüd alles märkas ta, misjugusel wiisil teda oli petetud. Aga kas pidi ta seda oma Barbarale näitama, et ta nii suure pettuse üle hingepõhjani pahandas? See oleks tema praeguse naise meele ära heitmisele wiinud. Nüüd ei wõinud ta enam teiseti, kõik oli hiljaks jäänud. Leili pidi unustusesse jääma, mis wõis ta nüüd enam tema heaks teha? Ta oli ise kõige juures jüüdlane — Leili õnnetus oli tema jüüd, ja nüüd

ähwardas ka veel Barbara ta ohwrifs langeda. Ei, jeda ei tohtinud ta enam jündida lasta. Tema naine pidi wähemalt õnnelik olema — see ilmasüüta, puhas hing ei tohtinud teada, mis ta südamele nii põlewat walu tegi — ta pidi tema eest oma südant warjama. Kas see läks talle aga forda?

Aga ilma, et ta jeda veel oleks pruukinud ütelda, mõistis õrna tundmuslega naine isegi, mis mehe südames wõitles. Kui ta teda mitte nii ära rääkimata palawalt ei oleks armastanud, siis oleks ta jeda fergemalt ära kannatanud, aga nüüd oli ta meeleäraheitmise lähedal. Kõigi teiste tundmuste jekka tuli nüüd veel kadeduse tont ning ähwardas ta kaastundmust Leili õnnetuse wastu ära lammata. Aga ometi wõitis parem imene tema sees.

— Raupe, rääkis ta wiimaks pehme, liigutatud häälega. Mis wõime meie Leili heaks teha! Hädaske ja wiletsusse ei tohi meie teda mitte jätta. Tema saatus käib mulle nõnda sügawaste südamesse, et ma enne mitte rahule ei jae, kui tema eest mitte kõige paremine ei ole muretsjetud. Ta on ju elu peastnud — ta armastab sind nüüdki veel — ta on pagan, aga ta rinnus elab kaunis süda auus ja truu õnnes ja õnnetuses. Raupe, mu kõige juurem palwe on, et sa selle peale mõtled, kuidas teda wõime õnnelikuks teha.

Paluja pani oma weikejed käed tugewa sõjamehe kaela ümber ning waatas nii hellalt ja täis armastust tema filmi, et see sügawas liigutuses ta tugewalt oma rinnale wajutas.

— Oh ja kallis hing, sinu hea süda liigutab mind sügawaste, rääkis Raupe wärisewal häälel. Ära kahtle minu armastuse pärast — see on sinu oma — waele Leilile jääb veel mu kaastundmus. Aga kuidas peame teda aitama?

— Wõta tema enese juurde — oma majasse — mina tahan teda kui oma õde armastada ja temale ta elu nii ferges ja lõbusaks teha, kui ial wõimalik. Ma tahan kõik katkuda, mis iganes mõistan, et ta minuga ära lepib, et ta ristiinimeseks saab — ja ma usun, et ta siis meie mõlema õeks jääb. Tema auus süda saab sellega tõeste leppima.

— Leili ei saa ialgi meie majasse tagasi pööрма, sõnas Raupo. Ta on selleks üleliiga uhke — ja ei tunne teda mitte.

— Oh ma tunnen teda ka! õhkas Barbara. Kui mitte muud, siis peaks ometi Magda teda siia tõmbama. Tema ema süda saab wiimaks ometi kõik wõitma.

— Sa räägid Magdast ja Leili ema südamest! hüüdis Raupo ehmatades.

— Raupo, mu ainus armastatud mees, ära imetle midagi, ma tean kõik — Magda on tema laps.

— Ka seda tead sa — ja sa ei ole minuga mitte pahane, et ma seda salgasin. Ka siin olen ma Leili wastu pattu teinud — ma lastsin lapse tema käest ära tuua — mu süda oli tema pettuse wastu wihaga täidetud — nüüd ma näen, et kõik teijeti olnud ja mõeldud süüd minu enese peale tagasi langewad.

— Siis tuleb Leili tõeste meie juurde — meil mõlemil on nii palju heaks teha — tema peab meie mõlemaga rahul olema ja leppima ning meie mõlema armsaks õeks saama.

Neid sõnu oli Barbara rõõmsa meelega rääkinud. Ta hea süda lootis sellega eneste süüdi kustutada ja ristiinimese kohust täita.

— Teeme seda, kinnitas Raupo omalt poolt.

Mõlemad waitisiwad. Väljas oli nagu nutu häält kuulda ning peale selle warsti läks afna luuk tasakeste finni. Siis jäi kõik wait, üksi tuul wiliistas weel.

— Keegi on afna taga, ütles Barbara wärisjedes. Raupo waata järele, kes seal on?

— Kes wõib nii hilja weel väljas olla, wastas Raupo. Tuul wingub ju kõrwades, armas naisuke, ja mängib afna luukidega. Ole rahul — seal pole midagi.

Tüüte aega jäiwad nad weel ülesse ning pidasiwad üheskoos nõuu, kuidawiisi Leili raskest elu kergitada ja ta hirmust saatust muuta. Minult see üks nõuu jäi neile üle, kui mitte kõige kolme elu õnn ei pidanud murduma ning igaweste kaduma.

Rõrwalise toa üks kääksus hingede peal ning tajane käimise hää l tungis mõlemale kõrvu. Siis käis maja välimine üks ning selle peale jäi kõik wait. Ainult laste toas oli jutu häält kuulda.

Imelik aim ärkas Barbara rinnus üles — ta ruttas laste tuppa. Palawiku kiirusega waatas ta siin ümber ning jäi alles siis rahulisemaks kui mitu korda järele oli waatnud, et kõik lapsed alles oliwad. Magda oli fängis ülewel ning waatas oma suurte filmadega, mis pisarade sees ujusiwad, kohkunult ema otsa.

— Käs siit wälja läks? küsis Barbara.

— Seesama naine, kes üks kord sind oma juurde metsa kutsus.

— Leili! hüüdis Barbara ehmatades.

— Leili jah!

— Püha Maarja, mis ta tahtis siit?

Ka Kaupo oli laste magamise tuppa astuunud. Barbara ei pannud teda omas juures ärrituses tähelegi.

— Ta ei tahtnud midagi. Ta nuttis väga palju, tõstis mu fängist üles, pigistas kõwaste oma rinna wastu andis mulle mitu korda suud ja nuttis ise ifka. Mul hakkas üsna hirm ja ma tahtsin isa ja sind siia hüüda, aga ta pani käe mu juu peale ja ütles, et ma wait pean olema ja mitte häält tegema.

— Mis ta sulle ütles — mis sõnad rääkis ta? küsis Barbara tormiselt.

— Tema ütles mulle: „Lapsuke, lasse weel kord omale suud anda ja ennast kaitsutada, siis lähen ma ja ei tule ialgi enam tagasi. Mina olen see tont, kellega su hoidja enne, kui sa weel üsna pisuke olid, sind hirmutas. Ütle pärast oma isale ja sellele, keda sa oma emaks nimetad, et ma ainsa tagasi kõik kuulsin, mis nad Leilist rääkisiwad. Leili ei ole nende üle mitte enam wihane — ta on nendega ära leppinud ja ei taha ialgi enam ennast neile näidata. Elagu nad tema pärast üsna ilma mureta ja unustagu teda ära — nüüd ta teab, et nad kumbgi süüdlased ei ole. Sellest on

waesele Leilile küllalt, kui ta teab, et nad temast head mõtlemad — ta ei mõtle ialgi fättetajumise peale. Magdase, ütle seda neile. Nemad mõnivad mind ära unustada, aga sina, lapsuke, mõtle ikka veel mõnikord minu peale, sest mina olengi Leili.“ Siis ei rääkinud ta enam midagi, waid pigistas mind veel kord oma käte wahesele, andis mulle juud ja läks taja ukselt wälja. Mul on nii hirm — ma ei tea mis tal on. Minu wastu on ta wäga hea, aga miks ta nõnda palju nutab, seda ma ei mõista.

Laps jäi wait.

— Sügawaste liigutatud seisimid wanemad teine teise kõrwal.

— Ta on meiega ära leppinud — ta ei mõtle enam fättetajumise peale ja ta lahkeb meist ja ka lapsest, hüüdis noor naine, kui nad tagasi olivad tulnud, ja paskud pisarad tuliwad talle selle juures filmi. Oh kui auus süda ja kui palju ohwerdab ta meie heaks — föit, föit, mis talle püha ja kallis.

— Jah, seda teeb Leili, kostis Raupo murtud häälega.

— Oh ja auus, kõrge hing. Nii kallist südant ei tohi meie mitte kaotada ega õnnetuses närtjida lasta. Ma ei taha enne puhata, kuni ta üles oleme leidnud. Põlwili maas tahan ma teda paluda, kuni ta järele annab ja minu õelikku armastust, mis ma talle wõin pakkuda, wastu wõtab. Ta peab õnnelikult elama. Ma pean oma paha teod tema wastu heaks tegema. Kas lubad, Raupo, et ma seda teen?

Raupo tõmbas oma naise hellalt kaenlasse ja andis talle pikka lahkmise aja järele esimese kaua kestwa, hõõgawa muju. Siis rääkis ta veel paawstist ja näitas üht kallist piibelt, mida püha Hironimus oma käega kirjutanud, ning mida paawst nüüd temale finkinud. Ka oli ta tema finisesse kaelarahasse 7 kulb tähte lastnud panna.

46.

Nastad olivad sellest ajast saadik mööda läinud, aga Leili leidmata jäänud ja wiimaks ka — unetatud. Uus piiskop

Albert oli iga aasta hulga uusi ristisõitjaid maale toonud ning paganate vastu võitlemiseks mõõga rüütle ordu asutanud, kes ühendatud jõuul ikka sügavamale maale edasi tungisivad, maad ja rahvast ära võites ristiusku ikka laugemale paganate jekka laiali laotasiwad. Pea oliwad Liivlased kõik ära võidetud ning ristiusku vastu võtma sunnitud. Nagu arata suur puu laotatas ennast ikka laiemale ning võttis ikka rohkem ja rohkem maa päris rahvast oma warju alla. Isegi Dabrel, see endine nii kange ristiusu vastu võitleja oli ennast ristida lastnud ning selle läbi jälle Kaupoga sõbraks saanud. Aga ka tema ei teadnud Leilist midagi.

Wähe ajal oli palju juuri muudatusi olnud. Anno, see mees, kes lõpmata kurja teinud, oli jões uppumise surma leidnud, ilma et kellegi inimese käsi temasse oleks puutunud. — Hirmsama otša weel kui Anno, sai kõigist põlatud nurjatu rüütel Sigbert von Soest, kelle läbi ka Leili palju oli kannatanud. Tema oli oma hävilises wiha tujus ja hirmsas werejänus ordumeistri Winno ja preester Johannese mõrtsuka wiisil ära tapnud, mille pärast ordukohus ta ratta peal tükkideks laskis kiskuda.

Nastad oliwad weiksest Magdast õitsewa neiu teinud, aga ta noorele näole oli kurbdus ja mure juba oma jäljed peale wajutanud. Ka Kaupo oli heaste wanemaks läinud. Juba mõnedki hallid karwad paistiswad ta juuksetest välja. Tema oli juba mõni aasta leff. Ta naine Barbara oli lühikese haiguse järele siit ilmaist lahkunud ning tema lastega järele jätanud. Oma surma tunnikest ette tundes alles andis ta Magdale Leili üle sõnumid, kes siamaale midagi selgemat temast ei teadnud. Alles Barbara surmawoobil sai tüdruk kuulda, et Leili ta õige ema oli. Nüüd teadis Magda, miks teda Leili eest paluma õpetatud ja miks see waene naine temaga nõnda wäga armulikult ümber käinud. Ja oma mehelt nõudis lahkuja Barbara selle töotuse, et ta pärast tema surma jälle Leili enesele naiseks wõtab, kui ta weel peaks elama.

Nüüd puhkas ta põrm ammu juba wilu mulla põues, aga

Seili ei tulnud kuskilt enam wälja. Wistist ei olnud teda enam elawate seas. Mure tema pärast oligi, mis noorele piigale oma jäljed otja peale wajutanud ning Kaupole nii palju walgeid juukseid juurde tõi. Küll otjisiwad ja kuulasiwad isa ja tütar tema järele, aga kadunud jäi kadunuks.

Nüüd oliwad ajad koguni teised, kui enne. Sõjad usu pärast oliwad Cestlastega peale hakanud ning kehtiwad wahet pidamata edasi. Kui üks sõda waewalt lõppis, hakkas teine jälle koge peale. Risti-usku pöörnud Liivlased pidiwad Sakslastega ühes oma põhjapoolsete naabrite Cestlaste wastu wälja astuma, mille läbi nad Cestlaste wiha alla langeiwad ning nende riisumise käikufid wälja pidiwad kannatama. Ka Kaupo ei jäänud neist puutumata.

Ühel ööl oliwad Cestlased ilma ootamata Kaupo kantsi peale tormanud, kui Kaupo ise kodus ei olnud, ja ta lagedaks teinud ning kõik inimesed, kes elusse jäiwad, sõjawangidena ühes wiinud. Nende seas oli ka Kaupo tütar Wladalena.

Kui Kaupo teisel hommikul koju tuli ja leidis, mis tema äraoleku ajal seal sündinud, siis wõttis ta ruttu nii palju sõbru kofku, kui kätte sai ning läks nendega riisujaid taga ajama ning riisutud warandust ja kõige pealt oma tüdart peastma.

See oli tal ka korda läinud. Ta tuli oma tüdrega kodu poole tagasi, kui häliste metsa wahelt terve salk inimesi nende peale langes. Wastuhakkamise peale ei wõinud mõeldagi, sest Kaupo Wladaga oli üksi ja tagaajajaid hulk. Siin oli ainus peafemine põgenemine. Ruttu kargasiwad nad teelt kõrwa paitsu metsa sisse ning põgenesiwad nii kiireste kui jõudu oli ikka sügawamasse laande. Ünneks oliwad taga ajajad metsa jees lahku läinud ning siin ja seal kofku puutudes wõitles Kaupo nendega ükifikult ja raius enestele tugewa käega tee lahki. Muga mööda kadusiwad tagaajajate hüüdmised ära ning põgenejad wõisiwad lahkemalt hingama hakata.

Nad oliwad küll peasenud, aga kuhu nad põgenedes jõudnud, seda ei teadnud nad isegi. Krua käisiwad nad pimedat

metša mööda ilma et kuskile wälja oleksiwad saanud. Noor tütarlaps wäsis wiimaks nõnda ära, et ta enam edasi ei jõudnud. Mitte üksi wäsimus, waid ka nälg waewas teda.

Õo oli metša puude all mööda saadetud ning Magda wärises hommiku weel külmaft, sest õht oli nii jahe, et hallatus maad kattis ja puude kolletanud lehed nagu walge hõbedaga üle oli külwanud, mis tõuswa päikese käes kaunilt säras. Kui metšas rändajad õõjise tule ääres oma kohmetanud liikmeid olid wad soojendanud, siis hakkasiwad nad jälle edasi astuma. Päike oli neile nüüd tee juhiks, nii et neil enam ära eksimist karta ei olnud. Warsti andis käimine ja ka kõrgemaks jõudja päike nii palju soojust, et Magda enam külma ei tunnud. Üksi nälg waewas weel teda.

Päike paistis juba kaunis kõrgelt walfjas-sinisest taewast alla, kui Kaupo ja Magda ühe legendiku peale jõudsiwad, mille keskelt weike metšajalguke seisis, kust paks suitsusammas otsekohe taewa poole üles tõusis.

— Siin on inimesi, rõõmustas Magda. Kas meie siit mitte kehafinnitust ei wõiks saada?

— Aga wähest tuntakse meid siin ära, rääkis Kaupo järele mõtelles, siis oleksime uues kimbatuses.

— Jaa, teeme nõnda, jää sina siia ja lasse mina lähen vaatama. Mind ei tunne siin ometi keegi ja üks naisterahwas ei wõi ka nii hõlpsaste kahtlult äratada. Kui hädaoht mind ähwardab, siis hüian ma sind appi.

Kaupo oli sellega rahul. Magda läks.

Weitse metšajalgu sees seisis wana hurtsit ning selle ees istus weel noorepäraline naisterahwas ning kudus nii suure hoolega sukka, et ta tasakeste ja aralt lähenewat piigakest ei näinud. Tasakeste ümises ta üht laulu wiit, mida Magda väga hästi tundis. See tasane laul andis tütarlapsele hoopis uut julgust, sest nüüd teadis ta, et selle laulja mitte pagan ei wõinud olla. Kisti-usu kombe järele teretas ta istujat lah-

feste, kes nüüd oma silmad üles tõstis ja kohkuwa inestusega oma noore külalise otja vaatama jäi. Ka Magda kohmetas ära. See nägu ei olnud talle mitte võeras.

Tüfite aega ei saanud kumbgi sõna juust välja.

— Leili, mu ema! tuli siis viimaks nagu rõõmu tilkamine Magda juust.

— Magda! värises naisterahwa huultel. Kas ma mitte und ei näe? küsis ta tajafeste ning tuli wankuwal sammul noore tütarlapse lähedamale. Kas sina oled tõeste minu Magda!

— Jah, ema, ma olen ju weike Magda — oh kui rõõmus ja õnnelik olen ma, et sind ometi kord jälle leian.

— Magda! hüüdis ema nüüd õnne hõiskamisega ning tõmbas rõõmu pärast nutja tütarlapse oma truud südame najale.

Kumbki ei saanud rõõmu ja sügawa liigutuse pärast rääkida.

— Kuidas oled ja siia saanud? küsis Leili viimaks läbi pisarate oma südame lapsukesel otja waadates. Kas sa ei ole mind mitte ära unetanud? Kes on sulle ütlenud, et sa minu laps oled? Mis teewad su wanemad?

Terwe legion küsimisi tuli ema südamest, ilma et tal aega oleks ühegi peale wastust ära oodata. Magda oli aga weel nii sügawaste liigutud, et ta muud ei saanud teha kui nutta. Tema rõõm oli nii ärarääkimata juur. Ta pehmed käekesed hoidsid ikka weel framplikult oma ema ümbert finni, nagu ei tohiks ta teda enam lahti lasta.

— Leili! kõlas häälike mehe sügaw hää! õnneliste kõrwu.

Uue kohkumiseega waatas õnnelik ema sinna poole, kust hää! tuli. Tema ees seisis Raupo.

Karjatades kiskus ta enna! Magda kätte wabest lahti. Ta tahtis ära põgeneda, aga ta jalad ei kannud teda enam — ta langes jõuetult kõwa puu pingi peale, kus ta enne oli istunud.

— Raupo! sõnis ta ning lastis oma silmad finni wajuda.

Raupo lastis enna! tema kõrwale pingi peale, wõttis hellalt ta ümbert finni ning ütles liigutatud häälega.

— Leili, mu kallis naisuke, miks ja põgened mu eest?

— Mine ära, Raupo, jostistas Leili hääletalt.

— Müüd ma ei lähe sinust ialgi enam, ma olen sind kauase asjata otsimise järele leidnud — wõid ja mind weel armastada? Räägi, räägi!

— Raupo, ja oled hullumeeles — lasse mind lahti — ma ei wõi sind mitte näha — ma juren ära ju ligidal — mis ütleb ju oma naine?

— Tema waatab sealt ülewelt ja õnnistab meid mõlemaid, rääkis Raupo sinise taewa poole näidates. Tema keha katab juba ammu haljas muru ja ta wiimane soov oli, et ma sind üles otsin ja jälle oma naiseks wõtan. Kas wõtad ja mind wastu?

Waljuste nuttes langes Leili Raupo riina najale. Ta ei jaanud sõnagi kõneleda. Kuis wõis ta niipalju õnne korraga enese sisse mahutada!

— Raupo, kuidas ma sind armastan, rääkis ta wiimaks ikka weel nuttes, jeda ei tea keegi muu kui Jumal taewas, keda ma igapäew palusin, et ta sind ära laseks unustada. Aga mu meelest ei kadunud ja ialgi.

— Leili, ja räägid Jumalast — hüüdis Raupo imestades.

— Ma olen ka risti-inimene — Preester Heinrich risti-
tis mind juba kaua aastate eest. Kui ma ühel õhtul sinu
akna taga kuulatafin ja teie juttu enese üle ning siis veel
Magdat ise enese palvetama kuulsin, leidsin ma esimest korda
risti-inimeste juurest head. Ma leppisin teiega igaveste ning
lajsin ennaft ristida. Nõnda olin ma oma saatusega rahul,
sest ma teadsin, et teie õnnelikud olite. Tihti tundis mu
jüda mind teie juurde tulema, aga ma kartsin, et ma sel-
lega teie õnne rikkun ning enese waewaga wõidetud jü-
dame rahu lõpetan. Ma põgenesin kõigi inimeste seast
ära süa üksikusse metsa sügawusesse, kust mind keegi ei pi-
danud leidma. Teie olete esimesed, kes mind üles leidsi-
wad. Oh kuidas wõib mu waene, wiletusuga harjunud
jüda nii juurt õnne kanda?

— Mu truu Leili, rääkis Raupo liigutuse ja õnnega.
Unusta kõik hädad ja ahastused — anna mulle andeks,
mis ma sinn wastu pattu tegin, tule minuga ja ole jälle
mu armas naisuke. Küüd ei pia meid enam keegi petlik
feel lahutama.

Ja rõõmsamalt ja õnnelikumalt veel kui 18 aasta eest pi-
daswad Raupo ja Leili mõne nädala järele Raupo würst-
likus lossis oma pulmi teistkorda — see kord aga risti-
uju kombe järele. Teist korda nende pulmadel tantsiswad
Dabrel ja Linda ning oliwad niisama õnnelikud nagu sel
korral, sest Raupo pulm oli ka nende õnne põhjendaja
olnud. Kõik nende pidu-wõerad oliwad ristiinimesed,
nende seas ka kõige kõrgemad waimulikud mehed ja ordu
wennad ning isegi würst Wladimir.

Ükskord ometi paistis õnnetumale naise südamele õnne
päike ta täies, kõrges ilus.

Aasta=ladanded on sest ajast saadik ajamerde kadunud, aga Raupo järeltulejad elavad praegu veel. Tema poegadeft kasus kunlus Vierwanide (Vive-Viivlane) jnguwõja, kuna ta tütar Sofie Tiefenhausenile, Hedwig Ungernile ja Dorothea Roskullile abikaajaks läks, nõnda et Viivimaa kõige kuulsamates ja wägewamates perekondades endise Viivi wüürsti Raupo weri woolab. Tema jäi surmani truuks risti-inimeseks ning ristiustu wäljalaotamise ajalugu peab talle ilma kahtlemata risti usu eest wõitlejate seas Viivimaal auupaiga andma. Ilma temata ei oleks ristiustu toojad wähest mitte sõjas harjunud ja priiuse armastajaid Geßlasi ära wõita jõudnud. Kui ta 1217 Paola jõe ääres Lembita wastu jõdides langes, siis kinkis ta kõik oma lõpmata juured ja rikkad mõisad kirikule, ning näitas sellega üles, et ta kirikut kõige kallimaks waraks pidas.

Endisest Viivirahwast on aga veel üksi riismed järele jäänud.

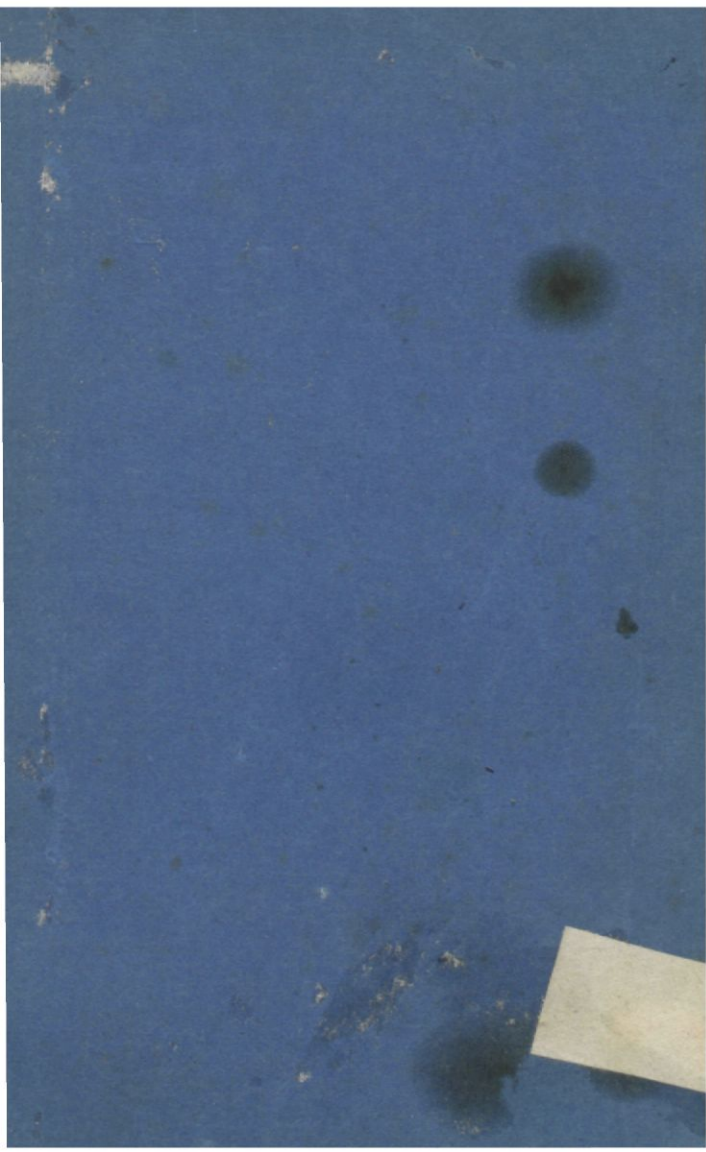

Peagi saavad trükkist ilnema:

Sella. Dõfine jutustus auusa ja mõisliku Wiljandi-
maa neiü elust. Hind 10 kop.

Looduse pildid. Luuletanud Saarlane. Hind 10 kop.

Rõige 5 ande sisu.

Pulmad Uuku pühal. — Võõras noormees. —
Ootatud sõnum. — Unenägu. — Munga oh-
verdamine. — Võgenenud ori — Jõel, noor
würstina. — Linda ja Ruusun. — Võõra sõ-
num. — Üle jõe sõitja. — See oli Anno. —
Theodorich Nooma teel. — Veitnud kodus. —
Piiskopi nõuu. — Targa ette kuulutus. —
Tõotused. — Kaupo ja ristiusk. — Munga
toimetused. — Pettuse paelus. — Võlatud tark.
— Lapse wargus. — Üks noor preester. —
Õhji metsateel. — Lõmaja. — Üks rüütel. —
Unenäo selgitamine. — Uus armastus. — Taga
ajajad. — Aratõugatud. — Holmi kindluses.
— Päästmine. — Ema ja poeg. — Lootus
lustub. — Päästja. — Eda nõuu. — Hirmus
jõber. — Piiskopi sürm. — Hullu mõistetud
wang. — Jõber häda ajal. — Mõrtjula töö.
— Dotamata õnn. — Üks mängija lapsuke.
Tagasi tõugatud kuld. — Kodu teel. — Leppi-
mine. — Lõpp.

Sind 20 kop.

